

MARAŞLI KARDEŞLER

SADRAZAM HALİL PAŞA
BEYLERBEYİ MEHMED PAŞA
VE
HALİL PAŞA İBN-İ PİRÎ VAKFIYESİ

Dr. Meltem AYDIN

Yayın Koordinatörü:
Mehmet Fetih YANARDAĞ

Editör:
Serdar YAKAR

İSBN:
978-605-4996-29-2

Kapak Tasarım:
Halil Emre PELEN

Baskı:
Öncü Basımevi Kazım Karabekir Caddesi
Ali Kabakçı İşhanı No 85/2 İskitler / ANKARA
Tel: (0216) 384 31 20

Baskı Tarihi:
Nisan 2015

İletişim Adresi:
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür Sanat ve Turizm Şube Müdürlüğü
Tel: (0344) 225 24 15 – 16

Bu Eser Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin Bir Kültür Hizmetidir

Fatih Mehmet ERKOÇ
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

TAKDİM

Antik çağlardan günümüze kadar oldukça geniş bir tarihi kronolojiye sahip Anadolu coğrafyası, bu tarihi çerçeve içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, bu medeniyetlerden kalan birçok kültür izlerini de bünyesinde barındırmıştır. Bunun sonucu olarak Anadolu'nun her bölgesinde rastladığımız farklı üslup ve özellikle eserler, tarihi ve kültürel zenginlikler ile belgeler sunmakta, dünyanın somutlaştırılmasında nasıl bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Kahramanmaraş coğrafyası da son dönemde yapılan çalışmalar ile 16.000 yıllık tarihi geçmişe sahip değerleri, zengin kültürü, doğal güzellikleri; kısacası saklı cenneti ile bu tarihi ve kültürel zenginliklere bölgesinden vesikalar sunmaktadır. 637 yılı itibari ile İslam dünyasında yerini alan şehrimiz Anadolu Selçuklu Devleti, Dulkadiroğlu Beyliği, Osmanlı dünyası ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında hatırı sayılır değerlere sahip olmuştur.

“Maraşlı Kardeşler Sadrazam Halil Paşa-Beylerbeyi Mehmet Paşa ve Halil Paşa İbn-i Piri Vakfiyesi” isimli bu çalışma ile geniş ve bir o kadar da kapsamlı tarihi ve kültürel geçmişi ile övünen ilimize, yeni katkılar sağlanmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri'nde bulunan belgelere dayanılarak hazırlanmış olan bu nadide eserde, Osmanlı dünyasında önemli eğitim birimlerinden olan Enderun Mektebinde yetişmiş, Topkapı Sarayının yoğun idari, siyasi ve diplomatik hareketliliği içinde bulunmuş; büyük bir görüş ve tecrübe sahibi Maraşlı Halil Paşa'nın ne derece önemli birisi olduğu ortaya konulmuştur. Devşirme olarak saraya alınan Paşa, Osmanlı Devleti 17. Yüzyıl'ında ismine sıkça rastlanılan bir simadır. Çakırcıbaşılık (avcılık ile ilgili görevli) ile başlayan devlet görevi; azmi, samimiyeti, başarıları, gücü, kudreti ve sadıklığı ile Kaptan-ı Deryalık rütbesine, ardından Vezir-i Azamlık görevine kadar yükselmiştir. Kardeşi Mehmet Paşa'nın da öneminin anlatıldığı bu eserde ayrıca Halil Paşa'nın vakfiyelerine de yer verilmiştir.

Bu çalışmada Halil Paşa'nın devlet adamlığı yolundaki önemi yanında vicdani ruhu, hayır ve hasenat alanlarındaki karakterinin yansıtılması hemşerileri olarak bizleri onurlandırmaktadır. Osmanlı Devleti gibi cihana hüküm sürmüş bir devlette üst düzey görevlerde yer alan, Osmanlı Dünyasında söyleyecek sözü olan Maraşlı bir

devlet adamının varlığı ve onun ortaya çıkarılması bilim dünyası olduğu kadar şehrimiz için de ayrıca önemlidir.

Kaptan-ı Derya olarak Akdeniz ve Karadeniz’de düzenlenen deniz seferlerinde, sadrazam olarak İran seferinde ve diplomatik kişiliği ile Osmanlı-Hollanda ilişkilerinin geliştirilmesinde önemli görevleri layığı ile yerine getiren Maraşlı Halil Paşa’nın daha iyi anlaşılması ve yine kardeşi Mehmet Paşa ve Halil Paşa Vakfiyelerinin bilim aleminin hizmetine sunulması ve bu vesile ile ilimizden yetişen değerlere sahip çıkmak bizleri mutlu etmektedir.

Bu doğrultuda 1589 yılında yeniçeriler tarafından katledilen Türbesi Eyüp Sultan’da bulunan Beylerbeyi Mehmed Paşa ile 1631 yılında ebedi hayata göçmüş, Türbesi Üsküdar Aziz Mahmud Hüdai Dergâhı yanında bulunan Maraşlı Halil Paşa’yı rahmetle anarken; şehrimize, kültürümüze, arşivlerimize katkı sağlayacağına inandığım bu değerli çalışmanın oluşturulmasında emeği geçen herkesi kutluyor, ayrı ayrı teşekkürlerimi iletiyorum. Sevgi ve muhabbetlerim ile...

Fatih Mehmet ERKOÇ
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖNSÖZ	10
GİRİŞ	11
MARAŞ'IN TARİHÇESİ	11
Dulkadiroğulları Dönemine Kadar Maraş	11
Dulkadiroğulları Döneminde Maraş	12
Osmanlı Döneminde Maraş	14
I. BÖLÜM	22
1. HALİL PAŞA'NIN HAYATI	22
1.1. Doğduğu Yer Fernos	22
1.2. Halil Paşa'nın Ailesi	23
1.3. Eğitim Hayatı	24
1.4. Memuriyeti	25
1.4.1. Çakırcıbaşılık Dönemi (1595-1607)	25
1.4.2. Yeniçeri Ağası Olması (1607-1609)	26
1.4.3. Birinci ve İkinci Kaptanıderyalık Dönemleri (1609-1611/1613-1616)	28
1.4.4. Sadrazam ve Serdar Olarak İran Seferine Memur Edilmesi (1616-1619)	31
1.4.5. Üçüncü Kaptanıderyalık Dönemi (1619-1622)	35
1.4.6. İkinci kez Sadrazam olması ve Sultan IV. Murad tarafından İran Seferine Memur Edilmesi (1626-1628)	40
1.5. Şahsiyeti	43
1.5.1. Aziz Mahmud Hüdayî'nin Müridi Halil Paşa	46
2. MÎR-İ MÎRÂN (BEYLERBEYİ) MEHMED PAŞA	49
3. GAZÂNÂME-İ HALİL PAŞA	50
3.1. Muhtevâsı	54
3.1.1. Zikr-i reften-i ecnâd-ı zafer-i'tiyâd berây-ı def'-i eşkıyâyı Cânpolâd ve sâ'ir erbâb-ı bağı ü 'inâd	54
3.1.2. Zikr-i Muhârebe-i Kâlender-zâde-i Gümrâh ve Kara Sa'îd-i Rû-siyâh	54
3.1.3. Zikr-i Fütuhât-ı Memdûh-ı 'Âlî-Menkabet ve Mahbûb-ı Kûlûb-ı Cümle-i Ümmet A'nî Sürûr-ı 'Âlî-İkâdr ve Sâhib-i Sa'âdet	

ve Serdâr-Şüden-i O Be-Cânib-i Deryâ ve Giriften-i Sefînehâ-yı Kefere-i Dalâlet-Peymâ	55
3.1.4. Der-beyân-ı Sadâret-i ‘Uzmâ ve Vekâlet-i Kübrâ-yı ân Düstûr-ı Efham ü Ekrem ve Zikr-i Serdârî-i Îşân be-Vilâyet-i Şâh-ı ‘Acem	55
3.1.5. Zikr-i Serdârî-i Sâhib-i Sa‘âdet-bâz be-Cânib-i Deryâ ve Feth-i Kal‘a- Menferidonya[Manfredonia](فرردويه) bi-‘Avni’llâhi’-Meliki’l-A‘lâ.....	55
3.2. Gazânâme-i Halil Paşa’nın Kaynakları	56
3.2.1. Hattihümayunlar	56
3.2.2. Mektuplar	57
3.2.3. İran ile 26 Eylül 1618 Tarihinde Yapılan Ahidnâme Sureti	57

II. BÖLÜM

OSMANLI VAKIF KÜLTÜRÜ VE HALİL PAŞA VAKIFLARI

1. Osmanlı Döneminde Vakıf Kültürü	59
2. Halil Paşa İbn-i Pirî Vakfı	62
2.1. Vakfiye’ye Göre Yapılması İstenilen Hizmetler	64
2.2. Vakfın Akarları (Gelirleri)	65
2.3. Vakfın Görevlileri	67
2.4. Vakfın Giderleri	70
3. Vakf-ı Nukud (Para Vakfı)	71
4. 29 Cemaziyelahir 1038 (23 Şubat 1629) Tarihli Zeylnâme	74
5. Mîr-i Mîrân Mehmed Paşa Vakfı	75
6. Vakfın İşleyişi ve Mali Durumu	79
6.1. Vakfın İşleyişi	79
6.2. Muhasebe Kayıtlarına Göre Vakfın Mali Durumu.....	80
6.3. Muhasebe Kayıtlarında Yer Alan Harcamalar.....	83
7. Vakfa Ait Görev Tevcihat Belgeleri.....	84
7. 1. Halil Paşa Türbesi ile İlgili Tevcihatlar	84
7.2. Halil Paşa Cami ile İlgili Tevcihatlar	86
8. Halil Paşa Türbesi	93
9. Mehmed Paşa Türbesi	93

III. BÖLÜM	95
1.HALİL PAŞA İBN-İ PİRİ VAKFİYESİ	95
2.Mehmet Paşa Vakfiyesi	214
3.Vakfa Ait Muhasebe Kayıtlarından Bazı Örnekler	234
EKLER	265
KAYNAKÇA	289
DİZİN	297

KISALTMALAR

AD	Anabilim Dalı
AE. SAHM I	Ali Emirî Sultan Ahmed I
Ans.	Ansiklopedi(si)
AT	Atık Tahvil
bkz.	Bakınız
BD	Bilim Dalı
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
E	Esad Efendi Nüshası
Ens.	Enstitü
Fak.	Fakültesi
H.	Hicrî
Hzr.	Hazırlayan
İA	İslâm Ansiklopedisi
KK. d	Kâmil Kepeci Divân-ı Hümâyûn Tahvil Kalemi Defteri
Ktg.	Katalog
Ktp	Kütüphane(si)
M.	Miladî
MAD	Maliyeden Müdevver Defterler
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MHM.D	Mühimme Defterleri
Nr.	Numara
Nşr.	Neşreden
S.	Sayı
s.	Sayfa
Sad.	Sadeleştiren
T	Topkapı Nüshası
TK	Tahvil Kalemi
TTK	Türk Tarih Kurumu
V	Viyana Nüshası

ÖNSÖZ

Anadolu'nun güneyinde Çukurova'ya yakın, güneydoğu Anadolu Torosları'nın kıvrımları arasında yer alan; sahip olduğu iklim yapısı ve doğal zenginlikleri ile insanları kuçaklayan Kahramanmaraş, tarihin en eski dönemlerinden beri pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve pek çok hâkim güç, bu şehre sahip olabilmek için mücadele vermek zorunda kalmıştır.

Maraş'ın kuzey-güney, doğu-batı yönünde çok yönlü harekete imkân sağlayan tabii şartlara sahip olması, bu şehri ele geçiren devletlerin bölgedeki stratejik üstünlüğü elde etmesini de beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmesiyle birlikte Maraş; İran, Irak, Suriye ve hatta Mısır üzerine yapılabilecek seferler için birer üs haline gelmiştir. Osmanlı Devleti bu nedenle Maraş'a büyük bir ehemmiyet vermiştir.

Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına aldığı topraklarda askerî ve siyasî yapılanmanın yanı sıra sosyal ve kültürel yatırımlara da önem vermiştir. Bu anlamda Osmanlı müesseseleri içinde vakıf teşkilatı ise ayrı bir yere sahiptir. Osmanlı bürokratları ve zenginleri eğitim, sağlık, ulaşım ve şehircilik gibi pek çok alanda kurmuş olduğu vakıflarla halka hizmette birbirleri ile yarış halinde olmuştur. Maraş şehri de bu yarıştan nasibini almış, Osmanlı hâkimiyeti altında şehir ve çevresinde çok sayıda vakıf teşkilatı oluşturulmuştur. Maraşlı Halil Paşa'da merkezi Maraş'ta olmasa da, Maraş ile bağlantılı iki vakıf kurmak suretiyle bu anlamda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiştir.

Bu çalışmada Maraş'ın kısa bir tarihçesi verildikten sonra, Osmanlı Devleti Duraklama Dönemi içinde yetişen ve kardeş olan Maraşlı iki devlet adamı Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ve kaptanıderyalık-sadrazamlık gibi önemli makamlarda bulunan Halil Paşa'nın hayatları ele alınmıştır. Ayrıca Halil Paşa tarafından kurulan vakıflar, vakfiye ve vakfa ait arşiv belgelerine dayalı olarak incelenmiş ve vakfiyenin metnine tıpkıbasımı ile birlikte yer verilmiştir.

Vakfiye metninin okunmasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Raşit GÜNDOĞDU'ya, bu çalışmanın yapılması konusunda beni teşvik eden ve cesaretlendiren Maraşlı ilim adamı Prof. Dr. Said ÖZTÜRK'e, ve Cevdet KABAKÇI Beyefendiye çok teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışma süresince maddî ve manevî olarak bana destek olan hayat arkadaşım ve branşdaşım Lokman AYDIN ile oğlum Fatih Barış AYDIN'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Meltem Aydın
2015 / İSTANBUL

GİRİŞ

Maraş'ın Tarihçesi

Dulkadiroğulları Dönemine Kadar Maraş

Anadolu'yu Mezopotamya'ya bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunan Maraş şehri, tarih boyunca konumu dolayısıyla sık sık istilalara maruz kalmıştır. Geç Hitit şehir devletlerinden Gurgum Krallığı'na merkezlik yapmış, daha sonra Asur ve Perslerin hâkimiyetleri altına girmiştir. İskender'in Asya seferi sırasında Kapadokya satraplığının en önemli merkezi konumundadır. Romalılar zamanında bu devletin hâkimiyetine girmiş, Doğu Roma döneminde ise Sasaniler bir müddet bölgeye hâkim olmuşlarsa da 611 yılında geri çekilmek zorunda kalmışlardır¹.

Maraş'a yönelik ilk İslâm akınları Hz. Ömer döneminde, Halid bin Velid tarafından gerçekleştirilmiştir. 637 yılında Müslümanların hâkimiyeti altına giren şehir, Anadolu içlerine yapılan akınlarda üs olarak kullanılmıştır. Ancak Emevîler döneminde 683 yılında müslümanlar şehri Bizans'a terk etmek zorunda kalmıştır. 694 yılında Maraş ovasında yapılan savaşta Bizans ordusu yenilgiye uğratılınca Halife I. Velid'in oğlu Abbas Maraş'a gelip şehri tamir ve tahkim ettirdikten sonra bir kısım halkı burada iskân ettirmiştir. 747 yılında yeniden Bizansın eline geçen Maraş şehri boşaltılarak yıktırıldıysa da Halife Mervan, Bizanslılardan geri aldığı şehri imar ettirmiş fakat Bizans kuvvetleri tarafından şehir bir kez daha yağmalanmıştır².

Abbasiler Döneminde onarılarak tahkim edilen şehir 778-779 yılları ile 877 yılında Bizans'ın saldırılarına uğradıysa da ele geçirilemedi. Ancak Kasım 904 te şehre hâkim olan Bizans 916 da burasını Ermenilere bırakmak zorunda kalmıştır. 962 de ise yeniden Bizans hâkimiyeti başlamıştır³.

Malazgirt zaferinden sonra Türklerin Anadolu'ya yönelik akınlarını durdurmak için önlemler alan Bizans, Maraş ve çevresinde Ermeni nüfusunu artırmış, bunun sonucu olarak bölgede Ermeniler büyük bir prenslik kurmuşlardır. 1085 yılında I. Süleyman Şah ve Emir Buldacı tarafından Anadolu'nun güneyine yönelik akınlar sonucunda Maraş, Buldacı tarafından fethedilmiş, ancak 1097 yılında Haçlı ordusu şehri ele geçirmiştir. Uzun süre Haçlıların elinde kalan Maraş, Urfa, Antakya ve Çukurova'ya yönelik saldırılarda üs olarak kullanılmıştır. Haçlı hâkimiyetinden sonra Bizans kumandanlarından Butumites tarafından ele

¹ Tufan Gündüz, "Kahramanmaraş," *DİA*, XXIV,192-195, İstanbul 2001.

² Gündüz, "Kahramanmaraş," 192-195.

³ Gündüz, "Kahramanmaraş," 192-195.

geçirilen şehrin idaresi Ermeni prensi Thathul'e bırakılmış ve 1104'e kadar onun hâkimiyetinde kalmıştır ⁴.

Anadolu Selçuklu Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1208'de Maraş'ı Selçuklu topraklarına katmasına kadar geçen süre içerisinde şehir Haçlılar, Ermeniler, Danişmentliler, Selçuklular ve Nureddin Zengi arasında mücadele konusu olmuş, sık sık el değiştirdiği için büyük ölçüde tahrib edilmiş ve nüfusu da azalmıştır. II. Kılıç Arslan'ın emirlerinden olup daha önce de bölgede görevlendirilmiş olan Hüsameddin Hasan ve onun oğlu ile torunu tarafından yeniden imar edilen şehir, bundan sonra Kilikya bölgesindeki Ermeniler üzerine düzenlenen seferlerde üs olarak kullanılmıştır ⁵.

1240 yılında Anadolu'da ortaya çıkan Baba İshak isyanı ve 1243 teki Köseadağ Savaşı Moğolların Anadolu'yu istilasına yol açmış, bu durum Maraş bölgesine yoğun olarak yerleşmiş bulunan Türkmenlerin hayatını olumsuz etkilemiştir. 1522'de Kanunî Sultan Süleyman döneminde Osmanlı hâkimiyetine girinceye kadar geçen süre içerisinde Maraş bölgesi Anadolu Selçuklu Sultanlığı, Ermeniler, Mısır Memluk Sultanlığı ve Dulkadirli Türkmenleri ⁶ arasında mücadele konusu olmuştur.

Dulkadiroğulları Döneminde Maraş

Elbistan ve Maraş merkez olmak üzere 1337 yılında Zeyneddin Karaca Bey tarafından kurulan Dulkadirli Beyliği Osmanlı, Memluk ve Safevî Devletlerinin nüfuz alanı içerisinde yer almıştır. Zeyneddin Karaca Bey'den sonra yerine geçen oğlu Halil Bey (1353-1386), Pınarbaşı, Harput ve Antep'i ele geçirip, Halep'i tehdit etmeye başlayınca Memluk Sultanı Berkuk'un tertiplediği bir suikast sonucu öldürülmüştür. Halil Bey'den sonra beyliğin başına kardeşi Sevlî Bey (1386-1398) geçti. Fakat o da Memluk karşısı bir politika izlediği için, yine Berkuk tarafından düzenlenen bir suikast sonucu hayatını kaybetti. Yerine geçen oğlu Sadaka Bey kısa sürede, beyliği Yıldırım Bayezid'in desteğini alan, amcasının oğlu Nasıreddin Mehmed Bey'e bırakmak zorunda kaldı.

Nasıreddin Mehmed Bey (1399-1442) Yıldırım Bayezid-Timur mücadelesinde Yıldırım'ın yanında yer aldığı için, Timur kuvvetleri tarafından Elbistan'a saldırılarak Dulkadirliiler cezalandırıldı. Ancak Nasıreddin Mehmed Bey döneminde Antep, Kayseri, Niğde, Aksaray gibi önemli merkezler ele geçirilerek beyliğin sınırları genişletildi. Mısır Memluk Sultanlığı ile de akrabalık kurulmak suretiyle de dostluk pekiştirilmeye çalışıldı. Onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Süleyman Bey (1442-1454), kızlarından birisini Osmanlı Padişahı Fatih

⁴ Gündüz, "Kahramanmaraş," 192-195.

⁵ Gündüz, 192-195.

⁶ Gündüz, 192-195.

Sultan Mehmed'le, diğ er bir kızını ise Memluk Sultanı Sultan Çakmak ile evlendirmek suretiyle, Osmanlı ve Memluk Sultanlığı arasında denge siyaseti izleyerek ülkesini emniyet altına almaya çalıştı.

Süleyman Bey'in ölümü üzerine yerine oğlu Melik Arslan (1454-1465) geçti. Onun döneminde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Harput ve Elbistan'ı yağmaladı. Melik Arslan Kahire'den gönderilen bir fedai tarafından öldürülünce, yerine Memluk Sultanı tarafından desteklenen kardeşi Şah Budak Bey (1465-1466) geçti. Fakat kardeş katili olmakla suçlanan Şah Budak Bey, Fatih Sultan Mehmed'in desteğiyle harekete geçen kardeşi Şehsüvar'a mağlup olarak Memluk Sultanlığı'na sığınmak zorunda kaldı. Şehsüvar Bey (1466-1472) Memluklara ait olan bazı toprakları ele geçirdi ise de o dönemde Akkoyunlu Uzun Hasan ile ihtilaf yaşamakta olan Fatih, Memluk Sultanlığı ile Dulkadirli Beyliği'nin mücadele içerisinde olmasını istemiyordu. Ancak Şehsüvar Bey Osmanlılara karşı isyan bayrağı açınca Fatih'in desteğini kaybetti. Memluklularla giriştiği savaşı kaybettikten sonra yakalanarak Kahire'de idam edildi. Memluklulara sığınmış olan Şah Budak Bey (1472-1480) yeniden beyliğin başına geçti. Kardeşi Alaüddeve ise ailesinden bazılarını yanına alarak, Amasya'da bulunan Osmanlı şehzadesi Bayezid'in yanına sığındı ve Fatih tarafından desteklenerek kardeşini mağlup edip Dulkadirli Beyi oldu (1480-1515) ⁷.

1481'de Osmanlı tahtına geçen Sultan II. Bayezid, Alaüddeve'nin kızı ile evliydi. Sultan II. Bayezid'in Cem Sultan ile olan mücadelesinde, damadına yardımcı olmak için harekete geçen Alaüddeve Bey, Memluklerin elinde bulunan Malatya'yı kuşatınca Osmanlı-Memlük ilişkileri iyice bozuldu ve iki devlet arasında altı yıl süren savaşlar başladı. Her iki devletin birbirleriyle olan mücadelesini çıkarlarına uygun gören Alaüddeve Bey, Osmanlıların yardım taleplerini birer bahane ile geri çevirdi. Osmanlı-Memlük savaşları sona erince de iki devletle dost geçinmeye çalıştı.

Dulkadirli Beyliği XVI. yüzyıl başlarında Safevî hükümdarı Şah İsmail tehlikesi ile karşılaştı. Alaüddeve Bey bir yandan Şah İsmail'e vermeyi reddettiği kızını onun rakibi Akkoyunlu şehzadesi Murad ile evlendirirken, diğ er yandan damadının yanına kuvvetler vererek Safevîlerin elindeki Bağdat üzerine gönderdi. Akkoyunlu şehzadesi Zeynel'e yardım eden Dulkadir kuvvetleri de 1505 yılında Safevîlere ait Diyarbakır, Mardin ve Urfa'yı ele geçirdi. Bunun üzerine Şah İsmail 1507 yılında bizzat sefere çıkarak Elbistan'ı tahrip etti. Dulkadir Beyi Turna Dağı'na kaçmıştı. Dulkadirliler 1509 ve 1510 yıllarında Safevîlerle

⁷ İlyas Gökhan, E.Kasım Bal, *Osmanlı Dönemi Maraş'ın İdari Tarihinde Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (1700-1850)*, 35-39, Kahramanmaraş 2013.

yaptıkları savaşları kaybettiler. Bu savaşlarda Alaüddevele iki oğlunu kaybetti ⁸.

1514 yılında İran seferine çıkan Yavuz Sultan Selim, Alaüddevele Bey'i de sefere katılmaya davet etti ise de olumlu bir cevap alamadı. Üstelik Alaüddevele Bey Osmanlı kuvvetlerine zorluk çıkardı. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim Çaldıran Savaşı dönüşü Sinan Paşa emrindeki kuvvetleri Alaüddevele Bey üzerine gönderdi ve yapılan Turna Dağı Savaşı'nda Alaüddevele Bey yenilerek katledildi ⁹.

Alaüddevele Bey'in yerine Şehsüvaroğlu Ali Bey getirildi. Böylece Dulkadiroğulları Beyliği Osmanlı nüfuzu altına girmiş oldu. Bu durumdan memnun kalmayan Memluk Sultanı Kansu Gavri, Alaüddevele Bey'in kardeşi Abdürrezzak'ı Ali Bey'in karşısına çıkardı. Ancak Yavuz Sultan Selim Mısır seferine çıkınca Ali Bey de bu sefere katıldı ve Osmanlı ordusuna öncülük etti. Anadolu'da ortaya çıkan Celâlî isyanlarının bastırılmasında da önemli hizmetleri görülen Ali Bey, bu isyanları bastırmakla görevli Ferhat Paşa'nın kıskançlığı ve hasedi sonucu, 1522 yılında Kanunî'den alınan bir ferman sonucu çocukları ile birlikte katledildi.

Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadirli ülkesi Maraş merkez olmak üzere bir eyalet haline getirilerek Osmanlı Devleti'ne bağlandı ¹⁰. Osmanlı Devleti üç kıtaya hükmeden bir devlet konumuna yükselmişti. Bu nedenle Ali Beyi de bir sancak beyliği olarak görmekteydiler. Fakat Ali Bey'in bağımsız bir hükümdar gibi davranması ve son olarak da Maraş'ta katledilen Osmanlı tahrir görevlilerinin durumunu araştırmak üzere gelen müfettişlerin öldürülmesi bardağı taşıran damla olmuştur ¹¹.

Osmanlı Döneminde Maraş

Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılara katıldığı dönemde sınırları içerisinde Maraş, Elbistan, Göksun, Andırın, Zamantı, Kayseri, Kırşehir, Ankara, Bozok (Yozgat), Darende, Harput (Elazığ), Malatya, Besni, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kâhta, Gerger, Diyarbakır, Urfa, Çermik, Rumkale (Halfeti), Ayntab, Pazarcık, Bulanık (Bahçe), Gündüzlü, Amik Ovası, Antakya, Gügercinlik, Trablusşam, Kars-ı Zülkadriye, Üzeyr ve Ayas (Yumurtalık) yer almaktaydı ¹².

Maraş ve Elbistan 1522-1531 yılları arasında birer sancak olarak önce Rum Eyaleti'ne daha sonra da Karaman Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Bu tarihten sonra ise Dulkadir Eyaleti'nin kurulduğu

⁸ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, IX, 553-557, İstanbul 1994.

⁹ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri(1563)* C.I, s.XXVII, XXVIII, Ankara 1988.

¹⁰ Yinanç, "Dulkadiroğulları", 556.

¹¹ Gökhan, Bal, *Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (1700-1850)*, 41.

¹² İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563)*, 27, Ankara 2004.

görülmektedir. Bu tarihe kadar bölgede bir Beylerbeyilik kurulmamasının sebebi bölgede çıkan isyanlara bölge halkının destek vermesi olarak gösterilebilir¹³.

Maraş'ın coğrafi konumu bölgede XX. yüzyıla kadar aralıklarla devam eden isyanlara zemin hazırlamıştır. Bölgenin elverişli ikliminin yanı sıra Çukurova, Amik Ovası gibi ovalar ile Uzunyayla gibi yaylaklara sahip olması Anadolu'nun fethine başlanılmasından itibaren Türkmenlerin yoğun olarak bu bölgeye yerleşmesine ve "Türkmen Diyarı" diye anılmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin 17. Yüzyıl sonlarından itibaren bazı konar-göçerleri Çukurova, Hama, Humus, Rakka ve Haleb bölgelerine iskâna tabi tutmaya başlaması üzerine, yerleşik hayata geçmek istemeyen aşiretler eşkiyalığa başvurup, Maraş Eyaleti'ne gelmişlerdir. Yine coğrafi konumu itibarıyla eyaletin çeşitli bölgeleri Arap aşiretlerinin saldırılarına da maruz kalmıştır. Bölgede yer alan dağlık alanlar ile sarp dağlar arasında bulunan ıssız geçitler ise eşkiyalık yapanların faaliyetlerini icra edebilecekleri ve gerekirse sığınacakları uygun mekânlar olmuştur¹⁴.

Maraş Eyaleti'nde çıkan isyanlarda yukarıda izah ettiğimiz coğrafi konumunun yanı sıra, Osmanlı Devleti'nin uyguladığı idarî-malî sistem de etkili olmuştur. Osmanlı Devleti hazinenin nakit para ihtiyacını karşılamak amacıyla, taşra yönetiminde tımar sisteminin yerine önce iltizam sistemini daha sonra da malikâne sisteminin uygulamaya koymuştur. Bu durum tımar sahiplerinin tımarlarını kaybetmelerine ve önce bey-paşa kapılarında sarıca sekban olmalarına, sonra da kapısız kalınca isyanlara destek vermelerine yol açmıştır. Tımarlı sipahilerin yerini alan mültezimlerin halka yönelik baskı ve zulümleri de reayayı eşkiyaya katılmaya mecbur bırakmıştır. Maraş'ın Osmanlı Devleti'ne katılmasından sonra aşağıda da izah edileceği üzere, bu çevrede daha çok tahrir işlemlerindeki anlaşmazlıklardan kaynaklanan olaylar yaşanmıştır. İsyancılar Osmanlı'nın son dönemlerinde Ermeni isyanları ile birlikte farklı bir şekil alarak siyasî talepleri beraberinde getiren bir sürece girmiştir¹⁵.

Osmanlı Devleti ele geçirdiği bölgelerde ilk olarak tahrir yaptırdı. Maraş bölgesinde de tahrir işlemine başlandı. Ancak bu işlemler sırasında bazı sipahilerin ellerinden dirliklerinin alınması ve ilk tahrirlerde fazlaca muaf reaya yazılması bölgede ayaklanmalar çıkmasına yol açtı. Bu ayaklanmalara Türkmenlerde geniş bir destek verdi. İlk ayaklanmalardan birisi 1526 yılında kendisine fazla vergi tahakkuk ettirilen Söklenoğlu

¹³ Solak, 28-29.

¹⁴ Süleyman Demirci, Hasan Arslan, "Eşkiyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkiyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750)" *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49-50, Yıl: 2012/2, sayı:16.

¹⁵ Süleyman Demirci, Hasan Arslan, "Eşkiyalar ve Osmanlı Devleti", 51-52.

Musa tarafından çıkarıldı. Aynı bölgede Atmaca adlı bir kişi daha ayaklandı. Atmaca'dan sonra Dulkadirli Zünnunoğlu ayaklandı. Bu ayaklanmalarda Osmanlı kuvvetleri ağır kayıplar verdi. Aynı yıl dinî karakterli Kalender Çelebi ayaklanması görüldü. Etrafına otuz bine yakın asi toplayan Kalender Çelebi'yi destekleyenler arasında dirlikleri elinden alınmış sipahiler de bulunuyordu. İsyanlılar üzerlerine gönderilen Anadolu ve Karaman Beylerbeyilerini yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Sadrazam İbrahim Paşa asilerin kesilen dirliklerini geri vereceğini vaat ederek isyanı bastırabildi. İlk tahrir işlemi de ancak bu isyanın bastırılmasından sonra tamamlanabildi ¹⁶.

İlk tahrirde bölgenin nasıl bir idarî yapıya sahip olduğu tam olarak anlaşılmamakla birlikte, Elbistan ve Maraş Dulkadir Eyaleti'ne bağlı birer sancak olarak görülmektedir. Maraş'a ilk sancakbeyi olarak ise İskender Bey atanmıştır. 1523 tahririne göre ise Maraş vilayeti Maraş nahiyesi, Keferdiz nahiyesi, Pazarcık nahiyesi, Gügercinlik nahiyesi, Benak (Tekak) nahiyesi, Kargılık nahiyesi, Kars nahiyesi ve Andırın nahiyesinden oluşmaktadır.

Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra en kapsamlı tahrir 1525-1526 tarihinde yapılmıştır ve idarî yapıda değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu tahrirde göre Elbistan, Maraş sancağına bağlı bir kazadır. Elbistan dışında Kars ve Zamantı kazaları bulunmaktadır. Nahiye sayısında ise artış olmuştur. 1523 tahririnde yer almayan Kemer, Karahayıt, Aladinek, Göynük, Haruniye, Zeytun-Fırnos (Fernos) ve Bayındır nahiyeleri 1525-1526 tahririnde idarî taksimatta yer almaktadır. 1563 tahririne göre ise Gügercinlik nahiyesi kaza olmuş, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) kaza olarak Maraş'a bağlanmıştır. Gügercinlik'in kaza statüsüne geçmesinden dolayı idarî taksimatta yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu tarihteki tahrirde göre Maraş kazasına bağlı nahiyeler şunlardır: Maraş, Camustil, Kurupınar, Kemer, Keferdiz, Karahayıt, Pazarcık, Aladinek, Göynük, Bertiz, Zeytun ve Yenice kale. Daha önceki tahrirlerde Zeytun ile birlikte zikredilen Fernos ise bu tahrirde karye olarak kaydedilmiştir ¹⁷.

Bölgede asayiş sağlandıktan ve idarî taksimat belli bir düzene konulduktan sonra, Osmanlı hizmetine giren Dulkadir beylerine Anadolu ve Rumeli'de sancak beyliği ve beylerbeyliği görevleri verildiği görülmektedir ¹⁸.

Kalender Çelebi isyanından sonra uzunca bir süre bölgede başka bir isyan görülmedi. Ancak 1599 da Celâlî Hüseyin Paşa tarafından şehir yağmalandı. XVIII. yüzyılda ayanların devlet içinde bir güç olarak

¹⁶ Yinanç, Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri(1563)* C.I, s.XXIX.

¹⁷ Solak, 32-33.

¹⁸ Solak, 31.

ortaya çıkması, Maraş'ta şehir ayanlarıyla eski aileler arasında rekabete yol açtı. Bu durum şehir ekonomisini olumsuz etkiledi ¹⁹.

XVI. yüzyılda Maraş'ın mahalleleri ve nüfus durumları incelendiğinde 1526-tahririne göre 51, 1563 tahririne göre ise 42 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerde yaşayan nüfusu doğrudan tespit etmek mümkün olmasa da vergi yükümlüsü insan sayısından hareketle yaklaşık bir sayıya ulaşmak söz konusu olabilir. 1526 yılında Maraş mahallelerinin vergi nüfusu 463 hane, 305 nefer ve 719 muafitan oluşmaktadır. Bu verilere göre yapılan hesaplamalar sonucu şehrin tahmini toplam nüfusu 7068 kişi olarak tespit edilmiştir. 1563 tahririne göre ise şehrin tahmini toplam nüfusu 11298 kişidir. Maraş şehir merkezinde 1526 ve 1563 yılındaki tahrirlere göre nüfusun tamamı müslümandır ²⁰.

XVI. yüzyılda bir bedesten ile kervansarayın bulunduğu Maraş pamuk üretiminin yapıldığı, dokumacılık ve dericiliğin geliştiği, tarım ürünlerinin pazarlandığı önemli bir ticarî merkez konumundaydı. Şehirde boyahane, kirişhane, macunhane gibi işletmeler bulunuyordu ²¹.

XVII. yüzyılda Maraş paşa sancağı olma özelliğini devam ettirdiğinden vali/beylerbeyileri ya da onları temsilen mütesellimler tarafından yönetilmişlerdir. Bu yüzyılda merkezden Maraş idarecilerine gönderilen yazılarda “Maraş/Dulkadiye Beylerbeyi”, “Maraş Valisi”, “Maraş Paşası”, “Mutasarrıf-ı Maraş” ve “Mîr-i mîrân-ı Maraş” gibi hitaplar tercih edilmiştir. 1600-1710 yılları arasında Maraş'a atanan vali ve beylerbeyi sayısının yetmiş dokuz olduğu düşünülürse çok sık yönetici değişikliği olduğu ortaya çıkar. Maraş'a bu yüzyılda atanan beylerbeyilerin büyük bir kısmı sarayda kul sistemi ile yetiştirildikten sonra, padişaha ve devlete bağlılıkları dikkate alınarak gönderilmişlerdir. Maraş Eyaleti'nde görev yapan beylerbeyiler buradaki görevleri sırasında ölmüş ya da işledikleri suç nedeniyle katledilmişlerdir. Meselâ Maraş Beylerbeyisi Kalavun Yusuf Paşa, Abaza Mehmed Paşa isyanına katıldığı için 1623 te katledilirken, Kınalıoğlu Paşa da 1638-1639 da hakkında merkeze yapılan şikâyetler sonucunda öldürülmüştür ²².

XVII. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin batıda Avusturya, Venedik ve Lehistan ile doğuda ise İran ile savaştığı bir dönem olmuştur. Bu savaşlar Maraş Beylerbeyilerinin de sorumluluklarını artırmıştır. Bir yandan savaş hazırlığı yaparken, diğer yandan cephede düşmana karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardır. 1603-1604 yıllarında Sefer Paşa, 1625-26 yılında

¹⁹ Gündüz, 194.

²⁰ Solak, 46-47.

²¹ Gündüz, 195.

²² Mustafa Keskin, Hasan Arslan, 17. Yüzyılda Maraş Valileri/Beylerbeyileri, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, 4-6 Ekim 2012, II,13-23, Kahramanmaraş 2013.

ise Nogay Paşa çağrıldıkları seferlere katılmışlardır. 1672-1676 yılları arasında Hasan Paşa birinci ve ikinci Lehistan seferlerine kapı halkı ve tımarlı sipahilerle birlikte katılmıştır. Sultan II. Mustafa döneminde Avusturya üzerine yapılması düşünülen sefer için Maraş Beylerbeyisi olan Ahmed Paşa'ya sayıları fermenda belirtilen kuvvetlerle sefere katılması için emrişerif gönderilmiştir. Orduya katılmakta geç kaldığı gerekçesiyle de kendisine iki kez te'kit emri yazılmıştır. Maraş Beylerbeyi Yunus Paşa 1697 yılında katıldığı Zenta savaşında şehit düşmüştür²³.

XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'ni uğraştıran Celâlî isyanları Maraş Eyaleti'nde de sık sık ortaya çıkmıştır. Eyaletlerin asayiş ve güvenliğinden birinci derecede sorumlu olan beylerbeyiler bu sorun ile uzun süre meşgul olmuşlardır. Celâlî isyanlarının sona ermesi ile birlikte beylerbeyiler bu kez eşkiyaya karşı mücadele sürdürmek zorunda kalmışlardır. Fakat bazı yöneticiler ise ya doğrudan ya da adamları vasıtasıyla halka zulme varan baskılar yapmışlardır²⁴.

Maraş'ta beylerbeyiler merkezde yer alan divanühümayunun küçük bir modelini oluşturmak suretiyle halkın her türlü dilek ve şikâyetlerine çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu divanın kararından memnun olmayanlar şikâyetlerini divanühümayuna da iletebilmektedir. Bu yüzyılda tımar sisteminin bozulmaya başlaması nedeniyle, valilerin gücü kapılarında besledikleri asker sayısı ile ölçülür olmuştur. Bu nedenle beylerbeyilere gönderilen sefer çağrılarında mükemmel kapı halkı tabirleri kullanılmaya başlanmıştır. Evliya Çelebi'ye göre XVII. yüzyılda Maraş Beylerbeyinin kapı halkı iki bin kişi civarındadır. Bu yüzyılda Maraş Eyaleti'nin geliri düşük olduğu için bazı beylerbeyiler bu göreve gitmek istememişlerdir. Göreve gidenler ise özellikle sefer hazırlıkları sırasında varlıklı kişilerden ve hazineden borç almak ihtiyacı duymuşlardır²⁵.

XVII. yüzyılda Maraş hakkında en ayrıntılı bilgiyi 1648 ve 1673 yıllarında iki kez Maraş'a gelen Evliya Çelebi vermektedir. Onun anlattıklarına göre kale kapılarının birisinde siyah taştan dört arslan heykeli (Hitit arslanı) bulunuyordu. Şehirde toprak örtülü 11.000 ev vardı²⁶. Maraş Eyaleti'nin sancakları Maraş, Malatya, Kars-ı Zulkadiriye (Kadirli) ve Samsat'tan oluşmaktaydı. Maraş Beylerbeyi protokolde Anadolu Eyaleti'nden sonra gelirdi. Maraş Eyaleti'nden 5500 kadar asker çıkarılırdı²⁷. O dönemde kalesi sağlam olup içinde bir mahalle, yüz kadar

²³ Keskin, Arslan, II, 26-27.

²⁴ Keskin, Arslan, II, 28, 29, 35, 36.

²⁵ Keskin, Arslan, II, 3-34.

²⁶ Besim Darkot, "Maraş", *İA*, VII,312, Eskişehir 1997.

²⁷ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, 254, Kahramanmaraş 2011.

ev ve Sultan Süleyman Han adına yaptırılmış bir cami bulunmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre şehirde toplam 39 cami ve mescit, 11 medrese, 41 tane de mektep vardır²⁸.

XVIII. yüzyılda Zülkadir adıyla bir eyalet merkezi olan Maraş bölgesinde sık sık Türkmen aşiretlerinin isyanları görülmüştür. Devlet bu isyanları önlemek amacıyla göçebe Türkmenleri yerleşik hayata geçirme konusunda çalışmalar yapmıştır.

XVIII. yüzyılda beylerbeyilik şeklinde teşkilatlandırılmış olan eyaletlerin başına vezir rütbesinde yöneticiler gönderilmiştir. Bu yöneticiler paşa sancağı adı verilen eyaletin merkez sancağında bulunmaktadır. 1701 de Maraş Beylerbeyisi Rışvanzade Halil Bey'dir. 1734 yılında ise onun oğlu Süleyman Paşa Maraş valisi olmuştur. 1737 de Genç Ali Paşa kısa bir süre Maraş'ta valilik yapmış, onun yerine getirilen Muhsinzade Mehmed Paşa 1765 yılında sadrazam olmuştur. Sultan I. Mahmut döneminde ise Muhsinzade'nin oğlu Mehmed Paşa vezirlik payesiyle Maraş'a vali olarak gönderilmiştir. 1761 yılında Maraş valiliğine getirilmiş olan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin oğlu Said Mehmed Paşa burada vefat etmiştir. 1765 yılında ise Sultan III. Mustafa'nın kız kardeşi Ayşe Sultan ile evlenmiş olan Silahtar Mehmed Paşa Maraş valiliğinde bulunmuştur. 1768 de Moldovancı Ali Paşa Adana valisi iken Maraş'a gönderilmiş oradan da 1768 Osmanlı-Rus savaşına gitmiştir. 1770 te ise bu göreve Mehmed Paşa getirilmiştir. 1775 yılında Maraş valisi olan Abdullah Paşa bölgede eşkiyalık yapan Kılıçlı ve Mendilli aşiretlerini dağıtıp, öldürülen eşkiyadan on dokuzunun başını İstanbul'a yollamıştır. 1781 de Maraş valisi olan Şahin Ali Paşa ise daha sonra Halep valiliğine tayin edilmiştir. 1782 de Maraş Beylerbeyisi olan Zülkadirzade Ömer Bey aralıklarla 1795 yılında ölümüne kadar görevini sürdürmüştür²⁹.

Eyaletlere bağlı diğer sancakların yöneticileri de yine paşa olan mutasarrıflardır. Genellikle bir mutasarrıfa birden fazla sancak verildiği için eyalet yönetiminde yetki kargaşası ortaya çıkmakta, bunun sonucu olarak beylerbeyileri ve sancak beyleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı idarî sisteminde yaşanan bu kargaşa Maraş sancağında da kendisini göstermektedir. Meselâ, Maraş mutasarrıfı Zülkadirzade Ömer Paşa'nın azledilerek yerine Bayezid oğlu Abdullah Bey'in tayin edilmesi sonucunda ikisi arasında başlayan mücadele, 1788 de Sultan I. Abdülhamid tarafından Ömer Paşa'nın yeniden Maraş Beylerbeyiliğine getirilmesi ile sonuçlanmıştır³⁰.

²⁸ Gündüz, 194.

²⁹ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 263-265.

³⁰ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 264-265.

Yavuz Sultan Selim Döneminde Doğu Bayezid'ten getirilip Maraş'a yerleştirilen ve Bayezidliler olarak anılan aile ile Dulkadir ailesi arasında erken dönemde başlayan mücadeleler XIX. yüzyıl ortalarına kadar devam etmekle birlikte XVIII. yüzyılda Dulkadir ailesi Maraş yönetiminde daha fazla etkili olmuştur³¹. İki aile arasındaki rekabet ve mücadele Maraş halkının sıkıntı çekmesine yol açmıştır. 1789 da Bayezid oğlu Abdullah Bey, Payas Ayanı Küçükalioğlu Halil Bey'i yanına alarak Zülkadirzade Ömer Paşa'nın beylerbeyi olduğu Maraş'ı basıp çarşı ve pazarı yağmalatmıştır³².

XIX. yüzyıl başlarında önceden olduğu gibi paşa sancağı olan Maraş, beylerbeyinin ikamet ettiği yerdir. Maraş, Malatya, Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli), Samsat ve Gerger eyalete bağlı sancaklardır. Maraş sancağına bağlı kazalar ise Antep, Mansur (Adıyaman), Elbistan, Pazarcık ve Zamantı (Pınarbaşı) dır³³.

Maraş'ta XIX. yüzyılda yaşanan önemli gelişmelerden birisi Arnavut İsmail Paşa'nın isyanıdır. Suriye'de Fransızlara karşı savaşırken şehit düşen Maraş valisi Mustafa Paşa'nın kâhyası olan Arnavut İsmail'e paşalık verilerek Osmanlı ordusunu toplama görevi verilmiştir. İsmail Paşa kendisine verilen görevi başarı ile yerine getirmiş ve topladığı kuvvetlerle Akka'da bulunan Cezzar Ahmet Paşa'nın yanına gitmiştir. Oradanda yanında bulunan askerlerle Maraş'a gelmiştir. Ancak Mustafa Paşa'nın kâhyası iken halka baskı ve zulüm yaptığından Maraş halkı İsmail Paşa'ya karşı direnişe geçmiş ve onu Antep'e doğru çekilmek zorunda bırakmıştır. Gelişmelerden her iki tarafın şikâyeti üzerine haberdar olan Sadrazam, Maraş halkından İsmail Paşa'nın şehre girmesine müsaade etmelerini isterken Maraş'ın ileri gelenlerine de gizli bir emir göndererek, İsmail Paşa'nın hakkından gelmelerini bildirmiştir. İsmail Paşa şehre girdiği sırada saldırıya uğramış ve pek çok adamı öldürülmüştür. Kendisi ise canını zor kurtarıp Gavurdağı'nda bulunan ayan Fettahoğlu Ağaca Bey'e sığınmıştır³⁴.

1839 da Nizip savaşında Osmanlı ordusunu yenerek Maraş'a doğru ilerleyen Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'yı durdurmak için Bayezidli ailesinden Süleyman Bey komutasındaki Yörükler mücadele ettilerse de başarılı olamayıp, şehir İbrahim Paşa'ya teslim oldu. İbrahim Paşa kuvvetleri on dokuz ay kadar burada kaldı.1840 yılından sonra Maraş yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına girdi³⁵. 1800 ile 1839 tarihleri arasında ise vezir Mehmed Sabit Paşa, Hüseyin Paşa, Beylanlı Abdurrahman Paşazade Mustafa, Bayezidoğlu Kalender Paşa,

³¹ Gökhan, Bal, 42.

³² Gökhan, Bal, 45.

³³ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 277.

³⁴ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 278.

³⁵ Darkot, "Maraş", VII, 312.

Cabbarzade Mehmed Celaleddin Paşa (Çapanoğlu), Ahmed Paşa, Fevzi Paşa, Hafız Ali Paşa, Mehmed Ağa ve Bayezidli Süleyman Paşa Maraş beylerbeyisi olarak görev yapmışlardır ³⁶.

Bir dönem kaza haline dönüşen Maraş, XIX. yüzyıl ortasında Halep Beylerbeyiliğine bağlı sancak olmuştur ³⁷. 1859'dan itibaren Kafkasya'dan Anadolu'ya göçler başlamış ve Çerkez göçmenlerden bir bölümü Maraş'a yerleştirilmiştir. 1861'de Zeytun Ermenileri muhacir Çerkezlere musallat olmaya başlayınca, Çerkezler daha önce yerleştirildikleri Pazarcık kazasından başka yerlere dağılmışlardır. 1889'da Kafkasya'dan Maraş'a yeni göçmenler gelmiştir. 1885'lerden itibaren Balkanlardaki gelişmelere paralel olarak Rumelili göçmenler de Maraş'a yerleştirilmiştir. 1853-56 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında devlet asker toplamada sıkıntılarla karşılaşınca, Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Maraş'ı da içine alan bölgede iskân politikasını uygulamaya koymuştur. Bölgede yaşayan Türkmenleri yerleşik hale geçirebilmek için Fırka-i İslâhiye adıyla özel bir ordu oluşturulmuştur. Bu ordunun desteği ile gerçekleştirilen ıslahatlara da Fırka-i İslâhiye denilmiştir. 1866'da Halep Eyaleti'nden ayrılarak ayrı bir beylerbeyiliğe dönüştürülen Maraş'ın başına Osmanlı Devleti'nin yetiştirdiği önemli tarihçi, hukukçu ve devlet adamı olan Ahmed Cevdet Paşa getirilirken Fırka-i İslâhiye'nin askerî kanadının idaresi müşir Derviş Paşa'ya verilmiştir. Ahmed Cevdet Paşa ve Derviş Paşa Fırka-i İslâhiye'nin başında mülkî ve idarî reformlar yapmışlardır. Ahmed Cevdet Paşa'nın İstanbul'a dönmesinden sonra Maraş yeniden Halep Eyaleti'ne bağlanmıştır ³⁸.

1895'te Maraş'ın Zeytun nahiyesinde Ermeniler, büyük bir isyan başlatmışlardır. Zeytun bölgesindeki Ermeni faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı yıllarında ancak bastırılabilmiştir. Bu olaylardan büyük zarar gören Osmanlı Devleti 1915 yılında bölgedeki Ermenileri zorunlu göçe tabi tutmuştur. Maraş'ın merkezinde yaşayan Ermeniler tehcir kararından muaf olmuşlardır. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra önce İngiliz daha sonra Fransızların işgaline uğrayan Maraş, bölgeye yeniden gelen Ermenilerin intikam duygusuyla hareket etmesi sonucunda zor günler yaşamıştır. Yediden-yetmişe Maraş halkının verdiği dünyada emsali az görülen bir mücadeleden sonra 12 Şubat 1920'de Maraş kurtarılmış, 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması ile de ebedî Türk yurdu olduğu tescil edilmiştir. TBMM tarafından 7 Şubat 1973 yılında şehir kurtuluş savaşındaki destansı mücadelesinden dolayı İstiklal madalyası ve "kahraman" ünvanı ile ödüllendirilmiştir.

³⁶ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 279-301.

³⁷ Darkot, "Maraş", VII, 312.

³⁸ Gökhan, *Maraş Tarihi*, 311-318.

1.BÖLÜM

1.HALİL PAŞA'NIN HAYATI

1.1.Doğduğu Yer Fernos

Halil Paşa 1570 civarında³⁹ Maraş eyaletine bağlı Zeytun kasabası yakınında bulunan ve Fernos diye anılan bir köyde dünyaya gelmiştir⁴⁰. Fakat Kayserili olarak şöhret bulmuştur⁴¹. Bu durumun Maraş'a tabi olan Zeytun nahiyesinin bazı kaynaklar tarafından Kayseri'ye bağlı olarak gösterilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır⁴².

Eski bir Ermeni yerleşim merkezi olan Zeytun, Toros dağları silsilesinde bulunan Berit dağının güneyinde Ceyhan nehrinin ise batısında yer almaktadır. Ermeni yazarlar, yöre halkının Urfa'dan göç etmiş yedi aile ile Ani'nin Bizanslılar tarafından ele geçirilmesinden sonra bölgeye göç eden Ermenilerden, Vanlılardan ve diğer yerlerden gelmiş göçmenlerden oluştuğunu yazmaktadır⁴³.

Maraş bölgesinin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra yapılan 1523 tarihli tahrirde hazırlanan tımar tevcih defterine göre kayıtlarda Zeytun nahiyesi yer almazken, 1525-1526 yapıldığı tahmin edilen bir tahrirde Maraş kazasına bağlı nahiyeler arasında Zeytun-Fernos nahiyesi de bulunmaktadır. 1563 tarihli tahrirde göre ise bir önceki tahrirde Zeytun-Fernos şeklinde olan nahije ismi sadece Zeytun olarak kaydedilmiştir. 1579 yılında yapılan sipahi yoklamasında da idarî taksimat içerisinde Zeytun yer almaktadır. Fernos ise köy olarak varlığını sürdürmektedir⁴⁴.

1526 yılında yapılan tahrirde birlikte yer alan Zeytun-Fernos nahiyelerine bağlı köy sayısı on, mezra sayısı ise kırküç olarak

³⁹ A.H.De Groot, "Halil Paşa-Kayserili," *DİA*, XV, 324, İstanbul 1997.

⁴⁰ *Halil Paşa İbn-i Pirî Vakfiyesi*, 20a, İstanbul Arkeoloji Müzesi, No:1132.

⁴¹ Kayserili olduğunu ileri süren kayıtlar için bkz. Kazasker Mehmed Hafid, *Sefinetü'l Vüzerâ*, 26, Nşr. İsmet Parkmaksızoğlu, İstanbul 1952; Osmanzâde Tâib Ahmed, *Hadikatü'l-Vüzerâ*, 62- 65, İstanbul 1271; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, VIII, 124, Müt. Mehmed Ata, İstanbul 1334; Groot, 324-325; J.H. Kramers, "Halil Paşa-Kayserili (1560?-1629)" , *IA*, 5/1, 160, Eskişehir 1997; Ayvansarayî Hüseyin Efendi, "*Hadikatü'l- Cevâmî*",143, Hzl. Ahmet Nezihî Galitekin, İstanbul Camileri ve Diğer Dinî Sivil Mimarî Yapılar, İstanbul 2001; Ahmed Nazif, *Kayseri Meşhurları (Kayseriye Meşâhiri)*, 23-24 Hzl. Meserret Diriöz, Haydar Ali Diriöz, Kayseri 1991; İsmail Hakkı Özçelik, "Kayserili Devlet Adamı Halil Paşa (1560?-1629)" , 345-351, *II. Kayseri Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, (16-17 Nisan 1988) Kayseri 1998.

⁴² Ahmet Şimşirgil, "Aziz Mahmud Hüdayî'nin Müridi: Sadrazam Maraşlı Halil Paşa", 580, *II. Üsküdar Sempozyumu, (12-14 Mart 2004) Bildiriler*, II, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2005.

⁴³ A.Latif Dinçaslan, *Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyancıları (1895-1921)*, 23-24, Kahramanmaraş 2008.

⁴⁴ Solak, 32-34, 87.

gösterilmiştir ⁴⁵. 1563 tarihli tahrirde göre Maraş şehir ve köylerinde yaşayan vergi yükümlüsü nüfusun % 10 u gayrimüslim olup, bunların önemli bir kısmı Zeytun nahiyesinde yaşamaktaydı. Zeytun'un altı müslim, altı gayrimüslim köyü vardı. Mezra sayısı ise kırktı. Zeytun'da yaşayan müslüman vergi nüfusu 148 iken gayrimüslim nüfus 1928 kişiydi. Bu dönemde Maraş'ta yetiştirilen en önemli tarım ürünü pamuk olmasına rağmen Zeytun dağlık olduğu için az miktarda pamuk üretilebiliyordu ⁴⁶.

Zeytun nahiyesine bağlı Fernos karyesiyle ilgili 1563 tarihli tahrir defterinde şu kayıt yer almaktadır: “Karye-i Kırnos [Fernos] tâbi‘i mezbûr, Cısr-i Ceyhun’dan Saraycık Beli-nâm mahallî yerdir, andan tarik-i ammin üzerinde vaki olmuş derbendir. Hass-ı hümâyun”. Yine aynı kayda göre yöre halkı madende çalıştırıldıkları için avarızıdivaniye ve tekâliförfıyyeden muaf kılınmışlardır. Köyde yaşayan gayrimüslim ahali kişi başına 50 akçe cizye bedeli ödemekte olup, köye 1563 tahririne göre toplam 30.150 akçe cizye tahakkuk ettirilmiştir. Köydeki cizye mükellefi sayısı 603 tür ⁴⁷. Zeytun nahiyesi ve köylerinde yaşayan gayrimüslim unsurların etnik kökeni hakkında sadece Fernos ile ilgili Osmanlı kayıtlarında bilgi yer almaktadır. Buna göre burada yaşayan halk Ermeni kökenlidir. Diğer köylerdeki gayrimüslimler ise kayıtlara zımmî olarak geçirilmiştir ⁴⁸.

Zamanla harap bir duruma düşen ve geliri Halep hazinesine aktarılan Fernos köyü Halil Paşa tarafından para ile satın alınmak suretiyle mülk arazi haline getirilmiştir. Buradan elde edilecek gelirleri de Sultan III. Murad döneminde padişahın musahibi olan ve Beylerbeyi Vakası olarak anılan olayda yeniçeriler tarafından öldürülen ağabeyi Rumeli Beylerbeyisi Mehmed Paşa ruhu için kurulan vakfa bağışlamıştır ⁴⁹.

1.2. Halil Paşa'nın Ailesi

Vakfiyesinde Halil Paşa'nın, babasının adı Pirî ⁵⁰ olarak geçmektedir. Halil Paşa aslen Ermeni kökenli olup, ağabeyi Mehmet Paşa'nın gayreti ile devşirilerek saraya alınmıştır ⁵¹.

⁴⁵ Solak, 51.

⁴⁶ Yinanç, Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri(1563)* C.I, s.XXXIII-XXXVII.

⁴⁷ Yinanç, Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri(1563)* I, 279-280.

⁴⁸ Solak, 89.

⁴⁹ *İbn-i Pirî Vakfiyesi*, 19b-20b.

⁵⁰ *İbn-i Pirî Vakfiyesi*, 11b.

⁵¹ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l Kibâr Fi Esfâri'l- Bihâr* (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan), 139, Hız. İdris Bostan, Ankara 2008; Kazasker Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-Vüzera*, 26, Nşr. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul 1952; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, VIII, 208, Müt. Mehmet Ata, İstanbul 1334; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/II, 370, Ankara 1982.

Vakfiyesin de Halil Paşa'nın Mehmed Paşa'dan başka iki erkek kardeşinden daha bahsedilmektedir. Bunlardan birisi ana baba bir kardeşleri olan İbrahim Ağa, diğeri ise ana bir kardeş olarak zikredilen İlyas Ağa'dır. Halil Paşa'nın eşinin ismi Hatice Hatun'dur. Diğer yakınları olarak Fatma Hatun, Emine Hatun, Melek Sima Hatun, Can Fida Hatun ile Sakine Hatun sayılmış ancak yakınlık dereceleri hakkında bir bilgi yer almamıştır⁵². Vakfiyesinde Halil Paşa'nın evlatları ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Halil Paşa'nın çocuklarından bilinenlerin isimleri Mahmud ve Ebubekir'dir. Mahmud Bey öldüğünde babasının yanına defnedilmiştir. Ebubekir Bey ise Has odada eğitim görüp, 1649 yılında kapıcıbaşı olmuş ve Sultan IV. Mehmed döneminde vefat etmiştir⁵³.

1.3. Eğitim Hayatı

Küçük yaşta devşirilerek⁵⁴ saraya alınan ve Enderun mektebinde yetişen⁵⁵ Halil Paşa'nın, saraya girmesinde ağabeyi Rumeli Beylerbeyisi Mehmed Paşa'nın etkisi olmuştur⁵⁶. Osmanlı eğitim sisteminde XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışında en önemli resmî eğitim kurumu niteliği taşıyan Enderun'daki eğitim Büyük ve Küçük Odalar, Doğanlı Koğuşu, Seferli Koğuşu, Kiler Odası, Hazine Odası ve son olarak da Has Oda'da sürdürülüyordu. Buradaki eğitimi tamamlayamayan iç oğlanlar ara sınıflardan çıkma adıyla ayrılarak çeşitli askerî birliklere dâhil oluyorlardı⁵⁷. *Gazânâme*'de Halil Paşa'nın Enderun'daki eğitimi ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

“...ibtidâ sığâr-ı sinni hâlinde sarây-ı sa'âdet-fezâ-yı pâdişâhîye dühûl devletine vusûl buldukları gibi, büyük odada doğancılık hizmetine nâmzed ve ol fende mahâret tahsiline meşgûl u muqayyed olup, ba'dehu hazîne-i hümâyûn hizmetine mu'ayyen olan gılmân-ı sadâkat-bunyân zümresine şeref-i lühûk bulup, anda dahi sadâkat u istikâmeti berekâtıyla nice merâtib ve mesâfât kat' idüp, *hidmetü'l-mülûki nısfü's-sülûki*⁵⁸ muqtezâsınca, ol hânedân-ı kadîmde mer'î ve meslûk olan riyâzât u mücâhedâta musâberetde çille-i merdân çeküp ve ol mezlağa-i aqdâm-ı kirâm olan menâzil ü maqâmât u medâric ü tabakâtun her birinde hablül-metîn i'tisâm-ı ilâhîye teşebbüs ile nice merâtib kat' idüp, çekdüğü riyâzât-ı kesîre berekâtı ile zirve-i a'lâ-yı taqarrübe tesâ'ude müteheyyî olup ve kurb-ı hizmet-i pâdişâh-ı gerdûn-cenâba vâsıl olmağa, zâtında

⁵² *İbn-i Pirî Vakfiyesi*, 39b, 40a, 66a.

⁵³ Mehmed Süreyyâ, 286.

⁵⁴ Ermeni devşirmesi olduğuna dair bkz. Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 139; *Sefinetü'l-Vüzerâ*, 26; *Hammer*, VIII, 208; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, 370.

⁵⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, 370.

⁵⁶ Groot, “Halil Paşa-Kayserili”, 325.

⁵⁷ Mehmet İpşirli, “Enderun” *DİA*, XI, 185-187, İstanbul 1995.

⁵⁸ “Sultânlara hizmet ahlâkın gidiş yolunun yarısıdır” **Veciz söz**.

istihkâk u isti'dâd bulunup, dâimâ şâhbâz-ı hâtır-ı şâhân-ı cihân sayd u şikâra me'lûf ve sayyâd-ı tab'-ı hüsrevân-ı zamân sayd-efgenlik ve şikâr-bâzlık semtine meş'ûf olmağın ve memdûh-ı müşârün-ileyhin ol bâbda, vukûf-ı tâm ve mahâret-i mâ-lâ-kelâmı olmağla, ekrem-i selâtîn-i âli 'Osmân ve a'zam-ı havâkîn-i Süleymân-mekân el-vâsil ilâ-rahmeti'llâhi'l-Meliki'l-Mennân Sultân Murâd Hân-ı 'âlî-şân hazretleri zamân-ı şerîflerinde, hâss odada doğancılar kethudâlığı, ba'dehu doğancıbaşılık mertebesine vusûl müyesser olup, nice müddet doğancıbaşılık hizmetinde dahi tahsîl-i mahâret ve tekmîl-i san'at idüp..."⁵⁹

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Enderun'daki eğitimini başarıyla tamamlayan Halil Paşa, Sultan III. Murad döneminde (1574-1595) önce doğancılar kethudâlığı, ardından doğancıbaşılık görevlerine getirilmiştir⁶⁰. Doğancıbaşılık görevinde bulunduğu dönemde av yakalamakta gösterdiği maharet nedeniyle padişah tarafından kendisine ve hizmetinde bulunanlara ihسانlarda bulunulmuştur⁶¹.

Enderun çeşitli hünelerinin, sanatların, idarî ve siyasî bilgilerin uygulamalı olarak öğretildiği önemli bir eğitim kurumudur. Bu eğitime alınacak adaylar fizikî ve ruhî özellikleri incelenerek seçilmekte, eğitimleri süresince de herhangi bir nedenle başarısız olanlar sistemin dışına çıkarılmaktadır. Burada sıkı bir disipline dayanan başarı ve mahareti yükselmenin yegâne vasıtası yapan, prensibi kimseye ayrıcalık tanınmaması üzerine kurulu bir eğitim verilmekte, Enderun gençlerinin aldığı bu eğitim Topkapı Sarayı'nın yoğun idarî, siyasî ve diplomatik faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezde gerçekleştirildiği için de gençlere engin bir görüş ve tecrübe kazandırmaktaydı. Nitekim Halil Paşa'nın buradaki eğitimini başarıyla tamamlamış olması ona veziriazamlığa kadar uzanacak parlak bir gelecek sağlamıştır⁶².

1.4. Memuriyeti

1.4.1. Çakırcıbaşılık Dönemi (1595-1607)

Eski Türk ve İslâm devletlerinde avcılık önemli bir yere sahipti. Avcılığın önemi Osmanlılarda da devam etti ve teşkilatlı bir kuruluş eliyle yürütülmeye devam edildi. Bu teşkilatın görevlilerine çakırcılar denirdi. Bunların başında ise çakırcıbaşı bulunurdu. Özellikle XVI. yüzyıl boyunca avcılıkla ilgili görevlilerin sayısı artmış çakırcıbaşı, şahincibaşı, atmacacıbaşı ve doğancıbaşı gibi ağaların emri altında toplanmışlardı. Bütün şikarağalarının en rütbelisi Fatih'in Teşrifat Kanunnamesi'nde, av

⁵⁹ *Gazânâme-i Halil Paşa*, 7a, 8a, Hrz. Meltem Aydın, Marmara Üni. Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.

⁶⁰ *Gazânâme*, 7a-8a; Ahmet Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa ve Gazânâmesi," *Bir, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı 4, s.198, İstanbul 1995.

⁶¹ Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-Tevârih*, I, 102, Hrz. İbrahim Hakkı Çuhadar, Ankara 2003.

⁶² İpşirli, "Enderun", 185-187.

seferleri sırasında padişahın yanında yürüme hakkına sahip rikap ağaları arasında adı geçen çakırcıbaşı idi ⁶³. Halil Paşa, Sultan III. Murad'ın ölümünden sonra yerine geçen büyük oğlu Sultan III. Mehmed'in ilk günlerinde, 6 Şubat 1595 tarihinde bu önemli göreve getirildi ⁶⁴. Kendisi sarayda çakırcıbaşı olup veziriazamlığa kadar yükselen devlet adamlarından birisi oldu. *Gazânâme*'de Halil Paşa'nın çakırcıbaşı olması şu şekilde anlatılmıştır:

“Sultân Mehemmed Hân-ı Gâzî, bin üç senesinde, serîr-i sa'âdet-masîr-i 'Osmanîye cülûs-ı hümâyûnların erzânî ve şeref-i vücûdlarıyla 'âlem ü 'âlemiyânı vâsıl-ı envâ'-ı sürûr u şâd-mânî buyurdıkları mahalde, müşârün-ileyh memdûh-ı sâhib-i firâset hazretleri doğancıbaşılık hizmetinde bulunup, az zamân içinde sa'y ü diğkati ve sadâkat ü istikâmeti berekâti ile bu pâdişâh-ı Sikender-salâbetin dahi, mizâc-ı şerîflerine dühûl ve hüsn-i teveccüh ü iltifâtlarına vusûl bulup, sayd ü şikâr mahallerinde, rikâb-ı kâm-yâblarından bir ân dûr ve esîr-i râhat u huzûr olmayup, hidmetinin eri ve sayyâdlık 'ilminin merd-i hüner-perveri olmağla, müşârün-ileyh şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri, ağa-yı mûmâ-ileyhi çakırcıbaşılık mansıbına lâıyık ve bu hizmet-i müstevcibü'r-rütbetde olmasın nefsü'l-emre muvâfık görüp, 'inâyet itmeleri ile nice müddet çakırcıbaşılık hizmetinde imtidâd bulmuşlardır” ⁶⁵.

Bu vazife ile katıldığı Eğri seferinde ve Haçova savaşında (1596) gösterdiği cesaret ve kahramanlık ile dikkatleri çekti ⁶⁶. Sefer sonunda Sultan III. Mehmed, Halil Ağa'ya iltifat ve ihsanlarda bulundu ⁶⁷. Sultan I. Ahmed döneminde de çakırcıbaşı olarak görev yapmaya devam etti.

1.4.2. Yeniçeri Ağası Olması (1607-1609)

XVII. yüzyılın başlarında Anadolu'da görülen Celâlî hareketleri bir hayli artmış, Osmanlı-İran ve Osmanlı-Avusturya savaşlarının da etkisi ile isyancılara karşı alınan tedbirler yetersiz kalmıştı. Veziriâzam Kuyucu Murad Paşa Celâlî isyanlarını bastırmak üzere serdar tayin edilince, yeniçerilerin başına da kudretli, kararlı ve icraat sahibi bir şahsiyetin getirilmesi gerektiği divanda dile getirildi ⁶⁸. Bunun üzerine Sultan I. Ahmed, Yeniçeri ağası Maryol Hüseyin Paşa'nın yerine Halil Ağa'yı bu göreve tayin etti (1607) ⁶⁹.

⁶³ Abdülkadir Özcan, “Çakırcıbaşı”, *DİA*, VIII,189-190, İstanbul 1993.

⁶⁴ *Selânikî*, II, 441.

⁶⁵ *Gazânâme*, 9a-9b.

⁶⁶ Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi, *Eğri Seferi Şehnâmesi*, 203, Hız. Vahid ÇABUK, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986.

⁶⁷ *Gazânâme*, 25b; Şimşirgil, “Kayserili Halil Paşa”, 199.

⁶⁸ *Gazânâme*, 28a; Şimşirgil, “Kayserili Halil Paşa”, 198.

⁶⁹ *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi*, I, 482, Hız. Ziya Yılmaz, Ankara 2003; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 370.

Yeniçeri ağası yeniçeri ocağının en büyük kumandanı olup, hükümdarların saltanatta kalabilmesi yeniçerilerin elinde olduğundan padişahlar bu göreve güvenilir birini getirme konusunda titiz davranırlardı. Ağaların ocak içinden gelmeleri XVI. asrın başlarına kadar bir gelenek iken bunların bazıları uygunsuz faaliyetlerde bulunduğu için uzun süre ağalığa saraydan padişahın güvenini kazanmış olanlar tayin olundu ⁷⁰. Halil Paşa da doğancıbaşı ve çakırcıbaşı olarak hizmet ettiği dönemlerde padişahların güvenine mazhar olmuş devlet adamlarından birisi idi.

Yeniçeri ağaları XVI. asır sonlarına kadar padişahla beraber sefere giderler, onlar sefere çıkmadıkça İstanbul'dan ayrılmazlardı. Ancak Sultan III. Murad zamanında padişah ordunun başında sefere çıkmadığı için, 1593 yılında Sinan Paşa'nın veziriâzamlığı zamanında yeniçeri ağası ilk defa serdarıekrem maiyetinde sefere katıldı. Bu uygulama ocağın ilgasına kadar devam etti ⁷¹. Halil Ağa da padişah sefere çıkmadığı için Kuyucu Murad Paşa'nın maiyetinde Celâlî isyanlarını ortadan kaldırmak için, Canpoladoğlu, Kalenderoğlu ve Tavil eşkiyasına karşı girişilen ve Doğu Anadolu'da huzuru sağlamayı hedefleyen sefere katıldı.

Halil Paşa'nın yeniçeri ağası olması ve Celâlî eşkiyasına karşı serdar Murad Paşa ile sefere çıkması *Gazânâme*'de şu cümleler ile anlatılmıştır:

Anadolu yakasında taraf taraf baş kaldıran Celâlî eşkiyâsının def'i için, 'asâkir irsâli âksâ-yı murâd-ı pâdişâhî olup, "lâkin kapu halkının 'umdesi ve âteş-bâzlık u tûfeng endâzlık fenninde cümle 'askerin güzidesi olan yeniçeri tâ'ifesine, bir zâbit çeri vü hâkim ve sözünün eri 'ilel-ı tama'ı ve tevaqqû'dan âzâde bir iş görmüş karar-dâde ağa nasb olunmayınca, bu def'a dahi murâd üzre bir maslahat bitmez ve tâ'ife-i mezbûre külliyyet ile sefere gitmez" deyü müşâvere olundukda, Sultân Ahmed Hân-ı sâhib-kırân-ı kerâmet-bünyân hazretleri kalb-i şeriflerinde karar virdikleri re'y-i sâ'ibleri üzre, çakırcıbaşılık hizmetinden yeniçeri ağalığı mertebesine 'urûc itmelerin, münâsib ü muvâfık ve dîn ü devlete nâfi' vü lâyıq görüp, niyyet-i hâlisaları mûcibince, cümle ağalık menâsıbının müntehâsı vü a'lâsı ve muqarrebân-ı devlet-i 'aliyyenin âksâ-yı mâ-yeşâ' ve mâ-yetemennâsı olan yeniçeri ağalığın erzânî buyurup, beyne'l-akrân ser-efrâz u mümtâz kıldıkdan sonra, ol vaqt sadr-ı a'zam ve serdâr-ı ekrem olan merhûm u mağfûrun-leh Murâd Paşa hazretleri ile ve cümle yeniçeri ve kapu halkı ile zuhûr iden eşkiyâ ve havâric def'ine müteveccih ü revâne oldılar ⁷².

⁷⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*, I, 177-178, Ankara, 1988.

⁷¹ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, 187.

⁷² *Gazânâme* 28a-28b.

1.4.3. Birinci ve İkinci Kaptanıderyalık Dönemleri (1609-1611/1613-1616)

Yeniçeri ağaları terfi ederlerse genellikle beylerbeyi veya kaptanıderya olurlardı ⁷³. Gösterdiği başarılar sayesinde Murad Paşa'nın takdirini kazanan Halil Ağa da bu geleneğe uygun şekilde Hafız Ahmed Paşa'nın yerine 16 Şubat 1609'da kaptanıderya oldu ⁷⁴.

Gazânâme'de müellif padişahın, Halil Paşa'yı aslında sadrazamlığa layık gördüğünü, ancak teammüller gereği öncelikle kaptanıderyalık makamına tayin etmeyi uygun bulduğunu aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

Eğerçi derûn-ı safâ-meşhûnlarında musammem olan himmet-i bülend-nehmetleri ağa-yı müşârûn-ileyh hazretlerini müntehâ-yı menâsıb-ı 'âliyye olan sadâret-i 'uzmâ hizmetinde istihdâm buyurmak idi. Lâkin kâdimü'l-eyyâmdan yolu ve tarîki ile ilerü gelüp ve tafra-i harekete râzı olmayanların dâ'imâ işleri râst ve 'âkıbetleri hayr ü nîgû ve binâ-yı devlet-üstüvârları mânend-i nüh kıbâb-ı eflâk tû-ber-tû olgelmeğin ve kapudanlık mansıbı, bir şerîf hizmet ve şecâ'at ü şehâmet vücûda getirülecek bir kâr-ı müstevcibü'r-rütbet olmağın, kemâl-i eltâf-ı vâfirelerinden kapudanlık hizmetin erzânî ve berât-ı hümâyûn ile 'umûmen deryâ 'askerinin serdâr-ı 'âlîşânı kılup,...⁷⁵

Osmanlı bahriyesinin en büyük amiri ve donanmanın başkumandanına XV. yüzyılım ortalarından itibaren kapudan paşa denilmekle beraber, ilk defa Halil Paşa'nın kapudanlığı döneminde, kaptanıderya tabiri kullanılmaya başlanılmış ve XVIII. yüzyıldan itibaren de yaygınlaşmıştır ⁷⁶.

Osmanlı donanması deniz ticareti güvenliğini sağlamak, ecnebîlerin ve korsanların taarruzlarından sahilleri korumak amacıyla her ilkbaharda Akdenize açılması, Sultan II. Bayezid döneminden itibaren gelenek haline gelmişti. XVI. yüzyılım başlarından itibaren de İstanbul önlere kadar gelen Kazaklardan sahilleri korumak amacıyla küçük bir

⁷³ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I,182.

⁷⁴ BOA, Bab-ı Asafî Ruus Kalemi Nr: 1481, s. 37; *Gazânâme*, 17-65a; *Zübdetü't-Tevârih*, 114; Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Tarihi*, III, 877, Hrz. Şevki Nezîhi Aykut, Ankara 2004; Mehmed bin Mehmed, *Nuhbet'üt Tevârih ve'l Ahbar*, 671, Hrz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000; Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 198; Halil Paşa'nın kaptan paşalığı esnasında 1 Rebûlâhîr 1019 tarihli Tersaneyiamire'nin gelir gider ve masraf muhâsebesi defteri için bkz. BOA, MAD.d. 7458; Mahlûl zeâmet ve timârların müstehak olanlara tevcih edilmesine dair Kaptanıderya Halil Paşa'ya yazılan 1017/1609 tarihli hüküm için bkz. BOA, KK.71, 205.

⁷⁵ *Gazânâme*,110a-110b.

⁷⁶ İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *DİA*, XXIV, 354-355, İstanbul 2001.

donanma Karadeniz'e de gönderilmeye başlanmıştı ⁷⁷. Halil Paşa da kaptanıderya olarak donanmasıyla Murad Paşa'nın idaresinde Celâllilere karşı hazırlanan orduyu deniz yoluyla naklettiği gibi, Akdeniz'de korsanlara karşı düzenli seferler yaptı. 1609'da Kıbrıs sularında, doksan topu bulunan ve Osmanlıların Kara Cehennem, Avrupalıların Kızıl Kalyon dedikleri Chevalier de Fraissinet idaresindeki büyük Malta kalyonunu zapt edip, altı parça gemi ve içerisinde binden fazla esir ile altı kaptan ve kavâler denilen yirmi beş beyzâde ile birlikte İstanbul'a⁷⁸ döndü. Deniz tecrübesi olmamasına rağmen elde ettiği bu başarıları sonrasında ⁷⁹ Sultan I. Ahmed'in iltifatına mazhar oldu ⁸⁰ ve kendisine vezirlik payesi verildi ⁸¹.

Halil Paşa, ilk kez kaptanıderya olduğu 1609-1612 yılları arasında Osmanlı-Hollanda ilişkilerinin başlatılması yolunda önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Hollandalılar 1604 yılında Sultan I. Ahmed'e mektup göndererek Suriye'de ticaret yapma taleplerini iletmiş olmalarına rağmen, kendilerine 1610 yılına kadar herhangi bir cevap verilmemişti ⁸². 1610'da Halil Paşa Hollandalılara yazdığı bir mektupla, padişahın kendi bayrakları altında ticaret yapmalarına izin verme niyeti taşıdığını ve İstanbul'da bir Hollanda elçisi görme arzusunda olduğunu kendilerine bildirdi. Bunun üzerine aynı yıl Rotterdam yakınlarında bulunan Schidamlı genç bir avukat olan Cornelius Haga elçilik görevi ile İstanbul'a gönderildi. Osmanlı Devleti'nin Hollanda'ya kapitülasyon verme ihtimalinin ortaya çıkacağını gören İngiliz ve Fransız hükümetlerinin elçileri, Haga'nın Sultan I. Ahmed tarafından kabulünü engellemek için büyük gayret gösterdiler. Fakat Haga, Kaptanıderya Halil Paşa'nın desteği ile padişahın huzuruna kabul edildi. İki ay kadar sonra da 1612 tarihli ilk ahidnâme Hollanda elçisine teslim edildi. Hollanda'nın denizcilikteki üstünlüğü Osmanlı hükümetini ve Halil Paşa'yı ⁸³ etkilemişti.

1610-11 senelerinde deniz seferlerine çıkarak başarılar kazandıysa da 1611 yılı sonlarında kaptanıderyalıktan azledildi ve yerine Damat (Öküz) Mehmed Paşa tayin olundu ⁸⁴. Halil Paşa görevinden azledildiği

⁷⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, 437, Ankara 1988.

⁷⁸ *Topçular Kâtibi*, I, 553.

⁷⁹ *Selânikî*, II,441; Kâtip Çelebi, *Fezleke-Tahlil ve Metin*, II, 365, Hrz. Zeynep Aycibin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007; *Tuhfetü'l-Kibâr*, 118; Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 324.

⁸⁰ *Nuhbe*, 672, 673, 677, 678, 679.

⁸¹ *Gazânâme*, 129a; *Nuhbe*, 683; *Hammer*, VIII,124; Groot, "Halil Paşa-Kayserili ", 324.

⁸² Bülent Arı, "İlk Osmanlı Hollanda Münasebetleri ", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, I, 496, Ankara 1999.

⁸³ Arı, "İlk Osmanlı Hollanda Münasebetleri:", 496.

⁸⁴ *Nuhbe*, 683-684; *Zübdetü't-Tevârih*, II,141; Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Naîmâ*, II, 388, Hrz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007; Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 200.

dönemde de vezir olarak divanda görev yapmaya devam etti ⁸⁵ ve Osmanlı-Hollanda ilişkilerinin geliştirilmesi yolunda çalışmalarını sürdürdü ⁸⁶.

Kaptanıderya Öküz Mehmed Paşa, Mısır gemilerini İstanbul'a getirirken yolda İspanyollar tarafından bozguna uğratılıp ağır kayıplar verince, görevinden azledildi ve Halil Paşa 1613 yılında ikinci kez kaptan paşa tayin olundu ⁸⁷. Göreve geldikten sonra donanmanın ihtiyaçlarını tamamlayıp, sultan hassından tahsis edilen gelirlerle on parça kadırga inşa ettirdi ⁸⁸.

Akdeniz'de güvenliği sağlamak üzere mutad sefere çıktı. Ağrıboz denilen yere varılıp gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, Mayna bölgesinde bulunan Rumların isyan ettikleri haberi alındı. Bu isyan bastırılmadığı takdirde tüm memlekete yayılabilir endişesi ile isyancılar üzerine yürümeye karar verildi. Etrafı yüksek dağlarla çevrili bölgeye tırmanan donanma askerleri âsileri itaat altına aldı ⁸⁹. Bu zor hizmet yerine getirildikten sonra, yola devam edilerek Navarin'e varıldı ve burada donanmanın ihtiyaçları karşılandı. Buradan hareketle Malta önlerine gelen donanma adayı vurdu ⁹⁰.

Dönüşte Trablusgarp'a uğrayıp, bu bölgede vilayet beylerbeyisini ve kadısını ele geçirip, kaleyi kendisine bağlı kişiler vasıtasıyla elinde tutan, halkı devlete karşı isyana teşvik eden, Sefer Dayı diye nam salmış olan asiye ortadan kaldırıp, asayiş ve güvenliği tekrar sağlamak üzere harekete geçti ⁹¹. Halil Paşa onun yaptıklarından habersizmiş gibi davranarak, Sefer Dayı'ya hediyelerle birlikte övgü dolu bir mektup gönderip, onun direnmesinin önüne geçmek istedi. Sefer Dayı ise aldığı tedbirlerle Halil Paşa'nın gözünü korkutarak, donanmanın kale altına yanaşmasını engellemeye çalıştı. Fakat Halil Paşa onun engelleme çabalarına aldırmayarak, kale yakınına kadar sokularak limana girdi. Bunun üzerine cesareti kırılan Sefer Dayı, Halil Paşa'nın yanına gelerek kendisinden af diledi ve ona bağlılığını bildirdi. Paşa ile görüşükten sonra gitmek için izin isteyince, kendisine bazı sorular sorulacağı

⁸⁵ BOA, Bâb-ı Âsafî Ru'ûs Kalemî, Nr:1485, s.1.

⁸⁶ Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 324.

⁸⁷ *Zübdetü't-Tevârih*, II, 300; *Nuhbe*, 701; *Fezleke*, II, 390; *Naîmâ*, II, 403; Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 200; Özçelik, "Kayserili Devlet Adamı Halil Paşa," 347; (Topçular Kâtibi, I, 631'de Nasuh Paşa'nın 10 Ramazan 1024 (3 Ekim 1615) senesinde ferman gereğince öldürüldüğünü yerine Veziriâzam Mehmed Paşa'nın getirildiğini ve bundan sonra divanda kaptanlığın Halil Paşa'ya ihsan olduğunu belirtirse de, bunun müellifin kronolojik sırada yaptığı bir hatadan kaynaklandığı düşünülmektedir.)

⁸⁸ *Zübdetü't-Tevârih*, II, 300; Halil Paşa'nın kaptanlığı sırasında 10 Şevval 1022 (23 Kasım 1613) tarihli Tersaneyiamire ve Donanmayihümayun'un gelir gider muhasebesi için bkz. BOA, MAD 5873.

⁸⁹ *Gazânâme*, 136b-139a.

⁹⁰ *Gazânâme*, 139b-144a; *Fezleke*, II, 394; *Zübdetü't-Tevârih*, II, 306.

⁹¹ *Naîmâ*, II, 407.

bahanesi ile baştardada alıkonuldu. Bu gelişme üzerine Sefer Dayı'nın adamları onun serbest bırakılmasını isteyerek, aksi takdirde limanda demirli gemileri topçu ateşi ile parçalayacakları tehdidinde bulundular. Yapılan görüşmeler sonunda kalede bulunanların canlarına ve mallarına zarar verilmemek kaydıyla kale kapısı açıldı ve donanma askeri kaleye girdi. Serdar Halil Paşa vilayet ileri gelenlerini, ulemayı ve diğer ahâliyi huzura kabul ederek, Sefer Dayı ile ilgili şikâyetlerini dinledi. Yapılan muhakeme sonunda zulüm ve isyanı sabit görülen Sefer Dayı idam edilip mallarına el konuldu ⁹². Kaleye yeni beylerbeyi tayin olunarak bölgede huzur ve asayiş sağlandı ⁹³. Halil Paşa, Sefer Dayı'dan ele geçirilen esirler ve ganimet ile birlikte İstanbul'a döndüğünde Sultan I. Ahmed'in iltifatına mazhar oldu ⁹⁴.

1614-1615 kışını donanmanın eksiklerini tamamlayarak geçiren Halil Paşa, 1615 yılında sefer için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, donanma ile Sultan I. Ahmed'in huzuruna varıp ⁹⁵, onun hayır duasını aldı. Akdeniz'de güvenliği sağlamak üzere sefere çıkan donanma önce Sakız adasına vardı. Oradan Ağrıboz'a ulaşıldı. Burada gemiler yağlandı ve gerekli hazırlıklar yapıldı. Daha sonra Mısır tarafından gelecek ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak üzere Rodos'a hareket edildi. Bu bölgeye ulaşıldıktan sonra da, bölgede bulunan düşman gemileri üzerine saldırıya geçildi. Üç gün süren mücadele sırasında pek çok şehid veren donanma, ticaret gemilerine karşı düzenlenecek korsan saldırılarını önlemiş oldu. Sefer sonunda öngörülen zamanda Tersaneiamire'ye geri dönüldü ⁹⁶.

1.4.4. Sadrazam ve Serdar Olarak İran Seferine Memur Edilmesi (1616-1619)

Sultan I. Ahmed Revan seferi (1616) sırasında almış olduğu tedbirleri yetersiz gördüğü için Veziriâzam Damat (Öküz) Mehmed Paşa'yı bu görevinden azledip yerine başka birini getirmeye karar verince, Şeyhülislâm Esad Efendi ve diğer vezirleri huzura çağırıp onların görüşlerini sordu ⁹⁷. Şeyhülislâm Esad Efendi, Etmekçizade'yi önerince, onu uygun görmediğini söyleyerek başka birisinin düşünülmesini istedi. Şeyhülislâm “serdârlığa lâıyk şimdilik Halil Paşa'dur ” deyince padişah da aynı düşüncede olduğunu ifade etti. Bundan sonra huzura önce Etmekçizade çağrıldı. Padişah kendisine serdarlığa uygun kim vardır diye sordu. Etmekçizade “hidmet buyurun

⁹² *Gazânâme*, 145b-153a; *Naîmâ*, II, 408.

⁹³ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, 259, İstanbul 1972.

⁹⁴ *Gazânâme*, 153b; *Zübdetü't-Tevârih*, II, 305, 306, 307; *Nuhbe*, 705,706; *Naîmâ*, II, 406, 407, 408; *Hammer*, VIII,152.

⁹⁵ *Gazânâme*, T106b.

⁹⁶ *Gazânâme*, T107a-T113a.

⁹⁷ *Hasan Bey-zâde*, III, 889.

hidmete turmuşuz” cevabını verdi ve huzurdan ayrıldı. Daha sonra Halil Paşa’yı huzura çağırarak padişah “seni ser’asker ve vezîr-i a’zam eyledüm, şimdi hâtem-i vezâreti dahî arduca irsâl iderin” diye buyurdu. Halil Paşa gider gitmez de sadâret mührü peşi sıra kendisine gönderildi. Böylece Halil Paşa, 1616 yılı sonlarında Damat Mehmed Paşa’nın yerine veziriâzam ve serdar oldu ⁹⁸.

Gazânâme’de Halil Paşa’nın, kaptanıderya olarak denizlerde elde ettiği başarılarından övgü ile bahsedildikten sonra, sadrazamlık makamına getirilerek İran seferine memur edilmesi ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

“Sultân Ahmed-i Süleymân-temkîn hazretlerinün dahi, hâtır-ı eşref-i daķıķa-şinâs ve kalb-i enver-i hurşîd-iktibâsları müşârün-ileyh vezîr-i dilîrun deryâ tarafında sudûr iden, hudemât-ı lâyıķâsına tahsîl-i vukûf itdükde, kara tarafında dahi ziyâde âsar-i celîle ve fütûhât-ı cemîle vücûda getürmesine, hablü'l-metîn hüsn-i i’tikâdların muhkem idüp, şâh Abbâs-ı şeytanat-istînâs ki, hîle bâbında peyrev-i pîş-i ķadem-i vesvâs-i hennâs ve fitne vü fesâd îķâzında azarr-ı fırķa-i ebâlîse ve eşerr-i cümle-i ünâs idi. Nice serdârlara sihr u efsûn-ı gûnâ-gûnî ile firîb virmiş ve hîle vü hud’ası evc-i burc-ı kemâle irmiş, bir kezzâb ve ‘ahd-şiken ve mekkâr-ı pür-fiten idüķi cihetden, anun şu’le-i şem’-i fitne vü fesâdını sarsar-ı şemşîr ile berbâd ve dârül-‘inâd-ı fû’âd-ı delâlet-mu’tâdında âteş-i renc ü ‘anâ îķâd eylemek için, ol pâdişâh-ı pâk-nihâd hazretleri ser-serdâr-ı şîr-peyker-i ķavî-bünyâd safder-i ceng-âver-i Rüstem-nijâd göndermek murâd idinmişler idi. Fe-li-hâzâ memdûh-ı müşârün-ileyh haydar-ı şecâ’at ve vezîr-i sâlifü’z-zîkr-i Sikender-salâbet hazretleri, diyâr-ı şarka serdâr ve şâh-ı hîle-kârî ser-fürû itdirmek husûsına sipahsâlâr nasb itmek re’yini enseb ü evlâ görüp, hâtem-i sadâret-i ‘uzmâyı dest-i sa’âdet-peyvestlerine teslim ve merâsim-i nevâziş-i iltifâtı ‘alâ-vechîl-etem tekmîl ü tetmîm buyurdıklarından sonra, menvî ve melhûz hâtır-ı hümâyûnları olduķı üzre şâh-ı dalâlet-destgâh üzerine serdâr-ı ‘âlî-vaķâr ve intizâm-ı umûr-ı milk ü millete menşe’ ü medâr ta’yîn buyurup, du’â-yı hayr-ı icâbet-.....” ⁹⁹

Halil Paşa veziriâzam olduktan sonra Moldovya’da asayişin sağlanması ve Kazakların sınır boylarından uzaklaştırılması için tedbirler aldı ¹⁰⁰. Aynı yıl Şah Abbas’ın faaliyetlerine engel olmak üzere İran üzerine sefere gönderildi ¹⁰¹. Sadrazam Halil Paşa 13 Haziran 1617’de

⁹⁸ *Hasan Bey-zâde*, III, 889; *Solak-zâde Mehmed Hemdemî, Tarih-i Solak-zâde*, 696, İstanbul 1297; *Fezleke*, II, 416; *Naimâ*, II, 427; (Topçular Kâtibi, I, 650’de bu olayın tarihi 1026/1617 olarak gösterilmiştir.)

⁹⁹ *Gazânâme*, 164b, 165a, 165b.

¹⁰⁰ *Hammer*, VIII, 160.

¹⁰¹ *Topçular Kâtibi*, I, 655; *Fezleke*, II, 424; *Naimâ*, II, 431; Peçevî İbrahim Efendi, *Peçevî Tarihi*, II, 343, 344, 345, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1283; *Veziriâzam Halil*

büyük bir alayla Üsküdar'a geçti. Burada yirmi gün kadar kalıp hazırlıklarını tamamladı ¹⁰². Kışlamak üzere Halep üzerinden Diyarbakır'a geldi. Kırım Hanı Canbey Giray da kuvvetleriyle Halil Paşa'ya katıldı ve kışlamak üzere Cizre'ye gönderildi ¹⁰³. Halil Paşa Diyarbakır'da bulunduğu sırada Sultan I. Ahmed'in vefat ettiği haberini aldı ¹⁰⁴.

1617 yılında tahta geçen Sultan I. Mustafa * ve 1618 yılında onun yerini alan Sultan II. Osman'ın, vezaret ve serdarlığının devamına dair fermanlar gönderdiği Halil Paşa ¹⁰⁵ devlet merkezinden uzakta bulunduğundan bu saltanat değişikliklerinde önemli bir rol oynamadı ¹⁰⁶.

Sultan II. Osman, Safevî sorununun seneye bırakılmadan bir an önce bitirilmesini isteyince, Halil Paşa Bitlis üzerinden Tebriz ve Erdebil taraflarına hareket etti ¹⁰⁷. Yolda yeniçeriler saltanat değişikliği sırasında dağıtılan cülus bahşisinde artış yapılmamasını bahane ederek huzursuzluk çıkarmak istedilerse de, Halil Paşa her grubun ihtiyarları ile görüşerek onları ikna etmeyi başardı. Bundan sonra Van Kalesi'nin yanında konaklanılarak şenlikler yapıldı ¹⁰⁸.

Bu sırada Şah Abbas ile Serdar Halil Paşa arasında elçiler vasıtasıyla karşılıklı mektup alışverişi yapıldı. Ordunun eksikliklerini tamamlayan serdar, Tebriz üzerine harekete geçti. Tebriz şehri alınarak tahrip edildi ¹⁰⁹. Halil Paşa'dan Şah Abbas'a bir mektup götürülen ve şahın sulh isteğini dile getirdiği cevabî mektubunu Halil Paşa'ya ulaştıran Osman Paşa, ani bir baskınla Erdebil'in yerle bir edilebileceği konusunda Tatar Hanı ile Halep Beylerbeyisi Abaza Paşa ve yanındakileri ikna etmeyi başardı. Başdefterdar Baki Paşa bunun bir hata olacağını söyledi ise de onları kararından vazgeçiremedi. Veziriâzam Halil Paşa da ısrarlar üzerine bu fikri kabul etti. Yağma hırsı ile sekiz buçuk günlük yolu iki buçuk günde alan asker, pusuda bekleyen İran kuvvetlerinin saldırısı ile

Paşa 1027 yılında şark seferine giderken yanında götürdüğü defterlerin listesi için bkz. BOA, Tahvil Kalemi, 365/1.

¹⁰² *Topçular Kâtibi*, I, 658,659; *Fezleke*, II, 424; *Naîmâ*, II, 431.

¹⁰³ *Gazânâme*, 173a; *Topçular Kâtibi*, II, 675; *Fezleke*, II, 434; *Naîmâ*, II, 443; *Peçevî*, II, 364. (Tatar Hanı ile Halil Paşa kuvvetlerinin buluşması *Topçular Kâtibi*, *Fezleke* ve *Naîmâ*'da Van sahrası, *Peçevî*'de ise Çevlik olarak gösterilmiştir.)

¹⁰⁴ *Gazânâme*, 173b,174a; *Topçular Kâtibi*, I, 666; *Fezleke*, II, 426; *Naîmâ*, II, 434; *Peçevî*, II, 346; *Hasan Bey-zâde*, III, 892.

* Sekbân-başı ile Diyarbakır'da bulunan kapıkullarına dağıtılmak üzere Serdar Halil Paşa'ya cülus bahşisi gönderilmiştir. Bkz. *Gazânâme*, 177a; *Peçevî*, II, 363; *Topçular Kâtibi*, I, 672; *Topçular Kâtibi* II, 690.

¹⁰⁵ *Gazânâme*, 173b-174b; Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 202.

¹⁰⁶ Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 325.

¹⁰⁷ *Topçular Kâtibi*, II, 674; *Fezleke*, II, 434; *Naîmâ*, II,442.

¹⁰⁸ *Gazânâme*, 182a-184a.

¹⁰⁹ *Gazânâme*, 186b-187b; *Topçular Kâtibi*, II, 677; Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 202.

karşılaştı. Bu kuvvetlerin başına serdar tayin edilmiş olan Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyisi Arslan Paşa, Diyarbakır Beylerbeyisi Mustafa Paşa başta olmak üzere beylerden pek çoğu şehid düştü. Bazıları da esir oldu. Kırım Hanı ise kaçarak canını kurtarmayı başardı. Serdara başlangıçta düşmana baskın yapalım diyenler, onlar bizi basmadan geri çekilelim teklifinde bulundular. Fakat serdar, Defterdar Baki Paşa'nın önerisi ile geri çekilmek yerine, toparlanıp Erdebil üzerine yürümeye karar verdi. Erdebil'e birkaç menzil uzaklıkta bulunan Serav'a gelerek burada konakladı¹¹⁰. Bu sırada Şah Abbas gönderdiği elçileri vasıtasıyla barış isteğinde bulundu. Seferde bulunan diğer vezirler ve askerlerin ileri gelenlerinin de barıştan yana ittifak etmesi üzerine, 26 Eylül 1618'de Serav'da hazırlanan ahidnâme şah'a gönderildi¹¹¹. Kışın yaklaşması üzerine Tokat'a doğru geri çekilmeye karar verildi.

Osmanlı askerinin önünden kaçan ahalinin Eşgenber ve Gülenber diye bilinen yaylalara çekildiği bilindiği için, asker bolca ganimete ulaşır düşüncesi ile dönüş yolu olarak burası tercih edildi. Merend denilen kasabaya geldiklerinde, İran'dan gelen elçi şahın Serav'dan kendisine gönderilen ahidnâmede yer alan şartlarını kabul ettiğini bildiren mektubunu getirdi. Şah mektupla beraber beş altı yüz deve yükü arpa ve sair zahire göndererek, bundan sonra uğranılan yerlerde yağma yapılmamasını talep ediyor ve padişaha bağlılığını bildiriyordu¹¹². İran'ın her yıl yüz yük ipek ve sair hediyeler göndermesini şart koşan ahidnâme Damad Mehmed Paşa'nın sadrazam olmasından sonra Sultan II. Osman tarafından da tasdik edildi¹¹³ ve 1624 yılına kadar yürürlükte kaldı¹¹⁴.

Daha önce belirlenen menzilleri birer birer geçen serdar, 24 Kasım 1618'de Tokat'a girdi¹¹⁵. Burada bulunduğu sırada, padişahın seferde yaptığı hizmetlerden dolayı iltifat ettiği mektubu Halil Paşa'ya ulaştı¹¹⁶. Şahın elçisinin, vaat edilen ipek ve hediyeler ile Van'a ulaştığından emin olunduktan sonra, memur olduğu görevi mükemmel bir şekilde yerine getirmiş olduğunu düşünen ve Tokat'ta daha fazla beklemenin bir lüzumu olmadığına karar veren serdar, Tokat'tan kalkıp İstanbul tarafına¹¹⁷ yöneldi.

¹¹⁰ *Gazânâme*, 191a; *Topçular Kâtibi*, II, 678, 679, 680. *Peçevî*, II, 364, 365, 366; *Fezleke*, II, 434, 435, 436; *Naîmâ*, II, 442-445.

¹¹¹ *Gazânâme*, 192b-195a; *Naîmâ*, II, 445; *Topçular Kâtibi*, II, 683; *Fezleke*, II, 436,437; *Peçevî*, II, 468,469.

¹¹² *Gazânâme*, 200b, 201a; *Peçevî*, II, 469'de Osmanlı ordusuna gönderilen zairenin sekiz yüz deve yükü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sadrazam için de dokuz katar deve yükü çeşitli meyveler, helvalar, un, pirinç ve şeker gönderildiği kaydedilmiştir.

¹¹³ *Hammer*, VIII, 183.

¹¹⁴ Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 325.

¹¹⁵ *Topçular Kâtibi*, II, 683; *Fezleke*, II, 437; *Naîmâ*, II, 446.

¹¹⁶ *Gazânâme*, 205b-206b; *Hammer*, VIII, 179.

¹¹⁷ *Gazânâme*, 206b, 207a.

Fakat İstanbul'da Sultan II. Osman huzurunda, Halil Paşa aleyhinde fitne ve fesat içeren sözler sarf edilmeye başlanılmıştı. Başlangıçta, serdara her nasıl olursa olsun şah ile barış yapın, bundan başka sefere ihtiyaç kalmaması diye ittifak halinde mektup yazan devlet erkânı, şimdi yapılan anlaşmayı eleştirmeye başlamışlardı. Bundan maksat ne yolla olursa olsun, vezirlik hizmetini ehlerinden, mansıbını da elinden alıp Halil Paşa'yı taşradaki eyaletlere gönderip İstanbul'dan uzaklaştırmaktı¹¹⁸. Kendisinin sadrazamlıktan azledilmesinde padişahın hocası ve aynı zamanda şeyhülislâm olan Ömer Efendi'nin "Halil Paşa tedbirsiz davranıp, askerinin hezimete uğramasına sebep oldu ve yaptığı sulh de padişahın rızasına uygun değildir," şeklindeki telkinleri de etkili oldu¹¹⁹. 1619 yılında Üsküdar yakınlarına geldiğinde kendisini karşılayan kapıcılar kethüdası sadrazamlık mührünü alıp padişaha teslim etti. Yerine Damat Mehmed Paşa'nın getirilmesi kararlaştırıldı¹²⁰. Ancak divanhümayunda ikinci vezir olarak padişaha hizmete devam etti¹²¹. Kendisine Şam beylerbeyliği teklif edildi ise de O, padişahın özür diledi ve bu görevden affını istedi. Sonra da şeyhi Üsküdarlı Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'nin dergâhına giderek iki hizmetkârı ile hücreye girdi¹²².

1.4.5. Üçüncü Kaptanıderyalık Dönemi (1619-1622)

Daha önceki kaptanlıkları sırasında pek çok başarıya imza atmış olan Halil Paşa'nın, Şah Abbas'a karşı doğuda mücadele etmesini fırsat bilen Akdeniz ve Karadenizdeki düşman gemileri saldırılarının bir hayli arttığı ve bunun üzerine Halil Paşa'nın yeniden kaptanıderya olduğu *Gazânâme*'de şöyle anlatılmıştır:

Muqaddemâ kapudanlıkları hâlinde kesret-i kesr ve hezîmet-i keferî cihetinden kılıcın sâk-ı 'arş-ı berîne asmış ve mehâbet-i şîr-i şemşîri cümle memâlik-i Frengistânı basmış idi. Ba'dehu birkaç sene serhadd-i memâlik-i şark ıslâhıyçün tahvîl-i 'inân-ı 'azîmet ve Şâh-ı 'Acemi dâhil dâ'ire-i inkiyâd u mutâba'at itmek niyyeti ile bezl-i himmet kıldukda sonra, ol fırsat esnâsında eşkıyâ-yı memâlik-i frenk hadlerinden tecâvüze âheng ve memerr-i deryâ-yı vesî'i huccâc u züvvâr-ı müslimîne be-gâyet teng itmeğe başlayup, deryâ-yı sefid ü siyâhda envâ'-ı ihtilâl peydâ ve her cânibinde gûnâ-gûn fitneler hüveydâ olup, sefâyin-i müslimîn mazarrat-ı a'dâ-yı dîn havfından terk-i sefer ve bu husûs kulûb-ı 'âmme-i mû'minîne 'azîm eser kılup, bu kâr-ı düşvâra bir çâre tedârüki iktizâ ve kâdî-i kâdr ü kazâ bu müşkilün hallini memdûh-ı müşârün-ileyhün zimmet-i himmetine imzâ itmekle, cenâb-ı pâdişâhîden bu emr-i mühimmenün itmâm u ihtitâmı ve deryâ ahvâlinün müceddeden ıslâh u

¹¹⁸ *Gazânâme*, 207a-208b.

¹¹⁹ *Peçevî*, II, 370.

¹²⁰ *Topçular Kâtibi*, II, 686, 697.

¹²¹ *Gazânâme*, 208b.

¹²² *Peçevî*, II, 370; *Fezleke*, II, 441; *Naimâ*, II, 448.

intizâmı, müşârün-ileyh müşîr-i müşterî-tedbîrün re'y-i sa'ibine tefvîz ü taklîd ve çâr erkân-ı kasr-ı bî-kusûr devleti mi'mârî-yi iltifât-ı pâdişâhî ile teşyîd ü te'kîd olunup, kalb-i şerîflerine reşehât-ı hüsn-i teveccüh-i Hudâvendigârî tesliyet-bahş ve hâtır-ı latîflerine te'sîrât-ı kelimât-ı şehriyârî meserret-naqş olmağıla, emr-i şerîflerine imtisâlen kapudanlık hizmetine hulûs-ı niyyet ile sür'at-i kabûl ve şâhbâz-ı tab'ı bülend-pervâzı sâ'id-i devlet müsâ'id-i rızâ-yı hümâyûna safâ-yı bâl ile rağbet-i nüzûl gösterüp, şeref-i dest-bûs-ı sa'âdet-me'nûs-ı pâdişâhî ile müftehir ü mümtâz ve hıla'-ı fâhire-i şehinşâhî ile mu'azzez ve ser-efrâz kılınduklarından sonra..."¹²³

23 Aralık 1619'da üçüncü defa kaptanıderya olan Halil Paşa¹²⁴, denizlerde güvenliği sağlamak üzere donanmayihümâyûn gemileriyle 1620 yılında Akdeniz'e açıldı¹²⁵. Önce Sakız'a, daha sonra Ağrıboz semtine yöneldi. Burada usul gereğince gemileri yağlattı ve diğer eksikleri tamamlayıp Trablusgarp kıyılarına geldi. Burada bulunan bazı asileri etkisiz hale getirip Tunus vilayetini ziyaret etti. Kıbrıs Boğazı'nda iki düşman gemisini ele geçirip bu gemileri toplarıyla birlikte İstanbul'a gönderdi¹²⁶.

Sahilleri dolaşarak Venedik Körfezi denilen yere, oradan Avlonya ve Drac semtine ve daha sonra Liş suyu diye bilinen yere varıp, bu çevredeki gelişmeleri iyice araştırdı. Buraları iyi bilen ve gelişmelerden haberdar olan kılavuzlar alıp Poly yakasında bulunan Brendis denilen kale üzerine yürüdü. Bu kaleye gece baskın yapmayı plânlanmıştı. Fakat düşman Osmanlı donanmasının geldiğini haber alınca bu plândan vazgeçti¹²⁷.

Daha sonra durumu asker ile istişare etti. İttifakla İtalya yarımadasında bulunan ve Menferidonya [Manfredonia] denilen kale üzerine varılması kararlaştırıldı. Ertesi gün kaleye ulaşıldı¹²⁸, fakat şiddetli bir direnişle karşılaşıldı. Serdar bu direniş karşısında geri çekilmeyip, beylere, beylerbeyilere ve kaptanlara kaleye yürüme talimatı verdi. Kale surları topçu ateşi ile dövüldü. Donanmada bulunan Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa idaresinde, sandallarla gemilerden dışarı çıkan askerler kale üzerine yürüdüler. Kale komutanı canlarına dokunulmaması kaydı ile kalenin anahtarlarını serdara teslim etti¹²⁹.

Kale ele geçirildikten sonra yağmalanarak, taşınabilir tüm mallar gemilere getirildi. Bunlar arasında bol miktarda barut, yirmi bir pare top,

¹²³ *Gazânâme*, 210a-212a.

¹²⁴ *Topçular Kâtibi*, II, 686; Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 325.

¹²⁵ *Gazânâme*, 211a, 211b.

¹²⁶ *Topçular Kâtibi*, II, 700.

¹²⁷ *Gazânâme*, 213a-215a.

¹²⁸ *Fezleke*, II, 446; *Naîmâ*, II, 457.

¹²⁹ *Gazânâme*, 215a-220b.

yirmi iki kilise çanı ile sayısız silah bulunuyordu ¹³⁰. Kaleyi vurarak düşmana büyük bir darbe vuran donanma buradan ayrılarak Sakız adasına geri geldi. Bir müddet daha Akdeniz’de kalınıp, Mısır’a giden ticaret gemilerine yönelik, herhangi bir tehdit olmadığı anlaşılınca İstanbul’a geri dönüldü. Padişah hizmetleri karşısında Halil Paşa’ya iltifatlarda bulundu ¹³¹.

Sultan II. Osman 1621 yılında Lehistan (Hotin) seferine çıkmaya karar verince, Halil Paşa donanma ile bu seferi desteklemek üzere Karadeniz’e açıldı ¹³². Halil Paşa’ya savaş malzemelerini Kili’ye götürmesi ve Karadeniz’de bulunan Kazak eşkiyasının yok edilmesi talimatı verilmişti ¹³³. O da gemilere yüklediği cephane ile Kili iskelesine yöneldi. Rumeli kıyılarını muhafaza olunarak Kili’ye vardı. Burada, her sene Karadeniz muhafazası için Tuna yalılarında temin edilen şaykaları topladı. Yirmi parça gemi ile eski Kefe Beylerbeyisi Mehmed Paşa’yı, Ten Kazağı’nın deryaya çıkacak yeri olan Kerş Boğazı’na, serdarın kapıcı başlarından olan Mehmed Ağa’yı ise, Özi Kazağı’nın bertaraf edilmesi için Tuna şaykalarına başbuğ tayin edip, Özi Boğazı’na gönderdi. Halil Paşa yirmi sekiz parça kadirga ile Vona Burnu* denilen yere gelince, padişah kendisini acilen orduyuhümayuna çağırdı. Serdar bu emri yerine getirmek için harekete geçtiği sırada Özi Boğazı’nda bulunan Mehmed Ağa’nın, donanmanın önünden kaçan yirmi parça kazak şaykasını ele geçirdiğini haber aldı. Bunu haber alan padişah çok memnun oldu ve Halil Paşa’ya gönderdiği aşağıdaki mektupla onun derhal İsakçı’ya gelmesini şu fermanla buyurdu:

“Sen ki vezîr ü kapudanım Halil Paşasın, şöyle ma’lûmun ola ki uğur-ı hümâyûnumda Karadeniz’de vâkı‘ olan hizmetlerin ve yüz aklıkların ma’lûm-ı hümâyûnum oldu. Ber-hürdâr olasıñ hatt-ı şerîfim sana vâsıl olıcak, bir ân ve bir sâ‘at tavaşkuf u ârâm itmeyüp, üç dört güne dek leb-i Tuna’da köprü kurulduğı mahalde, ‘izz-i huzûr-ı şerîfime gelüp irişesin, ben burda iken gelmen gereksin ihmâl itmeyesin...

Sen ki kapudansın bir ân tevaşkuf itmeyüp Tuna yalısına ve onda esîr olan Kazak eşkiyâsını da bile alup gelesin, ihmâl itmeyesin...” ¹³⁴

Bunun üzerine Halil Paşa Osmanlı ordusunun geçmesi için İsakçı’da kurulan köprü tarafına yöneldi. O sırada kapıcıbaşı Mehmed Ağa ele geçirdiği yirmi parça Kazak şaykası ve esirler ile birlikte gelip donanmaya katıldı. Donanmayihümâyûnun ele geçirilen Kazak şaykaları ile birlikte geldiği görülünce, Tuna’nın iki tarafında konaklamış olan

¹³⁰ *Gazânâme*, 221a.

¹³¹ *Gazânâme*, 227b, 228a.

¹³² *Gazânâme*, 228b; Groot, “Halil Paşa-Kayserili”, 325.

¹³³ *Topçular Kâtibi*, II, 706.

* Vona Burnu olarak bilinen yer, bugünkü Perşembe yakınlarındaki Çam Burnudur.

¹³⁴ *Gazânâme*, 232b.

asker tarafından çeşitli şenlikler ve top-tüfenk atışları yapıldı. Padişah köprübaşında kurulan otağından bu şenlikleri izleyip, son derece memnun oldu ¹³⁵. Bu hizmetleri karşılığında vezire çeşitli iltifatlar edip, Leh seferine gitti. Vezir Halil Paşa'ya da köprünün muhafazası ve İsakçı'da yeni bir kale inşa edilmesi ve kalelerin korunması görevini verdi ¹³⁶.

Padişah köprüden kalkıp bir menzil uzaklaşmıştı ki, daha önce Halil Paşa tarafından Kerş Boğazı'nı tutmak üzere gönderilen Mehmed Paşa da on sekiz parça Özi Kazağı şaykası ve beş yüzden fazla Kazak esir ile gelip köprübaşında kaptan paşa ile buluştu. Vezir Halil Paşa getirilen bu esirleri bir menzil ötede olan padişahın huzuruna götürdü. Hem padişah hem de asker büyük sevinç ve şenlik yaptı ¹³⁷. Bu hizmeti karşılığında Halil Paşa ve maiyetinde bulunanlara hilatler giydirildi ¹³⁸. Ordu menzilden kalkıp düşman üzerine yürürken, Halil Paşa tekrar köprü muhafazasına geri döndü (1621) ¹³⁹.

Halil Paşa köprü muhafazasında bulunduğu sırada, denizde altmış parça Kazak şaykası görülünce Hotin'de bulunan padişaha haber gönderip, bu şaykaların üzerine kendim mi gideyim yoksa başka birisini mi göndereyim şeklinde görüş sordu. Padişah da gönderdiği mektubun da:

“Sen ki vezîrim ve kapudanım Halîl Paşasın, selâm-ı şerîfim ile müşerref eyledüğümden sonra, ‘atebe-i ‘aliyyeme mektûbun gelüp, her ne ‘arz u i‘lâm olunmuş ise ma‘lûm-ı hümâyûnum oldu. Berhûrdâr olasin, min-ba‘d dahi göreyim seni, me‘mûr olduğun hizmete nice taqayyüd idersin ve köprüyü onatça hıfz idüp, deryâ taraflarına dahi göz kulak dutup a‘dâ ve eşirrâdan Memâlik-i İslâmiye'nin hıfz u hirâseti bâbında, maqđûrunu sarf idüp ziyâde taqayyüd idesin. Mâ-hasal cevânib-i erba‘ayı himâyet ü sıyânet itmeden hâlî olmayasın, hüsn-i nazar ve hayır du‘âm seninledir. Hağ Te‘âlâ hayırlı işlerde yâr u mu‘înin ola. Ve deryâda elli altmış kıt‘a şayka zuhûr eyledüğün i‘lâm idüp, üzerine kendüm mi varayım yoksa bir âhar kimesne mi göndereyin deyü ‘arz eylemişsin. Senin gitdüğüne rızâm yokdur. Köprü muhâfazasından ayrılmayup, bir hoşca gözedesin. Nihâyet ol melâ‘inin def‘i içün, bir yarar kâr-dîde

¹³⁵ *Gazânâme*, 235a; *Topçular Kâtibi*, II, 731–732; *Fezleke*, II, 452; *Naîmâ*, II, 463. (*Gazânâme*'de ele geçirilen Kazak esirlerin sayısı 800–900, *Topçular Kâtibi*'nde 400, *Fezleke* ve *Naîmâ*'da ise 200 olarak gösterilmiştir.)

¹³⁶ *Gazânâme*, 234b; *Topçular Kâtibi*, II, 732, 743; *Fezleke*, II, 453; *Naîmâ*, II, 463. (Topçular Kâtibi söz konusu kalenin yapımının Kapıcıbaşılardan Hasan Ağa'ya ferman olduğunu belirtmektedir.)

¹³⁷ Tufan Gündüz, “II. Osman'ın Hotin Seferi (1621),” *Osmanlılar*, I, 465–471, Ankara 1999.

¹³⁸ *Hammer*, VIII, 203.

¹³⁹ *Gazânâme*, 235b.

kimesne gönderesin ve İstanbul'da kıyımkaşımı ve bostancıbaşıyı bu husûsdan âğâh idesin ki, anlar dahi ol cânibleri onatça muhâfaza ide”¹⁴⁰.

Demek suretiyle köprüden kesinlikle ayrılmaması talimatını kendisine verdi. Halil Paşa, padişah geri dönünceye kadar bu görevine devam etti.

23 Ekim 1621’de Halil Paşa’ya hitâben emr-i şerif gönderilip, cephaneyi kadırgalara yüklemesi ve esirleri serbest bırakmaması istendi. 31 Ekim’de padişah İsakçı’ya geldiğinde kaptan paşa kendisini şenliklerle karşıladı. Padişah tarafından Halil Paşa ile Kapıcıbaşı Hasan Ağa’ya hilatler giydirildi. Padişahın izin vermesi ile donanma İstanbul’a doğru hareket etti¹⁴¹. 25 Ocak 1622’de seferden dönen padişahı diğer devlet erkânı ile birlikte İstanbul’da karşılayan Halil Paşa kışı İstanbul’da geçirdi¹⁴².

İlkbahar gelince Sultan II. Osman Hicaz’a gitmek istedi. Padişahın saltanat merkezinden bu kadar uzak kalmasını sakıncalı gören veziriâzam ve ulema onu bu niyetinden vazgeçirmeye çalıştılar¹⁴³. “Pâdişâhân-ı cihân cümle-i memleketin cânı ve tal’at-ı hümâyûnları ‘âmme-i vilâyetin hûşîd-i rahşânıdır. Beden-i insân cânsız kıyım olmadığı gibi, şehriyârından dür olan mülkde dahi sebât u karar olmaz”¹⁴⁴ şeklinde nasihatler ettilerse de onu Kâbe’ye gitme arzusundan vazgeçiremediler.

Donanma ile birlikte Akdeniz’e açılması için hattışerif gönderilen Halil Paşa, 18 Mayıs 1622’de Beşiktaş’tan Yedikule’ye giderken Sultan II. Osman’ın tahtan indirilmesi ve katli ile sonuçlanan isyan patlak verdi¹⁴⁵. Sultan I. Mustafa ikinci kez tahta çıkarıldı. Sultan II. Osman’ın tahttan indirilmesi sırasında Halil Paşa’ya vâlîde sultan vasıtası ile üç defa veziriâzamlık teklif edildi ise de o, bu görevi kabul etmedi¹⁴⁶. Sultan I. Mustafa’nın cülûsundan sonra sırasıyla Davud Paşa, Mere Hüseyin Paşa, Lefkeli Mustafa Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa veziriâzamlık makamına getirildiler. Bu süre içerisinde Halil Paşa kaptanıderyalık görevine devam etti¹⁴⁷. Diğer devlet ileri gelenleri ile müşavere ederek Sultan Osman’ın katilleri ile katline sebep olanların cezalandırılmasını sağladı¹⁴⁸.

¹⁴⁰ *Gazânâme*, 235b, 236a.

¹⁴¹ *Gazânâme*, 236b-237b; *Topçular Kâtibi*, II, 753,754.

¹⁴² *Gazânâme*, 237b; *Topçular Kâtibi*, II, 760.

¹⁴³ *Topçular Kâtibi*, II, 763; *Fezleke*, II, 471; *Naîmâ*, II, 477.

¹⁴⁴ *Gazânâme*, 238a.

¹⁴⁵ *Gazânâme*, 239a; *Topçular Kâtibi*, II, 763; *Fezleke*, II, 471,473; *Naîmâ*, II, 477,480.

¹⁴⁶ *Uzunçarşılı*, III/II, 372.

¹⁴⁷ *Topçular Kâtibi*, II, 764-769; *Fezleke*, II, 489-492; *Naîmâ*, II, 497-501; Kaptan Vezir Halil Paşa zamanında Tersaneyiamire'nin muhâsbesi için (16 Şevvâl 1031) bkz. BOA, MAD 4920.

¹⁴⁸ *Topçular Kâtibi*, II, 769.

Yeniçerilerle gizli ittifak kuran Mere Hüseyin Paşa, ikinci kez sadaret görevine getirildikten sonra, Halil Paşa'yı azlederek Malkara'ya sürgüne gönderdi ve kaptanıderyalık görevi Recep Paşa'ya verildi ¹⁴⁹. Mere Hüseyin Paşa'nın 1623 yılında azledilip yerine Kemankeş Ali Paşa'nın getirilmesinden sonra Halil Paşa'nın İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir ¹⁵⁰.

1.4.6. İkinci kez Sadrazam olması ve Sultan IV. Murad tarafından İran Seferine Memur Edilmesi (1626-1628)

1623 yılında Osmanlı tahtına Sultan IV. Murad geçti. Daha önce Canpoladoğlu isyanına karışan ve o sırada yeniçeri ağası olan Halil Paşa'nın aracılığı ile bağışlanan Abaza Mehmed Paşa ¹⁵¹, Sultan II. Osman'ın kanını dava ederek ayaklanmış ve isyanı Sultan IV. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında tehlikeli bir hal almıştı ¹⁵². Padişahın tahta çıkmasında etkili olan Sadrazam Kemankeş Ali Paşa vezirler arasında kendisine rakip ve muhalif kimse bulunmasını istemediğinden, eski sadrazam Halil Paşa ile Gürcü Mehmed Paşa'yı Abaza'yı isyana teşvik etmekle itham edip, "Abaza'yı tahrik için gönderdikleri mektupları ki, elân yedimizde mazbutdur" ¹⁵³ diyerek padişaha şikâyet etmişti. Hatta bu iki paşayı bir gün kendi evinde hapsedti. Fakat mektup hikâyesinin asılsız ve iftira olduğu anlaşılınca, paşalar padişahın emri ile serbest bırakıldılar ¹⁵⁴.

Bağdat'ın İran Şahı tarafından alındığı haberini öğrenen Sultan IV. Murad, bazı tutum ve davranışlarından hoşnut olmadığı veziriâzam Kemankeş Ali Paşa'dan tatmin edici cevaplar alamayınca, kendisini önce hapsedtirdi ardından da katlettirdi. Ondan boşalan veziriâzamlık makamına 1624 yılında Çerkez Mehmed Paşa getirildi ¹⁵⁵. Abaza üzerine serdar ve Bağdat fethine memur edilen Mehmed Paşa kışlamak üzere bulunduğu Tokat'da 1625 yılında vefat edince, yeni sadrazam Diyarbakır'da vali olarak bulunan Hafız Ahmed Paşa oldu ¹⁵⁶. Fakat Hafız Ahmed Paşa gerçekleştirdiği Bağdat kuşatmasından sonuç alamadı ve azledildi. Eski serdar Halil Paşa bu hizmeti yerine getireceğini vaat ettiği için ¹⁵⁷, cumhurun rey ve Sultan IV. Murad'ın:

¹⁴⁹ *Fezleke*, II, 502; *Naîmâ*, II, 507; *Hammer*, VIII, 247.

¹⁵⁰ *Topçular Kâtibi*, II, 783.

¹⁵¹ *Solak-zâde*, 725.

¹⁵² Şimşirgil, "Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Müridi" , 584.

¹⁵³ *Peçevî*, II, 400.

¹⁵⁴ *Peçevî*, II, 400; *Solak-zâde*, 739; *Hasan Bey-zâde*, III, 984–987; *Naîmâ*, II, 515.

¹⁵⁵ *Topçular Kâtibi*, II, 792; *Fezleke*, II, 523; *Naîmâ*, II, 538.

¹⁵⁶ *Topçular Kâtibi*, II, 805; *Fezleke*, III, 540; *Naîmâ*, II, 568; Mehmed Halife, *Tarih-i Gilmâni*, 6, Hrz. Ertuğrul Oral, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.

¹⁵⁷ *Hasan Bey-zâde*, III, 993; *Solak-zâde*, 741.

“Bağdâd seferi ahvâlleri mesmû‘-i hümâyûnum olmuştur. Cedit serdârım gîtmesi lâzımdır. İhtîyar, kâr-güzâr, umû[ru] tedbire kâdir vezirlerimden vezir Halil Paşa’ya hâtem-i şerîfi verdim. Sadrazam ve serdâr-ı ekremim olup, sefer-i Bağdad’a teveccühleri mühimdir”¹⁵⁸.

Şeklindeki hattihümayunu ile 1 Aralık 1626’da ikinci kez veziriâzamlık makamına getirildi¹⁵⁹. Halil Paşa’nın bu göreve getirilmesinde, Abaza Mehmed Paşa’nın ortaya çıkardığı sorunları ortadan kaldırayabileceği ümidinin, devlet erkânında ittifak halinde ortaya çıkması da etkili olmuştur¹⁶⁰.

Sadrazam Halil Paşa, Bağdat seferi için hazine talebinde bulunmuştur. Talebin bir kısmı İstanbul’dan, bir kısmı ise Mısır hazinesinden karşılanmıştır¹⁶¹. 4 Aralık 1626 tarihinde Üsküdar’a geçen Paşa, on gün kadar orada ikamet etmiştir. Şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî Efendi’yi ziyaret ederek kendisine bağlılığını bildirdikten sonra, Halep’e doğru yola çıkmıştır¹⁶². Konya’ya vardıklarında kapıcılar kethüdası sadaret mührünü getirip kendisine teslim etmiştir¹⁶³. Adana güzergâhı izlenerek 24 Mart 1627’de Halep şehrine ulaşılmıştır. Halil Paşa Halep’te kışlayıp, Bağdat’ın fethi için hazırlıklar yaptırmıştır. Baharın gelmesiyle beraber tekrar yola çıkılarak Murat nehri geçilip, 7 Ağustos 1627’de Diyarbakır’a ulaşılmıştır. Burada iken İranlıların Ahıska Kalesi’ni kuşattıkları haberi kendisine ulaşmıştır¹⁶⁴.

Kendisine gelen mektuplardan, yardım gönderilmezse durumun kötüye gideceği haberini alan Halil Paşa, imdada koşmak üzere Dişlenk Hüseyin Paşa’yı serdar olarak görevlendirdi. Diyarbakır, Rumeli, Karaman, Maraş, Adana, Sivas beylerbeyilerini de askerleri ile birlikte onun emrine verdi¹⁶⁵.

Ayrıca Erzurum beylerbeyisi olan Abaza Paşa’ya da mektuplar yazıp, Dişlenk Hüseyin Paşa’nın emrindeki kuvvetlere katılmasını emretti. Abaza Paşa da görünürde bu kuvvetlerle beraber sefere katılmak için hazırlığa başladı. Ancak o, bu kuvvetlerin asıl hedefinin Ahıska olmayıp, kendisini tuzağa düşürmek olduğunu düşünüyordu. Bu düşünce içinde, gelen kuvvetleri kale dışına kondurduktan sonra, Dişlenk Hüseyin Paşa’yı ziyafet verme bahanesi ile kale içine aldı ve o gece kendisini şehit

¹⁵⁸ *Topçular Kâtibi*, II, 825, 826.

¹⁵⁹ *Peçevî*, II, 407; *Solak-zâde*, 742; *Naimâ*, II, 609; *Fezleke*, III, 576; *Hasan Bey-zâde*, III, 993; *Tarih-i Gilmâni*, 8.

¹⁶⁰ *Naimâ*, II, 609.

¹⁶¹ *Topçular Kâtibi*, II, 827.

¹⁶² *Fezleke*, III, 576.

¹⁶³ *Topçular Kâtibi*, II, 829.

¹⁶⁴ *Fezleke*, III, 577.

¹⁶⁵ *Topçular Kâtibi*, II, 839; *Hasan Bey-zâde*, III, 997, 998; *Solak-zâde*, 742; *Fezleke*, III, 577.

etti. Ertesi gün de ava çıkma bahanesi ile pek çok kuvvetini kale dışına çıkartıp, Erzurum'a gelen komutan ve beylerbeyileri hazırlıksız yakalayıp, malzemelerini yağma ettirdi ¹⁶⁶.

Fezleke'ye göre ise Halil Paşa mektup yazarak Ahıska'ya yardıma çağırdığı Abaza'dan şöyle bir cevap almıştı; “Ben padişahın bir kemter kuluyum, vilayet sizindir. Lâkin levend askerden havf iderler. Siz kapıkulu ile Muş'tan müteveccih olun ki mutma'in olalar. Ben paşalar ile Ahıska üzerine varayım. Hem ser-askerliği bana ihsân eylen.” Halil Paşa, Abaza'nın bu isteğine “bu tarafta kul senin ser-asker olduğuna razı değildir” diyerek karşı çıkmıştı. Bu arada Abaza kendinin katledilmesine dair bazı mektuplar ele geçirince, Ilıca civarına konmuş olan paşalara Erzurum kadısını gönderip “bu ne nifâkdır?” diye sorduğunda Dişlenk Hüseyin Paşa, “Abaza da kim oluyor” diyerek kadıyı kovmuştur ¹⁶⁷. Paşalar Abaza'nın bu hareketinden rahatsız olup Diyarbakır'a doğru yola çıktıklarında Abaza Paşa ardı sıra kuvvetler göndererek paşalara saldırtmış, Hüseyin Paşa ve Hüsrev Paşa şehid düşmüş, askerinin bütün varlığı yağmalanmıştır. Sağ kalan paşalar sadece birer at ve yedekleriyle kaçmışlardır ¹⁶⁸.

Bu arada Şah Abbas İstanbul'a gönderdiği bir elçi vasıtasıyla Bağdat'ın oğluna verilmesini istemiştir. Elçiye o bölgede sulha mutlak yetkili Serdar Halil Paşa'nın olduğu cevabı verilmiştir. Ayrıca Zagem Hâkimi Tahmurs'a yazılan hükümde de Serdar Halil Paşa ile birlikte hareket etmesi istenmiştir ¹⁶⁹.

Erzurum'a gelirken yolda, Abaza'nın mallarını ve malzemelerini yağmalaması nedeniyle birer at üzerinde perişan bir vaziyette geri dönmekte olan beylerbeyileri ile karşılaşan Halil Paşa, bütün olanları ayrıntıları ile öğrendikten sonra, İran seferinden vazgeçerek Erzurum üzerine yürüdü. Erzurum Kalesi'ni kuşatarak, Abaza Mehmed Paşa'ya mektuplar yazıp onu itaate davet ettiyse de bir sonuç elde edemedi. Kale gayet sağlam ve müstahkem olduğu için ele geçirilmesi çok zordu. Zaten elde bir adet toptan başka ağır silah da bulunmuyordu. Kış mevsimi yaklaştığından kaleyi ele geçirebilmek için çevre vilayetlerden toplar getirmeye de vakit olmadığı kanaatine varıldığı için, kuşatmadan vazgeçilerek kışlağa geri dönülmesine karar verildi ¹⁷⁰. Kış şartları dolayısıyla büyük sıkıntılar çekilerek Tokat'a dönüldü ¹⁷¹.

¹⁶⁶ *Solak-zâde*, 742.

¹⁶⁷ *Fezleke*, III, 577.

¹⁶⁸ *Fezleke*, III, 577,578.

¹⁶⁹ *Fezleke*, III, 579; *Naîmâ*, II, 616.

¹⁷⁰ *Solak-zâde*, 742,743; *Peçevî*, II, 409; *Fezleke*, III, 584; *Naîmâ*, II, 620; *Hasan Bey-zâde*, III,1000–1002.

¹⁷¹ *Topçular Kâtibi*, II, 849–851; *Fezleke*, III, 584,585; *Naîmâ*, II, 620,621; (Mehmed Halife *Tarih-i Gilmâni*'de bu seferde soğuktan on iki bin kişinin ellerinin ve ayaklarının kesildiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili olarak bkz. *Tarih-i Gilmâni*, 8.)

Bu gelişmeleri haber alan Sultan IV. Murad, bütün vezirleri ve ulemayı davet ederek, bu hususun görüşülmesini ferman etti. Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin:

“Vezir Halil Paşa'nın ahvâli mâlum ve kalb-i kiyâseti maktû‘ ve meczûmdur. Def'âtle ahvâli tecrübe olunmuş iken, giru serdârlıkta ikâme olunursa, “men cerrebe'l-mücerreb hallet bihi'n-nedâme” * mev'hûmuna mâ-sadak olur. Din-i devlete lâyük olan budur ki, tedbîr-i umûrda kusûru meşhûd olmamış bir sahib-i şecâ'at, vüzerây-ı asaf-ı arâdan Hüsrev Paşa hazretleri ki, fehm ü firâset ile ma'rûf ve kemâl-i 'akl ve kıyâset ile mevsûf olup, rûz-ı rezimde dilir u hengâm hizmedde bî nazîr u evsâf-ı cemîle ile şehîrdir”¹⁷².

sözü üzerinde birleşildi ve 6 Nisan 1628'de Halil Paşa azledilerek, Hüsrev Paşa'nın serdar ve sadrazam yapılmasına karar verildi¹⁷³. Halil Paşa 21 Nisan 1628'de İstanbul'a geldi ve kendisine divanda dördüncü vezirlik verildi¹⁷⁴.

Fakat bundan sonra çok uzun süre yaşamadı¹⁷⁵. Bir müddet şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî'nin dergâhında münzevî bir hayat yaşadktan sonra vefat etti. Halil Paşa *Fezleke*'de 1040/1630–1631 yılında vefat edenler arasında gösterilmiştir. Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi de 1041/1631–1632 senesi olaylarından bahsederken “Vezir Kâim-makâm Recep Paşa, Vezir Hafız Ahmed Paşa ile Vezir Halil Paşa'ya vade erişip, hakkın rahmetine kavuştukları”ndan bahisle, divanühümayunda bulunamadıklarına dikkat çekmektedir¹⁷⁶. *Sicill-i Osmanî*'de ise 1039/1629 ya da 1040/1630 yılında öldüğü kaydedilmiştir¹⁷⁷. Şimşirgil ise ölüm tarihini 5 Ağustos 1629 olarak göstermiştir¹⁷⁸. Naaşı Üsküdar'da bulunan Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı yanında yaptırdığı türbesine defnedilmiştir¹⁷⁹.

1.5. Şahsiyeti

Halil Paşa'nın hayatını değiştiren olay küçük yaşta devşirilerek saraya alınması olmuştur. Sultan II. Selim'in tahta çıktığı yıllarda büyük mirahur, 1583'te yeniçeri ağası olan ve 1584'te beylerbeyilik payesi elde ettikten sonra

* Denenmiş deneyen sonunda pişman olur.

¹⁷² *Solak-zâde*, 743.

¹⁷³ *Peçevî*, II, 409; *Naîmâ*, II, 621,622; *Topçular Kâtibi*, II, 855; *Hasan Bey-zâde*, III, 1004; *Tarih-i Gilmâni*, 8.

¹⁷⁴ *Naîmâ*, II, 622; *Fezleke*, III, 585.

¹⁷⁵ *Naîmâ*, II, 622.

¹⁷⁶ *Fezleke*, III, 627; *Topçular Kâtibi*, II, 967.

¹⁷⁷ *Sicill-i Osmanî*, II, 286.

¹⁷⁸ Şimşirgil, “Aziz Mahmud Hüdayî'nin Müridi”, 584.

¹⁷⁹ Şimşirgil, “Kayserili Halil Paşa ”, 203; Halil Paşa'nın hayatı ile ilgili olarak ayrıca bkz. *Hadikatü'l-Vüzerâ*, 62-65.

1589'da Beylerbeyi Vakası'nda katledilen ¹⁸⁰ ağabeyi Mehmed Paşa'nın insiyatifi ile saraya girmiş, üzerine aldığı vazifeleri yerine getirme konusunda gösterdiği gayret ve devlet büyüklerine karşı gösterdiği sadakat neticesinde, önemli hizmetlere lâyık görülmüştür. Devlet ileri gelenleri tarafından kudretli, kararlı ve icraat sahibi bir karaktere sahip olarak değerlendirilerek, Sadrazam Kuyucu Murad Paşa ile beraber Celâllilere karşı yapılacak mücadelede görev almak üzere yeniçeri ağalığına getirilmiş olması bunun en güzel örneğidir. Nitekim bu görevi sırasında da gösterdiği gayret ve elde ettiği başarılarla dikkat çekmiş ve kendisine kaptanıderyalık gibi önemli bir görev lâyık görülmüştür.

“...sa‘âdetlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinin hümâ-yı mizâc-ı hümâyûnların şikâr ve şâhid-i rızâ-yı şeriflerin der-kenâr idüp...” ¹⁸¹

“...az zamân içinde sa‘y ü diğkati ve sadâkat ü istikâmeti berekâti ile bu pâdişâh-ı Sikender-salâbetin dahi, mizâc-ı şeriflerine dühûl ve hüsn-i teveccüh ü iltifâtlarına vusûl bulup...” ¹⁸²

Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere iyi bir gözlemci olarak hizmetinde bulunduğu padişahların özelliklerini tespit etmiş, yerinde ve zamanında ortaya koyduğu tutum ve davranışlarıyla onların takdirini kazanmasını bilmiştir. Meselâ; Sultan I. Ahmed döneminde çakırcıbaşı olarak görev yaptığı sırada bir av dönüşünde ikinci namazı vakti girmişti. Diğer rikap ağalarının namazı sarayda kılmaya vakit vardır demelerine rağmen, padişahın farzı geciktirmekten hoşlanmayacağını bilen Halil Ağa, Nişancı Camii diye bilinen mescid yakınına gelince, emir buyururlarsa namazı burada edebileceklerini arz etmiş, bu durum padişahın hoşuna gitmiştir ¹⁸³. Yine aynı padişah döneminde avcılık konusunda gösterdiği maharetle padişaha yabancı devletlerin elçileri huzurunda önemli bir itibar kazandırmıştır ¹⁸⁴.

XVI. yüzyılın son yarısından itibaren Osmanlı donanması eski gücünü kaybetmeye başlamış ve bunda denizcilikten yetişmeyenlerin kaptan paşa olmaları etkili olmuştur. XVII. yüzyıl başlarında ise eskisi gibi denizlerde başarılı olmak zafer kazanmak değil, işi zararsızca idare etmek olarak algılanmaya başlanmıştır ¹⁸⁵. Halil Paşa deniz tecrübesi olmamasına rağmen kaptanıderyalığı döneminde elde ettiği başarılarla bu intibayı bir nebze de olsa ortadan kaldırmıştır. Zaten asıl ününü 1609'da Kıbrıs sularında Osmanlıların “Kara Cehennem” Avrupalıların “Kızıl Kalyon” dedikleri Chevalier de Fraissinet idaresindeki büyük Malta kalyonunu zapt edip, İstanbul'a getirmesi

¹⁸⁰ *Sicill-i Osmanî*, IV,127.

¹⁸¹ *Gazânâme* 8a.

¹⁸² *Gazânâme* 9a.

¹⁸³ *Zübdetü't-Tevârih*, I, 39,40.

¹⁸⁴ *Zübdetü't-Tevârih*, I, 150,151.

¹⁸⁵ Uzunçarşılı, *Bahriye Teşkilâtı*, 495-496.

sonucunda kazanmıştır ¹⁸⁶. 1614 yılında çıktığı Malta seferi dönüşünde Trablusgarb'a uğrayıp, bu bölgede karışıklıklar çıkaran Sefer Dayı'yı idam ettirmesi, ardından Mayna bölgesindeki âsi Rumların isyanını bastırması, Cezayir ve Tunus'da Osmanlı idaresinin yeniden tesis edilmesi için yaptığı girişimler denizcilik alanında elde ettiği başarıların bazılarıdır. Hotin seferi sırasında donanma ile sefere sağladığı destek ve Kazaklara karşı elde ettiği başarılar, kendisinin kaptanıderya olarak görevde kalmasında etkili olmuştur.

İlki Sultan I. Ahmed, ikincisi Sultan IV. Murad döneminde olmak üzere iki kez sadaret makamına getirilen ve yaklaşık üç buçuk yıl sadrazamlık yapan Halil Paşa, bu hizmetleri sırasında kendisinden beklenen başarıyı gösterememiş ve vasat bir devlet adamı görüntüsü vermiştir ¹⁸⁷. Bunda Halil Paşa'nın her iki sadrazamlık döneminde de İran seferine memur edilmiş olması dolayısıyla İstanbul'dan uzak kalması ve devlet yönetimi ile ilgili tecrübelerini uygulamaya koyma fırsatını elde edememiş olması etkili olmuştur.

Halil Paşa'nın dikkat çeken bir başka özelliği diplomatik kişiliğidir. Yabancı devlet adamları ile kurduğu dostluklar sayesinde elde ettiği diplomatik-politik bilgileri devletin menfaatine kullanmayı başarmıştır ¹⁸⁸, Kaptanıderya olarak görev yaptığı dönemde denizlerde İspanya tehdidi karşısında bir denge unsuru olarak gördüğü Hollanda ile siyasî ilişkiler kurmanın yararına inanmış ve 1612 yılında kaptanıderyalıktan azledildiği dönemde bile, bu amaçla çaba sarf etmekten geri durmamıştır. Hollanda tarafından İstanbul'a gönderilen elçi Cornelis Haga'yı gelir gelmez koruması altına alarak ona Osmanlı diplomasisinin inceliklerini aktarmıştır. İstanbul'da yerleşik bulunan Fransız, İngiliz ve Venedik elçilerinin engellemelerini boşa çıkarmak amacıyla padişah üzerinde etkisi olan veziriâzam, vezirler, şeyhülislâm gibi yetkililere hediyeler sunması için teşvik ettiği Haga'nın hazırlıksız geldiğini ifade etmesi üzerine, kendi kesesinden Haga'ya 3000 altın borç vermiştir. Yine Haga'nın padişah üzerinde etkisi olan ve Halil Paşa'nın da şeyhi olan Aziz Mahmud Hüdayî tarafından da kabul edilmesini sağlamıştır. Bu sayede Haga, kaymakam ve diğer yetkililer tarafından kabul edilmiş, 1 Mayıs 1612'de de Sultan I. Ahmed'in huzuruna çıkmıştır ¹⁸⁹, 1610-1620 yılları arasında Halil Paşa tarafından Hollanda devlet adamlarına yazılmış otuz kadar mektup bulunmaktadır ¹⁹⁰.

¹⁸⁶ Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 324.

¹⁸⁷ Şimşirgil, "Kayserili Halil Paşa", 203.

¹⁸⁸ Groot, "Halil Paşa-Kayserili", 324.

¹⁸⁹ Bülent ARI, *The First Dutch Ambassador in İstanbul: Cornelis Haga and the Dutch Capitulation of 1612*, 110-111, Ankara 2003.

¹⁹⁰ Groot, A.H. (1981). "KHalil Pahsa, A 17th Century Otoman Statesman (D. 1629) According To His Correspondence Remaining In The General State Archives Of The Netherlands At The Hague," *VIII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, 1417-1422, Ankara 1981.

Sultan II. Osman'ın hal' edilmesi ve Sultan I. Mustafa'nın iki kez tahta çıkıp tahttan indirilmesi gibi yaşanan karışıklıkların dışında kalmaya özen göstermiş, bu dönemde valide sultan vasıtasıyla kendisine üç kez teklif edilen vezirîazamlık görevini kabul etmemiştir. Görevden azledildiği dönemlerde şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî'nin (1541–1628) dergâhına çekilmek suretiyle münzevî bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. Abaza Mehmed Paşa'yı isyana teşvik ettiği şeklinde çeşitli ithamlarla karşı karşıya kaldığı gibi, elde ettiği bazı başarılar diğer devlet adamları tarafından küçük gösterilmek suretiyle, hakkında padişahlara olumsuz telkinlerde bulunduğu da olmuştur. Meselâ İran'la imzaladığı Serav Antlaşması sonrasında Şeyhülislâm Ömer Efendi'nin bu antlaşmayı küçük gösteren sözleri Sultan II. Osman'ın kendisini sadaretten azletmesinde etkili olmuştur. Bu gibi durumlarda gönül kırıklığı yaşamıştır. Nitekim kendisine teklif edilen Şam beylerbeyiliğini kabul etmemiş olması, bu kırıklığın bir işaretidir. Ancak bu durum uzun sürmemiş, bu olaydan kısa bir süre sonra kendisine teklif edilen kaptanıderyalık görevini kabul etmek suretiyle devlete hizmete devam etmiştir.

1.5.1. Aziz Mahmud Hüdayî'nin Müridi Halil Paşa

Halil Paşa maneviyata önem veren, muttakî ve fazilet sahibi bir şahsiyetti. Üsküdar'da dergâhı bulunan Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'nin müridlerindendi. Vaaz ve nasihatleri ile Kanunî Sultan Süleyman'dan başlayarak Sultan IV. Murad da dâhil sekiz padişahın gönüllerinde taht kurmayı başarmış olan Aziz Mahmud Hüdayî Efendi dünya ile ilişkisini tamamen kesmiş bir kişi değildi. Siyasî ve idarî konularda düşünceleri ile dönemin padişah ve devlet adamlarına rehber olmayı ilke edinmişti¹⁹¹. Halil Paşa da onun vaaz ve nasihatlerinden; siyasî ve idarî konulardaki rehberliğinden istifade etmeyi başaran devlet adamlarından birisi idi.

Kuyucu Murad Paşa'nın serdarlığı döneminde Celâliilere karşı verilen bir mücadele sırasında serdar savaşı tehir etmiş olmasına rağmen, aynı gün şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'den mektup alan Yeniçeri Ağası Halil Ağa, bunu uğur sayıp yeniçeri alayını bozmamış ve düşmanın karşısında geri çekilmeye izin vermemiş ve başarı kazanılmasını sağlamıştı. Bu durum *Gazânâme*'de şu ifadelerle anlatılmıştır:

“Pes bu esnâda sâlifü'z-zikr ağa-yı ferhunde-re'y hazretlerinün, kemer-bend-i miyân-ı irâdeti ve 'uqde-güşâ-yı müşkilât-ı umûr-ı maslahatı olan şeyhü'l-muhaqqıqîn, fahrü'l-müddekkîkîn, mürşid-i sâlikân-ı râh-ı yakîn, mûsıl-ı mehcûrân-ı dergâh-ı Rabbü'l-'âlemîn Hazret-i Şeyh Mahmûd Efendi *lâ-zâlet 'uyünü irşâdihî câriyeten* 'alâ-ravzât-i kulûbi'l-müstersidîn taraf-ı qarînü's-şereflerinden, kendülere bir mektûb-ı meserret mashûb gelüp, yevmü's-sülâsâdaki eşkıyâ-yı mezbûre ile

¹⁹¹ Ahmet Şimşirgil “Aziz Mahmud Hüdayî ve Kayserili Halil Paşa”, www.ahmetsimsirgil.com/07.05.2013.

muḳâbele ve muḳâteleye şürû‘ olunmuş idi. Ol hinde vahy-i âsumânî gibi nüzûl ü vusûl bulup, mazmûn-ı nusret-maḳrûnına sarf-ı mütâla‘a olundukda, ser-â-pâ kelâm-ı hikmet-encâmı ihbâr-ı feth ü zafer ile müjde-
dih ve ḳulûb-ı müstemi‘ândan güşâyende-i cümle-i girih olup, Cânpolâd-
zâde-i bed-nihâd ni‘met-i celîle-i pâdişâhî ile perverîş bulmuş iken,
veliy-i ni‘metine ‘âsî vü âk ve dâhil-i zümre-i ashâb şikâḳ ü nifâḳ
olmağın, min-cânibi’llâh dest-i ḳuvvet ü iḳtidârı beste ve bâzû-yı tâḳat u
i‘tibârı şikeste olmuşdur. “Bilâ-tereddüd üzerine varmanuz ümmet-i
Muhammed’e nâfi’ ve bunun haḳḳından gelinmek ‘ırḳ-ı cümle-i ehl-i
fesâdı ḳâtı’ olmak bi-izni’llâh melhûzdur. *Elâ inne hizba’llâhi hümül-
gâlibû*¹⁹² âyet-i kerîmesine i‘tikâd-ı tâm ve *innallâhe yuhibbu’llezîne
yukâtîlûne ke’ennehum bünyânun mersûsun*¹⁹³ nass-ı şerîfine i‘timâd-ı
mâ-lâ-kelâm gösterüp, eşḳiyâ-yı süst-re’yi şikeste-pâyun hareket-i
mezbûh mânendi olan hücum-ı aḳdâmlarına bakmayup, maḳâmunuzda
sâbit-ḳadem olasız” deyü zıkr olunan, mektûb-ı şerîflerinde derc ü işâret
buyurmalarıyla, ‘azîz-i müşârûn-ileyhin nefsi-i şerîflerin ve o maḳûle
mahalde gelen mektûb-ı latîflerin uğur tutunup, ol gün serdâr-ı ‘âlî-
mikdâr tarafından ceng te’hîr olunmak fermân olunmuşken, mûmâ-ileyh
ağa hazretleri yeniçeri alayın bozmayup, ‘alem-i diyânet ü sadâḳati dürüst
ü râst ve hulûs-ı niyyet ü sıdḳ-ı taviyyeti bî-kem ü kâst olmağıla,
düşmenin mikâbelesinde, ser-i-mû inhirâfa cevâz göstermeyüp, bi-
lutfi’llâhi Te‘âlâ, sa’y ü iḳdâmları ve sebât-ı ḳademleri berekâtıyla, bu
maḳûle bir ‘azîm hizmete ve ilâ-âhiri’z-zamân dâsitân lisân-ı ‘âlemiyân
olacak, feth ü nusrete sebep olmuşlardır”¹⁹⁴.

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi’de Halil Paşa’nın faaliyetlerini yakından izler, kendisine gönderdiği mektuplarla onu teşvik ve tebrik eder, kendisine nasihatlerde bulunurdu¹⁹⁵. Yeniçeri Ağası olduğu dönemde Halep Kalesi’nin alınması üzerine Paşa’ya gönderdiği şu mektup ile kendisini tebrik etmişti¹⁹⁶:

Ba‘de’t-teslîm ve’t-tevḳîr inhâ-i dâ‘î-i faḳîr budur ki mizâc-ı şerîfiniz nicedir hoşmsız eyüler misiz, el-hamdü li’llâhi ‘ale’l-âye’i ve’ş-şükrü lehu ‘alâ-ni‘amâ’ihî, Haleb gibi hısn-ı hasîn bi-‘inâyeti’l-Ḳâdiri’l-mu‘în sühûlet ile feth olup ‘asker-i İslâm selâmet ile dâhil olmuşlar. Bu ni‘met-i celîleye şükran dâimâ rızâ’ullâh tahsîlinde iḳdâm ve ihtimâmda ve herhâlde Cenâb-ı Rabb-i ‘izzete ittikâl u i‘tisâmda olasız, va ‘tesimû

¹⁹² “Üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah’ın tarafını tutanlardır.” **Maide 5/56.**

¹⁹³ “Allah kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.” **Saf 61/4.** (Ayette iki kelime eksik yazılmış.)

¹⁹⁴ *Gazânâme* 61a-62b.

¹⁹⁵ Şimşirgil, “Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Müridi”, 585.

¹⁹⁶ *Gazânâme*, 74b.

*bi'llâhi hüve mevlâkum feni 'me'l-mevlâ ve ni'me'n-nasîr*¹⁹⁷ *va'llâhu 'ala-küllî şey'in qadir*¹⁹⁸.

Herhangi bir sefere çıkmadan önce Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'nin iznini ve dualarını almayı ihmal etmeyen Halil Paşa'nın 1616 yılında kaptanıderya olarak donanma ile Akdenize açılmadan önce de Şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'yi ziyareti de *Gazânâme*'de şu şekilde tasvir edilmiştir:

“Şiddet-i şitâ ve hareket-i deryâ bir miqdâr teşkîn bulduktan sonra, Sultân-ı taht-nişîn ve hâkân-ı Cem-âyîn hazretlerinin fermân-ı qadr-i tüvânları üzre rûz-ı nevrûzda, 'âdet-i kadîme üzre rûy-ı deryâya çıkacak sefâyin-i nusret-qarâyinin mühimmât ve âlatı görüldükden sonra, paşa-yı pîr-i pürûr hazretlerinin kadîmden irâdet ve inâbet getirdükleri şeyhi ve senedi ve sefer ü hazardsa himmet-i 'âliyyesinden istimdâd itdüğü şefî' ve mu'temedi olup, maqbûl-i dergâh-ı Rabb-i Vedûd kutb-ı dâ'ire-i vücûd-ı şems-i semâ-i 'irfân ve şühûd-ı sirâc-ı hân-kâh-ı terk ü tecrîd emîn-i bârgâh-ı 'ilm ü tevhd olan Şeyh Mahmûd-ı Üsküdârî -efâza 'aleynâ berekât-ı enfâsihî Rabbünâ'l-Bârî hazretlerinin varup, hâk-pâyalarına yüzün sürüp himmet-i vâlâ-nehmetlerinden meded-hâh oldılar ”¹⁹⁹.

Halil Paşa'nın üçüncü defa kaptanıderya olması da şeyhinin Sultan II. Osman'a yazdığı bir tezkire neticesinde mümkün olmuştu²⁰⁰. Savaş sırasında zor anların yaşandığı dönemlerde şeyhine sığınan Halil Paşa, Menferidonya [Manfredonia] Kalesi'ne düzenlenen saldırı sırasında, şeyhinin kendisini tebrik için hediye ettiği hırkayı sırtına alarak, onun kendisine uğur getirmesini ümit etmiş ve sonunda önemli bir başarı elde edilmişti²⁰¹. Sefer dönüşünde Sakız adasına geldikleri sırada şeyhinden kendisini tebrik eden bir mektup almıştı²⁰².

İkinci kez sadaret makamına getirildikten sonra, İran seferine gitmeden önce veda etmek üzere şeyhinin yanına giden Halil Paşa'ya Aziz Mahmud Hüdayî'nin; “A beyim, bir defa dahi serdar olmuş idin” deyip başka bir şey söylememesi üzerine, Halil Paşa bu sözden müteessir olarak oradan ayrılmıştı. Şeyhin yanında olanlar bu durumu Paşa'nın önemli başarılarına ulaşamayacağı şeklinde yorumlamışlardı²⁰³.

¹⁹⁷ “Allah'a sımsıkı sarılın, O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır.” **Hac 22/78**.

¹⁹⁸ Muhakkak ki Allah herşeye kadirdir. Ayetin devamı değil diğer ayetlerin sonundan alınmış.

¹⁹⁹ *Gazânâme*, T105b-106a.

²⁰⁰ *Hammer*, VIII, 184; Özçelik, “Kayserili Devlet Adamı Halil Paşa”, 349; Mustafa Salim Güven, *Çeşitli Yönleriyle Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin Mektupları*, 76, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

²⁰¹ *Gazânâme*, 218b.

²⁰² *Gazânâme*, 222b, 223a.

²⁰³ *Naîmâ*, II, 609-610.

Halil Paşa Şeyhinin,

“Devlet işi çıplak elin ateşi tutması gibidir. Dikkat etmezsen o ateş seni yakar. Ama eğer tutmasını bilersen o âteş demiri eritir, denizi kurutur, dağı deler. Gönülleri yumuşatır. Sen devlet hizmetinde bu vasıflarını korudun. Ahirette de, cehennem âteşini tutma.”²⁰⁴ şeklindeki öğüdünün gereğini, yerine getirmeye gayret göstermiş, rüşvet ve haksız kazanç elde etmekten uzak durmuştur.

Kâtip Çelebi *Fezleke*'de kendisini gönlü aydınlık, deniz seferlerinde şanslı açık, mütedeyyin ve mutedil, derviş tabiatlı, temiz yürekli olarak tanımlamıştır²⁰⁵. Hammer'e göre ise sadrazamlık görevine gelmiş olanlar arasında en mutedili ve en insafli olarak bilinenlerden olup²⁰⁶, Hıristiyanlara karşı hoş görü sahibi, taassupsuz bir Müslümandır²⁰⁷. Dimitri Kantemir ise onun cesur olduğu kadar, ihtiyatlı bir komutan olduğunu, kendisinden önce yaşananlardan ders almasını bildiğini ifade etmiştir²⁰⁸.

2.MÎR-İ MÎRÂN (BEYLERBEYİ) MEHMED PAŞA

Mehmet Paşa Sultan II. Selim'in tahta çıktığı yıllarda büyük mirahur olarak görev yapmakta iken, Sultan III. Murad döneminde 1583'te yeniçeri ağalığına getirilmiştir²⁰⁹. 1584 yılında ise önce Rumeli Beylerbeyisi olmuş²¹⁰, daha sonra kendisine padişahın musahipliğini yapma görevi de verilmiştir. Musahipler padişahların saraydaki ağalar, vezirler ve beylerbeyiler arasından seçtiği bilgili, sözü ve sohbetinden istifade edilen kimseler olup, Şemsi Paşa ile Mehmet Paşa Sultan III. Murad döneminde bu görevi yerine getiren tanınmış şahsiyetlerdendir²¹¹.

1587 yılında padişah tarafından samur kürklü bir hilat giydirilerek, vezirlik payesi verilen Mehmet Paşa, Sultan III. Murad'ın son derece güvendiği ve takdir ettiği bir devlet adamıdır. Huzura Mehmed Paşa'nın kabul edildiği sırada sadrazam bile dışarı çıkartılmıştır. Bu durum devlet adamları arasında Mehmet Paşa'ya karşı bir husumetin doğmasına yol açmıştır²¹². Bu husumetin bir neticesi olarak, akçenin değerinin düşürülmesini bahane eden yeniçerilerin 1589 yılında çıkardığı ve

²⁰⁴ Muhsin İlyas Subaşı, “Sadrazam Halil Paşa,” *Kayseri'nin Manevi Mimarları*, 204, Ankara 1995.

²⁰⁵ *Fezleke*, III, 627.

²⁰⁶ *Hammer*, IX, 82

²⁰⁷ *Hammer*, VIII, 208.

²⁰⁸ Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, II, 147, Çev. Özdemir Çobanoğlu, Ankara 1980.

²⁰⁹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, II, 140, Hızr. Mehmet İpşirli, Ankara 1999.

²¹⁰ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, II, 286, Matbaa-i Âmire 1311.

²¹¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, 582, İstanbul 1993.

²¹² *Selânikî*, II, 179.

Beylerbeyi Vakası olarak anılan isyanda, Veziriazam Siyavuş Paşa akçenin değerini ayarlama görevini de yerine getiren Mehmed Paşa ile Başdefterdar Mahmud Efendi'yi isyancılara hedef göstermiştir. İsyancılar da padişahdan bu kişilerin kendilerine teslim edilmesini talep etmişlerdir. Padişah başlangıçta yeniçerilerin taleplerine direnmek istemişse de, isyancıların “elbette beylerbeyinin başı elimize gelmeyince bugün bu divandan taşra çıkmazuz, mâ-hasal yaramaz olur, yerine padişah buluruz” sözleri üzerine, istemeyerek de olsa onları isyancılara teslim etmek zorunda kalmıştır. Bu durumdan bir hayli müteessir olan Sultan III. Murad tüm divan üyelerini azletmiştir ²¹³.

Halil Paşa bu dönemde muhtemelen doğancılar kethüdalığı görevine yeni başlamış olan genç bir delikanlı olmalıdır. Halil Paşa kendisinin saraya girmesinde yardımcı olan ağabeyini hiçbir zaman unutmamış ve onun adına kurduğu vakıfla minnettarlığı ve kadirşinaslığını göstermiştir. İsyancılar tarafından bu şekilde katledilen Rumeli Beylerbeyisi Mehmet Paşa Maraş ilinin yetiştirdiği önemli devlet adamlarından birisidir.

3.GAZÂNÂME-İ HALÎL PAŞA

Gazânâme-i Halîl Paşa isimli yazma eser, Halil Paşa'nın 1595-1623 yılları arasındaki askerî faaliyetlerini bizzat kendisinin anlatımı ile okuyucuya aktaran ve dönemin kronikleri ile birlikte tarihe ışık tutan önemli bir kaynaktır.

Kendisinden “fakîr” olarak bahseden müellife göre, nice devlet adamlarının geçmiş zamanlarda meydana getirdikleri güzel hizmetler, pek çok fetihler ve bunların karşılığında dönemin padişahlarından aldıkları iltifatlar gizli kalmış, sadece o dönemin padişahları ön plâna çıkmıştır. Bu eserin yazılış maksadı da büyük hizmetleri olan Halil Paşa'nın övülmesi gereken vasıflarını ortaya koyarak, ileride hayırla yâd edilmesini sağlamaktır. Burada anlatılanlar sayesinde, kendisinden sonra gelenler de onun tecrübelerinden istifade edeceklerdir ²¹⁴.

Gazânâme'nin müellifi konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda da eserin müellifinin belli olmadığı belirtilmiştir²¹⁵. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu*'nda²¹⁶ ise müellif olarak Gelibolulu Müverrih Mustafa Ali olarak gösterilmektedir. Ağâh Sırrı Levend'e göre, Gelibolulu Mustafa Ali'nin Sultan IV. Murad'ın

²¹³ *Selânikî*, II, 210,211.

²¹⁴ *Gazânâme*, 4a-6b.

²¹⁵ *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları I. Türkçe Tarih Yazmaları*, 286, 286, 1. Fasikül, *Umumî Tarihler*, İstanbul 1943.

²¹⁶ *Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Türkçe Yazmalar Ktg.* 380,Hzr. Fethi Edhem Karatay, İstanbul 1961.

salтанatının ilk yıllarında tamamlanan bu eserin sahibi olması mümkün değildir. Çünkü Gelibolulu Âlî 1008'de (1599–1600) ölmüştür ²¹⁷.

Müellif olarak *Süleymaniye Esad Efendi Kitaplığı Matbu Defteri*'nde ²¹⁸ Vasfî, *Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Kataloğu*'nda ²¹⁹ ise Ganizâde Mehmed Nâdirî'nin isimleri verilmiştir. Eserin *Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Kataloğu*'na, Ganizâde Mehmed Nâdirî ve Vasfî olarak kaydedilmesinin sebebi ise nüshasının sonunda yer alan takrizin matla beytinde geçen “Nâdirî” ve matla beytinden bir önceki beyitte geçen “Vasfî” kelimeleridir. Bu takrize dayanarak İsmail Hakkı Uzunçarşılı ²²⁰ ve Franz Babinger de ²²¹ müellif olarak Vasfî'den söz etmişlerdir ²²².

Şehnâme-i Nâdirî'nin müellifi olan Ganizâde Mehmed Nadirî (980/1572-Ö.1036/1626) bu eserinde Halil Paşa'nın İran Şahı Abbas üzerine yaptığı sefer, kaptanıderya olarak deniz seferleri ve Menferidonya Kalesi'nin zaptı ile ilgili beytlere de yer vermiştir. Olayları anlatırken genellikle tarihî kaynaklarla da mutabakat halinde olan Nâdirî'nin *Gazânâme*'yi inceleyerek beğenisini dile getiren takrizi sonuna eklemiş olması da muhakkaktır. Ancak bizim değerlendirmemiz *Gazânâme-i Halil Paşa*'nın müellifinin Nâdirî olmadığı şeklindedir ²²³. Bu esere bir takriz yazmış olan Nâdirî'nin müellif olması halinde, eserin kendisi tarafından kaleme alındığına dair ifadelere yer vermesi beklenirdi. Hâlbuki müellif, *Gazânâme*'nin hiçbir yerinde kendisinden, adından ve daha önceki görevlerinden bahsetmemiştir.

Müellif;

“Emmâ ba'd imdi asl-ı maşsûd u merâm tahrîrine ve fi-nefsi'l-emr bu risâlenin mebnâsı olan fütûhât-ı hayr-encâm tafsîl ü tastîrine şurû' u mübâşeret olunmazdan muqaddem, ol zât-ı memdûh-ı hamîde-hısâlin tulû'-ı ehille-i devlet ü iqbâline berâ'at-i istihlâl ve zuhûr-ı neyyir-i

²¹⁷ Levend, *Gazavât-nâmeler*,107; Mustafa İsen tarafından *Gelibolulu Mustafa Âlî* adı ile yapılan bir çalışmada, müellifin eserleri tespit edilmiş, ancak Halil Paşa'nın gazâlarını konu alan herhangi bir çalışmadan söz edilmemiştir. Bkz. Mustafa İsen, *Gelibolulu Mustafa Âlî*, İstanbul 1998.

²¹⁸ *Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kitaplığı Matbu Defteri*, 125.

²¹⁹ *Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Eser Adı Kataloğu 1*, DİA Genel Müdürlüğü, İstanbul 1990.

²²⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/II, 373.

²²¹ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, 192, Ankara 1982.

²²² Şimşirgil, “Kayserili Halil Paşa”, 195.

²²³ Nadirî ve eserleri hakkında Doktora tezi hazırlamış olan Numan Külekçi ve *DİA*'da Ganizâde Mehmed Nâdirî maddesini yazan Mustafa Uzun, Nadirî'nin eserleri arasında *Gazânâme*'ye yer vermemişlerdir. (Numan Külekçi, *Ganizâde Mehmed Nadirî-Hayati, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divânı ve Şeh-nâmesi'nin Tenkitli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1985; Mustafa Uzun, “Ganizâde Mehmed Nadirî”, *DİA*, XIII, 355-356, İstanbul 1996.)

sa'âdet ü iclâline bâ'is-i istidlâl olan ba'zı ahvâl-i sa'âdet-iştimâlleri şerh ü ayân olunmak ve ibtidâ harem-i muhterem-i pâdişâhî de iken, zuhûra gelen âsâr ve alâyim-i huçeste-me'âlları dahi 'alâ tarîkı'l-icmâl bu mağâle-i 'adîmü'l-misâl zımnında bulunmak münâsib-i muqtezâ-yı hâl olmağın, ol vâdîde-i edhem-i kıalem-i ferhunde-rağama bir miqdâr ruhsât-ı cevelân-gerî ve izn-i teğâverî virilüp, kendü takrîr-i dil-pezîrleri üzre ol hâlât-ı müstelzimü's-sa'âdâtları muqaddimetü'l-ceş hikâyât u rivâyât ve 'unvân-ı risâle-i bâhirü'l-berekât kılınmışdır ²²⁴.

Çünkü bu risâle-i gazâvât ve bu mağâle-i nusret gâyatın ibtidâsı bu pâdişâh-ı dîn-penâh ve şehinşâh-ı Cem-destgâh, şâh-ı şâhân-ı hürşid-külâh hüsrev-i hüsrevân-ı sitâre-sipâh, ebbeda'llâhu Te'âlâ ilâ-yevmi'l-va'd ve'l-intibâh hazretlerinin peder-i büzürg-vâr ve cedd-i Cemşid-iktidârları zamânında vuķû' bulan, muhârebât ve gazâvât-ı nusret-âyâtın tefâsîlini hikâyet ve haķâyıķ u dekâyıķını rivâyet iderdi. El-hamdü li'llâhi Te'âlâ hâtimesi dahi kendülerün zikr-i evsâf-ı cemîle ve şerh-i âsâr-ı celîleleri ile ihtitâm u itmâm buldu" ²²⁵.

Sözleriyle, Halil Paşa'nın gazâlarını ve fetihlerini kendi anlattığı şekilde kaleme aldığı ifade ettiği için, Halil Paşa'nın yakınında olan birisidir. Bu noktada düşünülmesi gereken ilk isim uzun yıllar Halil Paşa'nın yakınında olan Sarı Abdullah Efendi'dir. Halil Paşa aynı zamanda kardeşinin torunu olan Sarı Abdullah Efendi'nin tahsil ve terbiyesine nezaret etmiş ²²⁶, ilim ve irfan sahiplerinden istifade ederek seçkin bir mevkiye gelmesine imkân sağlamıştır. Hattatlığı gelişen, ileri seviyede Arapça ve Farsça bilgisine sahip olan Abdullah Efendi, tarikikıtabete girip, bu yolda önemli hizmetler yürütmüştür. Halil Paşa'nın divitdârı sıfatı ile de uzun süre onunla birlikte bulunmuştur ²²⁷. Paşa'nın ikinci sadareti döneminde tezkirecilik mansıbını elde etmiş, şark seferi ve Abaza güçleri ile mücadele yürüttüğü 1036/1626 yılındaki sefer sırasında da, onun tezkirecisi olarak yanında yer almıştır. Bu sefer dönüşü Tokat'ta kışladıkları sırada da, Reisülkütab Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine, kendisi Paşa tarafından bu göreve getirilmiştir. Şark seferinde başarı elde edemediği için Halil Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesi üzerine, Abdullah Efendi de yerini Musallî Efendi'ye bırakmak zorunda kalmıştır ²²⁸. İstanbul'a dönüşte Halil Paşa ve Abdullah Efendi, Aziz

²²⁴ *Gazânâme*, 6b-7a.

²²⁵ *Gazânâme*, 243a-243b.

²²⁶ Ömer Faruk Akün, "Sarı Abdullah," *İA*, X, 216; Ülken Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevi-i Şerif Şerhi*, 54, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

²²⁷ Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi*, 54,55.

²²⁸ Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi*, 55.

Mahmud Hüdayî Efendi tekkesine iltica etmişler ²²⁹ ve burada birlikte münzevî bir hayat sürmüşlerdir ²³⁰.

Halil Paşa'nın 1617–1618 yıllarındaki İran seferinde yanında bulunan ve kendisiyle birlikte İstanbul'a dönerek Paşa'nın ikinci defa sadaret makamına getirildiği 1626 yılına kadar muhtemelen onun hizmetinde kalan Sarı Abdullah Efendi, bu sırada bazı eserlerini de telif etmeye başlamıştır ²³¹. *Gazânâme*'nin telif tarihi de bu döneme rast gelmektedir.

Sarı Abdullah Efendi kendisini aslen Bayramî, tarikaten Celvetî, terbiyeden Mevlevî olarak tanıtmıştır ²³². Muhtelif eserlerinde de Mesnevî'den alıntılar yapmıştır ²³³. *Gazânâme*'de de konunun özelliğine göre Mesnevî'den beyitlere yer verilmiş olması, ayrıca Halil Paşa'nın Sadrazam Murad Paşa ile birlikte Canpoladoğlu üzerine düzenledikleri Halep seferi sırasında Konya'ya vardıklarında Mevlâna Hazretleri'nin türbesine yaptıkları ziyaretin *Gazânâme*'de müellif tarafından söz sanatları ve beyitlerle süsleyerek tasvir edilmiş olması ²³⁴ eserin şekil itibarı ile Sarı Abdullah Efendi'nin üslubuna uygun olduğu izlenimini vermektedir.

Gazânâme-i Halil Paşa adlı eserin tespit edebildiğimiz üç nüshası mevcuttur. Ancak bunların hiç birisi müellif nüshası özelliğine sahip değildir. Elde mevcut olan nüshaların ne zaman intinsah edildiklerine dair bir bilgiye de ulaşamamıştır.

Flügel, Viyana Ktg. Nr: 1043'de ²³⁵ kayıtlı bulunan Viyana nüshası bir bütün halinde toplam iki yüz kırk üç varaktan oluşmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Kitaplığı'nda 2139 numara ile kayıtlı olan Süleymaniye nüshası nesih yazı tarzında kaleme alınmış olup ²³⁶, toplam yüz kırk altı varaktır. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Köşkü Nr:1482'de kayıtlı olan ve yüz altmış dokuz varaktan oluşan nüsha aharlı elvan kâğıt üzerine güzel bir nesih yazı ile yazılmıştır²³⁷. Bölüm başlıkları, ayet, hadis, beyit, mısra ve kıtalar yazılırken kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

²²⁹ Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi*, 56.

²³⁰ *Sicill-i Osmanî*, III, 327.

²³¹ Nihat Azamat, "Sarı Abdullah Efendi," *DİA*, XXXVI,146, İstanbul 2009.

²³² Azamat, "Sarı Abdullah Efendi," 146.

²³³ *Semerâtü'l-fuâd fi'l-mebd' ve'l-meâd*, Süleymaniye Ktp. Nr. 2472; *Düstürü'l-İnşâ*, Beyazıt Ktp. Nr. 5880; *Nasihatü'l-mülük terğiben li-hüsni's-sülük*, Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa, Nr. 339; *Cevheretü'l-bidâye ve dürrerü'n-nihâye*, Süleymaniye Ktp. Nr. 455; *Mirâtü'l-asfiyâ fi sıfâti'l-Melâmetiyeti'l-ahfiyâ*, Süleymaniye Ktp. Nr. 2472.

²³⁴ *Gazânâme*, 33b-35a.

²³⁵ Gustav Flügel, *Die Arabischen, Persischen, Türkischen Handschriften, der Kaiserlichen und Königlichen Hofbibliothek zu Wien II*, 253,254, New-York 1977.

²³⁶ *Defter-i Kütüphanê-i Esad Efendi*, 125, İstanbul 1262.

²³⁷ T 2a-169a.

3.1. Muhtevâsı

Başlangıç kısmında söze dua cümleleri ile başlayan müellif bu eserin kaleme alınış maksadını izah ettikten sonra Halil Paşa'nın küçük yaşta sarayda hizmete girmesi, burada aldığı eğitim ve çakırcıbaşı olarak katıldığı Eğri seferi, Haçova savaşı ile ilgili gelişmeleri nakletmiştir ²³⁸. Bu bölüm Halil Paşa'nın yeniçeri ağası olması ve Celâlîler üzerine serdar tayin edilen Vezirîâzam Kuyucu Murad Paşa ile birlikte sefere çıktıklarının belirtilmesi ile tamamlanmıştır.

Müellif başlangıç kısmından sonra Halil Paşa'nın bulunduğu görevlerin ve yaptığı hizmetlerin daha iyi anlaşılabilmesi için olayları ayrı ayrı başlıklar halinde aktarmayı tercih etmiştir. Toplam beş bölüme ayrılan eserde yer alan başlıklar ve bu başlıklar altında anlatılan gelişmeler aşağıda gösterilmiştir.

3.1.1. Zikr-i reften-i ecnâd-ı zafer-i'tiyâd berây-ı def'-i eşkıyâyı Cânpolâd ve sâ'ir erbâb-ı bağı ü 'inâd ²³⁹

Bu bölümde Halep'te bulunan ve isyan eden Canpoladoğlu üzerine yapılan sefer anlatılmıştır. Bu sefer sırasında Borlu tarafında halka zulüm ve eziyet ettiği bildirilen Parmaksız, Silifke Kalesi'ni ele geçiren Hacı Bölükbaşı ve Merre Kalesi'ni zapt eden Muslı Çavuş'a karşı yürütülen mücadeleler de nakledilmiştir.

Adana'da Ceyhan suyu denilen yerde Halil Ağa'nın serdara mücevherlerle süslü bir koşum takımı ile siyah bir at hediye ettiği ziyafetin anlatılmasından sonra, Canpoladoğlu ile yapılan mücadeleler, âsilerin kaçması ve Halep Kalesi'nin ele geçirilmesi olaylarına yer verilerek bu bölüm tamamlanmıştır.

3.1.2. Zikr-i Muhârebe-i Kalendar-zâde-i Gümrâh ve Kara Sa'id-i Rû-siyâh ²⁴⁰

Bu bölümde Halep'te kışlamak üzere bulunan Sadrazam Murad Paşa ve o sırada yeniçeri ağası Halil Paşa'yı gafil avlamak niyetiyle Bursa'dan harekete geçen Kalenderoğlu ile Kara Said eşkiyasına karşı yürütülen mücadeleler ele alınmıştır.

²³⁸ *Gazânâme*, 1b-9a.

²³⁹ *Gazânâme*, 28b-75b.

²⁴⁰ *Gazânâme*, 75b-108a.

3.1.3. Zikr-i Fütuhât-ı Memdûh-ı ‘Âlî-Mençabet ve Mahbûb-ı Kulûb-ı Cümle-i Ümmet A‘nî Sürûr-ı ‘Âlî-Çâdr ve Sâhib-i Sa‘âdet ve Serdâr-Şüden-i O Be-Cânib-i Deryâ ve Giriften-i Sefînehâ-yı Kefere-i Dalâlet-Peymâ ²⁴¹

Sultan I. Ahmed döneminde kaptanıderyalık makamına getirilen Halil Paşa'nın başardasında padişaha ve iki şehzadeye ziyafet vermesi ve 1609-1616 yılları arasında Akdeniz'de faaliyetleri anlatılmıştır. Maynalılar üzerine gitmesi, Malta Seferi ile Trablusgarp'ta bulunan Sefer Dayı'nın zulmüne son verilmesi ele alınan belli başlı konulardır.

3.1.4. Der-beyân-ı Sadâret-i ‘Uzmâ ve Vekâlet-i Kübrâ-yı ân Düstûr-ı Efham ü Ekrem ve Zikr-i Serdârî-i İşân be-Vilâyet-i Şâh-ı ‘Acem ²⁴²

Bu bölüme kaptanlık hizmeti sırasında elde ettiği başarılarından sonra, karada da kendisine verilen vazifeleri fazlasıyla yerine getireceğine inanılan Halil Paşa'ya sadaret mührünün verilerek, Şah Abbas üzerine serdar tayin edildiği anlatılarak başlanmıştır. Hazırlıklarını tamamlayarak sefere çıkan ordunun Diyarbakır'da kışlaması ve Sultan I. Ahmed'in ölümü üzerine yerine geçen Sultan I. Mustafa ve ondan sonra tahta çıkan Sultan II. Osman tarafından, Halil Paşa'nın veziriâzamlık ve serdarlıkta aynen devam etmesini isteyen hükümler gönderilmesi ile ilgili gelişmeler aktarılmıştır. Ordunun Tebriz'e kadar ilerlemesi, İran şahı ile elçiler vasıtasıyla gerçekleştirilen barış görüşmelerine değinildikten sonra, Serav'da bir ahidnâme hazırlanıp Şah'a gönderilmesi ve serdarın kışlamak üzere Tokat'a geri dönüşü nakledilmiştir. İran şahının ahidnâmeyi kabul ettiğini bildirmesinden sonra da İstanbul'a dönen Halil Paşa'nın veziriâzamlıktan azledilip, ikinci vezir olarak divanda göreve devam etmesi ile ilgili gelişmelerin anlatılması ile bu bölüm tamamlanmıştır.

3.1.5. Zikr-i Serdârî-i Sâhib-i Sa‘âdet-bâz be-Cânib-i Deryâ ve Feth-i Kal‘a- Menferidonya[Manfredonia](منفریدونیا) bi-‘Avni‘llâhi‘l- Meliki‘l-A‘lâ ²⁴³

1619 yılında üçüncü defa kaptanıderya olan Halil Paşa'nın önce Akdeniz'de bulunan Menferidonya [Manfredonia] üzerine düzenlediği sefer, daha sonra da Sultan II. Osman'ın Hotin seferine donanma ile verdiği destek anlatılmıştır. Bu sefer sırasında özellikle İsakçı'da kurulan köprü'nün muhafazası dolayısıyla gerçekleştirdiği faaliyetler ile Kazak şaykalarına karşı Karadeniz'de yürütülen mücadeleler hakkında geniş bilgiler verilmiştir ²⁴⁴.

²⁴¹ *Gazânâme*, 108a-159a.

²⁴² *Gazânâme*, 159a-210a.

²⁴³ *Gazânâme*, 243b.

²⁴⁴ *Gazânâme*, 210a-237b.

Son bölümde ise Sultan II. Osman'ın tahtan indirilmesinden Sultan IV. Murad'ın cülusuna kadar geçen dönemin sıkıntılılarına dikkat çekilerek, Halil Paşa'nın bu vakte kadar yaptığı hizmetlerin Sultan IV. Murad tarafından takdir edilerek yeniden Divanihümayunda vezirlik makamı verilmesi anlatılarak *Gazânâme*'nin yazımının tamamlandığı belirtilmiştir.

Müellif eserini yazarken yararlandığı kaynakları bildirmemiştir. Telif tarihleri *Gazânâme*'den önce olan, *Tarih-i Selânikî*, Tâlikî-Zâde Mehmed Suphi Efendi'nin yazdığı *Eğri Seferi Şehnâmesi*, Mehmed bin Mehmed'in *Nuhbetü't- Tevarih*'i, Hotin Seferini ele alan Halisî'nin *Zafernâme*'si ile Mustafa Sâfi'nin, *Zübdetü't-Tevarih* isimli eserinin de müellif tarafından kullanılmadığı yaptığımız karşılaştırmalar sonucunda anlaşılmıştır.

Ganizâde Mehmed Nadirî'ye ait olan *Şehnâme* ağırlıklı olarak Sultan II. Osman dönemine ait olayları ele almış olup, *Şehnâme*'de Halil Paşa'nın Şah Abbas üzerine serdar olarak sefere gitmesi, kaptanıderya olarak Menferidonya seferi ile Hotin seferi sırasında Kazak şaykalarına karşı mücadelelerine de yer vermiştir. *Gazânâme* ile aynı dönemlerde telif edildiğini düşündüğümüz *Şehnâme*'nin, *Gazânâme*'ye kaynaklık etmediği görülüyor. Zira *Gazânâme*'nin olayları bizzat kahramanının anlattıklarından oluştuğu için çok daha ayrıntılı bilgiler içermektedir. Zaten Nadirî eserinin telif sebebini tarihî bir eser ortaya koymak değil, bir mesnevî meydana getirmek olarak izah etmiştir ²⁴⁵.

3.2. Gazânâme-i Halil Paşa'nın Kaynakları

Müellif Halil Paşa'nın anlattıklarının yanı sıra yine onun tarafından kendisine verilmiş olan ve aşağıda zikredilen yazılı belgeleri kaynak olarak kullanmıştır.

3.2.1. Hattihümayunlar

Gazânâme'nin muhtelif yerlerinde Halil Paşa'ya Sultan I. Ahmed tarafından gönderilmiş bir ²⁴⁶, Sultan II. Osman tarafından gönderilmiş beş²⁴⁷ hattihümayuna yer verilmiştir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi bu hattihümayunların aynen nakledildiği ifade edilmiştir.

“Taraf-ı a'lâ-yı pâdişâhî ve cânib-i esnâ-yı şehinşâhîden dahi “bu kış Haleb'de kışlayasız” deyü müşârün-ileyh ağa hazretlerine ber-vech-i istimâlet hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-âsâr ve nevâziş-nâme-i celilü'l-i'tibâr vârid olmağın, sahife-i dehr de yâdigâr müşârün-ileyh hazretlerine sebeb-i iftihâr olmak için, bi-lafzihi ve bi-'ibâretihi vârid olan hatt-ı hümâyûn-ı

²⁴⁵ Numan Külekçi, “Şehnamecilik ve Nadirî'nin Şehnamesi”, *Milli Kültür*, S. 66, s.74-78, Ankara 1989.

²⁴⁶ *Gazânâme*, 69b.

²⁴⁷ *Gazânâme*, 175a, 179b, 205b,232b, 235b.

iltifât-meşhûn bu mahalle kayd olundu. Sa‘âdetlü vü devletlü vü şevketlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinin kilk-i gevher-bâr ve kalem-i meymenet-âsârlarıyla silk-i tahrîre getürdükleri le‘âlî-i kelimâtlarıdır ki bi-‘aynihi ol hatt-ı şerîfden naşil olunmuşdur”²⁴⁸.

3.2.2. Mektuplar

Gazânâme’de Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî tarafından gönderilmiş beş mektup²⁴⁹, Kalenderoğlu tarafından Tavail’e gönderildiği belirtilen bir mektup²⁵⁰, Şeyhülislam Ömer Efendi tarafından Halil Paşa’ya gönderilmiş bir mektup²⁵¹ ile İran Şahı Abbas ve Halil Paşa arasında karşılıklı gönderilen mektuplardan yapılan alıntılara yer verilmiştir²⁵².

3.2.3. İran ile 26 Eylül 1618 Tarihinde Yapılan Ahidnâme Sureti

“Tarafeynün vükelâsı ittifâkıyla ordu-yı hümâyûn kâdîsı huzûrında, sicill ü hüccet olunan ‘ahid-nâme sûretidür ki, bu mahalle ‘ayni ile tahrîr olundu.” ifadeleri ile başlayan kısımda Halil Paşa’nın sadrazam ve serdar olarak katıldığı İran seferi sırasında Şah Abbas ile yapılan ahidnâme sureti *Gazânâme*’ye aşağıdaki şekilde nakledilmiştir:

“Tarafeynin vükelâsı ittifâyıyla ordu-yı hümâyûn kâdîsı huzûrunda, sicill ü hüccet olunan ‘ahid-nâme sûretidür ki, bu mahalle ‘ayni ile tahrîr olundu.

El-hamdü li’llâhi’lllezî seyyere kulûb-ı ‘ibâdihî merâyâ ve aslaha zâte beynihim bi’l-menni’l-cemîleti ve’l-atâyâ ve şereha sudûre’l-mû’minîn bi-ittibâ’i sünneti habîbihi’l-Mustafâ ve resûlihi’l-müctebâ ve hubbe âlihi ve ashâbihi’l-bereretü’l-kirâm salla’llâhu ‘aleyhi ve ‘aleyhim mâ-te’âkabeti’l-leyâlî ve’l-eyyâm, emmâ ba’d-i cenâb-ı Melik-i Vedûd mufizi’l-hayr ve’l-cûd celle şânuhû ve ‘azzame burhânühu hazretlerinin lutf u ‘inâyet-i ‘aliyye ve cûd-ı rahmet-i celiyyeleriyle, sebab-i refâh-ı hâl-i ‘aceze vü mesâkîn ve bâ’is-i in’ikâd-ı vedâd-i mâ-beyn-i selâtîn-i ma‘delet-âyîn olup, müstevcib-i âsâyîş-i ‘ibâd ve müstelzim-i ârâmiş-i bilâd olan, sulh ve salâh-ı hayr-bünyâd beste-i evtâd ile ebedü’l-âbâd olmağičün, halîfe-i rûy-ı zemîn, güzîde-i selâtîn-i ma‘delet-âyîn, nâsıru’l-İslâm ve’l-müslimîn, Sultânü’l-berreyn Hâkânü’l-bahreyn, hâdimü’l-harameyni’ş-şerîfeyn, bâ’is-i emn ü emân-ı ‘âlimiyân-ı mücib-i itmînân-ı havâtır-ı cihâniyân, el-mü’eyyed bi-te’yidi’llâhi’l-Meliki’l-Müste‘ân, sa‘âdetlü ve ‘azametlü ve ‘adâletlü ve şevketlü pâdişâh-ı zıllu’llâhi ‘âlem-penâh el-mücâhidü fî-sebilibi’llâh, Sultân ‘Osmân Hân lâ-zâlet silsiletü

²⁴⁸ *Gazânâme*, 69b.

²⁴⁹ *Gazânâme*, 61b, 74b, 85a, 145a, 223a.

²⁵⁰ *Gazânâme*, 102b.

²⁵¹ *Gazânâme* 202a.

²⁵² *Gazânâme* 187b-205b.

hilâfetihi müselesten ilâ-inkırâzi'z-zamân hazretlerinün, taraf-ı hümayûn-ı celâlet-maqrûnları ile me'mûr olduğumuz vekâlet-i mutlakamız hasebiyle, gerdûn-ı rütbet-i 'Utârid fitnat-ı 'âlicâh-ı me'âlî-destgâh, şâh-ı Cem-câh, taraf-ı bâhirü'ş-şereflerinden bu fakîr-i sadâkat-kîş ve sâyir vükelâ-yı devlet-i 'Osmâniyye ve 'umedâ-yı saltanat-ı sultâniyye dâmet muhalledeten bi'l-'inâyeti'r-Rabbâniye olan, vüzerâ-yı 'izâmdan mühürlü temessük taleb olunmağla, bundan aqdem, muqaddime-i sulh u salâh ve teşyîd-i esâs-ı fevz ü felâh birkaç def'a müzâkere olundukda, Ahıska ahvâli berü cânibe olmak üzere, kat'-ı 'alâka olmuş idi. Ve sınır ve hudûd husûsu cennet-mekân-ı firdevs-âşiyân Sultân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân zamân-ı şerîflerinde dâhil-i sınır olup, Bağdâd ve Şehr-i Zül etrafında ve sâyir memâlik-i 'Osmâniyye'de vâk'ı olan, kılâ' u bikâ' ve arâzî vü riyâ' şâh tarafından bu cânibe teslîm ve Şâh Köprisi'nden kat'-ı sınır olunup ve muqaddemâ şeref-vürûd bulan, nâme-i nâmilerinde her sene yüz yük harîr ve andan mâ'adâ, ba'zı tuhaf u hedâyâ ile şeref-i qarâbet ve nisbetleriyle müşerref ve mümtâz olan, a'yân-ı devletlerinden birisi irsâl buyurilup, bu minvâl-i hûb ve üslûb-ı mergûb üzre ilâ-ebedi'd-dühûr ve'l-ezmân bizden ve bizden sonra gelen vükelâ-yı devlet-i 'aliyye ve hükkâm serhadd-i mansûreden hilâfına bir vaz' sudûr ve zuhûr itmeyeceğine, kâsemen bi'llâhi'l-'aliyyi'l-'azîm ve bi'n-nebiyyi'l-hâşimiyi'l-kerîm ve bimâ-ünzile ileyhi min-ke'lâmi'llâhi'l-quadîm ve bi-hürmeti ehl-i beyt-i hazret-i risâlet-penâh ve çâr-yâr-ı kirâm ve ashâb-ı 'izâm rıdvânüllâhi Te'âlâ 'aleyhim ecma'in, bu fakîr-i kesîrüt-taksîr vekâlet-i 'âmmemiz hasebi ile işbu vesîka-i enîka-i müştemiletül-hakîkayı, ordu-yı hümayûn-ı zafer-maqrûnda mevcûd olan sâyir vükelâ-yı devlet-i bâhire ve müdebbirân-ı saltanat-ı kâhire, hüsn-i vifâk ve kemâl-i ittifâklarıyla silk-i tahrîre getirilüp mühürlenüp, li-ecli't-temessük irsâl olundu ki, bu mazmûn üzre ol cânibden dahi nâmeleri irsâl ola ki, ilâ-yevmi'l-qarâr pâyidâr ola. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis, min-şehri şevvâli'l-mükerrem, li-sene seb'a ve 'ısrîn ve elf'²⁵³.

²⁵³ *Gazânâme*, 192b-194b.

2. BÖLÜM

OSMANLI VAKIF KÜLTÜRÜ VE HALİL PAŞA VAKIFLARI

1. Osmanlı Döneminde Vakıf Kültürü

Sözlük anlamı “durmak, durdurmak, alıkoymak” anlamlarına gelen vakıf kelimesi hukukî bir terim olarak bir malın maliki tarafından dinî, ictimâî ve hayrî bir amaca hizmet etmek üzere ebediyen tahsis edilmesidir.²⁵⁴ Bir hayır kurumu olarak vakıflar VIII. yüzyıl ortalarından XIX. yüzyıl sonlarına kadar bütün İslam ülkelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatlarında önemli bir yer işgal etmiştir. Kişilerin hür iradesine dayanan temelinde iyilik, şevkat, yardımlaşma duygusu yatan vakıf anlayışı İslamiyetin yayılmasına paralel olarak farklı kültürler ve coğrafyalarda etkili olmuştur. İslam dünyasının dört bir tarafında bulunan dinî, sosyal, ticarî pek çok hayrat, vakıflar tarafından ortaya konulmuş ve yüzlerce yıl hizmet vermişlerdir ²⁵⁵.

Vakıf kurumunun gelişmesine paralel olarak imar faaliyetleri yaygınlaşmış, bu durum şehirlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. Vakıflar bir ülkeyi imar etme yanında insanlara çok farklı alanlarda maddî ve manevî hizmetlerde sunmuşlardır. Hacca gidemeyenleri hacca göndermek, fakir kızlara çeyiz satın almak, esirleri hürriyetlerine kavuşturmak, seyyahlara yiyecek ve kıyafet temin etmek, sokakları temizlemek ve saymakla bitmeyecek pek çok hizmeti yerine getirmek mümkün olmuştur. Zamanımızda belediyelerin yaptığı hizmetler daha çok vakıflar yoluyla yürütülmüştür. Bunların arasında su bentleri ve şebekeleri yapmak, sebiller inşa etmek, hamamlar yapmak, sokakları aydınlatmak sayılabilir. Şehirlerin birbirleriyle bağlantısının sağlanmasında da vakıfların büyük rolü olmuştur. Birçok yol, köprü, deniz feneri, kale ve kervansaraylar vakıflar sayesinde kurulmuş ve vakıfların tahsis ettiği gelirlerle hizmetini sürdürmüştür ²⁵⁶.

Vakıflar aynı zamanda akrabalık bağlarını bölge ve meslekler arasında dayanışmayı, din ve dil özelliklerine bağlı ortaya çıkan sosyal gruplar arasında birlik ve beraberliği de sağlamaya yardımcı olmaktadır. Vakıf kurucularından bazıları kendi ailesinden görevliler tayin ederken, bazıları kendi mesleğinden olanları kollamıştır. Bir mahalle bir kasaba

²⁵⁴ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf ”, *DİA*, XLII, 475, İstanbul, 2012. Vakıf konusunda ayrıca bak; Ahmed Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996.

²⁵⁵ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *DİA*, XLII, 479, İstanbul 2012.

²⁵⁶ Yediyıldız, “Vakıf”, 482-483.

veya bir şehir sakinlerinin yararlanmaları için vakıflar kurulduğu gibi Osmanlı Devleti'nde esnaf teşkilatlarının yardımlaşma fonu şeklinde vakıflar kurdukları da görülmüştür. Bu dar çerçeveyi aşarak zengin ve fakir arasında nisbî bir eşitlik sağlamaya yönelik vakıfların sayısı da oldukça fazladır ²⁵⁷.

Osmanlı Devleti'nde XV ve XVI. yüzyıllarda yeni fethedilen toprakların iskâna açılması ve İslamlaştırılmasında vakıflar önemli rol oynamışlardır. Osmanlı sultanları ve hanedan üyeleri ile Müslümanların tamamı vakıf yoluyla fakirlere yapılan yardımı bir insanlık görevi olarak algılamışlardır. Vakıfların tasarruflarının miktarını tam olarak ortaya koymak mümkün olmasa da İslam ülkeleri ekonomisinde büyük bir pay oluşturdukları söylenebilir. Mesela Anadolu Eyaleti'nin 1530-1540 yılları arasındaki toplam gelirlerinin % 17 si vakıflara aittir. Üstelik bu oran tarım alanlarından elde edilen gelir olup, şehir mevkufatının gelirleri bu orana dâhil edilmemiştir. Yapılan hesaplamalara göre Osmanlı Devleti'nde vakıf bütçeleri devletin bütçesinin üçte birine eşittir ²⁵⁸.

Fakihlerin çoğunluğuna göre, vakıf işleminde irade beyanı (sîga), vakfeden (vâkıf), vakfedilen mal (mevkuf) ve vakıftan yararlananlar (mevkufün aleyh) olmak üzere dört temel unsur vardır. Menkul mallar içinde yer alan nakit para vakıfları özellikle Osmanlı vakıf hukuku ve tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. XV. yüzyıldan itibaren yaygın olarak görülen para vakfı uygulaması, XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı uleması ve şeyhülislamı arasında tartışma konusu olmuştur. 1548 yılında Şeyhülislam Ebüssüüd Efendi'nin cevaz vermesi ile birlikte para vakıfları hukukî bir nitelik kazanmıştır ²⁵⁹.

Vakfın çeşitleriyle ilgili fıkıh eserlerinde farklı sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Hacı Mehmet Günay, vakıfları şu şekilde sınıflandırmıştır ²⁶⁰:

1) Malın mülkiyeti itibarıyla sahih ve gayr-i sahih olmak üzere ikiye ayrılır. Mülk arazi, menkul ve gayr-i menkul malların vakfedildiği vakıflar sahih vakıflardır. Vakıf denilince ilk akla gelen de budur. Devlete ait arazinin mülkiyeti yine devlette kalmak şartıyla gelirlerinin kamu otoritesi tarafından beytûmalda hakkı olan birisine tahsis edilmesi suretiyle oluşturulan vakıf ise gayr-i sahih vakıftır. Devletin eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri devlete ait arazi gelirlerini tahsis etmesi bu türdendir.

2) Yararlananlar açısından hayrî ve zürrî vakıflar olmak üzere ikiye ayrılır. Doğrudan doğruya hayır amacıyla kurulan ve yararlanacak

²⁵⁷ Yediyıldız, "Vakıf", 483.

²⁵⁸ Yediyıldız, "Vakıf", 484.

²⁵⁹ Günay, "Vakıf", 476-477.

²⁶⁰ Günay, "Vakıf", 478.

olanların genel bir nitelemesinin yapıldığı (fakirler, yolcular, öğrenciler vb.) vakıflar hayrî vakıflardır. Vakfedenin zengin ya da fakir hısımlarından oluşan ve ancak bunların ortadan kalkmasından sonra fakirlerin yararlanabileceği şartına bağlanan vakıflar ise zürri vakıflardır. Bu türden vakıflara evlatlık veya ehlî vakıf da denilmektedir. Fakiherin büyük çoğunluğunun cevaz verdiği zürri vakıflar Osmanlı toplumu tarafından da önemli oranda uygulanmış ve Osmanlı vakıf hukukunda meşru kabul edilmiştir.

3) Kendilerinden yararlanma şekline göre ise vakıflar aynı ile faydalanılanlar ve aynı ile faydalanılmayanlar olmak üzere iki bölüme ayrılır. Aynı ile faydalanılan vakıflar kendi içinde iki gruba ayrılmıştır. İbadethane, kütüphane, çeşme, köprü gibi herkesin faydalandığı kurumlardan oluşan vakıflar birinci grubu oluştururken, imaret, hastane gibi sadece fakirlerin hizmet aldığı kurumlar ise ikinci grubu oluşturur. Aynı ile faydalanılmayan vakıflar kendilerinden değil, gelirlerinden yararlanan vakıflardır. Bu tür vakıfların işletilmesi ile elde edilen gelirler toplum hizmeti için gerekli olan sermayeyi oluşturur. Arazi, bağ-bahçe, maden ocağı gibi gayrimenkullere sahip, vakıflar “müstegallât” işhanı, çarşı, ev gibi üstü kapalı akarlara sahip vakıflar ise “müsakkafât” olarak anılmaktadır.

Bir vakfın yönetim şekli ve işleyişi vakfedenin iradesi doğrultusunda yazılı ve bağlayıcı bir belgeye dönüştürülür, bu belgelere vakfiye adı verilir. Vakfedilen mallar kamu malı statüsü kazanır. Hiçbir şekilde satılamaz, hibe edilemez, mülk haline dönüştürülemez. Hanefî mezhebine göre, şayet bir vakıf konusu mal kendinden yararlanılamaz duruma gelirse ya da gelirleri masraflarını karşılayamaz duruma düşerse, hâkim kararı ile vakıf yeni bir vakfa dönüştürülebilir. Vakıfla ilgili hizmetler vakıf görevlileri tarafından yerine getirilir. Devlet başkanı ve hâkimlerin vakfiye de şart koşulmasına gerek olmadan vakıfları denetim ve gözetim altında bulundurma yetkileri saklıdır. Osmanlı vakıf uygulamasında vakfî yönetme yetkisine “tevlîyet” vakfî yöneten kişilere ise “mütevelli” ya da “nazır” denilmiştir ²⁶¹.

Maraş şehrinde toplumun eğitim-öğretim, sağlık, ulaşım ve benzeri ihtiyaçlarını temin için Dulkadir Beyliği döneminden itibaren vakıflar tesis edilmeye başlanmış, bu uygulama Osmanlı döneminde de artarak devam etmiştir. Dulkadiroğlu Alaüddeve Bey döneminde başlatılan ve Osmanlı döneminde devam eden şehircilik çalışmalarının sürdürülmesinde hayır sahiplerinin oluşturduğu vakıf tesislerinin katkısı büyük olmuştur. Yukarıda bölümlerini verdiğimiz vakıf çeşitlerinin her birine Maraş'ta da rastlamak mümkündür. Maraş vâkıfları arasında pek çok kadın da yer almıştır ²⁶².

²⁶¹ Günay, “Vakıf”, 478.

²⁶² Pakize Yıldız, *Maraş Şehri Vakıf Eserleri*, 31-32, 151-153, Konya 2012.

Maraş'ın yetiştirdiği büyük devlet adamı Halil Paşa tarafından kurulmuş olan vakıf İstanbul'da oluşturulduğu için Maraş vakıfları üzerine çalışan araştırmacılar tarafından doğal olarak değerlendirilmemiştir. Ancak Halil Paşa ibn-i Pirî Vakfı yalnızca vâkıfının Maraşlı olması nedeniyle değil, vakfın akarları arasında Maraş Eyaleti'nde Zeytun Karyesi yakınında bulunan ve doğduğu yer olan Fernos Karyesi bulunduğu için; ayrıca Zeytun Karyesi'nde bir sebîl, biri kendisi diğeri birâderi Mehmed Paşa için iki han, yol ve kale yakınındaki nehir üzerine bir köprü yaptırılmasını istediği için bu bölümde ele alınmıştır ²⁶³.

2. Halil Paşa İbn-i Pirî Vakfiyesi

Yeniçeri ağası, kaptanıderya ve sadrazam olarak önemli hizmetlerde bulunan Halil Paşa, elde ettiği gelirleri kurduğu vakıfları vasıtasıyla hayır işlerine sarf etmeyi tercih etmiştir.

Vakfiyesine göre Halil Paşa üç vakıf kurmuştur. Bunlardan ilki kendi adına kurduğu vakfıdır. İkincisi vakfettiği beş yüz bin akçe nakit para ile oluşturulan nukud para vakfıdır. Üçüncüsü ise Rumeli Beylerbeyisi iken maktul olan ağabeyisi Mehmed Paşa adına kurmuş olduğu vakıftır.

Halil Paşa ibn-i Pirî Vakfiyesi'nin aslı *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi El Yazma Kitap I Kataloğu*, 1132 numarada kayıtlı olup toplam 70 varaktan meydana gelmiştir.

Vakfiyenin 1a varağında biri kırmızı diğeri yaldızlı olmak üzere çift sıra çerçeve içinde Sultan IV. Murad'ın tuğrası yer almaktadır. Tuğranın sol üst tarafında rika hat ile “Sâri'û ila-mağfiretin min-Rabbiküm ve cennetü'n-na'îm ²⁶⁴ vema-tef'alû min-hayrin fe-inna'llâhe bihî alim ²⁶⁵ Ketebehu'l-fakîr ila'llâhi'l-ganiyyi'l-vedûd Mahmûd bin Fazlullâh bin Mahmûd” ifadelerini içeren bir takriz yer almaktadır. *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi El Yazma Kitap I Kataloğu*'nda bu takrizin Halil Paşa'nın şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'ye ait olduğu ifade edilmiştir.

Vakfiyenin 1b varağı tezhipli ve ser-levhalı olarak düzenlenmiş olup sekiz satırdır. 2a-58a varakları on bir satırdan oluşur. Vakfiyenin tamamında yazılan yazılar yaldızlı çerçeve içinde ve güzel bir nesih hatla kaleme alınmıştır. 58b varağı sekiz satır olup sonu mühürlenerek vakfiye bitirilmiştir. 56b-58b varakları arasında 29 Cemaziyelahir 1038 (23 Şubat 1629) tarihli zeylnâme yer alır. 59a-b, 60a-b varakları tamamen boş bırakılmıştır. 61a varağı yaldızlı çerçevelemiş fakat boş bırakılmıştır.

²⁶³ *İbn-i Pirî Vakfiyesi*, 13b.

²⁶⁴ *Âl-i İmrân* / 133.

²⁶⁵ *Nisâ Süresi* / 127.

61b'den itibaren ağabeyi Rumeli Beylerbeyi olan Mehmed Paşa için Halil Paşa tarafından kurulan vakfın şartlarının yer aldığı vakfiye kaleme alınmıştır. 61b tezhipli ser-levha ile başlamış ve dokuz satırdan oluşmuştur. 62 a'dan 70a varağına kadar olan sayfalar on bir satır olarak kaleme alınmış, 70b varağına ise dört satır yazılarak vakfiye tamamlanmıştır. Vakfiyenin tamamı bir mecmua şeklinde birbirine tutturulmuş olmakla birlikte cildi yoktur.

Vakfiye'nin ve zeyl-nâmenin sureti ise Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki (VGMA) 100 numaralı defterin 35-50 sayfalarında kayıtlıdır. Defterin 35-49 sayfaları arasında vakfiye, 49 ve 50. sayfalarında ise zeylname kaydedilmiştir.

Vakfiyenin ilk bölümlerinde ayet, hadis ve çeşitli beyitlerle, bu dünyanın geçici ahiret hayatının ise kalıcı olduğuna vurgu yapılarak, hayır ve hasenatın mal ve mülkten daha önce gelmesi gerektiği anlatılmıştır. 5a'da öncelikle Allaha hamd edilip, Peygamber Efendimize salât u selam getirildikten sonra vakfın şartlarının yazılacağından bahsedilmiş ve Anadolu Kazaskeri Hasan bin Şaban ve Rumeli Kazaskeri Hüseyin bin Mehmed tarafından vakfiye mühürlenmiştir. 11a'ya kadar olan bölümde oldukça sanatlı bir dil ile vakıf kurmanın genç ihtiyar herkes için ne kadar erdemli bir iş olduğu, toplum için hayır işleyen bir kişinin amel defterinin öldükten sonra da kapanmayacağı, ayet ve hadisler yardımı ile açıklandıktan sonra, 11b'de:

“hâlâ vezîr bî nezîr” Divân-ı Osmânî kâr sâz kâr hâne-i cihânbânî şehinşâh cihânın hayr hayhî sıyânetkâr ‘arz-ı Pâdişâhî Kapûdanlık hidmeti ile rûy-i deryâda gazavât-ı ma’dûdesi meşhûr bilâd-ı ‘acem u efrencede fûtûhât-ı celîlesi elsine-i âlemiyânda mezkûr vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı asker muzaffer ‘ilm oldukları eyyâmda şecâ‘at ve şehâmet ve hidemât meşkûresi gayr-i mahsûr esâs sulh ve salâhî ahkâm ve itmâme ikdâm ve ihtimâmı ma’lûm cumhûr sâbıkâ vezîr-i ‘azam Sultân-ı zamân nizâmü’l-mülk devlet-i Osmâniyân Sadr el-ecell. E’r-refi’ül-mehal Halil Paşa ibn-i Pirî.”²⁶⁶

ifadeleriyle vakfiyenin Halil Paşa adına düzenlendiği açıklanmıştır. Vâkıf Halil Paşa pek çok araştırmacı tarafından “Kayserili” diye tanımlanmıştır. Fakat vakfiyede yer alan “Anadolu tarafında Maraş eyâletinde maskat-ı re’sleri ve mevlid-i şerîfleri olup, birâderleri merhûm Mehmed Paşa rûhiçün vakf buyurdıkları Zeytûn nâm karye kurbında vâk’i Fernos nâm karyedir”²⁶⁷ ifadeleri ile hem Halil Paşa hem de birâderi olan Mehmet Paşa’nın doğum yerlerinin Maraş Eyaleti’ne bağlı Zeytun yakınlarındaki Fernos karyesi olduğu açıkça ortaya konulmuştur.

²⁶⁶ Vakfiye 11b,12a.

²⁶⁷ Vakfiye 19b,20a.

Halil Paşa vakfının gelirlerinin tamamı mutlak bir şekilde aşağıda sayılan ve kendisinden doğrudan yararlanan hizmetlere tahsis edilmiş olduğu için “vakf-ı hayrî” olarak kabul edilebilir²⁶⁸. Gelirleri bakımından ise aşağıda görüleceği üzere hem menkul hem de gayrimenkul bir vakıftır. Vakfın kurumları arasında cami, sebil, çeşme, köprü, musalla, su kuyusu gibi bizzat kendisinden yararlanan eserlere yer verilmiş olması nedeniyle müessesat-ı hayriye vakfı olarak sınıflandırılabilmesi gibi, bu kurum ve hizmetlerin sürekli ve düzenli bir biçimde yürütülebilmesi için menzil, değirmen, arazi, bağ-bahçe, zeytinlik, nakit para v.b gelirlerden oluştuğu için aynı zamanda “asl-ı vakıf” olarak değerlendirmek de mümkündür²⁶⁹. Halil Paşa adına kurulmuş olan vakıflar 1 Rebiülevvel 1036 (20 Kasım 1626) tarihinde tescil edilmiştir²⁷⁰. 29 Cemaziyelahir 1038 (23 Şubat 1629) tarihinde ise zeylnâme düzenlenerek vakfa yeni gelirler tahsis edilirken, ilave hizmetlerin yerine getirilmesi öngörülmüştür²⁷¹.

Vakfiye’de yer alan “Meblağ-ı mezbûrdan cem’ân kâmil yüz bin akçeyi cihât-ı merkûme için vakf idüp müstakill kitâb-ı vakf tahrîr buyurup mütevellisine teslim buyurmuşlardır.”²⁷² ifadesinden de anlaşılacağı üzere Halil Paşa bir de vakf-ı nukud oluşturmuş olup, bununla ilgili vakfiyesinde yer alan şartlar da “vakf-ı nukud” başlığı altında gösterilmiştir.

2.1. Vakfiye’ye Göre Yapılması İstenilen Hizmetler

- Öncelikle İstanbul’da Fatih Sultan Mehmed Han Hazretlerinin mihman haneleri yakınında Mustafa Ağa Mahallesi’nde bir cami inşa edilmesi ve ibadete açılması. Caminin mihrabı tarafına o bölge halkının faydalanması için çeşme yaptırılması, camiden maaş alanlar için meskenler ve konak yerleri inşa edilmesi. Camide her sene Rebiülevvel ayının on birinci gecesi Hz.Muhammed için mevlidişerif okutulması²⁷³.
- Zevcesi Hatice Hanım tarafından Haccışerife sarf olunmak için iyi bir meblağ ayrılması²⁷⁴.
- Anadolu yakasındaki Üsküdar’da bulunan Şeyh Seyyid Mahmud Efendi Hazretlerinin Camisi’nde her sene aşure gecesi fukaraya yemek verilerek dua edilmesi²⁷⁵.

²⁶⁸ Bahaeddin Yediyıldız “Vakıf” *İA*, XIII, 154, Eskişehir 1997.

²⁶⁹ Yediyıldız, “Vakıf”, 156.

²⁷⁰ *Vakfiye*, 55b.

²⁷¹ *Vakfiye* 58b.

²⁷² *Vakfiye* 45a.

²⁷³ *Vakfiye* 12a.

²⁷⁴ *Vakfiye* 13a.

²⁷⁵ *Vakfiye* 13a.

- Aziz Mahmud Efendi Hazretlerinin camisinin civarında türbeşerife ve türbe civarında yedi göz oda yaptırılması ²⁷⁶.
- Maraş Eyaleti'nde Zeytun Karyesi'nde bir sebîl, biri kendisi diğeri birâderi Mehmed Paşa için iki han, yol ve kale yakınındaki nehir üzerine bir köprü yaptırılması ²⁷⁷.
- Üsküdar'da Sarı Kadı adındaki azizin kabrini ziyaret edenlere kolaylık olsun diye bir köprü bina edilmesi ²⁷⁸.
- Rumeli taraflarında yaşayan yöre halkının dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için Galata'da bulunan Saray-ı Sultanî'de Kur'an-ı Kerim okumak üzere görevliler tayin edilmesi ²⁷⁹.
- Galata kazasında Baltaoğlu Limanı denilen yerde bir köprü yaptırılması ²⁸⁰.
- İstanbul yakınında Hazinedar Karyesi'nde bulunan çiftliklerinde bir çeşme yaptırılması ²⁸¹.
- Eyüp Kasabası'nda bulunan bahçesinin kapısının önüne, gelip geçenlerin yararlanması için bir çeşme ve sebîl bina edilmesi ²⁸².
- Kilid Bahir tarafında Burgaz hisarında Sarı Kule dibinde bulunan Fatih Sultan Mehmed Han Camisinin imamı için bir menzil yaptırılması ve caminin Ramazan gecelerinde aydınlatılması için on adet kandil konulması. Aynı yerde bulunan ve Piyâle Paşa bahçesi diye bilinen bölgede iki çeşme, iki havuz inşa ettirilmesi. Ayrıca Kızıl Hisar kasabasında bir havuz inşa ettirilmesi ²⁸³.
- İncecik Kasabası'nda bir çeşme yaptırılması ve bölge fukarasının ihya edilmesi ²⁸⁴.
- Ağriboz Kalesi'nde ve kasabasında kırktan fazla çeşme inşası. Kasaba yakınında bulunan Kıvrıntı'da bir su kuyusu, bir han, çeşme ve musalla yaptırılması ²⁸⁵.
- Anavarin Kalesi'nde cami inşa ettirilmesi ²⁸⁶.

2.2. Vakfın Akarları (Gelirleri)

Yukarıda sayılan eserlerin ve hizmetlerin yapılması ve bunların kıyamete kadar ayakta kalmasını ve bu sayede defter-i hasenâta bol bol sevap yazılmasını Allah'dan niyaz eden Halil Paşa, bu hizmetlerde

²⁷⁶ Vakfiye 13b.

²⁷⁷ Vakfiye 13b.

²⁷⁸ Vakfiye 13b.

²⁷⁹ Vakfiye 14a.

²⁸⁰ Vakfiye 14a.

²⁸¹ Vakfiye 14a.

²⁸² Vakfiye 14a,b.

²⁸³ Vakfiye 14b.

²⁸⁴ Vakfiye 14b,15a.

²⁸⁵ Vakfiye 15a.

²⁸⁶ Vakfiye 15a.

kullanılmak üzere beş yüz bin akçe hazır edildiği belirtikten sonra, vakfettiği diğer akarlarını ise şöyle sıralamıştır ²⁸⁷:

Gayrimenkul Gelirleri

Üsküdar Bulgurlu Karyesi yakınındaki Kısıklı Karyesi'nde yirmi sekiz bin yeni akçeye merhum Muhammed Efendi'nin kızı Saliha Hatun'dan satın aldığı menzil ²⁸⁸. İstanbul'da bina buyurdıkları cami yakınında alt katta ve üst katta odaları olan üç menzil. Biri üst katta büyük selamlık ve bunlara bitişik büyük bir menzil. Cami yakınında on bir dükkân. Kilid Bahir Rumeli tarafında bulunan Boğaz Hisarı'nda üst ve alt katlarda bulunan on göz oda ve yanında küçük bir şarap mahzeni. Ağriboz Kazası'nda Ayateryada sınırında bir değirmen ²⁸⁹. Ağriboz Kazası'nda Komi Mezrası sınırında Piragadi denilen yerde Şef Kulu Suyu üzerinde bir değirmen ve karşısındaki boş arazi ²⁹⁰.

Arazi-Bağ, Bahçe Gelirleri

Kocaili Sancağı'nda İznikmid Kazası'nda Kazıklı derbendi yakınında Siyavuş Paşa ve Kurd Paşa çiftlikleri mezralarını içine alan Kılanca Karyesi. Kaysar Karyesi. Yeni Köy Karyesi. Bağçecik Karyesi ²⁹¹. Anadolu tarafında Maraş Eyaleti'nde Zeytun Karyesi yakınında bulunan ve doğduğu yer olan Fernos Karyesi ²⁹². Kastil Karyesi'nde

²⁸⁷ *Vakfiye* 16b-26a.

²⁸⁸ Bir tarafı merhum Abdullah Ağa mescidi ve mezaristan bir tarafı Hamza Kızı Meryem Hatunun bağı ve iki tarafı yol ile sınırlı bir ev ve yanında fırın, hamam, üç yerden su kuyusu ve meyve veren vermeyen ağaçları olup, 1034 senesi Zilhiccesinde o tarihte Üsküdar kadısı olan Mevlâna Şemsüddin imzası ile imzalanmış hüccet ile kendi mülkleridir. *Vakfiye* 16b.

²⁸⁹ Bu değirmeni 1031 yılında Ağriboz Kadısı Ali Efendi ibn İbrâhîm tarafından imzâlanan hüccet-i şer'iyye mücibince Ca'fer Çavuş oğlu Mehmed Ağadan seksen bin akçe bedelle satın alarak sekizde birine ortak olmuştur. *Vakfiye* 23b.

²⁹⁰ Burası Ağriboz Kâdısı Ali Efendi İbn İbrâhîmin verdiği hüccet ile altmış bin akçe ödenerek sekizdebir hissesi satın alınmıştır. *Vakfiye* 23b.

²⁹¹ Bu karye eskiden Halil Paşa'nın mülkü olup, yeniçeri ağalığı zamanından beri bu bölge Halil Ağa Mezrası olarak bilinen çiftliği ve Ferhat Paşa çiftliğini de içine alır. Bunun toplamı dört karye ve dört mezradır. Arazisi hepsi birbirine bitişik olup, dört tarafı hüccet-i şeriye ile bellidir. Batı kenarı deniz kenarından Batakdere'ye, oradan Beyyolu Kaldırımından Kılanca Deresi denilen yere kadar uzanır. Güneyi Sakarya Bıçkısı denilen yerden Doğan Deresine, oradan At Yaylağı'na kadar gider. Kuzeyi Karadere'den Abdüsselam evkafı sınırına, oradan Yorgan mandırası'ndan Sekbân İskelesinde bulunan Taşköprüden deniz kenarına ulaşır. Doğusu deniz ile sınırlıdır. Bu karye ve mezrayı Sultan Ahmed Han beytûlmaldan tekâlif-i sultaniyeden muaf olmak üzer temlik buyurup sene bin yirmi yedi (1027) Recebi başlangıcında tuğralı mülk name-i hümâyun ve berat-ı şerif ile ihsan buyurmuştur. *Vakfiye* 18a-19a.

²⁹² Harab olup Halep hazinesine 3000 akçe verilerek mirî den alıp mamur hale getirildikten sonra vakfına dâhil ettiği, buna karşılık on bin gurus bedel ile satın aldığı kendi mülkü olan Diyarbakır Eyaleti'nde Bertek Sancağı'nda bulunan Til Karyesi'ni izn-i şerif ile beytûl-mala vererek mübadele etti. Böylece Til Karyesi mirî Fernos Karyesi ise vakf edilmiştir. *Vakfiye* 20a,b.

çiftlik ve çiftliğe bitişik on kıta tarla ²⁹³. Koron Kazası'na bağlı Lonka diye bilinen karye sınırına dâhil çiftlik ²⁹⁴. Kilid Bahir'de bulunan Piyale Paşa bölgesindeki bahçe. Kilid Bahir'de Piyâle Paşa bölgesinde içerisinde havuz ve çeşmesi bulunan bahçe. Ağriboz Kasabası'nda Ağriboz bağlarında bulunan Dikoz (Deykoz) Karyesi yakınında dört yüz ağaçlık zeytinlik ²⁹⁵, Ağriboz bağları dâhilinde Dikoz (Deykoz) suyu ile sulanan tahminen on beş dönüm tarla ve içinde seksen kök frengi ve kırk kök Türkî zeytin ağacı ²⁹⁶. Karûn Kazası'na bağlı Kastıl Karyesi'nde Bostan Çelebi ve Yusuf Çelebi ve Murad bin Abdullah mülkleri ve vâkıf celîlü'l-kadr mülki ile sınırlı yüz kök zeytinlik Kastıl karyesinde İstimatı veled Melagamiye adlı zimmîden satın aldığı on bir adet zeytin ağacı. Kastıl karyesinde Rantene binti Kotroni adlı nasrâniyyeden satın aldıkları kırk adet zeytin ağacı. Kastıl karyesinde İzmir ve bent Pâpâ komu adlı Hıristiyan'dan satın aldığı yetmiş altı adet zeytin ağacı ²⁹⁷.

2.3. Vakfın Görevlileri

Vakfiyede vakıf hizmetini yerine getirmek üzere görevlendirilmesi istenilen görevliler ve bunlarda aranacak şartlar ile kendilerine ödenecek ücretler şu şekilde tespit edilmiştir:

Vakfın Mütevellisi

Temiz, namuslu, dinine bağlı, emanete sahip çıkma konusunda şöhret sahibi olan, şariat ve fıkıh alanında geniş bilgi sahibi, Allahtan korkan bir mütevellî tayin olunması ve bu hizmeti karşılığında kendisine günlük otuz akçe ödenmesi ²⁹⁸.

Kâtip

Hesap işlerinden anlayan, vakfiyenin şartlarını bilen, güvenilir, inanan ve sadakati ile tanınan bir kâtip görevlendirilmesi ve bu hizmetine karşılık olmak üzere günlük on akçe ücret ödenmesi ²⁹⁹.

Câbî ³⁰⁰

Salih ve güvenilir Müslümanlardan ikisi atlı birisi piyade olmak üzere üç kişinin câbî olarak görevlendirilmesi. Atlı cabilerin ekilen biçilen topraklardan topladıkları gelirleri mütevellîye teslim etmesi ve bu hizmeti karşılığı her birine günlük sekiz akçeden toplam on altı akçe ücret ödenmesi. Piyade cabinin ise nakit gelirlerin nemasını toplayıp,

²⁹³ Vakfiye 24b-28a.

²⁹⁴ Vakfiye 28b-29a.

²⁹⁵ Vakfiye 24a.

²⁹⁶ Vakfiye 24a,b.

²⁹⁷ Vakfiye 25a,b.

²⁹⁸ Vakfiye 31b-32a.

²⁹⁹ Vakfiye 32b.

³⁰⁰ Tahsildar.

mütevellîye teslim etmesi ve kendisine günlük beş akçe ücret ödenmesi³⁰¹.

İmam

Kur'ân'ı usulüne uygun bir şekilde okumasını bilen, arif bir imam tayin edilmesi ve günlük on altı akçe ücret ödenmesi. Bu bedelin on akçesinin mihrabiyye, altı akçesinin ise Kur'âniyye hizmeti karşılığı olarak kendisine verilmesi³⁰².

Hatip ve Devr-hânlar³⁰³

Kurulması şart koşulan camide görevlendirilmek üzere, Kur'ân ehli olan, devr-hânân zümresinden, hitabeti güçlü, zeki bir hatip görevlendirilmesi, bu hatibin aynı zamanda Cuma günleri devr-hânlara başkanlık etmesi ve hizmeti karşılığı kendisine günlük on dört akçe ödenmesi. On dört akçenin on akçesinin hitabet vazifesi, iki akçesinin devr vazifesi, iki akçesinin ise ser-mahfil vazifesi karşılığı olarak verilmesi. Hatip ve devr-hânların yedi kişi olması, altı devr-hâna günlük ikişer akçe vazîfeden olmak üzere toplam on iki akçe ödenmesi. Devr-hânların Cuma günleri hatip ile birlikte Kur'an okuyup câmi'i şerîfi pürnûr ve ziyâ etmeleri³⁰⁴.

Müezzinler

Seslerinin güzelliği ve sedasıyla emsallerinden üstün üç müezzin görevlendirilmesi. Her birine günlük sekiz akçeden toplam yirmi dört akçe ödenmesi. Bunların günün beş vaktinde nöbetleşe hizmet vermeleri. Ayrıca iki müezzinin daha salâ müezzinleri olarak görevlendirilmesi. Bunlara da günlük ikişer akçeden toplam dört akçe ödenmesi. Bayramlarda, Ramazan gecelerinde ve Cuma günleri beş müezzinin birlikte hizmet etmeleri. Müezzin zümresinden her kim reis olursa kendisine günlük bir akçe daha verilmesi. Her müezzine nöbetinde üç ihlâs-ı şerîf tilâvet edip ve on bir kerre salavât-ı şerîfe getirip, sevabını bütün peygamberlere hediye etmesi karşılığında günlük birer akçe daha verilerek vazife yevmiyelerinin dokuzar akçe olması³⁰⁵.

Mu'arrif³⁰⁶

Cuma namazı vaktinde önce padişaha ve ardından vakıf sahibine hayır duaları yapmak üzere bir muarrif görevlendirilmesi ve bu hizmeti karşılığında kendisine günlük iki akçe ödenmesi³⁰⁷.

³⁰¹ Vakfiye 32b-33a.

³⁰² Vakfiye 33a.

³⁰³ Kur'anıkerim'i daima okuyup devreden kimse.

³⁰⁴ Vakfiye 34a,b.

³⁰⁵ Vakfiye 34b-35a.

³⁰⁶ Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan, müezzin veya derviş.

³⁰⁷ Vakfiye 35b.

Nâ‘t-hân

Cuma günleri camide güzel sesle na‘t-ı şerif okumak üzere bir na‘t-han görevlendirilmesi ve kendisine günlük üç akçe ödenmesi ³⁰⁸.

Vâ‘iz

Takva sahibi, tefsir, kelam, hadis ilimlerine vakıf olan ve Cuma günleri cemaati güzel sözlerle bilgilendirip uyarmak üzere bir vaiz görevlendirilmesi ve kendisine günlük yirmi akçe verilmesi ³⁰⁹.

Kayyum ³¹⁰

Bir kişi kayyum olarak tayin edilecek ve bu görevine karşılık günlük beş akçe ücret ödenecektir ³¹¹.

Ferraş

Camiyi şerîfin içini ve dışını süpürmek, temizlemek ve kayyum ile birlikte hizmet etmek üzere bir ferraş görevlendirilmesi, bu hizmeti karşılığında kendisine günlük iki akçe ödenmesi ³¹².

Çerağcı

Caminin kandillerini vaktinde yakarak camiyi aydınlatmak üzere bir çerağcı görevlendirilmesi ve bu hizmeti karşılığında kendisine günlük üç akçe ödenmesi. Ayrıca kendisine caminin kandil, fitil vs. levazımına sarf edilmek üzere günlük iki akçe daha teslim edilmesi ³¹³.

Meremmetçi ³¹⁴

Tamire muhtaç olan yerleri mütevelleye zamanında bildirip tamir etmek üzere bu işten anlayan bir kişi meremmetçi olarak görevlendirilecek ve kendisine günlük iki akçe ödenecektir ³¹⁵.

Su Yolcu ³¹⁶

Vâkıf tarafından İstanbul’da yaptırılan çeşme ve suyollarına hizmet etmek üzere işinin ehli bir kimsenin suyolcu olarak görevlendirilmesi, hizmeti karşılığında günlük altı akçe vazîfeye mutasarrıf olması ³¹⁷.

³⁰⁸ Vakfiye 35b.

³⁰⁹ Vakfiye 35b-36a.

³¹⁰ Cami hademesi.

³¹¹ Vakfiye 36a.

³¹² Vakfiye 36a.

³¹³ Vakfiye 36b.

³¹⁴ Tamirci.

³¹⁵ Vakfiye 36b.

³¹⁶ Suyolları ile maslakların tamiri ve suların şehrin muhtelif yerlerinde düzenli akması işiyle görevli olanlar için kullanılan bir tabir. (PAKALIN, III, 286.)

³¹⁷ Vakfiye 37a.

Ağriboz yakınında bulunan Kurundî karyesinde açtırdığı kuyudan maden suyu çeken iki kişiye günlük onar akçeden toplam ikisine yirmi akçe ve burada bulunan suyolcuya kale içine getirdikleri su yolu ile kalenin dışında bulunan çeşmelerin suyollarına hizmet etmesi şartıyla günlük onar akçe verilmesi ³¹⁸.

Türbedar

Halil Paşa'nın türbesinde görevlendirilmek üzere Aziz Mahmud Hüdayî Hazretlerinin fukarasından bir türbedâr görevlendirilmesi ve kendisine günlük beş akçe verilmesi ³¹⁹.

Hâfızü'l-Kütüb ³²⁰

Vakf ettikleri kütüb-i kerîmeye Aziz Mahmud Hüdayî Hazretlerinin fukarasından bir hâfızü'l-kütüb görevlendirilmesi ve kendisine günlük beş akçe verilmesi ³²¹.

2.4. Vakfın Giderleri

Vakfiyede yukarıda sayılan personel giderleri dışında gösterilen belli başlı harcamalar ise şunlardır:

- Caminin mum, hasır ve diğer mühimmatı için günlük onar akçeden senede üç bin altı yüz akçe sarf olunması ³²².
- Şeyhi Üsküdarî Seyyid Mahmud Efendi Zaviyesi'nde şeyh olanlara günlük otuz akçe ödenmesi ³²³.
- Aziz Mahmud Hüdayî Zaviyesi fukarasından elli beş dervişin her birine günlük üçer akçeden toplam yüz altmış beş akçe verilmesi ³²⁴.
- Halil Paşa türbesinin dülbend ve mühimmatı için senelik bin akçe ödenek ayrılması ³²⁵.
- Her sene hac mevsiminde surre eminlerine elli kırmızı altın verilmesi ³²⁶.
- Her sene Hz. Muhammed (S.A.S)'in doğduğu Rebî'ü'l-evvel ayının on ikinci gecesini, Halil Paşa Camii'nde mevlid-i şerîf okutulması için elli sürh filori sarf edilmesi ³²⁷.
- Her sene Aziz Mahmud Hüdayî dervişlerinden bir kimseyi hacca göndermek üzere yüz adet sürh filori verilmesi ³²⁸.

³¹⁸ Vakfiye 44a,b.

³¹⁹ Vakfiye 41a.

³²⁰ Kütüphaneci.

³²¹ Vakfiye 41a.

³²² Vakfiye 37a.

³²³ Vakfiye 38a.

³²⁴ Vakfiye 38a-40b.

³²⁵ Vakfiye 41a.

³²⁶ Vakfiye 41b.

³²⁷ Vakfiye 41b-42a.

• Her sene Berat gecesi mihrâb-ı şerîfin iki tarafına konularak yakılmak üzere her biri bin beşer yüz akçeden üç bin akçeye iki mum satın alınması³²⁹.

• Her sene Muharrem ayının dokuzuncu gününde, aşure pişirilerek Şeyh Aziz'in zaviyesinde bulunan fukaraya dağıtılmak üzere üç bin akçe ayrılması³³⁰.

Şeyh Aziz Mahmud Efendi zâviyesi için verilmesini şart koştukları günlük iki yüz beş akçeyi tahsil etmek üzere Aziz Mahmud Efendi'nin türbedârı olan Osman Dede görevlendirilmiş ve bu hizmeti karşılığı kendisine günlük beş akçe verilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan sonra türbedâr olacaklar için de bu uygulamanın geçerli olacaktır. Zaviye ve türbedara ödenmesi şart koşulan iki yüz on akçenin yıllık toplamı olan yetmiş beş bin altı yüz akçenin 1035 yılı Receb ayının başında peşin olarak teslim edilmesi istenmiştir³³¹. 1036 yılı Receb ayının başına gelindiğinde de yetmiş beş bin altı yüz akçenin Aziz Hazretlerine ve kâimmakâmîşerîflerine teslim edilmesi ve onlar tarafından da fakir fukaraya dağıtılması şart koşulmuştur³³².

Yukarıda sayılan ihtiyaçlar zamanında ve vakıf şartlarına uygun olarak karşılandıktan sonra geriye kalan vakıf gelirlerinden Rumeli'de Anavarin yeni kalesinde bulunan cami imamına her gün sabah namazından sonra Halil Paşa'nın ruhu için salâvat, Yasin, Nebe ve Mülk surelerini okunması şartıyla senelik bin dört yüz kırk akçe gönderilmesi istenmiştir³³³.

Su çekmek için katır ve öküz satın almaya, bu hayvanların ihtiyaçlarını karşılamaya, dolaphanenin kandil harcına, marangozluk ve diğer ihtiyaçlarına harcanmak üzere günlük otuz akçeden senelik on bin sekiz yüz akçe ayrılması³³⁴.

Kurundi karyesindeki kuyu ile suyolları ve çeşmeler levazımına günlük altmış akçe ayrılması³³⁵.

3. Vakf-ı Nukud (Para Vakfı)

Galatada bulunan Sarây-ı Sultânî'de günlük sekiz hatim okunması için vazifeliler görevlendirilmesi ve kendilerine günlük ikişer akçe ödenmesi istenmiştir. Hatimi okuma görevinin gılmân-ı sarây-ı hümâyûna, nezâretinin (takip etme) saray ağalarına ve tevliyetinin

³²⁸ Vakfiye 42a.

³²⁹ Vakfiye 42a.

³³⁰ Vakfiye 42a,b.

³³¹ Vakfiye 42b-43a.

³³² Vakfiye 43b.

³³³ Vakfiye 43b-44a.

³³⁴ Vakfiye 44b.

³³⁵ Vakfiye 44b.

(mütevelli) sarayda kilerci başı olanlara yaptırılması şart koşulmuştur. Tevliyet görevi için günlük dört akçe; nezâret görevi için günlük üç akçe, kitâbet görevi için günlük bir akçe ve cibâyet görevi için günlük bir akçe tayin olunmuştur. Bu görevler ve görevliler için toplam yüz bin akçe vakf edilip, Ayrı bir kitâb-ı vakf yazılıp mütevellisine teslim edilmiştir ³³⁶.

Vâkıfın koyduğu esaslara bağlı kalınması ve vakfın gelirlerine bir zarar verilmemesi konusunda dikkat edilmesi, ayrıca her sene Muharrem ayının başında Nakşibendî taifesinden bir kişinin nezaretinde vakıf mütevellisi tarafından vakfın hesaplarının kontrol edilmesi şart koşulmuştur ³³⁷.

Halil Paşa Cami ardında bina olunan üç takım evden birisi imama, birisi baş müezzine ve birisi de kayyuma verilmiştir. İlk vakfın görevlileri arasında yer alan câbî, kâtib, meremmetçi ve su yolcunun bu vakfa da hizmet etmeleri istenmiş ve kendilerinin ilk vakıftan aldıkları ücretle yetinip, ikinci vakıftan ayrıca ücret talep etmemeleri şart koşulmuştur ³³⁸.

Birinci vakfa mütevelli olarak Süleyman Ağa'nın tayin edildiği, hayatta oldukça ikinci vakfın mütevellisinin de Süleyman Ağa olacağı belirtilmiş ve ilk vakıftan ödenen günlük otuz akçeye ilave olarak bu vakıftan da kendisine günlük yirmi beş akçe ödenerek, iki vakıftan toplam elli beş akçe vazifeye mutasarrıf olması gerektiği belirtilmiştir ³³⁹.

Şayet ikinci vakfın mütevellisi ayrı olacak olursa, iki mütevellinin vakıfların düzeni için işbirliği içerisinde hareket etmesi istenmiştir. Birinci vakıfta bir sıkıntı ortaya çıkarsa ikinci vakıftan destek verilerek, hizmetlerin yerine getirilmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir ³⁴⁰.

Cami civarında inşa olunacak zaviyede hak eden bir şeyh ortaya çıkarsa onun vaiz olması ve kendisine günlük yirmi akçe ödenmesi istenmiştir. Ayrıca caminin ihtiyaçları için günlük on akçe, meremmetçiye günlük iki akçe ve üçüncü müezzin için günlük sekiz akçe olmak üzere toplam günlük kırk akçeden aylık bin iki yüz ve senelik on dört bin dört yüz akçe ödenmesi öngörülmüştür ³⁴¹.

“Ve şart eylediler ki, nukûd-ı mevkûfe-i ma'hûde ki, mecmû'î kâmil-i beş yük ta'bîr olunur. Beş kere yüz bin akçedür. Onu on birden ziyâde mu'âmele ile verilmiye.” ³⁴² cümlesi ile vakfın gelirinin beş yüz bin akçe olduğu ve muamele oranının ona on bir (% 10) olarak

³³⁶ Vakfiye 44b-45a.

³³⁷ Vakfiye 45a,b.

³³⁸ Vakfiye 45b-46a.

³³⁹ Vakfiye 46a.

³⁴⁰ Vakfiye 46a,b.

³⁴¹ Vakfiye 47a.

³⁴² Vakfiye 47a.

belirlendiği görülmüştür. Bu oran Osmanlı para vakıflarında yaygın olarak kullanılan bir orandır ³⁴³.

Vakfın akarlarından a'şâr-ı şer'iyeye ve rüsum-ı örfiye alımında hak ve adaletin gözetilmesi, elde edilen gelirlerin vakfın öngördüğü hizmetler ve görevliler için sarf edilmesi, gelirlerden geri kalanların o bölgede ziyadesiyle muhtaç olanlara harcanması şart koşulmuştur ³⁴⁴. Harcamalar yapılırken kurulan ilk vakfın ihtiyaçlarına öncelik verilmesi vâkıfın şartları arasında yer almıştır ³⁴⁵.

Vakfiyede Halil Paşa'nın hayatta olduğu sürece vakfın işleyişi ile ilgili karar almada tek söz sahibi olacağı şu cümlelerle kayıt altına alınmıştır:

“Ve müşârünileyh vezîr-i hatîr hazretleri şöyle şart eylediler ki; Kendüler serîr-i sıhhat ü 'âfiyette çalışır ve kabâ-i selâmeti lâbis olduklarıncâ, zavâyid evkâfda rey-i münîrleri müstakil olup, evkâf-ı mestûretü'l-evsâfda tevcîh-i cihât vesâir tasarrufât rey-i münîrlerine merbût ve tedbîr-i dil-pezîr menûd olup, keyf mâ-yehtâr ve yürîd men gayr menâzi' men karîb ve ba'îd ve nizam-ı mesâlih ve ta'yîn-i mesârîf ve azl u nasb erbâb-ı vezâifde müstakil olup usûl-ı evkâf ve şerâit meşrûhatü'l-evsâfda tebdîl ve tağyîr ve taklîl ve teksîr keyfiyet-i istiğlâl, mâl ü zıyâ' serî'atü'z-zıyâ' enfa'ına istibdâl ve sâyir ahvâl kâinen mâkân mimmâizzuhân kabza-i kudretlerinde olup...” ³⁴⁶.

Ancak, kendisi bu haklarından feraget ettiği takdirde bütün yetki mütevelliyeye ait olacak; vâkıfın mirasçılarında hiç kimse vakfın işleyişine müdahil olmayacaktır ³⁴⁷.

Rumeli beylerbeyisi iken katledilen Halil Paşa'nın ağabeyi Mehmed Paşa'nın azatlı kölesi olan Süleyman Ağa vakfa mütevellî tayin edilmiş, kendisinden sonra ise bu görevin umerây-ı piyâdegândan olan İbrahim Ağa'ya verilmesi şart koşulmuştur ³⁴⁸.

Vakfın kâtiplik, cibayet görevlerinin önceki vakıf görevlileri varken dışarıdan başkasına verilmemesi, müezzinler, muarîf, na't-hân, ferrâş ve kayyum görevlerini yapanlar Kur'an-ı Kerim'i tecvid usulüne göre okuyabilecek derecede tecvid bilgisine sahip olurlarsa devr-i hanlık hizmetlerinin de bunlara yaptırılması istenmiştir ³⁴⁹.

³⁴³ İsmail Kurt, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, 101, İstanbul 1996.

³⁴⁴ *Vakfiye* 47b.

³⁴⁵ *Vakfiye* 48a.

³⁴⁶ *Vakfiye* 48a,b.

³⁴⁷ *Vakfiye* 49a.

³⁴⁸ *Vakfiye* 49a.

³⁴⁹ *Vakfiye* 49b.

Vâkıf Halil Paşa vakfın şartlarını tamamlayıp Süleyman Ağa'yı mütevellî tayin edildikten sonra, kadı ve müşahidler huzurunda vakfın tescil işlemi gerçekleştirilmiştir³⁵⁰. Bu işlem sırasında vâkıf mütevellî ile birlikte kadı huzurunda vakfiyede yazılı şartları tekrar etmiş, mütevellî de onun sözlerini tasdik etmiştir. Halil Paşa vakfın sahih olmadığını ve şartlarının batıl olduğunu iddia ederek, mütevelliden mallarının iadesini ve ecr-i mislinden fazla aldığı tevliyet ücretinin tazmin edilmesini istemiş, mütevellî ise İmam Züfer'in görüşüne göre vakfın sahih, aldığı ücretin de vakfın şartlarına uygun olduğunu beyan etmiştir. Kadı da İmam Züfer'in görüşünü dikkate alarak vakfın meşru olduğuna hükmedip, mütevellinin zimmetten beraatine karar vermiştir. Bazı araştırmacılar bu durumu Halil Paşa'nın mütevellisi Süleyman Ağa ile anlaşmazlığa düşüp vakfını feshetmek istediği ancak kadı efendi tarafından haksız bulunduğu şeklinde yorumlamışsa da³⁵¹ doğru değildir. Bu uygulama ile para vakıflarının caiz olması için izlenmesi gereken yola dair Ebüssüüd Efendi'nin yazdığı risalenin tatbik edildiği anlaşılmaktadır³⁵².

“Fî evâilî şehri Rebiülevvel. E'l-mübârek inşâ'Allahu te'âlâ min şühûr sene sitte ve selâsîn ve elf. Min el hicretin-nebeviyye alâ sâhibehâ minAllahi te'âlâ elf teslîm ve elf tehiyye” ifadesinden vakfiyenin 1 Rebiülevvel 1036 (20 Kasım 1626) tarihinde tescil edildiği anlaşılmıştır. Tescil işlemi sırasında hazır bulunan kişiler ise şu şekilde sıralanmıştır;

El-fakîr ül-Allâhu Te'âlâ Ahmed bin Abdü'n-nebî (Müderris), Hayreddin Efendi (Müderris), Şeyh Mehemed Efendi Atîzâde, İsmail Ağa (Halil Paşa'nın kethüdası), Muhammed Ağa ibn-i Handân Ağa, Yûnus Ağa ibn-i Handân Ağa, İbrâhîm Ağa ibn-i Ömer, Süleymân Ağa ibn-i Abdullah, Rustem Ağa ibn-i Abdullah, Ganber ibn-i Abdullah, Muhammed Ağa ibn-i Abdullah, Ali Ağa ibn-i Abdullah, Ali Çelebi ibn-i Velî (Ü'ş-şehir benâdirî ül-kâtib), Yûsuf Bin Muhammed ü'l-Mü'ezzin ve diğer hazır bulunanlar.

4. 29 Cemaziyelahir 1038 (23 Şubat 1629) Tarihli Zeylnâme

Bu zeylnâme ile Andarosa kazasında Kirepeni karyesi hudutlarında bulunan siyah tut ağaçlarının mahsulünün yarısı, Lutzur suyuyla dönen üç bab değirmenin yarısı, Kirepeni zimmîlerinin tasarruf eyledikleri arazi-i mîrîyenin yarısı³⁵³ vakfa dâhil edilmiştir. Ayrıca vakfiyeye şu şartlar ilave edilmiştir:

³⁵⁰ Vakfiye 50a-56a.

³⁵¹ Turhan Coşkun, *Kapudan-ı Deryâ ve Sadrâzam Halil Paşa, (1560-1629) Hayatı ve Siyasî Faaliyeti*, 27, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1958.

³⁵² Bu usul hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları, Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği*, 51, 52, Ankara 2003.

³⁵³ Vakfiye 56b.

• Şeyhi Seyyid Mahmud Efendi hazretlerinin camisinde iki müezzin daha görevlendirilip, vazifeleri karşılığı kendilerine dörder akçeden günlük sekiz akçe verilmesi ³⁵⁴.

• Aziz Mahmud fukarasından yedi kişi türbede bekçi olup, her biri kendi nöbetinin gecesinde kandil hizmetini de yerine getirecektir. Yevmiyeleri günlük ikişer akçeden toplam on dört akçe olacaktır ³⁵⁵.

• Otuz kişi eczâ-hân ve yirmi beş kişi de müsebbih-han ³⁵⁶ olacak bunlardan en seçkini ser-mahfil olup günlük bir akçe vazife verilecek.

• Bir kişi noktacı olup, günlük bir akçe verilecek.

• Mahir bir kişi buhûrî olup, gerekli malzemesi ile beraber günlük iki akçe alacak. Bir kişi ferraş-ı türbe olup, her gün aksatmadan etrafı temizleyecek ve hizmet ettiği sürece günlük üç akçe vazifeye mutasarrıf olacak.

• Üstad bir kimse destârî ³⁵⁷ olup, hizmeti karşılığında günlük bir akçe alacak.

• Kardeşi Mîr-i Mîrân Mehmed Paşa evkafı ve Halil Paşa vakıflarının kâtibi olan Süleyman'a mâl-ı vakfiden günlük iki akçe zam verilecek ve toplam günlük on iki akçe vazifeye mutasarrıf olacak ³⁵⁸.

• Hazreti Ebu Eyyub Ensarî (R.A)' nin mezarının yakınında bulunan vakf-ı sebile bir kişi sebil olarak görevlendirilecek kendisine günlük bir buçuk akçe verilecek.

• Camii şerifde ferraş olan kimseye hizmeti karşılığı mâl-ı vakfdan günlük bir akçe zam olunup toplam günlük üç akçe vazifeye mutasarrıf olacak.

• Halil Paşa Camii'nde bir üstad kişi buhûrî olup, her Cuma günü ve mübarek gecelerde ikisi mihrabın iki tarafına ve birisi devr-i hânın huzurunda olmak üzere üç adet tütsü yakacak. Kendisine malzeme bedelleriyle beraber günlük üç akçe vazife ücreti ödenecek ³⁵⁹.

“Hatem-i kelâm ve ihtitâm büsut merâm kılındı. Tahrir fi evâhir şehri Cemâziyü'l-ahir li sene semân ve selâsin ve elf. Mine's-şühûdü'l-hâl.” ³⁶⁰ ifadeleriyse de vakfiyeye yapılan ilave tamamlanmıştır.

5. Mîr-i Mîrân Mehmed Paşa Vakfı

Mehmet Paşa Sultan II. Selim'in tahta çıktığı yıllarda büyük mirahur olarak görev yapmakta iken, Sultan III. Murad döneminde 1583'te yeniçeri ağalığına getirilmiştir ³⁶¹. 1584 yılında ise önce Rumeli Beylerbeyisi ³⁶²

³⁵⁴ Vakfiye 57a.

³⁵⁵ Vakfiye 57a.

³⁵⁶ Tesbih ederek, subhanallâh diyen.

³⁵⁷ Sarık, tülbent saran kimse.

³⁵⁸ Vakfiye 57a,b.

³⁵⁹ Vakfiye 58a,b.

³⁶⁰ Vakfiye 58b.

³⁶¹ Selânikî, II, 140.

olmuş, daha sonra kendisine padişahın musahipliğini yapma görevi de verilmiştir ³⁶³. 1587 yılında padişah tarafından samur kürklü bir hilat giydirilerek, vezirlik payesi verilen Mehmet Paşa, Sultan III. Murad'ın son derece güvendiği ve takdir ettiği bir devlet adamıdır. Huzura Mehmed Paşa'nın kabul edildiği sırada sadrazam bile dışarı çıkartılmıştır. Bu durum devlet adamları arasında Mehmet Paşa'ya karşı bir husumetin doğmasına yol açmıştır ³⁶⁴. Bu husumetin bir neticesi olarak, akçenin değerinin düşürülmesini bahane eden yeniçerilerin 1589 yılında çıkardığı ve Beylerbeyi Vakası olarak anılan isyanda, Vezir-i azam Siyavuş Paşa akçenin değerini ayarlama görevini de yerine getiren Mehmed Paşa ile Başdefterdar Mahmud Efendi'yi isyancılara hedef göstermiştir. İsyancılar da padişahdan bu kişilerin kendilerine teslim edilmesini talep etmişlerdir. Padişah başlangıçta yeniçerilerin taleplerine direnmek istemişse de, isyancıların; "Elbette Beylerbeyinin başı elimize gelmeyince bugün bu divandan taşra çıkmazuz, mâ-hasal yaramaz olur, yerine Padişah buluruz." sözleri üzerine, istemeyerek de olsa onları isyancılara teslim etmek zorunda kalmıştır. Bu durumdan bir hayli müteessir olan Sultan III. Murad tüm divan üyelerini azletmiştir ³⁶⁵. İsyancılar tarafından katledilen ve Halil Paşa'nın ana-baba bir ağabeyisi olan Mehmet Paşa'da Maraş ilinin yetiştirdiği önemli devlet adamlarından birisidir.

Halil Paşa'ya ait vakfiyelerin tescil işlemi tamamlandıktan, şuhud-ı hâl listesi eklendikten ve 29 Cemaziyelahir 1038 tarihli ilave yapıldıktan sonra vakfiye de yeni bir vakfın kuruluşuna daha yer verilmiştir. Ancak bu vakfın da Halil Paşa tarafından kurulan 1626 tarihli ilk vakıfla aynı tarihte kurulup, tescil edildiği vakfiyeden anlaşılmaktadır ³⁶⁶.

Allah'a hamd ü sena ve Hz. Muhammed'e salât ve selam ile başlayan bu bölümde yer alan "*Rumeli Beylerbeyisi hem musâhib hem vezîr iken seyf-i sitem ile maktûl ve huzûr hakda zümre-i şühedâdan ma'dûd ve makbûl olan vâsıl rahmet-i rahman dâric-i medâric mağfîret ü rıdvân cennet-mekân firdevs-i aşiyân ü'l-muhtâc ilâ rahmetallâhi te'âlâ merhûm ve mağfûrunleh Mehmed Paşa rûh-ı şerîfleriçün*" ³⁶⁷ cümleleri vakfın Halil Paşa'nın ana-baba bir kardeşi Mehmet Paşa ruhu için kurulduğunu göstermektedir. Vâkıf kardeşi ruhu için şunların yapılmasını istemiştir:

³⁶² Mehmed Süreyyâ, II, 286.

³⁶³ Musahipler padişahların saraydaki ağalar, vezirler ve beylerbeyiler arasından seçtiği bilgili, sözü ve sohbetinden istifade edilen kimseler olup, Şemsi Paşa ile Mehmet Paşa Sultan III. Murad döneminde bu görevi yerine getiren tanınmış şahsiyetlerdendir (Pakalın, II, 582).

³⁶⁴ *Selânikî*, II, 179.

³⁶⁵ *Selânikî*, II, 210,211.

³⁶⁶ *Vakfiye* 70a,b.

³⁶⁷ *Vakfiye* 61b-62a.

Mehmed Paşa Sarayının karşısında bir çeşme, sakkâyü, bir mektep, Mehmed Paşa için türbe, türbeyi şerifinde bir kurrâ ve huffâz odaları inşa ettirilmesi ³⁶⁸.

Bu hizmetler için vakfettiği akarlar ise şunlardır:

- Sultan III. Murad tarafından bir mülknâme ile Mehmed Paşa'ya verilmiş olan Maraş'a bağlı Zeytun karyesi.
- Mehmed Paşa'nın İstanbul'da Hoca Üveys Mahallesi'nde bulunan kendi sarayı ve bu sarayın karşısında yer alan dört dükkân ve üstünde yer alan beş oda.
- Kara Kedi Mahallesi'nde ana cadde üzerinde yer alan çok sayıda oda ve on dört dükkândan oluşan büyük Han.
- İstanbul'da Sarrachane yakınında bulunan Yusuf Paşa mescidi yanında dokuz oda.
- Eyyub'te Kasım Paşa Mahallesi'nde on sekiz oda ve altı mahzen³⁶⁹.

Mehmed Paşa Vakfının görevlileri ve kendilerine ödenecek ücretler ile diğer harcamalar ise şu şekilde tespit edilmiştir ³⁷⁰:

Mütevelli

Diğer vakıfların mütevellisi bu vakfa da mütevelli olacak ve günlük yirmi beş akçe ücret alacaktır.

Cüz-han ³⁷¹

Görevlendirilecek kırk beş kişinin her birine günlük ikişer akçeden doksan akçe ödenecek. Bu görevlilerden on beş kişi sabah, on kişi öğlen, on beş kişi ikindi namazından sonra toplanarak her biri tecvid usullerine göre bir cüz Kur'ân-ı Kerim okuyacak, bu okunan cüzlerden on beş cüzün sevabını Mehmed Paşa'nın ruhu için, on beş cüzün sevabını Halil Paşa'nın ruhu için, on beş cüzün sevabını Halil Paşa'nın akrabası olan merhume Sakine Hatun ruhu için hibe edeceklerdir. Ayrıca üç kişi günlük iki akçeden toplam günlük altı akçeye üç cüz Kur'ân-ı Kerim okuyarak sevabını ana-baba bir kardeşi merhum İbrahim Ağa'nın ruhuna hibe edecektir.

Reisül-kurra ve ser-mahfil

Yukarıda sayılan cüz-hanlardan birisi reisü'l-kurra ve ser-mahfil olup kendisine günlük üç akçe ödenecektir. Her gruptan birer kişi ser-

³⁶⁸ Vakfiye 62a.

³⁶⁹ Vakfiye 63a-65b.

³⁷⁰ Vakfiye 66a-69a.

³⁷¹ Vakfiye de Cüz-Han adı geçmemekle birlikte Kur'anikerim'den cüz okuyan kimselere verilen isim olduğu için tarafımızdan bu şekilde adlandırılmıştır.

mahvil olup, kendilerine üçer akçe ödenecektir. Ayrıca içlerinden birisi hafız-ı sanduk ve eczay-ı şerifenin başı olup, bu vazifesi karşılığında günlük üç akçeye mutasarrıf olacaktır.

Noktacı³⁷²

Eczay-ı şerifenin başı olan noktacılık hizmetine de bakacaktır.

Sâki³⁷³

Sebil-hanede temiz dört kişi saki olarak nöbetleşe görev yapacak ve her biri günlük üçer akçeden toplam on iki akçe vazifeye mutasarrıf olacaktır.

Muallim

Zekâsı ve terbiyesi ile ön plana çıkan Kur'an ehli ve takva sahibi olan bir kişi açılan mektep de muallim olarak görev yapacak ve kendisi günlük altı akçe vazifeye mutasarrıf olacak.

Halife-i Mekteb³⁷⁴

Marifeti ve güzel tavırları ile tanınan bir kişi halife-i mekteb olup, günlük dört akçe vazifeye mutasarrıf olacaktır.

Hatabiyye-i Mekteb³⁷⁵

Mektebin ısıtılması işine bakacak ve günlük ikişer akçeden yıllık yedi yüz yirmi akçe alacaktır³⁷⁶.

Hafız

Dört kişi Mehmed Paşa'nın türbesinde hafız olacak ve nöbetleşe hizmet edecek ve her biri günlük dörder akçeden toplam on altı akçe vazifeye mutasarrıf olacak.

Türbedar

Bir kişi türbedar olup günlük beş akçe vazifeye mutasarrıf olacak.

Ferraş

Bir kişi ferraş olup kabr-i şerif ve etrafı temizlemekle görevli olacak ve kendisine günlük bir akçe ödenecek.

³⁷² İmârethanelerde ve medreselerde inzibat işlerine bakan görevli.

³⁷³ Sebil-hânelerde su dağıtan görevli.

³⁷⁴ Muallim yardımcısı.

³⁷⁵ Mektep oduncusu.

³⁷⁶ *Vakfiye* 68b.

Buhûrî ³⁷⁷

Bir kişi buhûrî olup, türbede güzel kokular yayacak ve günlük iki akçe vazifeye mutasarrıf olacaktır.

Vakfa ait diğer harcamalar ise şu şekilde gösterilmiştir

Sebil hanenin gözesine ve suyolu levazımına günlük üçer akçe sarf olunacaktır. Türbe-i şerifenin kandil ve diğer mühimmatına günlük üçer akçeden senede bin seksen akçe harcanacaktır. Günlük ikişer akçeden yılda yedi yüz yirmi akçe kar saklamak için harcanacak, hararet ortaya çıkınca halka dağıtılıp hayır duaları alınacaktır. Mehmed Paşa'nın kabri-i şeriflerine vermek için sof, türbenin başına sarmak üzere dülbend, sarıkçı ve dikiş malzemeleri için günlük dörder akçeden yılda bin dört yüz kırk akçe sarf edilecektir ³⁷⁸.

Bu hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında mütevelliyeye müdahale edilmemesi istendikten sonra, önceki vakfiyede yazılı olan şartların bu vakıf için de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Bundan sonra da eşraftan ve ricalden hazır bulunanların huzurunda vakfin kadı tarafından tescil edildiği beyan edilmiştir ³⁷⁹.

6. Vakfın İşleyişi ve Mali Durumu

6.1. Vakfın İşleyişi

Vakfın kuruluşunda müteveli olarak Süleyman Ağa'nın görevlendirildiği kendisinden sonra ise bu görevin piyadegândan olan İbrahim Ağa'ya bırakılmasının şart koşulduğu vakfiyesinde belirtilmişti. Vakfa ait tevcihat, muhasebe kayıtları gibi arşiv belgeleri üzerinde yapılan incelemelerden vakfin tespit edilen daha sonraki mütevellileri şunlar olmuştur:

Tarih	Müteveli	Arşiv Kaydı
1700	Eşşeyh Abdülhayy	Cev.Evk.3616
1730	Yusuf Ağa	Cev.Evk.5302
1765	Yusuf Ağa	C.E. 29124
1766	Yusuf Ağa	Cev.Evk.31759
1792	El-Hac Yusuf Ağa	Cev.Evk.2245
1796	Seyyid Mustafa	Cev.Evk.27291
1798	Seyyid Mustafa	Cev.Evk.26545
1841	Eşşehabeddin Abdurrahman Esseyyid	Cev.Evk.25834

³⁷⁷ Tütsü işi yapan görevli.

³⁷⁸ Vakfiye 69a-69b.

³⁷⁹ Vakfiye 70a,b.

1801	Esseyid İbn-i Mustafa	Cev.Evk.2584
1802	Esseyid Mustafa	Cev.Evk.3982
1803	Esseyid Mustafa	Cev.Evk.12103
1809	Esseyid Mustafa	BOA, Tasnif No: 22695

11Şevval 1160 (16 Ekim 1747) tarihli bir belgede “Üsküdar’da vaki‘ kutbü’l-arifin Hüdayi Mahmud Efendi kuddise sırrıhu hazretlerinin asitaneleri kurbunda yine aziz-i müşarünileyhin evkaf-ı şerif mülhakatlarından olan müteveffa Halil Paşa evkafının...” ifadesinden anlaşıldığına göre vakfın Aziz Mahmud Hüdayî vakfına ilhak edildiğini görülmektedir ³⁸⁰. Hanefi İslam inanışına göre bir vakfın gelirleri masraflarını karşılamıyorsa hâkim kararı ile başka bir vakfa dönüştürülebilir. Halil Paşa ve Mehmed Paşa vakıflarının gelir ve gider dengesindeki bozulmalar bu vakfın Aziz Mahmud Hüdayî vakfına ilhakı sonucunu doğurmuş olmalıdır. Bu yeni düzenlemeden sonra vakıf içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulduğu gibi, 29 Zilkade 1209 (17 Haziran 1795) tarih ve 1458 nolu hattühümayun ile Halil ve Mehmed Paşa vakfı gelirlerinden Üsküdar’da bulunan Aziz Mahmud Hüdayî hangahı şeyh ve dervişlerine görev tevcihi yapılması kayıt altına alınmıştır ³⁸¹. Ancak 23 Ramazan 1258 / 28 Ekim 1842 ve 1260 / 1844 tarihli iki ayrı belgede ise Halil Paşa ve kardeşi Mîr-i mîran Mehmed Paşa ve İbrahim Ağa ile Saliha Hatun vakıflarının Sultan II. Mahmud vakfına mülhak olduğuna dair ifadelere yer verilmiştir ³⁸².

6.2. Muhasebe Kayıtlarına Göre Vakfın Mali Durumu

Maraş’ta bulunan Zeytun-Fernos, Kocaelinde bulunan Karye-i Cedîd (Yeniköy) ve Karye-i Bağçecik gayri müslimlerinden tahsil edilen cizye istirdatı ile mukataa gelirleri; Halil Paşa ve Mehmed Paşa’ya ait müsakkafat (dükkân, ev vb), Üsküdar’da bulunan Karye-i Kısıklı’daki bağ ve Defterdar iskelesinde bulunan Saray-ı Sultani’den alınan kira gelirleri vakfa ait muhasebe defterlerinde yer alan en önemli gelir kalemleridir.

Vakfiyeye göre Halil Paşa’nın kendi adına kurmuş olduğu vakfın personel giderleri 151.740 akçe, diğer hizmetler için ayrılan gider toplamı ise 127.600 akçe ve 360 floridir ³⁸³. Florinin akçe olarak karşılığı çeşitli dönemlerde farklılık göstermiştir. Sultan III. Murad’ın cülusunda 1 flori yaklaşık 60 akçe iken, 1581’de 70 akçeye, 1584’te 120 akçeye ve Sultan IV. Murad döneminde ise 250 akçeye kadar yükselmiştir. Daha sonra bir miktar değer kaybederek Sultan İbrahim döneminde 160 akçeye

³⁸⁰ BOA, Ali Emiri Tasnifi I. Mahmud, No:6150.

³⁸¹ BOA, HAT_1458_00030_001_01)

³⁸² BOA. Ev. MH. 00088-0052, Ev. MH.00251.00031.

³⁸³ Flori Osmanlılarda altın para karşılığı olarak kullanılmıştır.

gerilemiştir. Bu iniş ve çıkışlar devamlı olmuştur ³⁸⁴. Vakfiye'nin onaylandığı tarihte 1 filori ortalama 180 akçe kabul edilirse 360 filori 36.000 akçe yapar ki, bu durumda Halil Paşa vakfının yıllık giderinin 315.340 akçe olarak öngörüldüğü ortaya çıkar. Vakf-ı nukuttan öngörülen harcama 30.960 akçe ³⁸⁵, Mehmet Paşa vakfının ise 67.680 akçedir ³⁸⁶. Her üç vakfin yıllık gider kalemleri toplamı ise 413.980 akçedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri'nde yaptığımız araştırmalarda vakfa ait bazı muhasebe kayıtları tespit edilmiştir. Vakfa ait ilk muhasebe kaydı 1105-1106/1693-1694 senesine aittir ³⁸⁷. Bu kayıtlar arada bazı eksikler olmakla birlikte 1227-1228 /1812-1813yılına kadar devam etmektedir³⁸⁸. 1126 (Muharrem) / 1126 (Zilhicce) muhasebe kaydına kadar vakfın gelirleri giderlerini karşılamıştır. Ancak bu tarihten itibaren 1129 senesine kadar giderler gelirlerden daha fazla olmuştur. 1131 senesinden itibaren gelir-gider dengesi yeniden sağlanmış bu durum 1143 senesine kadar devam etmiştir. 1143-1144 senesinden itibaren yeniden açık vermeye başlayan vakıf, 1146 senesi muhasebe kaydına göre fazla vermiştir. Ancak 1147-1148 senesinde vakfın gelirleri 336.959 akçe iken giderleri 574.330 akçe olarak tesbit edilmiştir ³⁸⁹. Giderin bu derece fazla artması o yıl Halil Paşa Camii'nin tamiratı için 261.806 akçe harcanmış olmasından kaynaklanmıştır.

1150-1151 senesinde vakfın gelirleri 618.960 akçe iken giderleri 471870 akçe olarak tespit edilmiştir. İlk kez vakıf gelirleri bu kadar fazla vermiştir. Bu fazlalığın kaynağı ise mahlulât ³⁹⁰ gelirleri olarak tespit edilmiştir. 1150-1151 senesinde bu kalemden 192.720 akçe vakıf gelir elde etmiştir ³⁹¹. Elde edilen bu gelir 1157/1158 senesine kadar vakfın kendisine yeter halde varlığını sürdürmesine katkı sağlamıştır. Ancak bu yıldan itibaren vakfın gelirleri yeniden giderlerini karşılayamaz hale gelmiştir. 1176/1177 senesinden itibaren ise üst üste iki yıl açık miktarı vakfın gelirlerinden daha fazla olmuştur ³⁹². Takip eden yıllarda açık azalmakla birlikte 1204/1205 yılına kadar devam etmiştir. 1203/1205 yılları arasında vakfın üç yıllık toplam açığının 251.050 akçe olduğu 1205 yılına ait muhasebe kaydında yer almıştır ³⁹³. 1206/1209 yılları

³⁸⁴ Pakalın, I, 629.

³⁸⁵ 27.360 akçe personel gideri, 3600 akçe camii şerifin ihtiyacına sarf olunmak üzere.

³⁸⁶ 63.360 akçe personel gideri, 4320 akçe levazım vs. ihtiyaçlar için.

³⁸⁷ BOA, EV.HMH.d / 00810.

³⁸⁸ 1105-1216 (1693-1801) tarih arasında yer alan muhasebe kayıtlarına göre vakfın gelir-gider durumu ekte tablo halinde gösterilmiştir.

³⁸⁹ BOA, EV.HMH. d / 03671.

³⁹⁰ Doğrudan vârisi olmadığı hâlde vefat eden bir kişinin vakfa ve devlete kalan mirası; dağılan her hangi bir devlet hizmeti.

³⁹¹ BOA, EV.HMH.d / 03939.

³⁹² BOA, EV.HMH.d / 05390; EV.HMH.d /05390.

³⁹³ BOA, EV.HMH.d / 06760, 4b.

arasında üç yıllık vakıf gelirleri 3.559.088 akçe iken giderleri ise 1.598.982 akçe olarak tespit edilmiştir³⁹⁴.

Osmanlı Devleti'nde gayr-i Müslimlerden alınan cizye vergisinin bir bölümü padişah ve vezirlerin vakıflarına karşılık olarak bağlanırdı. Cizye vergisinden vakıf hesabına ayrılan hisseler için ise cizye istirdadı tabiri kullanılırdı. Fazıl Mustafa Paşa döneminde cizye gelirlerinin önce cizye kalemine kaydedilmesi ve vakıflara ayrılacak hisselerin o kalemde istenmesi usulü getirilmişti. Halil Paşa ve Mehmed Paşa vakıflarının cizye istirdadı olarak Maraş sancağında Zeytun ve Fernos, Kocaili sancağında ise Yeniköy ve Bağçecik karyeleri gelirleri tahsis edilmişti. Halil Paşa evkafının cizye istirdadı senelik 76.830 çürük akçe olarak belirlenmiş ve bunun karşılığı 480 kuruş olarak tespit edilmişti. Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa devletlerinin gümüş sikkeleri kullanılmaya başlanmıştı. Bunlar içerisinde üzerinde bulunan aslan resminden dolayı “esedî guruş” ya da “aslanlı guruş” diye anılan Hollanda Taleri yaygın olarak bulunuyordu. Sultan III. Ahmed (1703-1730) döneminde esedî guruş standardında ilk Osmanlı kuruşları basılmaya başlandı. O dönemde bir Osmanlı kuruşu 120 akçeye³⁹⁵ denkti. Halil Paşa evkafının 76.830 çürük akçe değerinin 480 kuruş olarak tespit edilmiş olması, bir kuruşun değerinin yaklaşık 160 çürük akçe olduğunu göstermektedir.

1112 (1700), 1113 (1701), 1136 (1723), 1160 (1747), 1191 (1777), 1215 (1801), 1220 (1805), 1245 (1829-1830), 1251 (1835-36) tarihli çeşitli belgelerde³⁹⁶ cizye istirdat bedelinin mütevelliler tarafından hazineden talep edildiği ve bu talebin uygun görüldüğü anlaşılmaktadır.

Halil Paşa ve Mehmed Paşa vakıf gelirleriyle İstanbul'da bir camii şerif, Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayi Hazretlerinin camii şerifi yakınında Halil Paşa için bir türbe ve Eyüp semtinde Mehmed Paşa için bir türbe inşa ettirilip buralarda hizmetlerin sürdürülebilmesi için ödenekler tahsis edildiği vakıf muhasebe defterlerinin incelenmesinden anlaşılmaktadır.

16 Şevval 1220 / 7 Ocak 1806 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre Halil Paşa ve Mehmed Paşa evkafının Kocaeli sancağı, İznikmid kazasına tabi olan Cedid-i Bağçecik karyesi mukataası malından 1220 senesinde iki taksit halinde 750 guruşun Tersane-i Amire hazinesine ödenmesi istenmiştir. Ancak vakfın mütevellisi tarafından Evkaf Nezaretine arzolunan bir dilekçede bu paranın ödenmesi halinde cami ve türbelerin bakım ve onarımlarının aksayacağı, buralarda vakfın gelirleri

³⁹⁴ BOA, EV.HMH.d / 06969.

³⁹⁵ Şevket Pamuk, “Kuruş”, *DİA*, XXVI, 458, Ankara 2002.

³⁹⁶ BOA, İbnül Emin Tasnifi, Evkaf, 3616, 3908; Cevdet Evkaf, 13003, 2584, 14398, 2393, 11641; Ali Emiri Tasnifi, I.Mahmut No.6150.

karşılığı hizmet görünen ya da barınan fakir fukaranın mağdur olacağı dile getirilmiş ve bu paranın alınmaması talep edilmiştir. Bunun üzerine 750 guruşun Bağçecik mukataasından alınmasından vazgeçilmiş, Sultan Süleyman Han Gazi Evkafından bu bedelin karşılanması kararlaştırılmıştır³⁹⁷.

6.3. Muhasebe Kayıtlarında Yer Alan Harcamalar

Personel Giderleri

Vakfın mütevellisi, kâtibi, rûz-nâmçeci, cami, türbeler, sıbyan mektebinde bulunan bütün görevliler, su yolcular için ödenen aidatlar.

Halil Paşa Camii için yapılan harcamalar

- Cami görevlilerinin ücretlerinin ödenmesi.
- Halı, kilim, hasır vb. mefruşatın temizlik, bakım ve onarımlarını yapılması, ihtiyaç halinde yenilerinin satın alınması. Temizlik malzemeleri satın alınması.
- Caminin aydınlatılması için şem‘i asel (bal mumu), şem‘i sagir mumları ile cami içindeki kandillerde kullanılmak üzere zeytinyağı (revgan-ı zeyt) ile bu zeytinyağlarının saklanması için küplerin satın alınması. Yağların taşınması için hamaliye ücreti ödenmesi.
- Minarenin bakımı, mübarek gecelerde aydınlatılması için harcamalar yapılması.
- Cami su yollarının bakımı ve tamiri. Cami şadırvanı ve tuvaletlerinin tamiri, temizliği ve musluklarının yenilenmesi, cami lağımalarının temizlenmesi.
- Hatabî hasır, kubbe hasır satın alınması.
- Cami çevresindeki duvarların tamir edilmesi.
- Cami imamının evinin tamiri.
- Mahzen kapağının tamiri.

Halil Paşa Türbesi için yapılan harcamalar

Türbede bulunan sanduka için tülbend, sof, puşidan, asdar ve mücevvezenin yenilenmesi, türbede bulunan çeşme ve sebile ait su yollarının bakımı ve onarımı, muslukların tamiri ve yenilenmesi, türbenin camlarının yenilenmesi, zeytinyağı gibi ihtiyaç duyulan malzemenin satın alınması. Türbenin tamirat ve bakımı için harcamalar yapılması.

Mehmed Paşa Türbesi için yapılan harcamalar

Mehmed Paşa'nın türbesinin yeri için Eyup Sultan vakfına ödenen mukataa (ortalama 170 akçe). Türbenin tamirat giderleri ve su yollarının

³⁹⁷ BOA, Cevdet Evkaf,5172.

bakımı ve tamirâtı, kandil, kebir ve sağır mumlar, şem‘i asel, şemândere ve kutular, mihrabiye için hasır, kaba hasırlar, süpürge, sünger gibi malzemeler satın alınması.

Mehmed Paşa için yaptırılan sıbyan mektebi için yapılan harcamalar

Mektebin tamirâtı, temizliği, çıkan çöplerin atılması, kırtasiye giderleri, aydınlatma giderleri, yakacak harcamaları, dam, kapı, kepenk, cam, kandil v.b. tamiratlar için yapılan harcamalar.

Çeşme için yapılan harcamalar

Suyollarının tamiri, miftah (anahtar), muslukların tamiri için yapılan harcamalar.

Sebil için yapılan harcamalar

Sebil hane hasırları, süpürge ve süngerlerinin satın alınması, suyollarının tamir edilmesi, suyollarının kazılarak açılmasının sağlanması için yapılan harcamalar, sebil hane kaldırımlarının tamiri, su maşrabalarının kalaylanması için yapılan ödemeler.

Diğer Harcamalar

Ramazan ayında Hz. Muhammed (S.A.S) Efendimizin ruhu için mevlid-i şerif okutulması. Muharrem ayında Aziz Mahmud Hüdayi fukarası için aşure pişirilip dağıtılması. “Vezaif-i mürtezika-i evkâf kayyumun hanesinin tamiri, ser-müezzinin hanesinin tamiri, harc-ı istirdad-ı cizye (2400 akçe), Harc-ı kayık ve çuha-dar, ücret-i çırak, kürekçi, harc-ı muhasebe, müjdegan” adı altında çeşitli ödemeler yapılmıştır.

7. Vakfa Ait Görev Tevcihat Belgeleri

7. 1. Halil Paşa Türbesi ile İlgili Tevcihatlar

Müstahfaz-ı Türbe³⁹⁸

Mütevelli Yusuf Efendi’nin 9 Ramazan 1151/21 Aralık 1738 tarihli arzı ile günlük 2 akçe ücretle müstahfaz-ı türbe vazifesine mutasarrıf olan El-Hac Mehmed Dede ibn-i El-Hac Mustafa’nın bu vazifeyi kendi isteği ile El-Hac Mustafa Dede ibn-i Mehmed’e devretmek istediği ³⁹⁹ anlaşılmasıdır.

³⁹⁸ Türbe Bekçisi

³⁹⁹ Cev. Evk: 13148.

Cüzhanlık- Muvahhidlik⁴⁰⁰

20 Cemaziyellevvel 1179 / 4 Kasım 1765 tarihli tevcihat belgesine göre vakıf mütevellisi olan Yusuf Ağa'nın teklifi ve sadrazamın onayı ile günlük 3 akçelik ücretle cüzhanlık görevini yürütmekte olan İbrahim'in ölümü üzerine El-hac Mehmed bin El-Hac Ahmed Dâ'i bu göreve getirilmiştir ⁴⁰¹.

10 Ramazan 1188/14 Kasım 1774 tarihli tevcihat belgesine vakıf mütevellisi Yusuf Ağa'nın teklifi üzerine göre günlük 3 akçelik ücretle cüzhanlık görevini yürütmekte olan Ömer ibn-i İsmail'in vefatı üzerine bu görev Salih Efendi'ye verilmiştir ⁴⁰².

Müteveli El Hac Yusuf Efendi tarafından yapılan 21Cemaziyelahir 1200 / 21Nisan 1786 tarihli arz ile günlük 3 akçelik ücretle cüzhan vazifesine mutasarrıf olan İbrahim Dede ibn-i Mehmed'in vefatı üzerine bu vazifenin Şeyh İbrahim bin Mehmed'e ihsan buyurulması istenmiştir ⁴⁰³.

27 Şevval 1206 /18 Haziran 1792 tarihli tevcihat belgesine Müteveli El Hac Yusuf Efendi tarafından yapılan arz ile günlük 3 akçelik ücretle ecza-i şerif vazifesine ve yine günlük 3 akçe ücretle muvahhid vazifesine mutasarrıf olan İbrahim Dede ibnü'l-Hac Halil 'in vefatı ile bu görev oğlu Ahmed Nuri'ye tevcih edilmiştir ⁴⁰⁴.

Müteveli Seyyid Mustafa Efendi'nin 27 Rebiülahir 1210/10Kasım 1795 tarihli arzı ile Halil Paşa evkafından aldığı günlük 3 akçe ücretle Aziz Mahmud Hüdayî Hazretleri'nin tekke-i şeriflerinde muvahhidlik vazifesini sürdürmekte olan Eşşeyh Abdullah ibnü'l-Hac Abdullah Halife vefat ettiği için bu vazifeye Mehmed Esseyyid Dede ibn-ü'l-Hac Ahmed Efendi getirilmiştir ⁴⁰⁵.

İhlaşanlık

Vakıf mütevellisi Seyyid Mustafa'nın 28 Cemaziyelahir 1210/9 Ocak 1796 tarihli arz ile günlük 4 akçe ücret ile ihlaşânlık vazifesine mutasarrıf olan Hafize Hatun ibnet-i Ömer'in ölümü üzerine üzerine bu görev Şerif Mustafa ibn-i Muhammed Dâ'î'ye tevcih olunmuştur ⁴⁰⁶.

⁴⁰⁰ Allah'ın birliğini zikreden, tevhid eden

⁴⁰¹ Cev. Evk:29124.

⁴⁰² Cev. Evk: 30030.

⁴⁰³ Cev. Evk: 16060.

⁴⁰⁴ Cev. Evk: 2245.

⁴⁰⁵ Cev. Evk:9047.

⁴⁰⁶ Cev. Evk: 27291.

Ruznâmecilik

10Muharrem 1213/24 Haziran 1798 tarihli bir arz ile günlük 4 akçe ücret ile ruznâmecilik vazifesine mutasarrıf olan Esseyyid Mehmed Emin ibn-i Esseyyid Mustafa Halife kendi isteği ile oğlu Esseyyid Mustafa lehine bu görevden feragat etmiş olduğu vakıf mütevellisinin Esseyyid Mustafa'nın arzından anlaşılmaktadır ⁴⁰⁷.

Cabi-i süvari

Esseyyid Mustafa Efendi, 12 Ramazan 1216/16 Ocak 1802 tarihli ve “Bende Esseyyid Mustafa El-mütevelli ve kâ'im-makâm vakfeyn-i mezbûreyn.” imzalı olan bir arz-ı hal ile günlük 2 akçe ücretle meremmâtçı, ve günlük 2 akçe ücretle eczâ-ı huzûrilik vazifelerine mutasarrıf olan Esseyyid Mehmed Emîn İbn-i Esseyyid Mustafa kendi hüsn-i rızası ile bu vazifelerinden feragat ettiğini ve bu görevlere kendisinin talip olduğunu bildirmektedir ⁴⁰⁸.

Esseyyid Yusuf Ağâh Efendi, Evkaf-ı Hümâyün Nazırlığı'na verdiği 24 Rebiülevvel 1258/28 Haziran 1837 tarihli bir arz-ı hal ile Halil Paşa vakfında günlük 8 akçe ücretle cabi-i süvarilik, günlük bir akçe ücretle eczâ-i asr, günlük 6 akçelik ücretle eczâ-i huzûrilik, günlük 2 akçe ile meremmâtçılık ve günlük 4 akçe ücretle mutemedlik görevlerini icra eden babası Seyyid Mustafa Halife ibn-i Mehmed Emin'in ani ölümü ile bu görevlerin boş kaldığını kendisinin bu görevlere talip olduğunu bildirmiş, Evkaf-ı Hümayün Nazırlığı ise “mücibince berat virile” kaydıyla bu isteğe olumlu cevap vermiştir ⁴⁰⁹.

Ferraşlık

25 Rebiülevvel 1143/8 Ekim 1730 tarihli Mütevelli Yusuf Ağâ'nın arz ile günlük 6 akçe ücret ile ferraşlık vazifesine mutasarrıf olan Esseyyid Ahmed'in bu görevden Mustafa bin Ömer lehine feragat etmiş olduğu anlaşılmaktadır ⁴¹⁰.

7.2. Halil Paşa Cami ile İlgili Tevcihatlar:

Şeyhül-Kurrâlık

4 Muharrem 1211/10 Temmuz 1796 tarihinde Hafız Ahmed ibn-i Hafız Yusuf günlük 16 akçe ücret ile mutasarrıf olduğu şeyhül-kurrâlık vazifesinden El-Hac Hafız Abdullah lehine feragat ettiğini arz etmiştir ⁴¹¹.

⁴⁰⁷ Cev. Evk: 26545.

⁴⁰⁸ Cev. Evk: 3982.

⁴⁰⁹ Cev. Evk: 1247.

⁴¹⁰ Cev. Evk: 5302.

⁴¹¹ Cev. Evk: 13949.

Eczahanlık

Aziz Mahmud Hüdayî tekkesi seccade nişini Eşşeyh Esseyyid Abdurrahman tarafından yapılan arz ile toplam günlük 9 akçe ücretle eczahanlık vazifelerine mutasarrıf olan Mahmud Said Esseyyid El-Hac bin Mehmed'in kendi rızası ile bu vazifeyi Seyyid Mehmed Halife bin Ebubekir'e devrettiği anlaşılmıştır ⁴¹².

Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî dergâhı seccade nişini olan Mehmed Sadık Efendi'nin 24 Cemaziyel ahir 1198 /15 Mayıs 1784 tarihli arzı ile günlük 3 akçe ücret ile muvahhidlik vazifesine mutasarrıf olan ve yine günde 3 akçe ücretle türbe-i vakfda eczahan vazifesine mutasarrıf olan Seyyid Mustafa Dede ibn-i Abdullah'ın bu vazifeleri kendi rızası ile Mehmed Dede ibn-i Ahmed'e tevcih olunmuştur ⁴¹³.

Mütevelli El-hac Yusuf Efendi'nin 9 Safer 1200/12 Aralık 1785 tarihli arzı ile günlük 3 akçe ücret ile cüzhan olan Elhac Mehmed bin Elhac Ahmed'in vazifesi kendi rızası ile Mehmed Ali Dede ibn-i Ömer'e tevcih olunmuştur ⁴¹⁴.

Günlük 3 akçe ücretle eczahanlık vazifesine mutasarrıf olan Esseyyid Abdulvahab bin Abdullah'ın kendi rızası ile bu vazifeyi Abdulkadir Dede ibn-i Feyzullah'a devretmek istediği mütevelli El-Hac Yusuf Efendi tarafında 18 Safer 1206 / 17 Ekim 1791 tarihli tevcihat ile arz olunmuştur ⁴¹⁵.

21Muharrem 1226 / 15 Şubat 1811 tarihli tevcihata göre günlük 3 akçe ücretle cüzhanlık vazifesine mutasarrıf olan Ali Dede bin Hacı Mustafa vefat ettiği için aynı vazifenin aşçıbaşı Mustafa Dede ibn-i Mehmed'e ihsan buyurulması Aziz Mahmud Hüdayî dergâhı seccade nişini Esseyyid Mehmed Şehabeddin tarafından arz olunmuştur ⁴¹⁶.

15Muharrem 1226 / 9 Şubat 1811 tarihli tevcihata göre günlük 3 akçe ücretle muvahhidlik ve yine günlük 3 akçe ücretle cüzhanlık vazifesine mutasarrıf olan Ali Dede bin Hacı Mustafa vefat ettiği için bu vazifelerin Seyyid Emrullah ibn-i Veli Efendi'ye ihsan buyurulması Aziz Mahmud Hüdayî dergâhı seccade nişini Esseyyid Mehmed Şehabeddin tarafından arz olunmuştur ⁴¹⁷.

⁴¹² Cev. Evk: 8373.

⁴¹³ Cev. Evk: 25255.

⁴¹⁴ Cev. Evk: 24311.

⁴¹⁵ Cev. Evk: 12509.

⁴¹⁶ Cev. Evk: 16705/1.

⁴¹⁷ Cev. Evk: 16705/2.

İmamet ve Devr-hanlık

Mütevelli Esseyid Mustafa Efendi'nin 20 Cemaziyelevvel 1238 / 2 Şubat 1823 tarihli arzına göre, günlük 16 akçe ücretle imamet vazifesi ve günlük 2 akçe ücretle Cuma günleri devr-hanlık vazifesine mutasarrıf olan Hafız Feyzullah Efendi ibn-i Hüseyin Efendi vefat edince, bu vazifeler oğulları Hasan ve Hüseyin'e intikal etmiş, ancak bu kişiler kendi rızaları ile bu iki vazifeyi Hafız Feyzullah Efendi ibn-i Mehmed Emin Efendi'ye devretmek istemişlerdir. 24 Cemaziyelevvel 1238 / 6 Şubat 1823 tarihli belgeden anlaşıldığına göre yapılan imtihan sonucu Hafız Feyzullah Efendi'nin her iki görevi de yapmaya ehliyeti bulunduğu tespit edilmiş ve bu vazifeler kendisine tevcih olunmuştur ⁴¹⁸.

Kayımlık-Minare Sirâcısı⁴¹⁹

Mütevelli Esseyid Mustafa Efendi'nin 6 Cemaziyelevvel 1218 / 24 Ağustos 1803 tarihinde yaptığı arz ile günlük 5 akçe ücret ile kayımlık, günlük 5 akçe ücretle mum ve kandilleri aydınlatma / yakma, günlük 3 akçe ücret ile çerağ-ı Enderun ve günlük 2 akçe ücret ile minarenin kandillerini aydınlatma vazifelerine mutasarrıf olan, ayrıca İbrahim Ağa Evkafında günlük 2 akçe ücretle eczâhanlık vazifesini ifa etmekte bulunan Mustafa bin İbrahim'in ölümü üzerine bu vazifeler Mehmed Halife ibn-i Mustafa'ya tevcih olunmuştur ⁴²⁰.

Mütevelli Esseyid Yusuf Efendi'nin 9 Safer 1140 / 26 Eylül 1727 tarihli arzına göre günlük 1 akçe ücret ile Mehmed bin Mahmud tarafından görülen minare sirâcılığı vazifesi kendi rızası ile Ahmet bin Ali'ye tevcih olunmuştur ⁴²¹.

İhlaşanlık

Mütevelli Esseyid Mustafa Efendi'nin 17 Zilkade 1223 / 4 Ocak 1809 tarihli arzı ile günlük 3 akçe ücret ile ihlaşânlık vazifesine mutasarrıf olan Seyyid Abdülgâni ibn-i Seyyid Mustafa kendi rızası ile bu görevi Abdullah Esseyid Mustafa Halife ibn-i Mehmed Emin'e bırakmak istediği anlaşılmıştır ⁴²².

Müezzin

Mütevelli Esseyid Yusuf Efendi'nin 5 Safer 1140 / 22 Eylül 1727 tarihli arzına göre günlük 1 akçe ücret ile Mehmed bin Mahmud

⁴¹⁸ Cev. Evk:8603/1-2-3.

⁴¹⁹ Minare kandillerini yakan görevli

⁴²⁰ Cev. Evk:12103.

⁴²¹ Cev. Evk:23203/1.

⁴²² BOA, Orijinal Kayıt Tasnif No: 22695.

tarafından görülen müezzin-i akşamlik vazifesi kendi rızası ile Mehmed Emin bin Abdulhafız'a tevcih olunmuştur ⁴²³.

11 Cemaziyelevvel 1260 / 19 Mayıs 1844 tarihli arza göre günlük 8 akçe ücret ile müezzin-i sani ve günlük 1 akçe ücret ile ihlshanlık vazifelerine mutasarrıf olan Ahmed Halife'nin kendi rızası ile bu görevler Esseyyid Mehmed bin Esseyyid Hüseyin'e tevcih olunmuştur ⁴²⁴.

24 Rebiülevvel 1260 / 13 Nisan 1844 tarihli bir belgeye göre Hafız Ahmed 1247 senesinde babası Hafız Feyzullah Efendi'den devraldığı günlük 8 akçe ücret ile mutasarrıf olduğu müezzin-şanlık ve günlük 1 akçe ücret ile mutasarrıf olduğu ihlshanlık görevlerini kendi isteği ile Esseyyid Mehmed ibn-i Esseyyid Hasan'a devrettiğini arz etmiştir ⁴²⁵.

Mütevelli El-hac Yusuf Efendi'nin 23 Safer 1206 / 22 Ekim 1791 tarihli arzına göre günlük 4 akçe ücret ile müezzinlik vazifesine mutasarrıf iken vefat eden Hafız Mustafa ibn-i Veli'nin vazifesinin oğlu Mehmed Emin Efendi'ye intikal ettirildiği, ancak onun da vefat etmesi ile yerine, onun oğlu Abdurrezzak Dede Efendi'nin vazifeye mutasarrıf olduğu anlaşılmaktadır ⁴²⁶.

Hafız Ahmed'in 1247 senesinde babası Hafız Feyzullah Efendi'den günlük 8 akçe ücret ile devraldığı müezzin-şanlık ve günlük 1 akçe ücret ile mutasarrıf olduğu ihlshanlık görevlerini kendi isteği ile Esseyyid Mehmed ibn-i Esseyyid Hasan'a devrettiği 24 Rebiülevvel 1260 / 13 Nisan 1844 tarihli arzdan anlaşılmaktadır ⁴²⁷.

Kâtiplik

Mahmud Hüdaî Dergâhı postnişini olan Şeyh Abdülhayy Efendi 12 Recep 1115 / 21 Kasım 1703 tarihinde verdiği bir arz ile vakfın kâtibi olan Nef'i zâde Hüseyin Efendi'nin son beş senedir aynı zamanda vakfın mesûl vekili olarak hizmet ettiğini ve bu görevinden tüm vakıf halkının memnun olduğunu, bundan dolayı vakfın mütevellisi olan Seyyid Abdullah Rıf at'dan bu vazifenin alınarak kâtiplik görevi de kendinde kalmak üzere Nefizâde Hüseyin Efendi'ye verilmesini teklif etmiş ve bu teklifi uygun görülmüştür ⁴²⁸.

⁴²³ Cev. Evk:23203/2.

⁴²⁴ Cev. Evk:18443/1.

⁴²⁵ Cev.Evk:18443/2.

⁴²⁶ Cev.Evk:12513.

⁴²⁷ Cev.Evk:18443/2.

⁴²⁸ Cev.Evk:15220.

8. Halil Paşa Türbesi ⁴²⁹

Halil Paşa, Üsküdar'da bulunan Aziz Mahmud Hüdayî Hazretlerine tabi olmuş, görev yaptığı süre içerisinde onun hayır ve duasını almak hususunda özen göstermiş ve görevden ayrı kaldığı zamanlarda da şeyhinin tekkesinde inzivaya çekilmiştir. Vakfiyesinde de şeyhi Aziz Mahmud Hüdayî Hazretlerinin tekke ve türbesine harcanmak üzere önemli miktarda gelirler tahsis etmiştir. Kendi türbesi de hemen Aziz Mahmud Hüdayî türbesi yanında yer almıştır.

Halil Paşa İbn-i Piri vakfiyesi ile inşa edilen camiler, medrese ve diğer hizmet binaları ne yazık ki ayakta kalamamıştır. Bugün için varlığı devam eden yapılar Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayî Efendi türbesi yakınında bulunan Halil Paşa türbesi ile Eyüp'te bulunan kardeşi Mehmed Paşa'ya ait türbedir.

Halil Paşa türbesinin mimarı kesin olarak bilinmemekle beraber Sedefkâr Mehmed Ağa'ya ait olduğu ileri sürülmüştür. Üzerinde demir parmaklıklar bulunan diktörtgen pencerelerin yer aldığı çevre duvarı ile sınırlandırılmış olan türbe kapısı üzerinde tek satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe de “*İzâ tehayyertüm fi'l-umûri feste'înû min ehli-l kubur.*⁴³⁰ *Ketebehü Mütevellî 1214*” ibaresi yer almaktadır. Türbe dışında yanarak yok olmuş olan kapıcı tekkesi, sarnıç, hazire, su terazisi olduğu düşünülen bir kule ve su kuyusu ile birlikte küçük bir külliye görünümünde olan yapı birbirine bitişik kubbeli iki ayrı türbeden oluşmaktadır. Her iki türbede de üçer kabir vardır. Kabirlerden birisi Halil Paşa'ya ait olup onun kabrinin bulunduğu bölümde yer alan diğer iki kabrin kimlere ait oldukları tespit edilememiştir. Diğer türbede ise Halil Paşa'nın oğlu Mahmud Bey ile Hüdayî Tekkesi şeyhlerinden olan Abdulhay bin Saçlı İbrahim Efendi'ye ait kabirler yer alır. Bu bölümde bulunan üçüncü kabrin kime ait olduğu hakkında ise iki farklı görüş vardır. Bu görüşlerden birisine göre üçüncü lahitte medfun kişi Sultan IV. Mehmed döneminde vefat eden Halil Paşa'nın diğer oğlu Ebubekir Bey'dir. Diğer bir görüşe göre ise Abdül-hay Efendi'nin oğlu burada medfundur.

Osmanlı türbe mimarisinde yaygın olarak uygulamalarını gördüğümüz kare plan ve tek kubbe ikilisinin başarı ile uygulandığı türbe mimarisi bu özelliği ile Sultan I.Ahmed, Hatice Turhan Valide Sultan, Kuyucu Murad Paşa ve Bayram Paşa türbeleri ile benzerlik göstermektedir. Susayan ruhun ateşini giderecek suyu sebil ile özdeşleştiren felsefe ise Kuyucu Murad Paşa ve Bayram Paşa

⁴²⁹ Güneş Alçı “Üsküdar'da Kayserili Halil Paşa Türbesi ve Bağlı Birimler” s.73-89. *Restorasyon-Konservasyon-Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı: 4. İstanbul 2012.

⁴³⁰ “İşlerinizde tehayyüre uğradığınız zaman kabir ehlinde yardım isteyiniz”.

türbelerindeki uygulamalardan farklı olarak türbenin bodrum katında yer almıştır.

Güneydoğu cephesi kesme taş, güneybatı ve kuzeybatı cephesi alması şeklinde örülmüş olan türbede Mahmud Bey'in medfun olduğu bölümün başlangıçta hazîre⁴³¹ olarak tasarlandığı ancak sonradan türbeye dönüştürüldüğü ileri sürülmüştür. Halil Paşa'nın sandukasının yer aldığı bölüm ile ortaklaşa kullanılan cephede görülen parmaklıklı pencere ve Mahmut Bey türbesinin kuzeydoğudaki kemerinin Halil Paşa türbesine dayandırılmış olması bu bölümün daha geç tamamlandığına işaret etmektedir.

Çeşitli kaynaklarda vaktiyle türbenin içinin çinilerle kaplı olduğu bilgisi yer almaktadır. Burada bulunan bazı çini örneklerinin Sultahahmet Camisi çinileri ile benzerlik göstermesinden dolayı, kısa bir zaman önce tamamlanmış olan camiden kalan çinilerin bu türbede kullanılmış olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Türbe içerisinde bulunan bazı çini örneklerinin geç devir çinisi olması türbenin onarımı sırasında çinilerinin yenilendiğini göstermektedir.

1764 yılında İstanbul'da yaşanan büyük depremde zarar gören ve esaslı bir onarım geçiren türbe, 1849-1850 yılında Aziz Mahmud Hüdayi Tekkesi ve çevresini tahrip eden büyük yangında harap olmuştur. Toprak altında görülen yanmış maddeler ile sarnıç tonozundaki eriyik maddeler söz konusu yangının izleri olmalıdır. Türbeler 1994-2000 ve "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti" çalışmaları kapsamında 2011 yılında restore edilmiş; ancak 2011'deki yenileme ödenek yetersizliği nedeniyle yarım kalmıştır. Türbe içerisinde yer alan sandukalar başlangıçta türbenin ortasında yer alırken çeşitli dönemlerde yapılan yenileme çalışmalarında yerleri değiştirilmiş ve türbenin bir köşesine çekilmiştir

Kapıcı Tekkesi

Halil Paşa ibn-i Piri Vakfiyesi'nde "*Üsküdar'da kutb-ı dâ'ire-i vücûd Sultân-ı evliyâ Şeyh Seyyid Mahmud Efendi Hazretlerinin câmi'-i bâr'ilerinde ihdâs-ı cihât-ı münîfe ve her sene mâh-ı Muharremde leyle-i yevm-i âşûrâda it'âm-ı fukarâ ile isticlâb-ı hayr-du'â ve azîz-i mezbûrun câmi'-i şerîfleri civârında binâ-yı türbe-i şerîfe ve civâr-ı türbede yedi bâb hücreât-ı latîfe*"⁴³² inşa edilmesi istenmiş olup çeşitli kaynaklarda bu hücrelerin kapıcı tekkesi olarak adlandırılan yapılar olabileceği görüşü ileri sürülmüştür.

Vakfiyenin 1626 tarihli zeynamesinde ise "*Ve harem-i türbe dâhilinde vâk'i yedi aded hücrevât bekçilere meşrût olup, derûnında*

⁴³¹ Hazire genellikle ölü gömülen etrafı duvar ve parmaklıkla çevrili olan cami, tekke ve türbe bahçeleri için kullanılan bir tabirdir.

⁴³² Vakfiye 13a.

mukîm ve hıfz ü hirâseti bâbında nihâyet mertebe ihtimâm idüp, vazîfe-i yevmiyeleri ikişer akçeden küllü yevm on dört akçe vazîfe virile” ⁴³³ cümlesi ile bu hücrelerde görev yapacak bekçilerden söz edilmiştir. Kapıcı Tekkesi hakkında çok farklı görüşler kaynaklarda yer almış olmakla birlikte bu yapının tam olarak nerede yer aldığı, işlevinin ne olduğu hangi tarihte inşa edildiği hakkında yeterli bilgi ve belgelere henüz ulaşılmış değildir. Hadîkatü'l-Cevâmi'de ve Sefine-i Evliya'da bu yapı ile ilgili ipuçları bulmak mümkün olmaktadır. Türbe alanı içerisinde yer aldığı söylenen Kapıcı Tekkesi 1266/1849-50 yangınında yanmış ve onarım çalışmaları sırasında bu tekkenin yerine Mahmut Bey türbesine bitişik olarak, yeni bir bina inşa edilmiştir.

Su Terazisi

Halil Paşa türbesinin dış cephesinde güneybatı köşesinde bulunan ve baca görünümünde olan yapının büyük bir ihtimalle su terazisi olduğu düşünülmektedir. Horasan harçlarıyla yapılmış bir su oluğunun olması ve binaya bitişik sarnıç dehlizindeki künkler bu kanaati güçlendirmektedir. 1907 de var olan kule sonradan yıkılmış ve yerine alaturka kiremitlerle örtülü bir oda eklenmiştir.

Sebil

Türbenin alt kısmında köşede yer alan sebil tek cephelidir. Orijinal kitâbesi olmayan sebilin kapısının üzerinde yer alan “*Bismillâhirrahmânîrrahim, elâ bi zikrillâhi tatmainnu'l-kulûb*” ⁴³⁴ Ayet-i Kerimesi, 1995-1996 da türbelerin yenilenmesi esnasında yazılmıştır. Aziz Mahmut Hüdayî Sokağı'na açılan sivri kemerli ikiz pencereyle aydınlanan sebilin içi, 1994-2000 yılları arasında yapılan yenileme çalışmaları sırasında ahşapla kaplanmışsa da 2011 deki yenileme çalışmalarında ise ahşap kaplamaların yerini horasan harcı sıva almıştır.

Çeşme

Sebilin sağ tarafında yer almaktadır. Sultanahmet'te Türk İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan “*Oldu bu aynın adı Ayn-ı Halil*” ⁴³⁵ (1024 /1615) şeklinde yazılan tek satırlık kitabenin bu çeşmeye ait olduğundan Tanışık'ın *İstanbul Çeşmeleri* adlı kitabında söz edilmiştir. XVII. yüzyıl çeşme mimarisinin tipik özelliklerini taşıyan bu çeşme bir cephe çeşmesidir.

Sarnıç

Hangi tarihte yapıldığı kesin olarak belirlenemeyen, ancak Halil Paşa türbesinin 2011'de yapılan yenileme çalışmaları sırasında, Mahmud

⁴³³ Vakfiye 57a.

⁴³⁴ “*Kalpler ancak Allah'ı zikretmekle yatıştır.*” **Rad, 28.**

⁴³⁵ Bu çeşmenin adı “*Ayn-ı Halil (Halil Çeşmesi)*” oldu.

Bey türbesinin güneybatısında varlığı ortaya çıkarılan sarnıcın su tahliye kanalının Mahmud Bey türbesinin altından geçmesi, kanalın önceden var olduğunu ya da türbeler ile birlikte tasarlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Sarnıcın içinin suyla dolu olması, Kapıcı Tekkesi'nin su ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıldığını göstermektedir.

Su Kuyusu

Halil Paşa türbesinin giriş revağının kuzeyinde tuğla örgülü derinliği yaklaşık 20 m. olan su kuyusu bulunmaktadır.

Hazire

Türbelerin kuzeybatısına zamanla mezarların ilave edilmesiyle oluşan hazire alanında günümüze kadar ulaşmış beş tane mezar kaidesi bulunmaktadır. Bu alanda yarısı kırıldığı için okunamayan, iki yüzünde Farsça beyitlerin yer aldığı tabanına vazö motifi işlenmiş bir taş vardır. Taşın üzerinde şunlar yazmaktadır:

a) *Kâşki ez-dür ki deryâ-yı tû şüd hâr-ı ecel ... Tâ be-zened rûz nemândem ki tû der-hâk şevi ...*

b) *Küned seng-i hârâ meger dâr-ı mermer be-hâk-ı efkend nâ-resîde terenc*

Hazirede bulunan ve günümüze kırık şekilde ulaşan bir mezar taşının üzerinde şu mısralar yer almaktadır:

*“Beka-billâh için yüz tutdı nâgâh
İlâhi kabr-i pakında anınçün”*

9. Mehmed Paşa Türbesi ⁴³⁶

1589 yılında yaptırılmış olan Mehmet Paşa Türbesi İstanbul Eyüp'te Cami-i Kebir Caddesi ile Beybaba Sokağı arasında bulunmaktadır. Türbe mimarisi klasik üslupta on ikigen planlı olup, kesme taştan inşa edilmiştir. Üzeri on ikigen kasnaklı bir kubbe ile örtüldür. Girişinde önde dört yanlarında iki köşeli sütunlarla taşınan ve kalem işleri ile süslü bir revak bulunmaktadır. Girişine yerleştirilen kitabesinde aşağıdaki mısralar yer almaktadır:

⁴³⁶ <http://eyupplatformu.com/DernekDetay.aspx?ID=522&Area=Alt2> (20.12.2013)

Mîr-i Mîrân-ı Rum çün kim
Dâr-ı dünyâdan eyledi rihlet

Hür-i gılmân anun enisi olub
İde Mevlâ makâmını cennet

Didi Hâtif du'â târih
Ola Ruh-u Mehemmed'e rahmet. 997/(1589).

Türbenin cephelerinde altlı ve üstlü olmak üzere bazıları sağır ve kemerli pencereler sıralanmıştır. Kubbenin ortasında kalem işi ile on iki dilimli bir rozet ve kubbe eteğine doğru da palmet ile şemse motifleri yerleştirilmiştir. Avlusunda dilek kuyusu olarak tanınan bir kuyu bulunmaktadır. Türbe içerisinde Mir-i miran Mehmed Paşa'dan başka kendisi ile birlikte öldürülen Defterdar Mahmud Efendi'nin (1589) sandukası bulunmaktadır.

3. BÖLÜM

1. HALİL PAŞA İBN-İ PİRÎ VAKFIYESİ

Halil Paşa İbn-i Pirî Vakfiyesi⁴³⁷

1a.

⁴³⁷ Vakfiye'nin orijinal metni ile Süleymaniye nüshası ve VGM 100. numaralı defterde kayıtlı sureti karşılaştırılarak farklılıklar dipnotlarda gösterilirken orijinal metin(V), Süleymaniye nüshası (S), suret ise (N) olarak gösterilmiştir. Nüshalar arasında yer alan farklı kelime ve cümlelerden hangisi daha anlamlı görüldüyse o metne dahil edilmiştir. Örneğin (V)'de dakik olarak geçen kelime yerine (N) tedkik olarak geçen kelime metne daha uygun görüldüğü için tercih edilmiş ve dipnotta [tedkik N : dakik V] olarak gösterilmiştir. Metinde geçen Türkçe fiillerin sonundaki b/p' ye dönüştürülmüştür. Arapça ve Farsça kelimelerdeki [ا-و-ى] harflerinin â, î, û olarak gösterilmesine dikkat edilmiştir. [ع] harfinin transkripsiyon işareti kelimelerin ortasında ve sonunda ['] şeklinde, hemzeler [ء] ise ['] şeklinde gösterilmiştir.

[*İa*]⁴³⁸

Sâri'û ila-mağfiretin min-Rabbiküm ve cennetü'n-na'îm ⁴³⁹ *Vema-
tef'alû min-hayrin fe-inna'llâhe[kâne] bihî alîm* ⁴⁴⁰

Ketebehu'l-fakîr ila'llâhi'l-ganiyyi'l-vedûd Mahmud bin Fazlullâh
bin Mahmud⁴⁴¹

Şâh Murad bin Ahmed Hân El-Muzaffer Dâ'imâ ⁴⁴²

⁴³⁸ VGA 100–38–1/1(38)

⁴³⁹ “Rabbimizin başısına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!” **Âl-i İmrân 3/133.**

⁴⁴⁰ “Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.” **Nisâ Sûresi 4 /127.**

⁴⁴¹ Aziz Mahmud Hüdayî'nin takrizi.

⁴⁴² Sultan IV. Murad'ın tuğrası.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 هزاران جواهر رخشان حمد و ثنا که
 بزعمه صفا و نینه خزان زمان و زمین فدا
 اوله اول پادشاه سمر بکریا افتاب کنگره
 اوج بقا ذوالملك و الملكوت رب
 العزة و الجبروت علیه خیرتی زوال
 سمیع بصیر واقف الحال وصفه جل عن
 احاطه حد احدی بلد ولم یولد جلاله

وغم علی العالمین بزه و نواله حضرت لیرینک جناب
 بزرگوار نه ساز و ایشار و اسنود که بر مقتضای
 فحوائی کنت کذا تخفیفاً فاجبت ان عرف اول
 کثر ممکن و ایزدیون دیدایکم جواهر شون
 جمال ازف و لطائف فنون کمال لیرینی بزرگه
 تحلی و اینیه عقول اهل قبوله تجلی ایدوب
 صحایف دل از باب صفا بهت علوم و معارف
 و دقایق سیننه ذوی النهایه نثر در لطایف
 این لاجز و جامع جامع الجوامع عالمی استوار
 عجب اوزن ابداع و وضع دلفریب اوزن
 اختراع ایدوب سقف زرین زینت

[1b] (S1b) Bismillahirrahmanirrahîm

Hezârân cevâhir-i rahşân hamd ü senâ ki bir lem‘a-i safâ karînine hazâ’in-i zemân ü zemîn fedâ ola. Ol pâdişâh-ı serîr-i kibriyâ aftâb-ı kûngüre-i evc-i bekâ. Zü’l-mülki ve’l-melekût. Rabbü’l-izzeti ve’l-cebberût. Alîm-i habîr-i bî-zevâl semî‘-i basîr-i vâkîfü’l-hâl. Vasfihu celle (S2a) an ihâtati hadd. *Ehadün lem yelid velem yûled*⁴⁴³. *Celle celâluhu*.

[2a] ve amme ale’l-âlemîn. Birruhû ve nevâlühû hazretlerinin cenâb-ı büzürgvâr-ı nüh nisâr ü îsâr olsun ki, ber muktezâ-yı fehvâ-yı *küntü kenzen muhaffiyen fe-ahbebtü en-a‘rife*⁴⁴⁴ ol kenz-i meknûn. Ve îzid-i bî-çün dilediğim cevâhir-i şu‘ûn-ı cemâl-i ezeli. Ve letâ’if-i fûnûn-ı kemâl-i lem-yezeli. Birle tehallî. Ve âyine-i ukûl-i ehl-i kabûle tecellî idüp sahâyîf-i dil-i erbâb-ı safâya (S2b) bess-i ulûm ve me‘ârif ve defâyin-i sine-i zevî’n-nihâye nesr-i dürer-i letâyif ide. Lâ-cerem câmi‘-i câmi‘ü’l-cevâmi‘-i âlemi üslûb-ı acîb üzre ibdâ‘. Ve vaz‘-ı dîlfirîb üzre ihtirâ‘ idüp sakf-ı zerrînin zînet-i

⁴⁴³ “ [Deki, O, Allah] birdir, O, doğurmamış ve doğmamıştır.” **İhlâs 112 /1,3.**

⁴⁴⁴ Ben gizli bir hazineydim, bilinmekliğimi istedim.

فخرای و لقد زینا السماء ایله ترین و منطرح
عزیزین نقش منبت کل و ریاحین ایله
رشت نکارستان چین ایدوب نسخه
انسانی احسن تقویمه املا و ابن سلوین
انشایورب و علم ادمه الاسماء کلهما موجب
تضایع فام کلمه مسطور اولان عامه سما
تعلیمه و کافه حقایق لانتخای بی فهم ایدوب
جامه قابلیت بنی آدمی طراز انا جعلناک
خليفة فی الارض ایله مطرین و جریه دکتر
خلقنی و انزل الله علیک الکتاب والحکمة فممنون
ها یونیه مشتر ز قلوب تعظیم و تکریم و اجلا

وتعظیم ایله اول جامع بهشتین انجیره
خطبات و امامت امرن انوره تعیین ایدوب
ساکنان روی زمین اولان اصحاب و جودی
مترقه خون و وقف بی دروغ نامعدودی
ایلدی ذلك فضل الله يؤتیه من یشاء والله
ذو الفضل العظیم و صد هجر صلوات
زاکات و تسلیحات نامیات که نجات
انارندن مشاهجان معطر و لمعات
انوارندن زمین و اسمان منور اول اول
خواجه جهان مدینه علم و عرفان یشوای
کل رهنمای سبیل امام البنا و مرسلین

[2b] fehvâ-yı ve *lekad zeyyene's-semâ*⁴⁴⁵ ile tezyîn. Ve sath-ı anberinin nakş-ı münebbet-i gül ü reyâhîn ile reşk-i nigâristân çin idüp nüsha-i insânı ahsen-ı takvîmde (S3a) imlâ ve eyemen-i üslûbda inşâ buyurup ve *alleme Ademe'l-esmâ'e küllehâ*⁴⁴⁶ mûcibince tezâ'îf-i ümmü kitâbda mastûr olan âmme-i esmâyı ta'lîm ve kâffe-i hakâyık-ı lâ-tuhsâyı tefhîm idüp câme-i kâbiliyyet-i benî Ademi tırâz *innâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz*⁴⁴⁷ ile mutarraz ve cerîde-i dilkeş-i hilkatini ve *enzelallâhu aleyke'l-kitâbe ve'l-hikmete*⁴⁴⁸ mazmûn-ı hümâyûnuyla müşerrez kılup t'azîm ü tekrîm ve iclâl

[3a] (S3b) ü tefhîm ile ol câm'i-i behîşt âyîn içre hitâbet ve imâmet emrin anlara ta'yîn idüp sâkinân-ı rûy-i zemîn olan ashâb-ı vücûdu mürtezika-ı hân vakf-ı bî-dirîğ-ı nâ-ma'dûdî eyledi. *Zalike fazlullâhi yü'tîhi men yeşâ'u Vallâhu zü'l-fazli'l-azîm*⁴⁴⁹. Ve sad-hezâr salavât-ı zâkiyât. Ve teslimât-ı nâmiyât ki nefhât âsârından meşâmm-ı cân mu'attar (S4a) ve lem'ât-ı envârından zemîn ü âsumân münevver ola. Ol hâce-i cihân medîne-i ilm ü irfân pîşvây-ı gül, rehnümâ-yı sü[n]bül. İmâm-ı enbiyâ vü mürselîn,

⁴⁴⁵ “Andolsun ki biz,(dünyaya) en yakın olan göğü kandillerle donattık.” **Mülk 67/5.**

⁴⁴⁶ “Allah Adem’e bütün isimleri öğretti.” **Bakara2/31**

⁴⁴⁷ “[Ey Davud!] Biz seni yeryüzünde halife yaptık. **Sâd 38/26.**

⁴⁴⁸ “Allah sana Kitab’ı ve hikmeti indirmiş (tir).” **Nisa 4/113.**

⁴⁴⁹ “Bu Allah’ın lütfüdür. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.” **Cuma 62/4.**

مقتدای اولین و آخرین فاطمه شیخه نور دین
خاتمه سلسله مرسلین حضرت تبارک روضه
رضیه و خطبه خطبه لرینه هدیه و تسوکه
زبان حقایق ترجمان سرمدن فیضان ایدت
علوم کونان اینه درون دارالعلم کن فیکون
و بطن و راق جریخ بوقلمون ملو و مشحون
اولد بی تعالی الله معلم اینجیز باند که میخوانند
سپهر شیخی اینجک چو طفلان در دستانش
و در روضان الهی و باران رحمت نامتناهی
زمره الاضهار و ضیاء اخبار لری راولحه شام
اولاکه هر سری زاویه دین ایچمه صدر نشین

ب

بر شیخ نامدان و پیر روشن ضمیر صاحب
اختیار در صلی الله تعالی علیه و علیهم
اجمعین و علی التابین لهم باحسان
الی یوم الذین صلوة تلاء لاشواقها
تے مغارب الارض و مشارقها ما زینت
الغبراء بالساجد و حست الجموع بالراع
والساجد

3b/4a.

[3b] muktedâ-yı evvelîn ü ahirîn, Fâtîha-i nüsha-i pür-nûr-ı dîn hâtîme-i silsile-i mürselîn Hazretlerinin ravzâ-i razîyye ve hazîre-i hatîrelerine hediye ⁴⁵⁰ olsun ki zebân-ı hakâyık-tercümânlarından feyezân iden ulûm-ı gûnâ-gûn ile derûn-ı dârü'l-ilm (S4b) *kün fe-yekûn* ⁴⁵¹ ve butûn-ı evrâk çarh-ı bukalemûn memlû ve meşhûn oldu.

Te'âlallâh mu'allim inçünin bâyed ki mi hâned

Sipîhr-i münhanî ebced çü tıflân der debistâneş ⁴⁵²

Ve dürer-i rıdvân-ı ilâhî ve bârân-ı rahmet-i nâ-mütenâhî zümre-i âli ethâr ve sahb-ı ahyârları ervâhına nisâr ola ki her biri zâviye-i dîn içre sadr-nişîn

4a] bir şeyh-i nâmâdâr (S5a) ve pîr-i rûşen-zamîr sâhib-i ihtiyârdur. Sallallâhu Te'âlâ aleyhi ve aleyhim ecma'in. Ve alettâbi'in lehüm bi-ihşânin ilâ yevmid-dîn.

Salât u tutlâ-i lâ şevârikuhâ

Fî meğârib ü'l-arz ve meşârikihâ

Mâzeyyenet ü'l-guberâ'i bi'l-mesâcid.

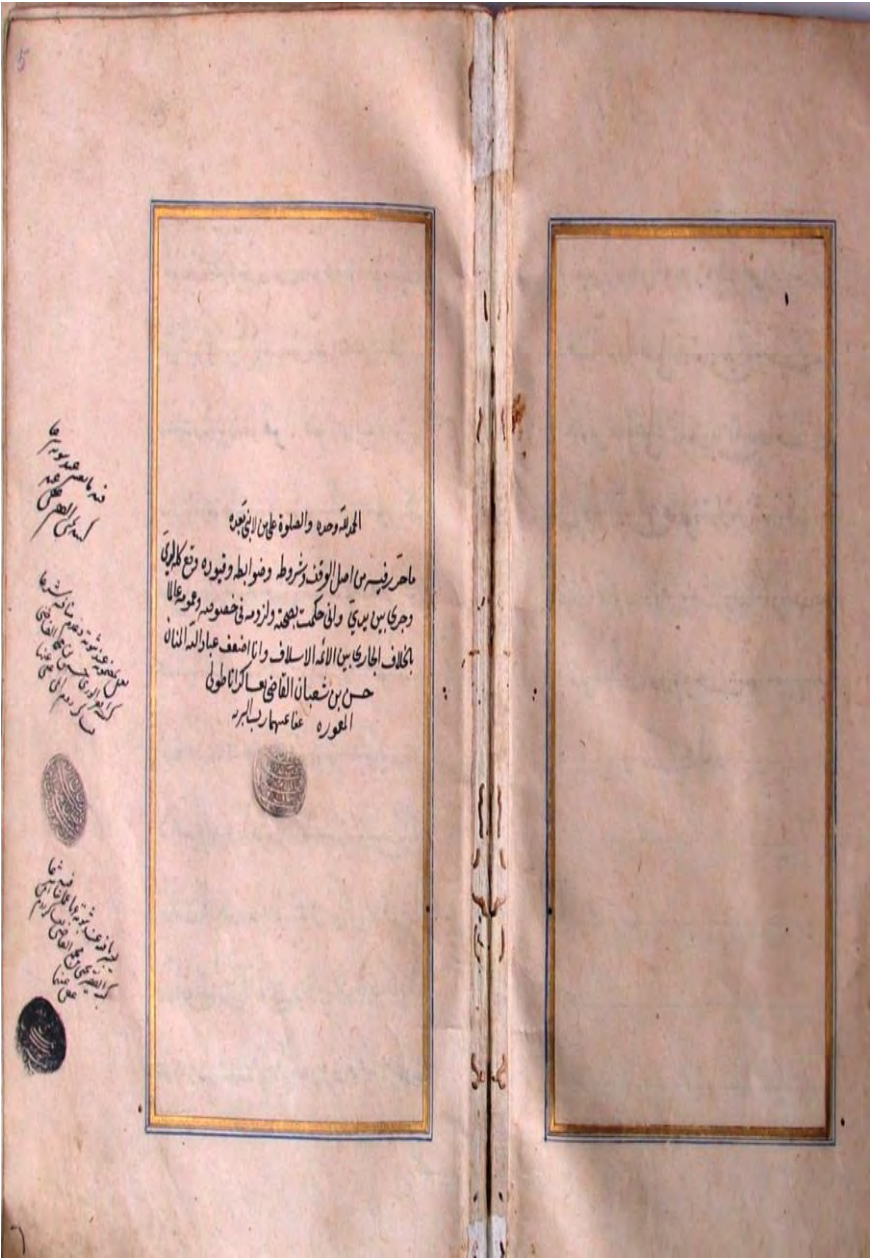
Ve hassanetü'l-cevâmi'i be'r-râki'i ve's-sâcid ⁴⁵³.

⁴⁵⁰ hediye SV: hedâye N.

⁴⁵¹ “[Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı] “Ol” demekten ibarettir. Hemen oluverir.” **Yasîn 36/82.**

⁴⁵² سپهر فی جنی بلجد چو ن دویستلش بتعلی الله مرقم ظن چو ربك ه ی خول
Subhanallâh, Öğretmen; gökkubbenin, onun okulunda çocuklar gibi ebced okuduğu kişi olmalıdır. (Vezin: Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün)

⁴⁵³ Yeryüzünün doğusu ve batısı rûkû ve secde edilen güzel camiler ve mescidlerin gölgeleri ile süslendi.

[4b] boş⁴⁵⁴

[5a]⁴⁵⁵ Elhamdü li'llâhi vahdehû ve's-salâtü alâ-men lâ-nebiyye ba'dehû⁴⁵⁶ Mâ-hurrire fihi min-asli'l-vakfî ve şurûtihi ve zavâbitihî ve kuyûdihî vaka'a küllühû ledeyye Ve cerâ beyne yedeyye ve innî hakemtü bi-sihhatihî ve lüzûmihî fi-husûsihi ve umûmihî⁴⁵⁷ âlimen Bi-hilâfi'l-cârî beyne'l-e'immeti'l-eslâfi ve ene ez'afû ibâdi'llâhi'l-Mennân⁴⁵⁸

Hasan bin Şaban el-Kâdî bi-asâkiri Anadolu El-ma'mûre afâ anhumâRabbü'l-beriyye⁴⁵⁹ (Mühür)

(Derkenar) Fîhi mâ-yu'beru inde sübûtihi şer'an ketebehû Yahya el-fakîr ufiye anhu. Yu'melü bi-mazmûnihî inde sübûtihi ve âdem-i münâfihi şer'an Ketebehû efkarü'l-verâ Hüseyin bin Mehmed el-Kâdî Be-asâkir-i Rumeli ufiye anhumâ (Mühür)

(Derkenar) Yu'beru mâ-fihi inde sübûtihi arabiyyen osmâniyyen fihi şer'an Ketebehu'l-fakîr Yahya bin Mehmed el-Kâdî bi-asâkiri Rumeli Ufiye anhumâ (Mühür)⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ (S5b) Mâ-ibânihi benânü'l beyân fi zamir-i hâtikü's-sütür ve rakamihî yürâ'atü'l-berâ'atili fi tayyi hazerıkkü'l-mastür min asli'l-vakfi ve tebeyyene's-şürût ve ta'ayene'l-masârîf ale'l-hatti'l-mebstû ve sahhâ ledeyye ve sahha beyne yedâ ve innî hakemtü fihi bi's-sihhati ve'l-lüzûmi fil-husûsî ve'l-umûmî hükmen câriyen alâ menâhici's-şer'î muvâfikân linnevâsiü'l-asli ve'l-fer'î âlimen bi'l-hilâfeti'l-cârî mine'l-eşrâf ve mürâ'iyen limâ yuhibbu ri'ayetihi fi'l-hükmi bi-lüzûmü'l-evkâf. Vallâhu te'âla huvel mes'ûl fi en-tekabbele haze'l-amel min hazreti'l-vâkifi bi-ahsenil kabûl ve yüczâ bihi el-cezâi'l-hüsnâ(?).Ve ketebe lehüzziyâdetü vel-hüsnâ hurrire el-abdü'l-fakir ilâllâhil gâniyü's-sâmed Hüseyin bin Muhammed el-Kâdî bi'l-asâkiri'l-mansûre bi vilâyet-i Rumeli el-ma'mûre afâllâhü te'âla. Anhu ve an eslâfihi ve hasseme an-yedid tâkatî. Mühür (Hüseyin bin Muhammed Rumeli Kazaskeri)

⁴⁵⁵ VGA 100-38-1/2 (39).

⁴⁵⁶ Elhamdü li'llâhi vahdehû ve's-salâtü alâ-men lâ-nebiyye ba'dehû VN:-S.

⁴⁵⁷ husûsihi ve umûmihî VN: umûmihî ve husûsihi S.

⁴⁵⁸ Ene ez'afû ibâdi'llâhi'l-Mennân VN: Ene Abdü'l-fakîr ilâ el-ganiyü'l-mennân S.

⁴⁵⁹ Rabbü'l-beriyye VN:-S. (S6a) Tekabbelallâhü'l-Melikü'l-Mu'in fe innallâhe lâ-yûziu ecrel muhsinîn.Ketebehü'l-fakir ilallâhi'l-Vedûd Mahmûd bin Fazlullâh bin Mahmûd

⁴⁶⁰ (S6a)Tekabbelallâhü'l-Melikü'l-Mu'in fe innallâhe lâ-yûziu ecrel muhsinîn.Ketebehü'l-fakir ilallâhi'l-Vedûd Mahmûd bin Fazlullâh bin Mahmûd Elhamdü'llâhi muhıkkü'l-hakku ve mülhîmü's-sevvâb mâzûbire fi hazihî's-sâhâifi ve'l-evrâk min usüli'l-evkâfi ve şerâitihâ ale'l-ittlâk vaka'a küllühû ledeyye ve cerâ cemi'ihî beyne yedeyye ve sadare'l- hükmü annî bi's-sihhâti ve'l-lüzûmi fi'l-asli ve'l-fer'î südüren câriyen alâ kavânini's-şer'î hasbemâ nazame fi samti's-sütür ve rakame fi tayyi hazel hatti'l-mastür vâkıfan vallâhü'l-hamdî ve'l-minneti alâ mevâkıfil-hallâfi'l-cârî fimâ beynel-eşrâf ve ene'l-abdü'l-fakir ilâllâhi'l-gâniyyi Ahmed bin Ivaz el-ma'rûf bi'l-Çelebi El-Kâdî yevme izin bi-Medine-i Üsküdar el-mahmiyye el-me'mûr hazihî'l-kaziyetü min kıbeli vekilü's-saltanatül-aliyyeti afa anhum ecmâin (Mühür)⁴⁶⁰.

ما بعد هر عند لب باغ هنره گل کی
 ظاهر و زکری صاحب نظره عین یقین
 با هر در که بو گلزار هزار اوار و بو مرغزار
 مرغزاره جای سرور و ساری حضور دکل
 عالمی با بسته اله نعمت غم مدغم و فاسی
 جفا ایله مشوب غناسی عنایله مشوب
 کرچه مکره مغلوب لذتی ذلته مغلوب در
 لا محسن سرور دایما ابد من سره زمستانه
 از زمان سمند و لوی تند و سرکش قبا
 ز زکری سراسرانش دینارینک ناری کار علی
 علمه و در همنک هم جگر سوزوی فرهم بنای

رفیعک قبا بی جباب کی بردنرا چهره
 نایاب و رواق و منظره و یوانی آشیانه
 بومر و غراب در شمشه ایوانی مهر زی
 زوال و کل تابانی داغ انکسار و ملال
 و کمر بر نقش زرنشانی قوس قوچ کی محضا
 نمایش و خیال در کمان پر خفاش که
 هست در خورن کشید بر هدهف دین
 و دل خرنک بلاست فروغ شمشه او افتاب
 نابانست ولی در بیغ که وقت زوال ان
 پیداست دامن کسار جلیل المقدارده
 کورین هر لاله البر شهباز فلک اقبالک

[5b] Emmâ ⁴⁶¹ ba‘d, (S6b) her andelîb-i bâğ-ı hünere gül gibi zâhir ve nergis-i ter gibi sâhib-i nazara ayne’l-yakîn bâhirdir ki bu gülzâr-ı hezâr-etvâr ve bu mürğ-zâr-ı mürğ-âzâr cây-ı sürûr ve sarây-ı huzûr değildir. Âlemi pâ-beste-i elem nagamında gam-ı müdgam vefâsı cefâ ile meşûb gınâsı anâ ile mashûb, keremi mekre mablûb lezzeti zillete mağlûbdur. *Lâ tahsebenne sürûran dâ’imen ebeden* ⁴⁶² men surrehu (S7a) zemen si’âtühû ezmân semend-i devleti tünd ü serkeş kabâ-yı zerkeşi serâser ateş dînârının nâr-ı kenâr alâ-ilm ve dirheminin hemmi ciger-sûz ve bî-merhem binâ-yı

[6a] refi’inin kıbâbı habâb-ı âb gibi bir dem içre nâ-yâb ve revâk u manzara ve eyvânı âşiyâne-i bûm u gurâbdır şemse-i eyvânı mühr-i zî-zevâl ve gül-i tâbdânı dâğ-ı inkisâr ve melâl ve (S7b) kemer-i pür-nakş. Zer-nişânı kavs-ı kuzah gibi mahzâ nümâyiş ü hayâldir. Kemân-ı pürham tâkış ki hest der hurze, keşîde ber-hedef-i dîn u dil-i hadenk belâst fûrûğ-ı şemse-i o âftâb-ı tâbânest velî dirîğ ki vakt-ı zevâl ân peydâst dâmen-i kühsâr-ı celîlü’l-mikdârda görünen her lâle âl bir şehr-i yâr-ı felek ikbâlin

⁴⁶¹ Emmâ SV: - N.

⁴⁶² “Sanma ki bu sevinç daimî ve ebedî olarak sürsün.” Âl-i İmrân 188, Nur 57.

خیمه لکه نیدر که تند باد فنا ایله سس نکون
 اولمش و میان کزار ایچره جلوه کر اولان
 فرسوسن بی مثال بر شهزاده فارغ البالد
 خیمه موزونی در که خاک سیاه ایچره زینت
 طوبی زینکار کون اولمش هر لاله که بیکار
 جویبست رخساره ال لاله رویبست
 هر بیک که بر سر چن راست خالی شد
 دست شهیار راست قصه بو معبر خط
 و کهنه رباط دو درده تمیشت امید
 دو اوجیات خیالات محلات قبیلدن
 ایدوکی غایتله ظاهر و صغیر و کبیر قانتن

کون

کون کی باهر اولدوغندن غیری علمای
 اثبات بومد غایب برهانله اثبات ایدوب
 سیور مشردر که فنون حکیمه ده نابت اولمش
 فرخوهر کائن بر حال فاسد و متاع مکنون
 البت عاقل و کاسد اولور و معلومدر که
 کائنات بی شاک برسی دخی بدن انسانی
 و تن جسمانی در که کوی دلجوی سپهر تنگ
 هزاران هزار تکابوی ایله دورت ضدی
 بهره جمع ایدوب اولاردهای دمانری
 بزربله ممانعه و خصماندن بر مقدار اعتدال
 ویر مکه منع اتمشدر ویرین مبرهندر که

[6b] hayme-i gülgûnudur ki, tünd-bâd-ı fenâ ile ser-nigûn (S8a) olmuş ve miyân-ı gülzâr içre cilveger olan her süsen-i bî-misâl bir şehzâde-i fârigu'l-bâlin hançer-i mevzûnıdır ki hâk-ı siyâh içre jeng tutup jengâr-gûn olmuş, her lâle ki ber-kenâr cû-yîst ruhsâre-i âl-lâle rû-yîst her berk ki ber ser-çınârâst hâlî-şude dest-i şehri-yârâst.

El-kıssa bu ma'ber-i pür hatar ve köhne ribât-ı du-derde temennî (S8b) sebât ve ümmîd-i devâm-ı hayât hayâlât-ı muhâlât kabîlinden idüğü gâyetle zâhir ve sagir ü kebîr katında

[7a] gün gibi bâhir olduğundan gayri ulemâ-yı isbât bu müdde'âyı bürhânla isbât idüp buyurmuşlardır ki, fûnûn-ı hikemiyyede sâbit olmuşdur ki her cevher-i kâ'in be-her-hâl fâsid ve metâ'-ı mükevvenât elbette âtil ve kâsid olur. Ve ma'lûmdur kim ⁴⁶³ kâ'inât-ı bî-sebâtın (S9a) birisi dahi beden-i insânî ve ten-i cismânîdir ki köy-i dil-cûy sipihr-i teng-hûy hezârân-ı hezâr tekâ-pûy ile dört zıddı bir yere cem' idüp, ol ejdehâ-yı demânları birbiriyle mûmâna'a ve hısâmdan bir mikdâr i'tidâl virmeikle men' itmişdir. Ve yerinde müberhendir ki

⁴⁶³ kim SV: ki N.

اعتدال حقیقی عالم ناپود و کیمیا و عنقاکی
بی وجود در این ادعی که زین ارکانش میزند
پیوسته در کساکش این چار زده است
موجبه ذکر ایشان صداد دشمن نهادیم
کساکش اولوب بحسب طبعه بری بران
انفکاکه داعی و افتراقه ساعی بر در این
سیل متغیر کند روزی بن درخت و این
باد مختلف بکشد روزی بن چراغ ایله اولسه
مزاج عجیب الامتراج انسانی عاقبت عاقبت
برود و شوب بو ترکیب عجیب خلل پذیر و مغله
خاکل هر زنی سی قلیه فادان برودید

جایگیر

جایگیر و بلوق مقرر در خرشید بوده اند که
رفتند زیر خاک این دن ها که هر کس اندر
هوا شدند و اساطین سا اهلین عرفاند
بعض اکابر عالیشان بو معنی بی عیان و بو مدعا
تحقیق و بیان طریقیه بو بیان سوز مشرک که جاب
واجب الوجوده فایض الوجوده مبتدای هر موجود
غایت هر مقصود جلت حکمته و علت کلمه
حضرت نوری مشرق زلدن مغرب آید و از نجبه
هرم خرم وجودده جلوتر و جرم که شهود
سایه کسرا و لایح حقایق کائنات بود ذات
مکانک صورت پذیر بی لوح علم از لیسند

[7b] i'tidâl hakikî âlemde nâbûd ve kimyâ ve ankâ gibi bî-vücûddur. *În âdemî ki zübde-i erkâneş (S9b) mî nehend peyveste der keşâkeş-i în çâr ejdehâst* ⁴⁶⁴ mûcibince zikr olunan ezdâd-ı düşmen-nihâd dâ'imâ keşâkeşde olup bi-haseb-i tîbâ'ihim biri birinden infikâke dâ'i ve iftirâka sâ'îlerdir.

În seyl-i müttefik be-kened rûzî în dıraht

Vîn bâd-ı muhtelif be-küşed rûzî în çerâğ ⁴⁶⁵

Eyle olsa mizâc-ı acîbü'l-ımtizâc-ı insânî âkıbet âfiyetden ayru düşüp (S10a) bu terkîb-i acîb halel pezîr olmağla hâkinin her zerresi iklîm-i fenâdan bir vâdîde

[8a] cây-gîr olmak mukarrerdir.

Hurşîd bûdeend ki reftend zîr-i hâk

În zerrehâ ki her yekeşender hevâ şodend ⁴⁶⁶

Ve esâtîn-i selâtin-i irfândan ba'zı ekâbir-i âlîşân bu ma'nâyı ayân ⁴⁶⁷ ve bu müdde'âyı tahkîk u beyân tarîkiyle bu bâbda buyurmışlar ki cenâb-ı vâcibü'l-vücûd⁴⁶⁸ fâizü'l-cûd mübtedâ-yı (S10b) her mevcûd gâyet-i her maksûd cellet hikmetühû ve allet kelimetühû ⁴⁶⁹ hazretleri maşrık-ı ezelden mağrib-i ebede varınca harem-i hürrem-vücûdda cilveger ve harîm-i kerîm-i şühûdda sâye-güster olacak hakâyık-ı kâ'inât ve zevât-ı mümkünânın suver-i dilpezîrini levh-i ilm-i ezelişinde

⁴⁶⁴ بئین ادمی که زنده ارکشش مین قهچوست، ه دکش کش بئین چار اژدهاست .

Bu bütün benliği ile sürekli bu dört ejderha ile mücadele eden (savaşan) insandır.

⁴⁶⁵ بئین کسریل نمب و بئیند روزی بئین درخت Bu güçlü sel bir gün bu ağacı (kökünden) söker.

و بئین بادم صلی فکشد روزی بئین چراغ Bu muhtelif rüzgar bir gün bu lambayı söndürür

(Vezin: Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün)

⁴⁶⁶ خ شید بوبدهاند کوفتند بیر خ اک Güneş idiler toprağın altına gittiler.

بئین زره ه که مریکش لدر هولشند Onların her bir zerresi havaya yükseldi (toz oldu).

(Vezin: Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün.)

⁴⁶⁷ VGA-100-38-2/1 (40).

⁴⁶⁸ vâcibü'l-vücûd SV: vâcib N.

⁴⁶⁹ Kelimetühû SV: -N.

تصویر ایدوب ارادت علیہ و مشیت جلیہ
اقضا البدی که ذکر اولئان ما هیات نامت
و حقایق اشیا که هر یک از آن خانه که موعین
منصه وجود غیبی که کوب کجی وجود کامل
بله هر چه قوی العین و عالم جان و همت
زینت وزین و لاله لکن محول ذوی العقوله
معلومند که جسمانیات که جمعیه نزله
و سفت عالم کون و فساد وافی و مولید
غیر متناهیة نیک معیتله حلونه فی حق معاد
و انعام کافیه دگر در اول سبب از حضرت
صانع حکیم جلت العز و جمت نعم او ذکر

ادب

اولئان یصنعونک بوشان ظهور زین کبریا
تفاوتی یثار و اسلوب تعاقبی اختیار بیوروب
اناکل شیء خلقناه بقدر مضمون سعادت
پروری و زین هر مسافر که بوزن آب و کله صو
بکے کوب کجسته بر خدا تعین و پرور غزریه
حاصله بادوش قنوب کجسته بر آمد تبیین
بیوزوب فاذا جاء اجله لا یستأخرون
ساعة و لا یستقدمون موجه قانون قیام
الهی و اسلوب حکیمه شهنشاهی دیه فیجوز کس
ایچون سلطان و وزیر بند و امیر غنی و فقیر
و جوان و پیر اول حد مفهومی و آمد محروم و ددن

[8b] tasvîr idüp irâdet-i aliyye ve meşîyyet-i ⁴⁷⁰ celiyyesi iktizâ eyledi ki zikr olunan mâhiyyât-ı nâ-mütenâhî ve hakâyık-ı eşyâ (S11a) kemâ-hiye nihân-hâne-i kûmün-ı gaybîden mınassa-i vücûd-ı aynîye gelüp kehl-i ⁴⁷¹ vücûd-ı kâmil ile her biri karîrül-ayn ve âlem-i cân ü cihâna zînet ü zeyn olalar. Lâkin fuhûl-i ⁴⁷² zevî'l-ukûle ma'lûmdur ki cismâniyyâtın cem'îyyetle nüzûlüne vüs'at-i âlem-i kevn ü fesâd vâfi ve mevâlîd-i gayr-i mütenâhiyenin ma'îyyetle hulûlüne fûshat-i mukâdîr ve eb'âd kâfi değıldir. Ol sebebden hazret-i sâ'n'-i (S11b) hakîm cellet âlâ'ühû ve cemmet ni'amâ'ühû zikr

[9a] olunan masnû'âtın bu neş'etde zuhûrlarında tarîk-i senâ ve bî-îsâr ve üslûb-ı te'âkubı ihtiyâr ⁴⁷³ buyurup *innâ küllü şey'in halaknâhu bi-kaderin* ⁴⁷⁴ mazmûn-ı sa'âdet-perverî üzere her müsâfirin bu menzil-i ⁴⁷⁵ âb ü güle su gibi gelüp geçmesine bir hadd ta'yîn ve bu mürğ-zâr-ı bî-hâsıla bâd-veş konup göçmesine bir emed tebyîn buyurup *feizâcâ'e ecelühüm* (S12a) *lâyeste'hirûne sâ'aten ve lâ-yestakdimûne* ⁴⁷⁶ mûcibince kânûn-ı kadîm-i ilâhî ve üslûb-ı hakîm-i şehinşâhî de hiç bir kes için sultân ü vezîr, bende vü emîr, ganî vü fakîr ve cüvân ü pîr ol hadd-i ma'hûd ve emed-i mahdûddan

⁴⁷⁰ meşîyyet-i SV:-N.

⁴⁷¹ kehl-i SV:-N.

⁴⁷² fuhûl-i SV:-N.

⁴⁷³ ihtiyâr SV:-N.

⁴⁷⁴ Biz her şeyi bir ölçü üzerine yarattık.

⁴⁷⁵ Menzil-i SV:-N.

⁴⁷⁶ “[Her ümmetin bir eceli vardır.] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.” A'râf 7/34.

تجاوزده مساع و مجال و تدبیر یوفدره ذلك
 تقیر الغیر العلیم و لن تجد لسنة الله تبدیلا
 و لن تجد لسنة الله تحویلا لکن حدیث شریف
 ان الجنة یعان و ان غیرها سجان الله و غیره
 ترسعادت پروری موجبہ جمیع اسباب انس
 و حضور و لوازم نبوت و سرور بو مرزعه
 فاخره دن حاصل و بو محصل ز اخره دن
 و اصل اولوب دهقان سال خورده چه خبر
 گفت با سیر کای نور چشم من بخراکشته ندره
 اند تبارک اسباب و مهمات و فینه لوازم
 و مشتمات منکر اولوب یو یغیر الم من اخیه

والمه

و المه و المیه و صاحبته و سنیه و موجبہ
 فرکشناک کیفیت حالی امانه منوطه و فعاله
 مربوطدن بزفر ددن مدد و فایده و مرکبہ دن
 منفعت و عاید تصویره مجال محالدر ایله
 اولسه هر بلند همت و عالی نظره امر لازمه
 و حکمت متعمده در که خواب غفلتدن ترکس ترکیه
 کوزن اچوب بودنیای دوزخ مزخرفاتندن
 اچوب کار این جا کن که تشویس است در بخش
 بسنی ابابازین جابر که در ذریه بسنی شوروشست
 مضمونی اوزن اول کلشن قدس و حور انس
 جانبته سفر براغن کورب و ما تقدمو لانسکم

9b/10a.

[9b] tecâvüze mesâg ü mecâl ve tedbîr yokdur. *Zalike takdîrû 'l-azîzi 'l-alîm* ⁴⁷⁷. *Ve len-tecide li-sünnetillâhi tebdîlâ* ⁴⁷⁸ *ve len tecide li-sünnetillâhi tahvîlâ* ⁴⁷⁹. Lâkin hadîs-i şerîf (S12b) *inne 'l-cennete kay'ân ve inne garâsehâ subhânallâhi ve bihamdihi eser-i sa'âdet-perverî* ⁴⁸⁰ mûcibince cemî' esbâb-ı ins ve huzûr ve levâzım-ı behcet ve sürûr bu mezra'a-i fâhireden hâsıl ve bu mahsade'i zâhireden vâsıl olup;

Dehkân-ı sâl-horde çi hoş goft bâ püser

Key nûr-ı çeşm-i men be cuz ez kışte nedrevî ⁴⁸¹

anda tedârik-i esbâb ve mühimmât ve tehiyye'i levâzım ve müttemimât (S13a) mümkün olmayup *yevme yeffirü 'l-mer'u min ahîhi*

[10a] *ve ümmihi ve ebîhi ve sâhibetihî ve benîhi* ⁴⁸² mûcibince her kişinin keyfiyyet-i hâli a'mâline⁴⁸³ menût ve ef'âline merbûtdur. Bir ferdden meded ü fâ'ide ve bir kimesneden menfe'at ve âide tasavvuruna mecâl muhâldir. Eyle olsa her bülehd-himmet ve âli-nazara emr-i lâzım ve hükm-i mütehattimdir ki hâb-ı gafletden nesgis-i ter gibi gözün açup bu dünyâ-yı dúnun (S13b) müzahrafâtından geçüp;

Kâr încâ kün ki teşviş est der mahşer besî

Ab ezîncâ ber ki der deryâ besî şûr u şer est ⁴⁸⁴

mazmûnı üzere ol gülşen-i kuds ve civâr-ı üns cânibine sefer yarağın görüp *ve mâ-tükaddimû li-enfusiküm*

⁴⁷⁷ "İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) bilen Allah'ın takdiridir." **En'âm 6/96**.

⁴⁷⁸ "Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın." **Ahzâb 33/62**.

⁴⁷⁹ "Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın." **Fâtır 35/43**.

⁴⁸⁰ Şüphesiz cennet düz bir ovardır. Onu ağaçlandırma vakti geldi. **Hadis-i Şerif**.

⁴⁸¹ دعقان سال خورده چه خوش گفتی سر / Yaşlı çiftçi oğluna ne güzel söyledi ki:
کای نور چشم من بجز از کشتن بندرو / Ey gözümün nuru, ne ekersen onu biçersin.
(Vezin: Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün)

⁴⁸² "İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar." **Abese 80/ 34, 35, 36**.

⁴⁸³ a'mâline SV: -N.

⁴⁸⁴ کارپن چکن گفتش ویش است درم خورشیدی / Burada çalış, çünkü mahşerde çok karışıklık var.
اب این چلرکه در دیپلسی شورشوست / Suyu buradan götür, çünkü denizde çok tuz ve kötülük var.
(Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

من غیر تجرد و عند الله غموی سعادت
 اجناسی موجبہ از خازن دایر خیر و اعتدادر
 اعتدالوار و سفر عاقبت قیله بودی محاسبه
 دکلذکره صدقه و انفاق علی الاطلاق نفع
 و سائل و افضال و افادرت کما قال عز من قائل
 مثل الذین یقفون اولهم فی سبیل الله مثل
 حبه لبنت سبع سنابل و قال النبی صلی الله
 علیه و سلمه یسرنک من مالک لاما کنت
 فافیت و لبنت فابلیت و صدقت فابقت
 و قیل فی هذا الباب یا غافل عن حرکات
 الفلک نبتک الله فما اغفلک مالک للغبیر

اذا

اذا صنته و کلما انفقته فهو لک ازیرتیم
 است بیایغ نعیمه قصر تراخت زر و خشت
 سبیه خشت زر پنجه ده و سیم خام تا که بود
 قصر تو فراتمام و انواع صدقاتک فضلک
 و اصناف حسناتک کی و قدر که توانی
 بزغایت مولدی بی نهایت مددی بر دو
 مددی بخاتم نعیب جمال بی فیضی کسینز
 رحمت ز جمانت که بدله کسینز کما قال النبی
 صلی الله تعالی علیه و سلم اذا مات ابن آدم
 انقطع عمله الا عن ثلث صدق جاریه و علم نافع
 و ولد صالح یدعوه و یو عطفه علیه عطفه

[10b] *min hayrin tecdühu indallâhi*⁴⁸⁵ fehvâ-yı sa‘âdet ihtivâsı mûcibince iddihâr-ı zâd-ı ahiret ve i‘tâd u i‘dâd-ı levâzım-ı sefer-i âkabet kıla. Bu dahi (S14a) mahall-i şübhe değildir ki sadaka ve infâk ale’l-ıtlâk enfa‘-ı vesâ’il ve efdal-i nevâfildir. Kemâ-kâle azze min- kâ’il *meselü’llezîne yünfikûne emvâlehum fi sebîlillâhi ke-meseli habbetin enbetet seb‘a senâbil.*⁴⁸⁶ *Ve kâlen’n-nebiyyü salavâtüllâhi aleyhi ve selâmühû leyse leke min mâlike illâ mâ-ekelte fe-efneyte ve lebiste fe-ebleyte ve tesaddakte fe-ebkayte ve kıyle fi-hâze’l-bâb yâ gâfilen (S14b) an harekâti’l-feleki nebbeheka’llâhû femâ-ağfelek mâleke li’l-gayr*

[11a] *izâ sanetehû ve küllü mâ enfaktehû fe-hüve leke*⁴⁸⁷.

*Ez zer ü sîm est be bâğ-ı na‘îm. / Kasr-ı to râ hıst-ı zer u hıst-ı sîm. Hıst-ı zer-i puhte deh u sîm-i hâm / Tâ ki bu ved kasr-ı to ferdâ temâm*⁴⁸⁸.

Ve envâ‘ı sadakâtın efdalî ve esnâf-ı hasenâtın ekmeli vakfdır ki fevâ’idi bî-gâyet mevâ’idî bî nihâyet müdedî (S15a) ber-devâm mededî bî-hitâm. Na‘îm-i cinân gibi feyzi kesilmez. Rahmet-i Rahmân gibi bezille eksilmez. Kemâ kâle’n-nebiyyü sallallâhu te‘âlâ aleyhi ve sellem izâ mâte ibnü âdemin inkat’a amelühû illâ an selâsin sadakatün câriyetün ve ilmün nâfi‘un ve veledün sâlihun yed‘û-lehû ve bu atıyye-i aliyye-i uzmâ

⁴⁸⁵ “Önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah’ın katında bulacaksınız.” **Bakara 2/110.**

⁴⁸⁶ “Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir.” **Bakara 2/261.**

⁴⁸⁷ Allah Resûlü (Salat ve selam O’nun üzerine olsun) şöyle buyurdu: Senin malın olarak ancak yediğin, tükettiğin, giydiğin, belâları savuşturmak üzere sadaka olarak verdiğin ve bunların dışında elinde kalanlar vardır. Bu konuda şöyle denmiştir. Ey bu kâinatın hareketlerinden gafil olarak bulunan kişi! Allah seni bu gafletten şu şekilde uyarmıştır; Elinde bulunan malların senin değildir, bir başkasındır. Ancak sadaka olarak verdiklerin sana aittir.

⁴⁸⁸ از زور سیم اس تسببا عن سیم / قصب تراخت ز روح شش سیم / خشخشی پخت مدو سیم خام / تكمو قصب و قصب و قصب / Cennetin bahçesinde altın ve gümüşten / Senin köşkün için kerpiçler var / Pişmiş altın ve ham gümüş kerpiç ver ki / Yarın senin köşkün tamamlansın.

(Vezin: Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün)

و به بهیگی که می که محض توفیق سبحانی
و تأیید صدقانی و عنایت زلیه و هدایت
بیزلیه بزمه میسر و لو در حال و زیری نظیر
دستور روشن ضمیر مدبر امور جمهور
بالرای الصائب متممها الامام بالفکر الثابت
الجهد فی سبیل الله بزمه و بحمد و رغب الخیر
و طالب الحسنة سر و جهه زینت آفرین
دیوان عثمانی کار ساز کارخانه جهانبانی
شهنشاه جهانک خیر خواهی صیانتکار عرض
پادشاهی قیودانک خدمتی بلیه روی زیاده
نزوات معدوده سی مشهور بلاد عجم و افغان

شومانی

فترحات جلیله بی السنه عالمیانه مذکور
وزیر اعظم و سردار عسکر مظفر علم و لافزار
ایمان شجاعت و شهامت و خدمات مشهوره
غیر محصور اساس صلح و صلاحی احکام
و اتمامه اقدام و اهتمامی معلوم جمهور
سابقاً وزیر اعظم سلطان زمان نظام
الملک دولت عثمانیان اغنی به الصدا
الاجل رفیع المجل خلیل پاشا ابن بیری
لازال رفیع القدر بلطف الله الحفی و کرمه
الوفی حضرت تبریزه میسر اولوب استنبول
فاتح سلطان محمد خان حضرت تبریزک مهمان

[11b] ve hibe-i behiyye-i kübrâ ki mahz-ı tevfik-i subhânî ve te'yîd-i samedânî ve inâyet-i ezeliyye ve hidâyet-i (S15b) lem-yezeliyye birle müyesser olur. Hâlâ vezîr bî-nazîr düstûr-ı rûşen-zamîr müdebbir-i umûrû'l-cumhûr ⁴⁸⁹ bi'r-re'yi's-sâ'ib mütemmim-i mehâmmi'l-enâm bi'l-fikiri's-sâkıb el-mücâhid fi-sebîlillâh berren ve bahren râğibü'l-hayrât ve tâlibü'l-hasenât sırran ve cehren zînet-efzâ-yı Divân-ı Osmânî kâr-sâz-ı kâr hâne-i cihânbanî şehinşâh-ı cihânın hayr-hâhı sıyânetkâr-ı ırz-ı pâdişâhî (S16a) kapudânlık hidmeti ile rûy-i deryâda gazavât-ı ma'dûdesi meşhûr bilâd-ı acem ü efrence

[12a] fütûhât-ı celîlesi elsine-i âlemiyânda mezkûr vezîr-i a'zam ve serdâr-ı asker-i muzaffer-alem oldukları eyyâmında şecâ'at ü şehâmet ve hidemât-ı meşkûresi gayr-i mahsûr esâs-ı sulh ü salâhı ihkâm ve itmâma ikdâm ü ihtimâmı ma'lûm-ı cumhûr sâbıkâ vezîr-i a'zam-ı (S16b) Sultân-ı zamân nizâmü'l-mülk-i devlet-i Osmâniyân a'ni-bihî's-sadrü'l-ecell e'r-refî'ül-mahal *Halîl Paşa İbn-i Pirî* lâzâle refî'ü'l-kadr bi-lütfillâhî'l-hafiyy ve kerimihi'l-vefiyy hazretlerine müyesser olup İstanbul'da Fatih Sultan Mehmed Hân Hazretlerinin mihmân

⁴⁸⁹ VGA-100-38-2/2 (41).

خانه لری خوری قریبند مصطفی غافلجه سنه
 به جامع باز رفیع البنا ایله اول حوالی ایجا
 و جامع شریفک محرابی طرفدن عامه خلقه نفع
 شامل چشمه لراجره و حوالی جامع شریفک
 فرزند جامع شریف ایچون مسکن و منازل
 انشاء و هر سنه جامع شریفک ماه مبارک
 ربیع الاولک و پنج کون که اول ایکی کجه
 و اور قران مولد شریف سید کائیات علیه
 من الله تعالی فضل التحیات و اکمل التسلیمات
 تو جمیع بقا و کلسنه طرف شریفک ندن
 و حلیله جلیده لری بفرخ المخرجات حلیله حایه

طرفدن حج شریفه صرف و لیاق ایچون باغ
 لطیفه و حریم محرابین و مقامین مکرمین
 فقر سنه تعیین صوره شریفه بعد اناطوبه
 طرفینک راضی مقدسه به اتصالی جبهتندن
 ترحیم و تقدیم و فرزند و مقدر الیه اقتدا و
 رضا و تسلیم مصلحتی ایچون محروسه اسکا کدر
 قطب دایره وجود سلطان اولیا شیخ سید
 محمود افندی حضرت تبریک جامع باغ عارندن
 اخذات جهات مینفه و هر سنه ماه محرم
 سنه یوه عاشوراده اطعام فقر الیه استجلا
 خیرد تا و غیرت من بوزک جامع تبریک لری

طریق

12b/13a.

[12b] hâneleri ahûrı kurbunda Mustafa Ağa mahallesinde bir câmi‘-i bâri‘-i refî‘ü’l-binâ ile ol havalîyi (S17a) ihyâ ve câmi‘-i şerîfin mihrâbı tarafında âmme-i halka nef‘i şâmil çeşmeler icrâ ve havâlî-i câmi‘-i şerîfde mürtezika-i câmi‘-i şerîf için mesâkin ve menâzil inşâ ve her sene câmi‘-i şerîfde mâh-ı mübârek-i Rebiülevvelin onbirinci gün ki on ikinci gice olur kıra‘at-i mevlid-i şerîf-i Seyyid-i kâ’inât aleyhi min-Allâhi te‘âlâ efdalü’t-tahiyât ve ekmelü’t-teslîmât eser-i cemîlini ibkâ ve küllü sene taraf-ı şerîflerinden ve halîle-i celîleleri (S17b) mefharü’l-muhazzerât Hadice Hanım

[13a] tarafından Hacc-ı Şerîfe sarf olunmak için mebâliğ-i latîfe ve haremeyn-i muhteremeyn ve makâmeyn-i mükerremeyn fukarâsına ta‘yîn-i surre-i şerîfe, ba‘dehu Anadolu tarafının arâzî-i mukaddeseye ittisâli cihetinden tercîh ü takdîm ve mürşid ü muktedâlarına iktidâ ve rızâ ve teslîm maslahatı için mahrûse-i Üsküdar’da kutb-ı dâ’ire-i vücûd Sultân-ı evliyâ Şeyh Seyyid (S18a) Mahmud Efendi Hazretlerinin câmi‘-i bâr’ilerinde ihdâs-ı cihât-ı münîfe ve her sene mâh-ı Muharremde leyle-i yevm-i âşûrâda it‘âm-ı fukarâ ile isticlâb-ı hayr-du‘â ve azîz-i mezbûrun câmi‘-i şerîfleri

جوارن بنای تریه شریفه و جوار تریه تریه باب
 حجات لطیفه و انا طول طرفین مرعش
 ایالتن زیون نام قریه ده منزل بنای سید
 اولوق وزیری نفس نفیس لری ایچون بری
 برادر فرزند محمد پاشا و ایچون ایلی خان
 رفیع البنا و غیره و عوامه و معابر عسکر اسلام
 نمر کتفه سی قریه اولان شهر و زنده بر خیر
 بی همتا و اسکا ر قضا سنن زیار کاه افلا
 حاجات صار و قاضی نام عزیز کت قریه با کت
 مترجه اولوق اسان اولوق ایچون اول محله
 بزکوری بنا ایلوب بعد روه ایلی قله و نون

دخی

دخی ذکر جمیل لری بقا و اول طرف قفسند
 دخی حواتر لری ایضا مصلحتی ایچون اولوق
 اول بالمعروف مستد عاصبه اولاحمیه
 غطله ده واقع سرای سلطانیه تعیین اولون
 اجزای شریفه و غطله قضا سنن روه ایلی
 حصار نون بالته اوغلی ایسمانی ام محمد بزکوری
 و استانبول قریه خزینه دار کوندا واقع
 چغتلکندره بر حشمه و قصبه حضرت ابی ایوب
 انصاری رضی عنه زیه لاری ده واقع باغچه نون
 جاری اولوب حسبته تعالی و قف سبور ده
 صوفایضدن باغچه نک قیوسی و کت طرفین علم

13b/14a.

[13b] civârında binâ-yı türbe-i şerîfe ve civâr-ı türbede yedi bâb hücerât-ı latîfe ve Anadolu tarafında Maraş Eyâleti'nde Zeytun nâm karyede menzil-i ebnâ-yı sebîl olmak üzere biri nefis-i nefiseleri için, biri birâderim merhûm Mehemed Paşa rûhiyçün (S18b) iki hân-ı refi'ü'l-binâ ve memerr-i hâss ü avâm ve ma'ber-i asker-i İslâm merkez kal'ası kurbunda olan nehr üzerinde bir cisr-i bî-hemtâ ve Üsküdar kazâsında ziyâretgâh-ı ashâb-ı hâcât Saru Kâdî nâm azîzin merkad-i mübâreklerine müteveccih olanlara asân olmak için ol mahalde bir köpri binâ idüp ba'dehu Rumeli Kalem-revinde

[14a] dahi zikr-i cemîllerini ibkâ ve ol taraf (S19a) fukarâsının dahi hakk-ı uhuvvetlerini ifâ maslahatı için vel-akrabûn evlâ bi'l-ma'rûf müsted'âsınca evvelâ mahmîye-i Galata'da vâki' sarây-ı Sultânîde ta'yîn-i tilâvet-i eczâ-yı şerîfe ve Galata kazâsında Rumili Hisârında Balta oğlu Limanı nâm mahalde bir köpri ve İstanbul kurbunda Hazinedar köyünde vâki' çiftliklerinde bir çeşme ve kasaba-i Hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî (S19b) (Radiye Anhü Rabbühü'l-Bârî) de vâki' bağçelerinde cârî olup hasbeten Lillâh-i Te'âlâ vakf buyurdıkları su fâyizinden bağçenin kapısı önünde tarîk-i âmm

و زین زخمه بر سیکل بنا بسوزب
 بودند نکره غزوات شریفه زنده او غزوات
 مسالک کن کیند بحر زوایا طرفه واقع بوغا
 حصار زن صاری قله دینده حصار ده واقع
 فاتح سلطان محمد خان مرحوم جامع مامی
 یچون زمزل و جامع شریف نور و ملایق یچون
 لیلی شهر رمضان مبارک کن اون عدد قدیل
 وینه حصار مزبورده پیاله پاشا باغچه ایسه
 دینکه معروف موضعن ایکی چشمه و ایکی
 حوض دایم بقا و قزل حصار نام قصبه ده
 بزحوض و اینه جگ نام قصبه ده بزخمه

بناسی

بناسی ایله اول راضی فقر سن احیا و غیره
 ناه قصبه و سندن قورتنی نام ایلاما و خان و چشمه
 و مصلی و قلعه مزبور دونه و قصبه نازک لطفه
 و خارجن قرقدن مجا و زخمه زلال اسما
 و انا و زین قلعه سنی جامع شریفه نشای
 جهات منیفه و احداث رواتب نظیفه و وظایف
 لطیفه سورنک خالصا لوجه الله حمید
 بو جمله بی وقف و تجلید و تائید تمکله بنایه
 مسین دین مبینی تائید سورب بفضل الله العزیز
 العالی و خلوص تام و اقدام و اهتمام ایله بو بیع
 خیرات و ائلیه میرات و اصل مرتبه تمام اولد

[14b] üzerinde bir çeşme ve bir sebîl binâ buyurup bundan sonra gazavât-ı şerîfelerinde uğradıkları memâlikden Kilidü'l-bahr-ı Rumili tarafında vâki' Boğaz hisârında Sarı Kulle dibinde hisârda vâki' Fatih Sultân Mehemed Hân merhûm (S20a) câmi'-i imâmî için bir menzil ve câmi'-i şerîf pürnûr olmak için leyâlî-i şehri Ramazân-ı mübârekde on aded kandîl ve yine hisâr-ı mezbûrda Piyale Paşa Bağçesi dimekle ma'rûf mevzi'de iki çeşme ve iki havz-ı dâ'imü'l-bekâ ve Kızıl Hisar nâm kasabada bir havz ve İncik nâm kasabada bir çeşme

[15a] (S20b) binâsı ile ol arâzî fukarâsın ihyâ ve Ağrıboz اغربوز nâm kasaba kurbunda Kıvrıntı قنوتی nâm bi'r-i mâ ve hân ve çeşme ve musallâ ve kal'a-i mezbûrede ve kasabanın dâhilinde ve hâricinde kırkdan mütecâviz çeşme-i zülâl-âsâ ve Anavarin ناورين Kal'ası câmi'-i şerîfde inşâ-yı cihât-ı münîfe ve (S21a) ihdâs-ı revâtib-i nazîfe ve vezâyif-i latîfe buyurup hâlisân livechi'llâhi'l-hamîd bu cümleyi vakf ve tahlîd ve te'bîd itmekle binâ-yı metîn-i dîn-i mübîni te'yîd buyurup⁴⁹⁰ bi-fazli'llâhi'l-azîzi'l-allâm hulûs-ı tâmm ve ikdâm ü ihtimâm ile bu bikâ'-ı hayrât ve ebniye-i (S21b) müberrât vâsıl-ı mertebe-i tamâm oldukda

⁴⁹⁰ VGA-100-38-3/1(42).

صاحب الخیران صاحب تملین چشمه عقل
 مصلحت بین الیه نظر سعادت قرین بدویت
 ذکر اولنا ان لبنة خیر انک مهتماتی و بقای
 رفقه یزینک لوازم و متماتی یجون و قاف
 تیه الاوصافی تدارک بسوزد بیز تا که آثار
 بدیعه الاطوار بری صحیفه روزگار ده خال
 رخ یاز کیے ثابت و یابدار اولوب بولکلز افاتی
 ناقصه قیامت کشت و کدرا بد نزع و زاید کار
 فالوب ذکر جمیل بری السنه ناسده دانما
 مذکور و دفتر حسناته اجر جنیل بری ذمبه
 مستور اوله غرض تقبیلست کز ما با زمانه

که هستی را نمی بیند بقای جسمه اوقاف
 مزبوره دن بیری تاریخ کبابه مالک اسلامیه
 عتنامه ده دامت ظلال سلطانها علی المله
 الایمانیه فی جمیع الحوائج نافذ و راجع اوله
 آنچه دن کامل لشر کره بوزینت جید و جدید
 آنچه در که نضی تا کیدا اصله و نوضیح الکبابه
 ایک یوزالی سبب آنچه اولور سائر اموال
 شریفه لریند انفرز ابلیه محسوس و مشاهد
 و معین و ممتاز اولدوقدن صکره تفصیل
 اتی وزن خالصه الوجهه الله الجمیل و وقف
 و جنس و تخمید و تسبیل سور مشردن

[15b] sâhibü'l-hayrât sâhib-i temkîn çeşm-i akl-ı maslahat-bîn ile nazar-ı sa'âdet-karîn idüp zikr olunan ebniye-i hayrâtın mühimmâtı ve bekâ-yı rakabelerinin levâzım ve mütemmimâtı için evkâf-ı âtiyetü'l-evsâfi tedârik buyurdılar. Tâ ki asâr-ı (S22a) bedi'atü'l-etvârları sahîfe-i rûzgârda hâl-i ruh-i yâr gibi sâbit ve pâyidâr olup bu gülzâr-ı fânîyi tâ kıyâm-ı kıyâmet geşt ü güzâr idenlere bir eser yadigâr kalup zikr-i cemîlleri elsine-i nâsda dâ'imâ mezkûr ve defter-i hasenâta ecr-i cezîlleri dem-be-dem mastûr ola.

Garaz nakşîst kezmâ bâz mâned

[16a] *Ki hestî râ nemî bînem bekâyî*⁴⁹¹

Cümle (S22b) evkâf-ı mezbûreden biri târîh-i kitâbda memâlik-i İslâmiyye-i Osmâniyyede dâmet zılâlû Sultânihâ ale'l-milleti'l-îmâniyye fi-cemî'i'l-havâyic nâfiz ü râyic olan akçeden kâmil beş kerre yüzbin ceyyid⁴⁹² ü cedîd akçedir ki nısfı te'kîden li-aslihî ve tavzîhen li-küllihî ikiyüz elli bin akçe olur. Sâyir emvâl-i⁴⁹³ şerîfelerinden ifrâz ile mahsûs ve müşâhed ve mu'ayyen ve mümtâz oldukdan sonra tafsîl-i âtî (S23a) üzere hâlisân li-vechî'llâhi'l-cemîl vakf ü habs ve tahlîd ü tesbîl buyurmuşlardır.

⁴⁹¹ غرطيشن يس تكز هلاز مد لكه هسبى رل ميچين و قيلي
Amaç bir nakıştır ki bizden geriye kalsın
Çünkü varlığı ebedi görmüyorum.
(Vezin: Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün)

⁴⁹² ceyyidSV: -N.

⁴⁹³ emvâl-i SV: -N.

[16b] Zikr olunan nukûd-ı ma'dûdeyi mesâlih-i vakf-ı şerîf için tedârik buyurdıklarından sonra akâr kısmı vakfa elyak ve bekâ ve devâma evfak olmağla akârât-ı atîyeyi dahi vakf eylediler ki zikr ü tafsîl olunur. Cümle akârâtdan biri kazâ-i Üsküdar muzâfâtından karye-i Bulgurlu kurbunda Kısıklı nâm karyede (S23b) yigirmi sekiz bin ceyyid ü cedîd akçe ⁴⁹⁴ semen-i şer'î ile Saliha Hatun ibnetü'l-merhûm Mehmed Efendi'den iştirâ buyurdıkları menzildir ki bir tarafı merhûm Abdullah Ağa mescidi ve mezâristân ve bir tarafı Meryem Hatun ibnet-i Hamza ⁴⁹⁵

[17a] bâğı ve iki tarafı tarîk-i âmm ile mahdûd ⁴⁹⁶ bir bâb tahtânî evi üzerinde gurfeyi ve bir bâb süflî evi ve üzerinde iki bâb gurfeyi ve yanında bir fırını ve hammâmı ve üç mevzi'de su kuyularını ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi müştemil olup bin (S24a) otuz dört senesi Zilhiccesi târîhi ile mü'errah ol târîhde mahmiye-i mezbûrede kâdî-ı şer'î mübîn Mevlânâ Şemsü'd-dîn imzâsı ile mûmza hüccet-i şer'iyye mûcibince mülk-i sarîhleridir. Biri dahi dârû's-saltanati's-seniyye mahmiye-i Kostantiniyye harrasehâ'llâhu Te'âlâ an-küllî afetin ve beliyyede

⁴⁹⁴ Akçe SV:-N.

⁴⁹⁵ [16b *Derkenar*] Bâ-ma'rifet-i mütevellî bâ-ma'rifet-i Şeyhü'l-ârifin Şeyhülislâm Ali Efendi Karye-i Bulgurlu kurbunda Kısıklı nâm karyede vâki' altı dönüm Vakfın bağına bâ-fermân-ı âlî Üsküdar'da nâ'ibü's-şer' olan İsmail Efendi keşf eyleyüp [silinecek] okunmuyor] Bağ mezbûr vakf-ı şerîf için zabt olmağile bu mahalle şerh verildi. Mühür.

⁴⁹⁶ mahdûd SV:-N.

بنا بیور دقری جامع باغ مبارکری قریب
 فوقانی و تحتانی و دره بوی شستیل و مرغ منزلت
 معبور و مرغ فوقانی کبیر سلامتک و بونول و متصل
 بز منزل کبیر در که مساکر منعقد دهی شستیل
 و این زیارت دکاندر که جوار جامع شریفان
 واقع اولوب واقف صاحب العارفان احیاء
 و انشائی و دخله تعیین و تعهدیدن مستغنی در
 مبارز فر آورده ن همد و تغییر میلط صیبر
 ایسه نظیر بری و معناه انشاء الله تعالی بحال
 وزن مستقر و نور ایسه ذیل کاب وقف
 جلیل ده بسط و تفصیل و لنور بوی داخلی

افا

نا طولی قلند فوجه ایلی سنج اغند از تکمیل
 قضا سندنه قاز قالی در زندی قریبنا فیلانجه نام
 قریبه در که چفتک سیایش با شانا نام مرغری
 و چفتک قورد با شانا نام مرغری و شستیل
 بیری داخلی قیصر ناو قریب در بیری داخلی کل
 مرغورده یکی بوی نام قریب در بیری داخلی
 با آنچه جک نام قریب در که قید من واقفک
 منک صحیحی اولوب بکیر بی افالی خرم شده
 اولد قریب با من قوندر ما غله بکیر بی افالی
 خلیل افامزعه سی دیمکه معروف چفتک
 و قریب چفتک نام مرغری و شستیل

17b/18a.

[17b] binâ buyurdıkları câmi'-i bâri'-i mübârekleri kurbunda fevkânî ve tahtânî odaları müştemil üç menzil ma'mûr ve bir fevkânî kebîr selâmlık ve bunlara muttasıl bir menzil-i kebîrdir ki mesâkin-i (S24b) müte'addideyi müştemildir. Ve on bir bâb dükkândur ki civâr-ı câmi'-i şerîflerinde vâki' olup vâkıf-ı sâhibü'l-me'ârifin ihyâ ve inşâsı olmağla ta'yîn ve tahdîden müstagnidir. Menâzil-i mezbûrenin hedm ve tağyîri melhûz-ı zamîr-i âyîne-nazîrleri olmağla inşâ'allâhu te'âlâ ne hâl üzere müstekarr olur ise zeyl-i kitâb-ı vakf-ı celilde bast ü tafsîl olunur. Biri dahi

[18a] Anadolu Kaleminde Kocaili sancağında İznikmid kazasında Kazıklı (S25a) derbendi kurbında Kılanca • Çınâm karyedir ki Çiftlik-i Siyavuş Paşa nâm mezra'ayı ve Çiftlik-i Kurd Paşa nâm mezra'ayı müştemildir. Biri dahi Kaysar nâm karyedir. Biri dahi mahall-i mezbûrda Yeni Köy nâm karyedir. Biri dahi Bağçecik nâm karyedir ki kadîmden vâkıfın mülk-i sahîhî olup yeniçeri ağalığı hizmetinde oldukları eyyâmda kondurmağıla Yeniçeri ağası Halil Ağa mezra'ası dimekle (S25b) ma'rûf çiftliği ve Ferhad çiftliği nâm mezra'ayı müştemildir.

بوجوهی که دوزت قریه و دوزت فرزند در
 اراضی خالده ابرمخاله تیسوب جمله بی
 برزیه متصل اولوب حدود اربعه بی حجت
 شرعیه بمولیده اهل و قوف و شعور
 اخباری ایله محرم و مسطور اولدوغی و زون
 جانب غربی بی دریا ساحلندن بتاقدن نام
 موضعه **۱** اندن بیل یولی قالد رمدن قیلاجیه
 دره بی نام موضعه جانب قیصقاریم چغیسی
 نام محلدن صوغان دن سینه اندن تیلایونم
 موضعه **۲** و شمایلینی قوره نام محلدن عیسه
 اسلاره اوقافی سنوره اندن یوزکان مندکیشی

دیمکله

دیمکله معروف محلدن سیکان اسکله سینه
 واقع طاش کوب بدن ساحل بحر و اربوب
 شرقی ساحل بحر سیه محلدن دن قرنی فرزند
 و مزاج مسعود بی مرحوم حجت مکان دارح
 مدارح رحمت رحمن السلطان عثمان خان
 ابن المرحوم النازح الی مدارح رحمة الحی القیوم
 السلطان احمد خان فاض الله تعالی علیهما
 نیجال رحمة و الرضوان **۳** و اسکلهما بقضیه
 العظیم فی اعلا غرف الجنان و حبه شرعی اوزن
 بیت مال سلیمن ضابطلرندن شرعی ایله
 کند و لرتماک و تسلیم من یوزب حکام شرعیست **۴**

18b/19a.

[18b] Bu mecmû‘ ki dört karye ve dört mezra‘adır. Arâzîsi hilâlîne ahar müdâhale itmeyüp cümlesi birbirine muttasıl olup, hudûd-ı erba‘ası hucet-i şer‘iyye-i ma‘mûlün-bihâda ehl-i vukûf ve şu‘ûr ihbârî ile muharrer ve mastûr olduğu üzere cânib-i garbîsi deryâ sâhilinden Batakdere nâm mevzi‘a andan Beyyolı (S26a) kaldırımından Kılanca deresi nâm mevzi‘a cânib-i kıbelîsi Sakarya Bıçkısı nâm mahalden Doğan deresine andan At yaylakı nâm mevzi‘a ve şîmâlîsi Karadere nâm mahalden Abdü’s-selâm evkâfı sınırına andan Yörükân mandırası

[19a] dimekle ma‘rûf mahalden Sekban İskelesinde vâki‘ Taşkoprüden sâhil-i bahra varup şarkîsi sâhil-i bahrile mahdûddur. Kurâyî mezbûre ve (S26b) mezârî‘-i mesfûreyi merhûm-ı cennet mekân dâric-i medâric-i rahmet-i Rahmân Es-Sultân Osman Hân ibnü’l-merhûmü’d-dâric ilâ-medâric-i Rahmeti’l-Hayyi’l-Kayyûm Es-Sultân Ahmed Hân efâda’llâhu te‘âlâ aleyhimâ sicâle’r-rahmeti ve’r-rıdvân ve⁴⁹⁷ eskenehümâ bi-fadlihi’l-azîm fî-a‘lâ gurefi’l-cinân vech-i şer‘î üzere beyt-i mâl-i müslimîn zâbitlarından şirâ-yı şer‘î ile kendüler temmellük ve teslîm-i semen buyurup hükkâm-ı (S27a) şer‘î at

⁴⁹⁷ VGA-100-38-3/2 (43).

بليت المالك ضرورت قضائى ايله صحیح عقد
 مبايعه يه حاكمه كندندن ضمن جميع راضى
 و مزارع و جبال و مراعى و انبار و ثمارى
 و دار و انهارى اعشار شرعيه و رسوم عرفه
 ايله تكليف سلطانيه دن معاف و لغو اولون
 مرفوع القلم و مقطوع القدام تملك
 بيوز سنه سبعم و عشرين و الف راجحى
 او ايلي ايله مؤرخ طغرى غمري سلطانى ايله
 معنون ملك نامه همايون و برات شريف
 يمنت مقرون احسان بيوز مشاردن
 برى داخيميه انا طولى طرفنده مرعش ايلتند

مستقطر اسلارى و مولد شريفلى اولوب
 برادرلى مهور محمد پاشا و همچون وقف
 بيوز دقلرى زبون نام قريه قسبن واقع اولون
 نام قريه دركه خراب اولوب حلب خريمه سنه
 انجى اوج بيك افجه مقطوعى و لما غله طرف ميويون
 الوب معور اولدقدن ضمن وقف شريفلى
 الحاقه لائق و لما غله املاك شريفه لرندن اولوب
 اوزنيك غر و شربها ايله مالكدن مشاردن
 ملك صحیح برى اولوب ديار بكر ايلتند برك
 سنجاغندن واقع اولان بيل نام قريه نغعا و رعا
 بزنجيه مرتبه بليت المالك نافع و لما غله اذن شرع

مستقط

[19b] beytü'l-mâlde zarûret iktizâsı ile sıhhat-i akd-i mübâya'aya hükm itdiklerinden sonra cemî'-i arâzî vü mezârî' ve cibâl ü merâtî'i ve eşcâr ü esmârı ve âbâr ü enhârı a'şâr-ı şer'iyye ve rûsûm-ı örfiyyesi ile tekâlîf-i sultâniyyeden mu'âf olmak üzere merfû'ü'l-kalem ve maktû'ü'l-kadem temlîk buyurup sene seb'a ve ısrîn ve elf Recebi evâili ile müverrah tuğrâ-yı gurrâ-yı (S27b) sultânî ile mu'anven mülk-nâme-i hümâyûn ve berât-ı şerîf-i meymenet-makrûn ihsân buyurmuşlardır. Biri dahi yine Anadolu tarafında Maraş Eyâleti'nde

[20a] maskat-ı re'sleri ve mevlid-i şerîfleri olup birâderleri merhûm Mehemmed Paşa rûhiyçün vakf buyurdıkları Zeytun nâm karye kurbında vâki' Fernos فرنوس nâm karyedir ki harâb olup Haleb hazînesine ancak (S28a) üç bin akçe maktû'u olmağıla taraf-ı mîrîden alup ma'mûr oldukdan sonra vakf-ı şerîflerine ilhâka lâıyk olmağıla emlâk-ı şerîfelerinden olup, on bin guruş bahâ ile mâlikinden müşterâ mülk-i sahîhleri olup, Diyârbekr eyâletinde Pertek ⁴⁹⁸ sancağında vâki' olan Til تيل nâm karye nef'an ve rey'an bir nice ⁴⁹⁹ mertebe beyt'ül-mâle (S28b) nâfi' olmağıla izn-i şer'-i

⁴⁹⁸ Pertek S; Bertek VN.

⁴⁹⁹ Niçe S: nice VN.

شريف اليه مبادله سور مشردر و مثل نام
 قريه ميريس اولماق بيت الماله منفعت و قريه
 فرنوس وقف اولماق صنبندان مسوي سهولت
 اولماق صحت مبادله به حكام شريف شريفه
 حكمة مشردر مع ذلك بومرته به فاعت
 بيور مسوب وقف شريفينك كال استكامنه
 همت وركاب همايون ياد شاهيدن سندا عايش
 عناب بيور قلند قريه مزبون بي دحي بيك
 و نوز شستنه سخي محرمي والي اليه مور
 ووزراي عظامه و وكراي فحام و قضاة
 عسكار اسلامه امضاي اليه مشرف منسوز

اليه

اليه سلطان لاسلامه و المسلمين ظل الله
 تعالي في الارضين خاد الحرمين الشريفين
 حاكم المكاين الشريفين ياد شاه زمين و زمان
 كزين سلطان عثمان سلطان قطار
 اعالي بال طول والعرض مظهر خطاب سلطان
 تا جعلناك خليفة في الارض حافظ بلاد الله
 حامي عباده الله السلطان بن السلطان
 السلطان مراد خان ابن المرخو و محمد خان
 تملك بيور مضمون منفي بو عبارات اليه
 موتمنه در كه قريه مزبون جمله يار و سخي و حدود
 و سنور دن داخل اولان اراضي و حياك و مرز

20b/21a.

[20b] şerîf ile mübâdele buyurmuşlardır. Ve Til nâm karye mîrî olmakda beytü'l-mâle menfa'at ve karye-i Fernos vakf olmakda zabtında mütevellîye sühûlet olmağıla sıhhat-i mübâdeleye hükkâm-ı şerî'at-ı şerîfe hükm itmişlerdir. Ma'a-zalik bu mertebeye kanâ'at buyurmayup vakf-ı şerîflerinin kemâl-i istihkâmına (S29a) himmet ve rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîden istid'â-yı inâyet buyurduklarında karye-i mezbûreyi dahi bin otuz beş senesi Muharremü'l-harâmı evâîli ile müverrah ve vüzerâ-yı ızâm ve vükelâ-yı fihâm ve kudât-ı asker-i İslâm imzâları ile müşerref menşûr-ı mu'teber

[21a] ile Sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn Zıllullâhi te'âlâ fi'l-arzîn (S29b) hâdimü'l-harameyni's-şerîfeyn hâkimü'l-mekâneyni'l-münîfeyn Pâdişâh-ı zemîn ü zemân güzîde-i selâtîn-i Osmâniyân Sultân-ı aktârü'l-âlem bi't-tûl ve'l-arz mazhar-ı hitâb-ı müstetâb-ı *innâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz*⁵⁰⁰ hâfız-ı bilâdi'llâh hâmî-i ibâdi'llâh Es-sultân ibnü's-sultân Es-sultân Murad Hân ibnü'l-merhûm Ahmed Hân (S30a) temlîk buyurup mazmûn-ı münîfi bu ibârât ile müveşşehadır ki karye-i mezbûre cümle yazusı ve hudûd u sınırında dâhil olan arâzî vü cibâl ve mezâri'

⁵⁰⁰ “[Ey Davud!] Biz seni yeryüzünde halife yaptık.” Sâd 38/26.

وبنال و جبار و باری و آنها را بشماري
 و رعایا و پسران کناره رعایا و اولاد رعایا بسند
 حقوق و رسومی و بیت المال و مال غنایم
 و مفقود و یاره و قاجقون و باره هواریه
 و شکار و عشر غلاتی و باقی تسوجهای و خزین
 و زیاده خزین و معدن نیک و قسط بوی خانه
 و باج بازاری و رسو و عجمان و دباغ خانه
 و باج جمله کاه حقوق شرعی و عامه رسو
 عرفیه نسیمه نازک اوله نذکر و حرز اوله بحر
 سربست مفروز القلم و مقطوع القدم
 تکالیف عرفیه و عوارض دیوانیه دن من کل الخیر

معاف و مستم و نوق و وزن مومی الیه تک
 ملک محضی و خصوصی و یوب نسای بعد انسل
 و فرعا بعد اصل ابدا و سرمد الی ان یرث الله الارض
 و من علیها النوع و حق ملکیت و وزن قریه مزبور
 معمر و ابان اولدقدن صکره تکرار صرف
 میبندن بر وجهه دخل و تعرض و انما مق تطلبا
 منصرف اولاد استرسه صیانه دیار سه بغلیله
 مراد اید سورسه وقف لیلیه اولیای بنم
 اولاد اجماع علی نژاد مدن و وزرای عظام
 و وکلای قضا و امرای کرمان و وولده و حکما
 و قضاة اناهن و دفتر داران اموال و سایر

معاف

[21b] ü tilâl ve çayır u bayırı ve enhâr u eşcârı ve re‘âyâ ve perâkende-i re‘âyâ ve evlâd-ı re‘âyâsinun hukûk u rüsûmu ve beytü’l-mâl ve mâl-i gâ’ib ve mefkûd ve yâve ve kaçgun ve bâd-ı hevâ ve sayd u şikâr ve öşr gallâtı (S30b) ve bâkî müteveccihâtı ve cizye ve ziyâde-i cizye ve ma‘dencilik ve kıst-ı boyahâne ve bâc-ı bâzârı ve rüsûm-ı acemiyân ve debbâğ hâne ve bi’l-cümle kâffe-i hukûk-ı şer‘iyye ve âimme-i rüsûm-ı örfiyyesiyle mimmâ zükire ev lemyüzker ve hurrîre ev lem-yuharrer serbest mefrûzü’l-kalem ve maktû‘ü’l-kadem tekâlîf-i örfiyye ve avârız-ı dîvâniyyeden min külli’l-vücûh

[22a] mu‘âf ve müsellemler olmak üzere mûmâ-ileyh mülk-i mahzı ve hakk-ı (S31a) sarfı olup neslen ba‘de neslîn ve fer‘an b‘ade aslin ebeden ve sermeden ilâ en yerisa’llâhü’l-arza ve men aleyhâ envâ‘-ı vücûh-ı mülkiyyet üzere karye-i mezbûre ma‘mûr ü abâdân olduktan sonra tekrâr taraf-ı mîrîden bir vechile dahl ü ta‘arruz olunmamak şartıyla mutasarrıf ola. İsterse sata dilerse bağışlıya murad idinürse vakf eyliye. Ol bâbda benim evlâd-ı emcâd-ı âlî-nijâdımdan ve vüzerâ-yı ızâm (S31b) ve vükelâ-yı fihâm ve ümerâ-yı kirâmımdan ve vülât ü hükkâm ve kudât-ı enâm ve defterdârân-ı emvâl ve sâyir

مباحثین اعمالی هیچ فردی کائنات من گمان و کیف
 ماکان بوجه من لوجه و نوع من انواع
 مانع و دافع و مبدل و داخل و تعرض قبله
 و تبدیل و تغییر اتمیه هر کیم بدیده عند
 الملک الایام مجرم و اثم اولوب دایره ده
 شرمسار و ماله و مظهر غضب رب الایام
 اوله دیو تفضیض و تصریح سورمشدن و بوی
 داخلی کیند لجز و روای طرفین واقع بوغاز
 حصارتین واقع فوقانی و تحتانی و ن باب
 اوله و یانین هر قولن مخرب ذرکه واقف
 رفیع الشان انشاء الله مستغنی عن الیاند

ازین

بری داخلی محل نر لورده پیاله پاشانام
 موضعن باغچه ذرکه ساحل بحر و قول اوغله
 دار لاسی و دن هر حوض باغچه سی و طریق عامه
 ایله بحر و دن بری داخلی محل نر لورده ده
 حوض باغچه سی ذرکه واقف کیم انشاء الله واقف
 حوض و حینه سنی ششم اولوب یکنان معوله
 اولما غله تعریفدن مستغنی دن بری داخلی
 اغریوز قضا سنه ایاتر یاده سنوزن برادر
 صوبی ایله دایره کوز اسید ذرکه سیک و نوز
 بره سنه سی دی القعد سی و الی مورخ اغریوز
 قاضی سی علی افندی ابن ابراهیم مضای سی ایله

[22b] mübâşirîn-i a'mâl hiç ferd kâ'inen-men-kân ve keyfe mâ-kân bi-vechin mine'l-vücûh ve nev'in mine'l-envâ' mâni' ve dâfi' olmaya. Ve dahl ve ta'aruz kılınmaya ve tebdîl ü tağyîr itmeye. Her kim iderse inde'l-meliki'd-dâim mücrim ü âsim olup dâreynde şerm-sâr ü melâm ve mazhar-ı gadab-ı Rabbi'l-enâm ola deyu tansîs ve tasrîh buyurulmuşdur. **(S32a)** Ve biri dahi Kilidü'l-Bahr-ı Rumili tarafında vâki' Boğaz hisârında vâki' fevkânî ve tahtânî on bâb oda ve yanında bir koltuk mahzenidir ki vâkîf-ı refî'ü's-şâna intimâ ile müstağnî ani'l-beyândır.

[23a] Biri dahi mahall-i mezbûrede Piyale Paşa nâm mevzi'de bağçedür ki sâhil-i bahr ve Kuloğlı tarlası ve Dere Kemer havz bağçesi ve tarîk-i âmm ile mahdûddur. Ve biri dahi mahall-i mezbûrede havz bağçesidürki **(S32b)** vâkîf-ı kerîmü's-şânın vakf havz ve çeşmesini müstemil olup mahallinde ma'lum olmağıla ta'rîfdan müstağnidir. Biri dahi Ağriboz kazâsında Aya-Tiryada **بيدرية** sınırında⁵⁰¹ bir yarî suyu ile dâir bir göz asiyâbdur ki bin otuz bir senesi Zilkaadesi evâyili müverrah Ağriboz Kâdısı Ali Efendi İbn-i İbrahim imzâsı ile

⁵⁰¹ VGA-100-38-4/1 (44).

مضاة شجره موجه جعفر جوش و اول
 محمد اغان سنکسن بن ابی بن ابی اشتر
 اوئش ملک صحیح لردر بری داخی غریبوز
 قضا سندن قومی نام مرزعه سنوزان پیر اغان
 نام موصعد شفق و صوبی ایله دایر بزکوز
 ملک دکرین و محاذی سنده ارض خالیه دکر
 قاضی مزبور جمعی ایله التمش ملک قچه من ایله
 رباب متعرفه و قطاب متعدده دن اشتر
 اوئش ملک صحیح و حق صخری در بری داخی
 اغریبوز سنج اغان نفس قصبه اغریبوز باقلر
 داخلند دیتوز نام قرب قریند احمد یاریجی

نارک

نار لاسی و امیر یوسف آزالاسی و طریفان دن
 طریف عام ایله محمور و دورت یوزدب ملک
 زیتونلکر که نار لاسی ایله مقدمه ایلان
 بعن وزیر اعظم اولوب و اصل رحمت رحمن
 اولان وزیر علی بانا ابن المرحوم احمد بانا
 بیگ بکری تبرسته شی شعبانی اوالی ایله مورخ
 اول تاریخ د و نمای همایون قاضی ایلان
 فخر المدرسان محمداقدی ابن اسمعیل امضا
 ایله مضاة شجره موجه ملک مشرفی ایلان
 بری داخی سینه اغریبوز باقلر داخلنده
 دیتوز خری ایله سنی اولور تخمینا اول سن

[23b] mûmzât hüccet-i şer‘iyye mûcibince Cafer Çavuş oğlu (S33a) Mehemed Ağa’dan seksen bin akçe semen ile iştirâ olunmuş mülk-i sahîhleridir. Biri dahi Ağrıboz اغربوز kazâsında Komi قومی mezra‘a sınırında Piragadı پیراغادی nâm mevzi‘de Şef Kulı Suyی شفق و لوصوی dâir bir göz mülk değirmen ve muhâzîsinde arz-ı hâliyedir ki kâdı-ı mezbûr hücceti ile almış bin akçe semen ile erbâb-ı müteferrika ve ashâb-ı müte‘addideden iştirâ olunmuş mülk-i sahîh ve hakk-ı sarîhleridir. Biri dahi Ağrıboz اغربوز (S33b) sancağında nefsi-i kasaba-i Ağrıboz bağları dâhilinde Dikoz دیکوز nâm karye kurbunda Ahmed Yazıcı

[24a] tarlası ve Emir Yusuf tarlası ve tarafeynden tarîk-ı âmm ile mahdûd dört yüz dib mülk zeytunlukdur ki tarlaları ile mukaddemâ kapudan ba‘dehû vezîr-i a‘zam olup, vâsıl-ı rahmet-i Rahmân olan vezîr Ali Paşa İbnü’l-merhûm Ahmed Paşa’dan bin yirmi beş senesi Şabanı evâili ile müverrah ol tarihte donanma-yı hümâyûn kâdısı olan fahrü’l-müderrişin Mehemed Efendi (S34a) İbn-i İsmail imzâsı ile mûmzât hüccet-i şer‘iyye mûcibince mülk-i müşterâlarıdır. Biri dahi yine Ağrıboz bağları dâhilinde Dikoz دیکوز harkı ile saky olunur tahminen on beş

دَوْمَر تَارَلَه وَايْجِيْدُنْ سَكْسُنْ دِيْب فِرْنِي وَفِرْق
 دِيْب تَرَكِي زِيُونْدُرْ كِه اِحْمَد يَارْجِي وَامِر يُونَسْ
 مَلِكِرِي وَطَرِيقْ اِيْلَه مَحْدُوْدُرْ بُو عَقَارْ دَاخِي
 وَزِيْر سَاكَلَفْ لُبْيَانْ عَلِي يَانْ شَادَنْ مَشْتَرِي مَلِكِرْ
 اَوْلَدُو غَنِي سَنَهْ مَرْبُونْ رَمَضَانِي وَاخِرِي اِيْلَه
 مَوْزَخْ اَغْرِي مَوْزَخْ فَاضِلْسِي سَيِدْ مُحَمَّدَانْ سَيِدْ
 عَبْدُ الْحَمِيدْ رِضَادَنْ حُجْهْ شَرْعِيَهْ وَوَثِيْقَهْ
 مَرْعِيَهْ نَاطِقَهْ دَنْ بَرِي دَاخِي قَرْوَنْ قَضَاكْ
 مَضَا فَا سَدَنْ قَسْمَلْ نَاهْ قِرْبَهْ دَهْ بَسْمَانْ حَلَكْ
 وَيُونَسْفْ جَلْبِي وَمَرَادْ بِنْعَبْدِ اللّٰهْ مَلِكِرِي وَوَقْفْ
 جَلْبَلْ اَلَدْرْ مَلِكِي اِيْلَهْ مَحْدُوْدِيُوْرْ دِيْبْ زِيُونْدُرْ كِه

بيل

بِيْلِكْ يَكْرِي سَكْسَنَهْ بِنْ شُعْبَانِي وَاخِرِي اِيْلَه
 مَوْزَخْ قَرْوَنْ فَاضِلْسِي مَحْدُوْدِيُوْرْ فَاضِلْسِي اِيْلَه
 مَضَا حَتْمْ شَرْعِيَهْ مَوْجِبَهْ غَا لَدِيَهْ بَسْمَانْ
 مَارُوْدِيُوْرْ نَامْ ذَمِيَهْ دَنْ اَشْرَاطْ بِتَقْبَاكْ
 صَحِيْحْ بِيْدُرْ مَرْبِي دَاخِي سَنَهْ قِرْبَهْ مَرْبُونْ دَهْ
 اسْمَانِي وَلَدَا اَحْمِيَهْ نَامْ ذَمِيْدَنْ اَشْرَاطْ اَلَدْرْ
 وَنَبْرْ عَدْدْ اَشْحَارْ زِيُونْدُرْ كِه بِرْ طَرِيقْ يَانِي يُوْدُوْرْ
 وَاطْرَافْ ثَلَاثَهْ وَاقْفْ رَفِيْعْ اَلْحَلْ مَلِكِي اِيْلَهْ مَحْدُوْدْ
 اَوْلُوْبْ تَارِيْحْ مَرْبُوْرْ اِيْلَهْ مَوْزَخْ فَاضِلْسِي مَدْكُوْرْ
 اَمَضَانِي اِيْلَهْ مَضَا حُجْهْ شَرْعِيَهْ مَوْجِبَهْ مَلِكْ
 صَحِيْحْ بِيْدُرْ مَرْبِي دَاخِي سَنَهْ قِرْبَهْ مَرْبُونْ رَاثَنَهْ

[24b] dönüm tarla ve içinde seksen dib frengî ve kırk dib Türkî zeytundur ki Ahmed Yazıcı ve Emir Yusuf mülkleri ve tarîk ile mahdûddur. Bu akâr dahi vezîr-i sâlifü'l-beyân Ali Paşa'dan müşterâ mülkleri (S34b) olduğını sene-i mezbûre Ramazanı evâhiri ile müverrah Ağriboz Kâdısı Seyyid Mehemmed İbn-i Seyyid Abdü'l-Halim'den sâdıra hüccet-i şer'îyye ve vesikâ-i mer'îyye-i nâtıkadır. Biri dahi Koron قرون kazâsı muzâfâtından Kastel قسطل nâm karyede Bostan Çelebi ve Yusuf Çelebi ve Murad Bin Abdullah mülkleri ve vâkıf-ı celîlü'l-kadr⁵⁰² mülki ile mahdûd yüz dib zeytundur ki

[25a] bin yirmi beş senesi Şabanı (S35a) evâhiri ile müverrah Koron قرون kadısı Mehemmed Efendi imzâsı ile mûmzât hüccet-i şer'îyye mûcibince Galandine Bint-i Papas Marudî مارودی nâm zimmîyeden iştirâ tarîkiyle mülk-i sarîhleridir. Biri dahi yine karye-i mezbûrede İstemati veled-i Melagamiye نخيمه ماستملى ولد م نخميه nâm zimmîden iştirâ itdikleri on bir aded eşcâr-ı zeytundur ki bir tarafı Yani Podakr پوقر ve etrâf-ı selâse vâkıf-ı refi'ü'l-mahall mülki ile mahdûd olup târih-i (S35b) mezbûr ile müverrah kâdî-i mezkûr imzâsı ile mûmzât hüccet-i şer'îyye mûcibince mülk-i sahîhleridir. Biri dahi yine karye-i mezbûrede Rantene

⁵⁰² celîlü'l-kadr SV: Halîlü'l-kadr N.

بخت قوت و توفی نام نصرانیه دن اشتر اندکری
 فوق عدد اشجار زیند که از خود و نام نصرانیه
 و اطراف نلته ده واقف رفیع القدر ملکی
 ایله محدود در تاریخ مزبور ایله مؤرخ قاضی
 فرغور مضامنی ایله معنونه حجه شرعیه موخجه
 ملک محصلیدر بری داخلی سیه قریه مزبور
 از میر و بنت پاپا قومناه نصرانیه دن اشتر
 اندکری تیش لئی عدد اشجار زیند که خارج قاضی
 و قوفه اوغلی زوش ملکری و واقف عالی
 قدر ملکی ایله محدود در تاریخ مزبور ایله مؤرخ
 قاضی فرغور مضامنی ایله معنونه حجه شرعیه

موخجه ملک صحیح بریدر بری داخلی قریه مزبور
 ملک چغنتک بریدر که حسن بزومضار و واقف
 جلیل الشان و یاباس ماوریدی ملکری و سید
 مجده ارض خالیه ایله محدود و اشجار زینتی
 جاویدر ایچین برکار کیزر غازد ورت باب
 تختانی ایکی باب فوقانی اولر باب تختانی غنچه
 و اون کیشو اخر کبر و چغنتک ایچون دورت
 باب تختانی اولر و اردن یاشین باغچه و بر
 طاولیچین دایر لیکش طاشلو مکمل باغچه و ارد
 و آلات چغت و دواب و بکرمی طغوز کوب
 و اون زهد زینون بزلی و ارد چغنتکه

[25b] Bint-i Kotroni ربتق بقت قوترونى nâm nasrâniyyeden iştirâ itdikleri kırk aded eşcâr-ı zeytundur ki Erhondو ارخوندو nâm nasrâniyye ve etraf-ı selâsede vâkıf-ı refî'ü'l-kadr mülki ile mahdûddur. Tarih-i mezbûr ile müverrah kâdî-i merkûm imzâsı ile mu'anven hüccet-i şer'iyeye⁵⁰³ mûcibince mülk-i mahzlarıdır. (S36a) Biri dahi yine karye-i mezbûrede İzmiro bint-i Papa Komo امير روين تپپلاقومو nâm nasrâniyyeden iştirâ itdikleri yetmiş altı aded eşcâr-ı zeytundur ki Haçokaztali⁵⁰⁴ خاچوقازتالى Vokofe oğlu Derviş درويش mülkleri ve vâkıf-ı âlî- kadr mülki ile mahdûddur. Tarih-i (S35b) mezbûr ile müverrah kâdî-i mezbûr imzâsı ile mu'anven hüccet-i şer'iyeye

[26a] mûcibince mülk-i sahîhleridir. Biri dahi karye-i mezbûrede mülk çiftlikleridir ki Hasan bin Ramazan ve vâkıf-ı celilü's-şân (S36b) ve Papas Mavridi ماريوڤدى mülkleri ve sâhil-i bahrde arz-ı hâliye ile mahdûd ve eşcâr-ı zeytunı hâvîdir. İçinde bir kârgîr burgaz dört bâb tahtânî iki bâb fevkânî evler bir bâb tahtânî azabhâne ve on kirişlü ahûr-ı kebîr ve çiftçiler için dört bâb tahtânî evler vardır. Yanında bağçe ve birer dam içinde dâir ikişer taşlu mükemmel yağhâne vardır. Ve alât-ı çift ve devâbb ve yigirmi dokuz küb ve on (S37a) bir aded zeytun bezleri vardır. Çiftliğe

⁵⁰³ hüccet-i şer'iyeye SV: hüccet N.

⁵⁰⁴ Haçokaztali خاچوقازتالى SV: Haçokrabali خاچوقرابالى N.

منصل ورن قطعۀ تارله وارد کبری تخمینا یوز
 یک تخم لوز ایچین اشجار زیتون وارد رسال
 بخرده رض خالیه و حار و عثمان طای و و
 علی القدر منکی ابله محروود در ایکی بوشند
 منکی دیمک ابله معروف بر قطعۀ تارله در
 تخمینا الی کل تخم لوز ایچین اشجار زیتون
 وارد در وچ طرفی عثمان طای منکی ابله محروود
 در وچ ایسی نسا اولو منکی دیمکه معروف
 بر قطعۀ تارله در تخمینا الی کل تخم
 لوز ایچین اشجار زیتون وارد در و دوشی
 لوزکی منکی دیمکه معروف بر قطعۀ تارله در

تخمینا قوق کل تخم لوز ایچین اشجار زیتون
 وارد در عثمان طای یوز شوخ زیتون یا نسا ماورد
 بوغور منکی ابله محروود در بشخی یا قونلو
 منکی الی طوزله منکی دیمک ابله معروف
 تخمینا الی کل تخم لوز تارله در ایچین
 بستانک و اشجار زیتون وارد در یوز حلی
 یوز شو او تو منکی ابله محروود رض
 خالیه ابله محروود در بر طرفی نهر مشقی
 اولوز یدنجی بولک تارله دیمک ابله معروف
 تخمینا الی کل استبول ابله سکن کل تخم لوز
 نصفتدن زیاده سین صوباصر ایچین اشجار

تخمینا

[26b] muttasıl on kıt'a tarla vardır kim ⁵⁰⁵ biri tahmînen yüz keyl tohum alur içinde eşcâr-ı zeytun vardır sâhil-i bahrda arz-ı hâliye ve câru ve Osman Dayı ve vâkıf-ı aliyü'l-kadr mülki ile mahdûddur. İkinci Eyveşendro ^(S37b) میوشندرو mülki dimek ile ma'rûf bir kıt'a tarladur. Tahmînen altı keyl tohum alur. İçinde eşcâr-ı zeytun vardır. Üç tarafı Osman Dayı mülki ile mahdûddur. Üçüncü Espanoylu ^{اسپانویلو} mülki dimekle ma'rûf bir kıt'a tarladur. Tahminen altı keyl tohum alur. İçinde eşcâr-ı zeytun vardır. Dördüncü Löksî ^{لوکسی} mülki dimekle ma'rûf bir kıt'a tarladur.

[27a] Tahmînen kırk keyl tohum alur. İçinde eşcâr-ı zeytun vardır ⁵⁰⁶. Osman Dayı, Yorgo Hırıtو ^{یورغو حیریتو} Papas Mavridi ^{پاپاس ماوردی} Polihiro ^{پولیهیرو} mülki ile mahdûddur. Beşinci Papa Konlu ^{پاپا کونلو} mülki. Altıncı tuzla mülkü dimek ile ma'rûf tahmînen yigirmi keyl tohum alur tarladur. İçinde (S38a) bostanlık ve eşcâr-ı zeytun vardır. Timur Çelebi Yorgo Avroto ^{یورغو اورتو} mülkleri ve sâhil-i bahrda arz-ı hâliye ile mahdûddur. Bir tarafı nehre müntehî olur. Yedinci büyük tarla dimek ile ma'rûfdur. Tahmînen ⁵⁰⁷ keyl-i İstanbul ile seksen keyl tohum alur nısfından ziyâdesin subasar içinde eşcâr-ı

⁵⁰⁵ kim SV:-N.

⁵⁰⁶ vardırSV:-N.

⁵⁰⁷ VGA-100-38-4/2 (45).

زیتون وارد در **تمور** جلای ملک ایله ساحل
 بجزده ارض خالیله ایله تو دوری رایشانی ملک
 ایله بجزود در **برطری** قارده ملک
 متصلدر **سکری** ما را کی ملک دیمک ایله
 معر وفند **نخینا** اول کیم نخم لوزانه در
 اکثری صوابه ایچدن اشجار زیتون وارد در
 قورد علی جلای او غولری ملک و بتر و اندرسن
 ملک تو دور و نیکه دیماری بویه ملک ایله
 حدود در **طغوزنجی** قارده ملک دیمک ایله
 معر وفند ایچدن اشجار زیتون وارد در فوسوند
 براموچو استماری مایتم ناغوسنی مایقلاوی

ملک

ملک ایله بجزود در **برطری** بویک تارایه
 متصلدر **اوشجی** بوجد و داخلنده اولان
 اورمانه و چایریق و اراضی ذرک و نخما حدود
 مذکوره ایچده **اوشجی** دیمک ایچدن اشجار زیتون
 وارد در **اوقاف** شریفه لرندن بوی دایمینه
 قضاة قرون مضافانندن بویقه نام قریه سون
 داخل چغملکدر **سین** مبارکه دن سین بوی
 الی سنه سی ماه شوال مبارکی و ایله ایله مورخ
 بلوچ نام قصبه ده حاکم شرع سبامی مولانا
 ابراهیم بن بابی مصدا ایله ایچده شریفه ناطقه
 اولدوغی اوزن قوردچاوش بن مستان نام کیم

[27b] zeytun vardır. Timûr Çelebi mülki ile sâhil-i bahrde arz-ı hâliye ile Todori Ramiyani راميلى و تودورى mülki ile mahdûddur. (S38b) Bir tarafı Kardeme مازدمه mülkine muttasıldur. Sekizinci Mazekli 508 مازكلى mülki demek ile ma'rûfdur. Tahmînen on keyl tohum alur tarladur. Ekserini su basar içinde eşcâr-i zeytun vardır. Kurd Ali Çelebi oğulları mülki ve Betro Andersen استرون ادرسن mülki Todor تودور ve Nikte Dimitri Buye بيته و نيكته و ديترى ميبه mülkleri ile mahdûddur. Dokuzuncu Kazdeme قازدمه mülki demek ile ma'rûfdur. İçinde escâr-ı zeytun vardır. Kostondi Yeramço ييراموچو و استمارى م غم Melagım استمارى م غم Anagosti Mankalavetni اناغوستى ملى

[28a] mülkleri ile mahdûddur. Bir tarafı büyük tarlaya muttasıldır. Onuncu bu hudûd dâhilinde olan ormanlık ve çayırılık ve arâzidir ki tahmînen hudûd-ı mezkûre içinde üç bin dib eşcâr-ı zeytun vardır. Evkâf-ı şerîfelerinden biri dahi yine kazâ-i Koron قرون muzâfâtından Lunka لوقه nâm karye sınırında dâhil çiftlikdür. Sinîn-i mübârekeden bin yigirmi altı senesi (S39b) mâh-ı Şevvâl-i mübâreki evâili ile müverrah Holomec حومج nâm kasabada hâkim-i şer'î sâmi Mevlânâ İbrahim İbn-i Bâlî imzâsı ile mûmzât hüccet-i şer'iyye nâtıka olduğu üzere Kurd Çavuş İbn-i Mestan nâm kimesneden

508 Mazekli مازكلى V: Marekli ماركلى SN.

کامل بر یونان آنچه من رایج ابله مشرقی مال محض
 و حق ضرر فزاید. موقع و موضعین باینه انما
 ابله کمال شایسته و لغله بیان و تعریف و تحمید
 و توصیفند مستغنی در جنسک من نور حوا
 از بعد دین دیوار چکش خردی بعد از باب
 فوقانی که هیچ بناله خانگی و جمعی و چشم بدی
 و باغچه بی و طاش بنا لور که مداور سبلو زبان کار که
 فوقانی بهر غازی و خارج حرمین مجازی حرمیه
 استخار منتهی به غیر منتهی در مشتمل یکی قطعه باقی
 و تخمینا اور دیار اضطرار و وزن قریب چنان
 یکی قطعه باغی و نش باب تخانی خانگی

و آسیای ابله بر مکه باغیانی و قالی و ایوانداز
 و قفدانای نام مواضع و اقله اشجار و قونی
 و زراعت و حرانت و حراتش بر قطعه راغی
 مشتمل در املاک مزبور ذکر اولان مناسبت
 سلطانیه و تمسکات خانیه و حج شریفه
 و صکوک و رعیه منجمه مسک منکرینه داخل
 و حوزة نصر فزندان اولان املاک متصل اولان
 صکره جناب حضرت و اقداسه الله تعالی من جمیع
 الحائف و الحواف مجلس شرف رفیع الشان
 و محفل دین منیف و اشیخ الازکان صدر کاتب
 مستطاب توقع شرفی ابله قبول قولیه قویا ابدان

[28b] kâmil bir yük akçe semen-i râyic ile müşterâ mülk-i mahz ve hakk-ı sarflarıdır. Mevki‘ ve mevzi‘inde bâyi‘ine intimâ ile kemâl-i şöhreti olmağla beyân ü ta‘rîf ve tahdid ü tavsîfden mustağnîdür. (S40a) Çiftlik-i mezbûr cevânib-i erba‘adan dîvâr çekilmiş harîm içinde üç bâb fevkânî kerpiç binâlu hâneyi ve hammâmı ve çeşmeyi ve bağçeyi ve taş binâlu kiremid örtülü bir bâb kârgîr fevkânî burgazı ve hâric-i harîmde mehâzi-i harîm eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi müştemil iki kıt‘a bâğçeyi ve tahmînen ol diyâr ıstılâhı üzere kırk çapalık iki kıt‘a bâği ve beş bâb tahtânî hâneyi

[29a] ve asiyâbı ile bir mükemmel yağhâneyi (S40b) ve Kalı ve Ayvandırma ve Kafdanı nâm mevâzi‘da ⁵⁰⁹ vâkı‘a eşcâr-ı zeytunî ve zirâ‘at ve hırâset olunacak yetmiş bir kıt‘a arâziyi müştemildür. Emlâk-ı mezbûre zikr olunan menâşîr-i Sultâniyye ve temessükât-ı hâkâniyye ve hucec-i şer‘iyye ve sukûk-i mer‘iyye mûcibince silk-i mülklerine dâhil ve havze-i tasarruflarında olan emlâke muttasıl oldukdan sonra cenâb-ı hazret-i vâkıf Amenehu’llâhu te‘âlâ min-cemî‘i’l-mehâ’if vel-mehâvif (S41a) meclis-i şer‘-i şerîf-i refi‘i’ş-şân ve mahfil-i dîn-i münîf-i râsihü’l-erkânda sadr-ı kitâb-ı mustetâbı tevkî‘-i şerîfi ile kabul-i kulûba karîn iden

⁵⁰⁹ mevâzi‘da SV: mevzi‘da N.

حاکم محمد بن زین العابدین ● صدق زین قدره بحجاب
 مرجع اضحیاب النبی ● وازباب الالباب ●
 فضل مشاهیر زمان ● اکمل بخاری در دوران ●
 آسمان علم زمانش خواند ● دهر علامه جهانش
 خواند ● خادم شریعتین ● جالس سجده رسول
 امین ● لازالت عقیدت مشکلات محمولة بانسان
 قلامه ● و محمد رات القضاء منضوقه بقلاست
 حکامه حضور شریفین ● كافة تصرفات شرعیة ^{تین}
 جوازی زمانه ● وعامة تبرعات مرعیه لرینک
 نفاذی وانشانت صافیة وافیة ● وغیرت
 موافقه کافیة ● ابله اقرار ● صبح شرعی ● واعتراف

صبح

صبح مرغی ایدوب بوکاب غنبر بار کهنه نثار که
 سواد سطور ی پایه پایه نردبان سناد ●
 ویاض صفحه پر نوری ساحة سیمین قصر شاد ●
● مجاری مضمونند ذکر ی جاری ولان اوقاف
 مشروحة الاوصاف ● جمیع نواع ولواحق وحد
 وحقوق وطرانق ● و مرافقی ● یله وحد و لیلند
 داخل ولان ابله ● وارضینسی ابله ● حرر اولو عذر
● سطر اولی سطر ● طریق شرعی ● و اسلوب
 مرغی ابله ● سناک ملا ● صحیح محمدن افراز ● و خوض
 صحیح محمدن ممتاز ایدوب ● اولجامع مرغی
 اقامت صلوات مکتوب ● وادی عبادات مرغی

[29b] hâkim-i mahkeme-i dîn-i mübîn sadr-ı pür-kadr-i âlî-cenâb merci'-i ashâbü'n-nühâ ve erbâbü'l-elbâb efdâl-i meşâhîr-i zemân ekmele-i nehârîr-i devrân *asumân a'lem-i zemâneş hâned dehr allâme-i cihâneş hâned*⁵¹⁰. Hâdim-i şer'-i metîn câlis-i seccâde-i Resûl-i emîn. (S41b) Lâ-zâlet akdü'l-müşkilât mahlûlet-i bi-esnân-i aklâmuhû ve muhadderâtî'l-kazâyâ mütetavikatü bi-kalâ'idi ahkâmihî huzûr-ı şerîfnde kâffe-i tasarrufât-ı şer'iyyelerinin cevâzı zemânında ve amme-i teberru'ât-ı mer'iyyelerinin nefâzı evânında niyyet-i safiye-i vâfiye ve azîmet-i muvâfakat-i kâfiye ile ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı

[30a] sarîh-i mer'î idüp bu kitâb-ı anber-bâr-ı güher-nisâr ki sevâd-ı sutûrı pâyê pâyê nerdübân-ı sedâd (S42a) ve beyâz-ı safha-i pür-nûrı sâha-i semîn-i kasr-ı reşâddır mecârî-i mazmûnında zikri cârî olan evkâf-ı meşrûhatü'l-evsâfi cemî' tevâbi' u levâhık ve hudûd u hukûk ve tarâ'ik u merâfıkı ile ve hudûd içinde dâhil olan ebniye⁵¹¹ ve arâzisi ile hurrîre ev lem-yuharrer suttire ev lem-yusatter tarîk-i şer'î ve üslûb-ı mer'î ile silk-i mülk-i sahîhimden ifrâz ve hakk-ı sarf-ı sarîhimden mümtâz idüp, evvelâ câmi'-i (S42b) mezbûreyi ikâmet-i salavât-ı mektûbe ve edâ-yı ibâdât-ı mergûbe

⁵¹⁰ اسمان الخيم زحلش خولد، دهرع م هج حلش خولد . Gök ona zamanın en bilgilisi der, felek ona dünyanın bilgisi der.

⁵¹¹ ebniye SV: ebniyye N.

يَدُنْ كَافَّةِ أَهْلِ السَّلَامِ ۞ وَعَامَّةِ عِبَادِ عِبَادَاتِ
 لِأَنَّهُمْ يَجُوزُونَ خَالَصًا لِحُجَّةِ اللَّهِ الْكَرِيمِ وَتَبَعًا
 لِمَرْضَاتِ رَبِّ الرَّحِيمِ ۞ وَقِفٌ وَحُبْسٌ وَسَلِيمٌ
 يَلِدُهُ ۞ وَأُولَايَاهُ مَا فِي سُلَيْمَانَ بَدَسْتِ
 الْوَبِّ سَائِرِ مَنَافِعٍ مَعْلُومَةٍ سَبِيلُهُ مُسْتَفْعٍ ۞
 وَعَوْدٌ بِمَعْرِفَةِ سِيِّئِهِ مَتَمِّعٌ وَأُلُقٌ يَجُوزُ
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقِفٌ وَسَبِيلٌ لَدَهُ ۞ وَتَقْوُدُ
 مَعَهُودُهُ وَمَسَالِحُ مَوْصُوفَةٍ مَعْدُودَةٍ ۞
 وَذِكْرٌ وَلِنَانٌ قَوِيٌّ وَعَقَارَاتٌ وَمَرَازِعٌ وَرَأْسُ
 وَأَنْبِيَاءُ وَمُرَافِقِي يَجِينُ ۞ وَأَنَّ أَدْوَانَ زُرْعَتِ
 وَأَلَاتِ حِرَاتِ يَلَهُ وَقَوْلٌ وَجَارِيَةٌ وَبَارِكَةٌ وَغَنَاءُ

وَصُورٌ صَغِيرَةٌ وَقَرْنٌ صَغِيرٌ يَلَهُ بِالْفَا مَا بَلَغَ
 مَصَالِحَ جَامِعِ مَرْبُورٍ ۞ وَمَهْمَاتٌ مَعْبُدَةٌ مَذْكُورَةٌ
 ۞ وَمَصَارِفُ خَيْرَاتٍ مَذْكُورَةٌ ۞ وَوَلَاؤُهُ وَمَنْبَرَاتُ
 مَسْفُورَةٌ ۞ يَجُوزُ وَقِفٌ يَلَهُ دِيُونُ عَقَارَاتِ
 وَتَقْوُدِي وَمَنْقُولَاتٍ فِيمَنْدَنَ مُسْتَقْلَا
 مُسْتَفْعٍ بِرُؤُوبٍ وَقَفِيَّتِي مُتَعَارِفٌ أَوْلَايَ ۞
 إِصَالَتِ يَلَهُ مُسْتَقْلَا مُسْتَفْعٍ بِهِ أَوْلِيَايَ عَقَارَاتِ
 تَبَعَتِ يَلَهُ تَجْمُوزِ يَدُنْ أُمَّةٍ مُجْتَمِعِينَ رِضْوَانِ اللَّهِ
 تَعَالَى عَلَيْهَا جَمْعِينَ ۞ رَأْيٌ شَرِيفٌ لِي وَرِزْقٌ
 وَقِفٌ وَسَبِيلٌ لَدَهُ كَرِيمٌ نَصْرُهُ مُشَارِ يَلَهُ
 حَضْرَتٌ وَقِفٌ وَقِفٌ لِحَالِ وَرِزْقِ خَيْرِ حَسَنَةٍ

وصو

[30b] iden kâffe-i ehl-i İslâm ve âmme-i ubbâd-ı ibâd-ı Rabbü'l-enâm için hâlisen li-vechi'llâhi'l-kerîm ve ibtigâ'en li-merzâti'r-Rabbi'r-rahîm vakf u habes ve teslim eyledim. Ve ol ebniyye-i mâ'î müslimîn abdest alup sâyir menâfi'-i ma'lûmesiyle müntefi' ve avâyid-i ma'rûfesi ile mütemetti' olmak için fi-sebîli'llâh vakf ve tesbîl etdim. Ve nukûd-ı ma'hûde ve mebâlig-i (S43a) mevsûfe-i ma'dûdeyi ve zikr olunan kurâ ve akârât ve mezâri' ve arâzî ve ebniyye ve merâti'i içinde olan, edevât-ı zirâ'at ve alât-ı hirâset ile ve kûl ve câriye ve bârgîr⁵¹² ve aġnâm

[31a] ve su sığır ve karasıġırları ile bâligân-mâ-belaġ mesâlih-i câmi'-i mezbûr ve mühimmât-ı ma'bed-i mezkûr ve mesârif-i hayrât-ı mezkûre ve levâzım-ı müberrât-ı mesfûre için vakf eyledim, deyüp akârâtı ve nukûdı ve menkûlât kısmından müstakillen müntefe'un-bih (S43b) olup vakfiyyeti müte'âref olanı asâlet ile müstakillen müntefe'un-bih olmayı akâra teba'iyyet ile tecvîz iden e'imme-i müctehidîn Rıdvânu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'in re'y-i şerîfleri üzere vakf⁵¹³ ve tesbîl itdiklerinden sonra müşârün-ileyh hazret-i vâkıf vâkıfû'l-hâl vezîr-i hatîr-i huçeste

⁵¹² bârgîr SV: bâġîr N.

⁵¹³ VġA-100-38-5/1 (46).

خصال فضل الله تعالى وقرن بالفتح ماله
 فكره سديد وراي رشيديايدوب واقاف
 مزبور ابوصافك محصوني مصارفة صرفه
 بزقانون لطيف ودخلى مواجبه خرجده زبنا
 منيف وضع اذ بديره مادامه حاصله خريجه
 كافي ومحصول مصروفه وافى ولا اول مناج
 قويم وقسطاس مستقيم دن رجوع وعدول
 وغفلت وذم هول اول نمايه ثبت لله تعالى
 دعائم عزه على ابود واستس قويم سعاده
 على الخلود وزيره مشار اليه كاردان مشير
 خبير غيب الاخسان حضرت بدي شويه شرط

يلد بديركه وقف مزبور بزمستقيم ومنتبين
 امانت وصادق متعين صاحب راي رشيد
 مالك فكره سديد عاقل وكمال ورفيد كا مرتبه
 ومنوع وملتسع ودين دار مشوق نصيب اله
 ناله قرای مزبور ومزارع مسنون ونفود
 مشروحه وعقارات مسطورين بصرفات
 وحقية ايله متصرف ولوب حاصل اولان
 زرع ونما سندن شرطيه ووقى كمالينغ رعنا
 وديما غلات واقا فاك نما واز يادي مقدمانه
 صرف واقا يدوب وظيفه قوت يوي اولوز
 بجهيه متصرف اوله ووقف شريعه كتاب

31b/32a.

[31b] hisâl nazzama'llâhu te'âlâ ahvâlehû ve karrane bi'n-necahi emâlehû fikr-i sedîd ve re'y-i reşîd idüp, evkâf-ı mezbûretü'l-evsâfin mahsûlunı mesârifine (S44a) sarfda bir kânûn-ı latîf ve dahlini mevâcibine harcda bir üslûb-ı münîf vaz' itdiler. Mâdâm ki hâsılı harca kâfi ve mahsûl masrûfa vâfi ola. Ol minhâc-ı kavîm ve kıstâs-ı müstakîmden rücû' ve udûl ve gaflet ve zühûl olunmaya. *Sebbeta'llâhu te'âlâ de'â'ime izzihî ale'l-übûd ve essese kavâime sa'âdetihî ale'l-hulûd*⁵¹⁴ vezîr-i müşârûn-ileyh kârdân-ı müşîr habîr-i amîmü'l-ihsân hazretleri şöyle (S44b) şart

[32a] eylediler ki; vakf-ı mezbûre bir müstakîm ve mütediyyin emânet ve sadâkatı mütte'ayyin sâhib-i re'y-i reşîd mâlik-i fikr-i sedîd âkıl ve kâmil ve perhîz-i kâr müttakî ve müteverri' ve müteşerri' ve dîndâr mütevellî nasb oluna. Tâ ki kurâ-yı mezbûre ve mezâri'-i mesfûre ve nukûd-ı meşrûha ve akârât-ı mastûreyi tasarrufât-ı vakfiyye ile mutasarrıf olup hâsıl olan rub' u nemâsından şürût-ı âtiye-i vakfi kemâ-yenbağî merâ'ât ve dâ'imâ (S45a) gallât-ı evkâfın nemâ ve izdiyâdı mukaddimâtına sarf-ı evkât idüp vazîfe-i tevliyet yevmî otuz akçeye mutasarrıf ola. Ve vakf-ı şerîfe küttâb-ı

⁵¹⁴ Allah onun halk üzerinde olan yüceliğini daim kılsın ve kıyamete kadar mutlu olsun.

ثقات وامنای آئناندن بر محاسب و متقی
و دین امانت و صدق متعین کمالی احوال
حسابه عارف تفصیل قواعد فایز و واقف
بر کاتب نصب و نوب و وظیفه کتابت یومی و ان
اچقه به متصرف و اولاد و ثقات مسلمانان
و صلحای موحدین دن یکی انلو زیاده و پنج نفر
جانی نصب و نوب انلو جانیلر قرائی مزبوره
و مزارع مستطون دن جمع اموال و حسب
المعاد متولی و وقفه ایصال الی نوب جنایت
اندکری تقدیرجه و وظیفه جنایت هربری
یومی سکر زانی دن یکی یومی و انالی اچقه

وظیفه به متصرف و اولاد و حکایت غیر جاری
بیاده بقود مستغنون و عقارات مستطون
ربع و نصابی تحصیل اجتهاده حد دن زیاده
سعی ایوب خدمت و فقی جمع مصالحنان
تقدیر و باقی قوم یوب بوجه استقامت متولی
تسلیم ایوب یومی بش اچقه و وظیفه به متصرف
اولاد و محمود حضرت قران صلاح حالیه
مشار الیه بالنان شروط صحه صلوات و واقف
بر امام دین عارفه یومی و انالی اچقه و وظیفه
و غیر بله اول شرطه که کل یوم جامع شریفه
اوقات خمسده امانت و محراب بعد صلوة

[32b] sikât ve ümenâ-yı esbâtdan bir muhâsib ve müttakî ve deyyin-i emânet ve sadâkati müte'ayyîn kemâ-yenbağî ahvâl-i hesâba ârif tefâsîl-i kavâ'id-i defâtire vâkıf bir kâtib nasb olunup vazîfe-i kitâbet yevmî on akçeye mutasarrıf ola. Ve sikât-ı müslimîn ve sulehâ-yı muvahhidînden iki atlu (S45b) bir piyâde üç nefer câbî nasb olunup atlu câbîler kurâ-yı mezbûre ve mezâri'-i mastûreden cem'-i emvâl ve hasbe'l-mu'tâd mütevellî-i vakfa isâl eyleyüp cinâyet itmedikleri takdîrce vazîfe-i cibâyet her biri yevmî sekizer akçeden ikisi yevmî on altı akçe

[33a] vazîfeye mutasarrıf olalar. Ve câbî-i gayr-ı câ'î-i piyâde nukûd-ı mesfûre ve akârât-ı mastûre rub' u nemâsını tahsîle ictihâda hadden ziyâde sa'y idüp (S46a) hizmet-i vakfî cemî'-i masâlihinden takdîm ve bâkî komayup bervech-i istikâmet mütevellîye teslim idüp yevmî beş akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve mücevvid-i hazret-i Kur'ân salâh-ı hâlîyle müşârün-ileyh bi'l-benân şürût-ı sıhhat-i salâta vâkıf bir imâm-ı deyyin-i ârife yevmî on altı akçe vazîfe virile. Ol şartla ki küllü yevmî câmi'-i şerîfde evkât-ı hamsede imâmet ve mihrâbda ba'de salât

الفجر سورة يس وبعد صلوة العصر سورة
 النبأ وبين العشاءين سورة التمجيد
 وبعد صلوة العشاء سورة الملك تلاوت
 يدوب بعد الأتمه يادشاه اسلام وعساكر
 منصوره مطلق الأعلام وواقف رفيع
 المقامه دعای خیر له ختمه کلایم مبلغ
 مزبور دن اون چقه مخربیه التي چقه قرآنیه
 اوله وبرزاج اهل قرآن مع صفات سالفة
 البیان سر محفل زمره دور خوان خطیب
 لیب خوش الحان یومی اون دورت چقه وظیفه
 ویریه اول شرطه که ایام جمعه مبارکه ده دور

خواننده

خواننده رئیس اولوب وقت صلوة شری داخل
 اولجه قرآن عظیم الشانله بزجر من شریف
 تلاوت بعده وجه شریع اونون خطابت
 وصلوة جمعه فی اقامت واملات ابن مبلغ
 مزبور دن اون چقه وظیفه خطابت وکلیسی
 وظیفه دور لیکسی وظیفه سر مخفی وریاست
 اوله خطیب بله دور خواندی نفر اوله
 وواج نفر خوش اواز صوت بلند لیکه امثالند
 ممتاز مؤذنه یومی هر یینه سکر ز چقه دکل
 یومی بکری دورت چقه وظیفه ویریه تاکه
 اوقات ختمه ده مناوله بیله خدمت واعباد

[33b] i'l-fecr sûre-i Yâsîn ve ba'de salâti'l-asr sûretü'n-Nebe' ve beyne'l-ıŝâ'eyn sûre-i (S46b) Elif-Lâm-Mim e's-secde ve ba'de salâti'l-ıŝâ' sûretü'l-Mülk tilâvet idüp, ba'de'l-itmâm pâdişâh-ı İslâm ve asâkir-i mansûre-i muzafferetü'l-a'lâm ve vâkif-ı refi'ü'l-makâma du'â-yı hayr ile hatm-i kelâm ide. Meblağ-ı mezbûrdan on akçe mihrâbiyye altı akçe ⁵¹⁵ Kur'âniyye ola. Ve bir sâlih ehl-i Kur'ân câmi'-i sıfât-ı sâlifetü'l-beyân ser-mahfil-i zümre-i devr-hânân hâtib ü lebîb-i hoş-elhâna yevmî on dört (S47a) akçe vazîfe virile. Ol şartla ki eyyâm-ı Cum'a-i mübârekeke devr-

[34a] hânlara re'îs olup vakt-ı salât-ı şer'î dâhil olunca Kur'ân-ı azîmü'ŝ-şândan bir cüz-i şerîf tilâvet ba'dehû vech-i şer'î üzere hitâbet ve salât-ı cum'ayı ikâmet ve imâmet ide. Meblağ-ı mezbûrdan on akçe vazîfe-i hitâbet ve ikisi vazîfe-i devr ikisi vazîfe-i ser-mahfilî ve ⁵¹⁶ riyâset ola. Hatib ile devr-hânlar yedi nefer ola. (S47b) Ve üç nefer hoş-âvâz savt-ı bülend ile emsâlinden mümtâz mü'ezzinlere yevmî her birine sekizer akçeden küllü yevm yigirmi dört akçe vazîfe virile. Tâ ki evkât-ı hamsede münâvebe ile hidmet ve a'yâd

⁵¹⁵ VN- : meşrût-ı sûre-i S.

⁵¹⁶ ve SV: -N.

ولبالي شهر رمضان وایام جمعه ده صلا
 مؤذنی یله بش مؤذن الفاق وجمعیان لر
 وایکی کسنه دخی صلا مؤذنی ولوب یلام
 جمعه ده جماعات سسینه وقت معناد ده
 قتراب وقت صلوقی علامه و خواب غفلت
 اشتغالدن یقاطه اقام و صلوة جمعه
 ایچون وقتی یله تهیوه و استعداده تلبیه
 یاسن اهتیار ایبلر بو مقابله ده هر برسه
 یومی یکیشر اچمه دن کل یور دورت اچمه وظیفه
 ویرسیله مؤذنین زمره سنندن فریم رئیس
 مؤذنین اولور سه جعت ریاست یومی بر اچمه

دخی متصرف اولار وهر مؤذن یولین قبل
 آلامه اوج اخلاص شریف تاروت ایدوب
 واون تبرک صلوات شریفه وروب سرور
 انبیا علیه اکل التحیار روح بر فخر خیریه یون
 افسد ایدوب بو مقابله ده یومی بر اچمه
 وظیفه ی متصرف اولوب وظیفه یومی لری
 طغوز اچمه اولار واتی نفر دور خواجه یومی یکیشر
 اچمه وظیفه دن کل یورون ای اچمه وظیفه
 ویرسیله تا که ایام جمعه ده خطیب یله
 همسریان اولوب یدی نفر اهل قران قبل
 صلوة الجمعه قران عظیم الشان یله بر موجب

دخی

[34b] ve leyâlî-i şehri Ramazan ve eyyâm-ı Cum'ada salâ mü'ezzinleri ile beş mü'ezzin ittifâk ve cem'iyet ideler. Ve iki kimesne dahi salâ mü'ezzinleri olup eyyâm-ı Cum'ada cemâ'ât-i müslimîne vakt-ı mu'tâdda iktirâb-ı vakt-ı (S48a) salâtı i'lâm ve hâb-ı gaflet-i iştigâlden ikâza ikdâm ve salât-ı Cum'a için vakti ile teheyü' ve isti'dâda tenbîh bâbında ihtimâm ideler. Bu mukâbelede her birine yevmî ikişer akçeden küllü yevm dört akçe vazîfe virile. Mü'ezzinîn zümresinden her kim re'îsü'l-mü'ezzinîn olursa, cihet-i riyâset yevmî bir akçeye

[35a] dahi mutasarıf ola. Ve her mü'ezzin nevbetinde kable'l-ikâmet ⁵¹⁷ üç ihlâs-ı şerîf tilâvet idüp (S48b) ve on bir kerre salavât-ı şerîfe virüp, Server-i enbiyâ aleyhi ekmelü't-tehâyâ rûh-ı pür-fütûhlarına sevâbın ihdâ idüp, bu mukâbelede yevmî birer akçe vazîfeye mutâsarıf olup, vazîfe-i yevmiyyeleri dokuzar akçe ola. Ve altı nefer devr-hâna yevmî ikişer ⁵¹⁸ akçe vazîfeden küllü yevm on iki akçe vazîfe virile. Tâ ki eyyâm-i Cum'ada hatîb ile hem-zebân olup yedi nefer ehl-i Kur'ân kable salâti'l-Cum'a kırâ'at-ı Kur'ân-ı (S49a) azîmü's-şân ile ber-müceb-i

⁵¹⁷ VGA-100-38-5/2 (47).

⁵¹⁸ ikişer SV: -N.

وَأَذَانِي عَلَيْهِمْ يَا زَادَ نَهْمِي مَا قَلْبُ حُضْرٍ
جَامِعِ شَرِيفِي زُنُورِ وَضِيَاءِ إِلَهِي **وَبُرُكْسَتِهِ**
مُعْرِفِ لَوْلُبٍ قَبْلَ صَلَوةِ الْجَمْعَةِ وَهَذَا يَأْتِي
إِسْلَامُهُ دَعَاؤُهُ وَاقِفِ رَفِيعِ الْقَدَرِي ذِكْرِهِ
وَإِحْيَا اَيْدِي يَوْمِي كِي فَجْهِ وَظِيْفَتِهِ مَتَّصِفِ
أَوْلَا **وَبُرُكْسَتِهِ** نَهْتِ حَوْلِ لَوْلُبِ يَوْمِ جَمْعَتِهِ
بَعْدَ مَا تَلَا فِي نَقْلِ شَرِيفَتِي لَطِيفِ اِيْلِهِ
قَلْبِ اَهْلِ جَمَلِي زُنُورِ **وَجَامِعِ بَارِعِ مَبَارِكِي**
نَمُونَةُ بَيْتِ مَعْمُورِ اَيْدِي يَوْمِي وَجِ اِيْلَتِهِ
وَظِيْفَتِهِ مَتَّصِفِ **أَوْلَا** **وَبِرْءَالِ كِتَابِ**
وَالنَّسْتِ كَمَالِ وَرِعِ وَتَقْوَاهِ مِظَنَّهُ وَاعْظَمَهُ كَلِمَتُهُ

كبريا

يَكْرَمِي فَجْهِ وَظِيْفَتِهِ وَبِرْءَالِهِ **تَاكْرِمُهُ** صَلَوةِ الْجَمْعَةِ
كِتَابِ كَرِيمَتِهِ نَبِيْلِي اِيَاتِ بَلِيغَتِي تَغْيِيرِ دَلِيْلَتِي
اِيْلَهُ تَغْيِيرِ وَاَحَادِيثِ قَدْسِيهِ وَسُنُوْبِهِ اِيْلَهُ حُضْرِ
مَجْلِسِهِ نَبِيْهِ وَتَذَكُّرِ اِيْدِي **وَبُرُكْسَتِهِ** قِيَمِ لَوْلُبِ
اَسْبَابِ جَامِعِ مَبَارِكِي حِفْظِ اِيْلِهِ تَقْوِيْدِ تَامِ وَاِيْلِ
جَامِعِ بَارِعِي زَمَانِيْلِهِ فِعْ وَتَغْلِقِ اِيْلَتِهِ اَهْتِمَامِ اِيْلِهِ
كَلِمَتِهِ بَشْرُ اِيْلَتِهِ وَظِيْفَتِهِ مَتَّصِفِ **أَوْلَا** **وَبُرُكْسَتِهِ**
فَرَاشِ لَوْلُبِ جَامِعِ شَرِيفَتِكَ دَاخِلِي وَخَارِجِي
كُنْسِ وَتَنْظِيْقِ عَادَتِ وَفِيْدِي اِيْلَتِهِ اِيْلَتِ جِهْتِ
اَوْلُوْبِ دَايِ خِيْمَتَانِ اَعَانَتِي اَيْدِي وَاَصْحَابِ
فَرَاشَتِ جِهْتِ فَرَاشَتِ يَوْمِي كِي فَجْهِ وَظِيْفَتِهِ

[35b] *ve izâ tûliyet aleyhim ayâtühû zâdethüm îmânen*⁵¹⁹ kulûb-ı huzzâr-ı⁵²⁰ câmi'-i şerîfî pür-nûr ve ziyâ ideler. Ve bir kimesne mu'arrif olup kable salâti'l-Cum'a ve ba'dehâ pâdişâh-ı İslâma du'â ve nâm-ı vâkîf-ı refî'u'l-kadri zikr ve ihyâ idüp yevmî iki akçe vazîfeye mutasarrîf ola. Ve bir kimesne na't-hân olup eyyâm-ı Cum'ada ba'de tamâmî't-tilâvet nakl-i na't-ı şerîf-i Nebiyy-i latîf ile kalb-i ehl-i meclisi (S49b) pür-nûr ve câmi'-i bâri'-i mübâreki nümûne-i Beyt-i Ma'mûr idüp, yevmî üç akçe vazîfeye mutasarrîf ola. Ve bir âlim bi'l-kitâb ve's-sünne kemâl-i vera' ve takvâya mazanne vâ'ize küllü yevm

[36a] yigirmi akçe vazîfe virile. Tâ kim ba'de salâti'l-Cum'a Kitâb-ı Kerîmden bir iki ayât-ı beyyinâtı takrîr-i dil-pezir ile tefsîr ve ehâdis-i kudsiyye ve nebeviyye ile huzzâr-ı meclise tenbîh ve tezkîr ide. Ve bir kimesne kayyım olup, esbâb-ı câmi'-i mübâreki (S50a) hıfz ile takayyüd-i tâmm ve bâb-ı câmi'-i bâri'-i zemâniyle feth ve iğlâk bâbında ihtimâm idüp, küllü yevm beşer akçe vazîfeye mutasarrîf ola. Ve bir kimesne ferrâş olup câmi'-i şerîfin dâhilini ve hâricini kens ve tanzîfî âdet ve kayyım ile yek-dil ve yek-cihet olup, edâ-yı hizmetde i'ânet idüp, ol sâhib-i ferâset cihet-i firâşet yevmî iki akçe vazîfeye

⁵¹⁹ [Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen] kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran [ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen] kimselerdir. **Enfâl 8/2.**

⁵²⁰ huzzâr-ı SV: huzzâ N.

متصرف اولاد، و بر کسسه جامع شریفناجر
 اولوب وقتی ايله اشعاع القاديل انماکة جامع
 با عی بزور و مونه بیت معمور ایدوب بومقابله
 یومی و بیچ اچمه وظیفه یمتصرف اولاد و سید
 مستوئیدن کل یوم بکلیسر اچمه داخلی لوب جامع
 شریفناک قیدیل و منکسه و قیل و سایر لوازمه
 صرف لیه و بر اهل هندسه آدم مرتجی اولوب
 محتاج مرت و لان مواضعی اصلاح و وقت
 و زمانی ايله واقع حال متولی اعلام و افضاح
 ایدوب بومقابله ده نومی اچمه وظیفه یمه
 متصرف اولاد و بر قابل و عاقل و فتنه کامل

کسسه

کسسه صور لوبی اولوب نومی اچمه وظیفه
 متصرف اولاد اول شرطه کند اول و لخبته
 و و فقیه نانیه ده انشاء الله تعالی درج اولوب
 مرحومه و مغفور له برادر لری و حجون وقف
 سورد قاری چشمه یمه و سفایه نه خدمت و یک
 وقف شریفناک مصالحه کفایته سعی و همت ایله
 و جامع مبارک زیت و شمیر و غن و حصیر
 و سایر مهمات حجون کل یوم و انرا اچمه دن سنه
 اوج سبک الی یون اچمه صرف اولوب قرآن و قیم
 زمانی ايله قادیلی اشغال و اصاعت سببات
 جامعدن احتراز ایدوب بالاهم الحفظ و صون

[36b] mutasarrıf ola. Ve bir kimesne câmi‘-i (S50b) şerîfde çerâğî olup, vakti ile iş‘âl-i kanâdîl itmekle câmi‘-i bâri‘i pür-nûr ve nümûne-i Beyt-i Ma‘mûr idüp, bu mukâbelede yevmî üç akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve yed-i mütevellîden küllü yevm ikişer akçe dahi alup, câmi‘-i şerîfin kandîl ve miknese ve fitîl ve sâyir levâzımına sarf eyleye. Ve bir ehl-i hendese âdem meremmetci olup, muhtâc-ı meremmet olan mevâzi‘i islâh ve vakt ü zamânı ile vâki‘-i hâli mütevellîye i‘lâm ve ifsâh (S51a) idüp, bu mukâbelede yevmî iki akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve bir kâbil ü âkıl ve fenninde kâmil

[37a] kimesne suyolcu olup, yevmî altı akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ol şartla ki kendülerin çeşmelerine ve vakfiyye-i sâniyede inşâallâhu te‘âlâ derc olunup, merhûm ve mağfûrun-leh birâderleri rûhiyçün vakf buyurdıkları çeşmeye ve sikâyeye hizmet ve iki vakf-ı şerîfin mesâlihine kifâyete sa‘y ü himmet eyliye. (S51b) Ve câmi‘-i mübârekin zeyt ü şem‘-i revgan ve hasîr ve sâ‘ir mühimmâtıyçün küllü yevm onar akçeden senevî üç bin altı yüz akçe sarf olunup, ferrâş ve kayyım zemânı ile kanâdîli iş‘âl ve izâ‘at-i esbâb-ı câmi‘den ihtirâz idüp, bilâ-ihmâl hıfz u savmı

إليه اشتغال العين **وشرط** اليدين **وشرط** اليدين **وشرط** اليدين **وشرط** اليدين **وشرط** اليدين
الاصحاب **البحر** **المتيقن** **برهان** **از** **باب** **الدقيق**
سرد **فرا** **وليا** **ناج** **سرفنيا** **مصدا** **اسرار**
ربانية **مظهر** **انوار** **سجانيه** **ذو** **الحسب**
الظاهر **والنسب** **الظاهر** **سلا** **له** **سيدا** **المر**
مرشد **السالكين** **ومرشد** **الطالبين** **عزيز**
وينبوي **وشيع** **واجب** **التوفير** **لري** **قطب** **ديوه**
وجود **اسكندري** **سيد** **محمود** **افندي** **خضرت**
قدس **الله** **سنت** **واقفاه** **وادامه** **في** **مقاول** **الارشاد**
الى **غاية** **الذمر** **ومستفاه** **مادانه** **ووجود** **مهمود**
داخل **دايره** **وجود** **اولاه** **وقف** **سرفنيسه** **نظار**

ومراعات **شروط** **مستفوية** **نظر** **غمايت**
يوز **لوقباله** **ده** **زاويه** **سرفنيسه** **جانب**
وقعد **لوي** **وتوز** **الحقه** **وبريله** **بده** **جهت**
نظارت **زاويه** **سرفنيسه** **لرند** **سجاد** **نشين** **وقفا**
مبارك **لرند** **مقيسه** **وميكن** **ولان** **شيخ** **صاحب**
بصارت **مشروطه** **لوي** **بهر** **كم** **ول** **زاويه** **ده**
شيخ **اوريسه** **وظيفة** **مزبون** **بمنصرف** **اولاه**
بعده **فرض** **ناظر** **راي** **حاله** **الشرع** **مفوض** **اولاه**
وحضرت **عزيز** **مزبور** **لشابقا** **الله** **الى** **نهاية**
لدهور **مدينة** **اسكندريه** **مقر** **ذات** **مكارم**
انار **لري** **ولما** **غله** **متر** **لار** **ان** **ومرشد** **انوار**

[37b] ile iştigâl ideler. Ve şart eylediler ki sultân-ı ashâbü't-tahkîk bürhân-ı erbâbü't-tedkîk ser-defter-i evliyâ tâc-ı ser-i asfiyâ masdar-ı (S52a) esrâr-ı Rabbâniyye mazhar-ı envâr-ı subhâniyye zu'l-hasebi'z-zâhir ve'n-nesebü't-tâhir sülâle-i Seyyîdü'l-mürselîn mürşidü's-sâlikîn ve merrebîü't-tâlibîn azîz ü pîrleri ve şeyh-i vâcibü't-tevkîrleri kutb-ı dâ'ire-i vücûd Üsküdarî Seyyîd Mahmud Efendi Hazretleri kaddesa'llâhu sırrahû ve ebkâhû ve edâmehû fi-makâmi'l-irşâd ilâ-gâyeti'd-dehri ve müntehâhû mâdâm ki vücûd-ı bihbûdları dâhil-i dâyre-i vücûd ola. (S 52b) Vakf-ı şerîflerine nezâret

[38a] ve mürâ'ât-ı şürût-ı mesfûreye nazar-ı inâyet buyurup, bu mukâbelede zâviye-i şerîflerine cânib-i vakfdan yevmî otuz akçe virile. Ba'dehû cihet-i nezâret zâviye-i şerîfelerinde seccâde nişîn ve makâm-ı mübâreklerinde mukîm ü mekîn olan şeyh-i sâhib-i besârete meşrûta olup, her kim ol zâviyede şeyh olursa vazîfe-i mezbûreye mutasarıf ola. Ba'dehûm nasb-ı nâzır re'y-i hâkimü'ş-şer'a (S53a) müfevvez ola ve hazret-i Azîz-i mezbûrun ebkâhu'llâhu ilâ-nihâyeti'd-dühûr Medîne-i Üsküdar'da makarr-ı zât-ı ⁵²¹ mekârim-asârları olmağla menzil-i ebrâ u mehbit-i envâr

⁵²¹ VGA-100-38-6/1 (48).

اولان زاويه شريفه لري فقر سيندان الى بنفرض
 درو نيشانه كل يوه هر برينه او خواجه دن يوي
 يوز انمش شرفه و مير يوب و نور نقره جماله
 حمله قران عظيم الشان دن اولوب عزيز مير يوزك
 جامع بار عترت دن بروقت مناسبه قران عظيم
 الشان دن بر جزو شريف تاروق تمكه كل
 يوه برخه شريفه اوسوب اول جزو شريفك
 ثواب و فضيلتي سيد كائنات سند موحودا
 سلطان وليا سند اصفياء رسول اقبالين
 امان و قبلاتين رسول جناب كبير حضرت محمد
 مصطفائك عليه افضل التسليمات و اكمل

الخيات روح مظهر لرينه اهدا اين لوه و نش
 جزو شريفك جزو ثوابي حضرت رسول الهك
 صلى الله تعالى عليه وسلم ازواج مظهره زالك
 و اولاد كرامه جامع السعادات و چهار ريان
 كزي و ساير اصحاب سعادت قيرخه ارواح
 شريفه لرينه همه اليه لوه و نش جزو شريفك
 ثوابي بوفيقك كم عايدان ملك و جوده قد
 بصمه سنه سبب صوري و باعث ظاهره
 اولوب شرعاً متمم حقوق حسنة لري و افر
 و تحزنا عن الحقوق جفوق و الذي مراعات اوردنه
 دين بلكه فرض عين ابد و كظاهر اكن حرمه خيره سلطان

الحق

[38b] olan zâviye-i şerîfeleri fukarâsından elli beş nefer dervîşâna küllü yevm her birine üçer akçeden yevmî yüz altmış beş akçe virilüp, otuz neferi cümlesi hamele-i Kur'ân-ı azîmü'ş-şândan olup azîz-i mezbûrun câmi'-i bâri'lerinde bir vakt-i münâsibde Kur'ân-ı (S53b) azîmü'ş-şândan birer cüz-i şerîf tilâvet itmekle küllü yevm bir ⁵²² hatm-i şerîf olunup on cüz-i şerîfin sevâb ve fazîletini Seyyîd-i kâ'inât senedi mevcûdât sultân-ı evliyâ senedi asfiyâ resûl-i sakaleyn imâm-ı kıbleteyn Resûl-i cenâb-ı kibriyâ hazret-i Muhammed Mustafa'nın aleyhi efdalü't-teslîmât ve ekmelü't-

[39a] tahiyât rûh-ı mutahharlarına ihdâ ideler. Ve beş cüz-i şerîfin ecr ü sevâbını hazret-i Resûlullâhın (S54a) sallallâhu te'âlâ aleyhi ve sellem ezvâc-ı mutahhara-i zâkiyât ve evlâd-ı kirâm câmi'ü's-sa'âdât ve çehâriyâr-ı güzîni ve sâyir ashâb-ı sa'âdet-karîni ervâh-ı şerîfelerine hibe eyliyeler. Ve beş cüz-i şerîfin sevâbını bu fakîrin ketm-i âdemden memleket-i vücûda kadem basmasına sebep-i sûrî ve bâ'is-i zâhirî olup, şer'ân zimmetimde hukûk-ı ihsânları vâfir ve taharruzen ani'l-hukûk hukûk-ı vâlideyni merâ'ât üzerime (S54b) deyn belki farz-ı ayn idüğü zâhir iken, harem-i muhterem-i sultânide

⁵²² bir SV: birer N.

حذرات سلطانیه صرف عمر عزیز تمکله
 انزلت خدمت من محروم و لغنه و الذم روح
 هبة الیه لر رب رحمتها کما ربانی صغیر
 باقی و نجر شریفک ثوابی و افضک لعماد
 روح شریفه الیه لر و کرمی شرف درویش
 هر بری جنید و با نیک نشان و بره هر بری
 سینه محل از بون ده سیک عدد توحید خدی مجید
 و نور عدد صلوات شریفه و اوج سوره مبارکه
 اخلاص تلاوت بدو با و نهرش توحید و تصلبه
 و تلاوتک ثوابی عزیزه و مرشد نور ولایت
 کوکب درزی فاک هدایت باعث سعادت دنیا

و آخر تم فرمودند بمحمد افندی حضرت توری روح
 طیلرینه هدی بن لر و بش نفی توحید و تصلبه
 و تلاوتک ثوابی حلیله جليلة سینه لاصالحا
 رابعه لوقف و باج المستورات حاجه
 خاتون ابنة عبد الله روجه هبة الیه لر
 و اوج نفی توحید و تصلبه و تلاوتی ثوابی
 متعلقا تمدن فاطمه خاتون روجه هبة
 لیس لر و بر نفی توحید و تصلبه و تلاوتی
 ثوابی رخ زیبا لوله روجه هبة لیس لر
 و بر نفی توحید و تصلبه و تلاوتی ثوابی
 حضرت عزیزک قدیمی امکار و بالفعک

و آخره

[39b] hidemât-ı sultâniyyeye sarf-ı ömr-i azîz itmekle, onların hizmetinden mahrûm olduğum vâlideynim rûhlarına hibe eyliyeler. *Rabbi irham-hümâ kemâ-rabbeyânî sagîran* ⁵²³ bâkî on cüz-i şerîfin sevâbını vâkıf-ı kesîrû'l-ma'ârif rûh-ı şerîfine hibe eyliyeler. Ve yigirmi beş nefer dervîşân ki her biri Cüneyd ve Bayezid'den nişân vire. Her biri yine mahall-i mezbûrede bin aded tevhîd-i hayy-i mecîd ve yüz (S55a) aded salâvât-ı şerîfe ve üç sûre-i mübâreke-i İhlâs tilâvet idüp, on neferi tevhîd ü tasliye ve tilâvetinin sevâbını azîzim ve mürşidim nûr-ı velâyet kevkeb-i dürrî-felek-i hidâyet bâ'is-i sa'âdet-i dünyâ

[40a] ve ahiretim merkûm Seyyîd Mahmud Efendi Hazretleri rûh-ı tayyiblerine hediye ideler. Ve beş neferi tevhîd ü tasliye ve tilâvetinin sevâbını halîle-i celîlem seyyidetü's-sâlihât râbi'atü'l-vakt ve tâcü'l-(S55b) mestûrât Hadice Hatun ibnet-i Abdullah rûhına hibe eyliyeler. Ve üç neferi tevhîd ü tasliye ve tilâveti sevâbını müte'allikâtımdan Fatma Hatun ruhına hibe eyliyeler. Ve bir neferi tevhîd ve tasliye ve tilâveti sevâbını Ruh-ı Zîbâbula rûhına hibe eyliyeler. Ve bir neferi tevhîd ü tasliye ve tilâveti sevâbını hazret-i azîzin kadîmî emekdâr ve bi'l-fi'l

⁵²³ “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, (şimdi de sen onlara öyle rahmet et!)” **İsrâ 17/24.**

حامل اسرار و تربی داری عثمان دده روحه
 هیه ائلیه و بزغری توحید و تصلیه و تلاوت
 توای لا یزاد در الیاس اثار و حبه و بزغری
 توحید و تصلیه و تلاوت توای خزینه دارو علی
 اثار و حبه و بزغری توحید و تصلیه و تلاوت
 توای متعلق آمدن اسم خالقون روحه و بزغری
 توحید و تصلیه و تلاوت توای متعلق آمدن
 ملک سیم خالقون روحه و بزغری توحید
 و تصلیه و تلاوت توای متعلق آمدن جان فدا
 خالقون روحه هیه ائلیه جمله سی یکین
 بش و لا و مشرب میورد بلکه عزیز تر بود حضرت

تربی شریفه ای جوانی کند و ایچون بنا سوز
 تربی شریفه ده عزیز حضرت بلینک فقر استندن
 ایکی مرد صبح تربی دار و وقت میورد قهری کتب
 کریمه بی حافظ الکتاب و بوزغری تربی یومی بشر
 آنچه دن کل یوزون آنچه وظیفه و معاد اوزون
 عطای تربی و کند و مهیا کی ایچون سنوی بیگ
 آنچه ویز یله و روضه رضیه سید کائنات
 و تربی علیه مغز موجودات علیه الصلوة
 و التلاوة و سبب انبیا و ائمه و لان خدمت
 فرشت مرقد بر سعادتن قائم ملامت و لان
 شیخ ابراهیم و الحاج حسنه کلسه تربی نه

[40b] hâmil-i esrâr ve türbedârı Osman Dede rûhına hibe eyliye. Ve bir neferi tevhîd u tasliye ve tilâveti sevâbını li-ümm birâderim İlyas Ağa rûhına ve bir neferi tevhîd ü tasliye ve tilâveti sevâbını hazînedârım Ali Ağa rûhına ve (S56a) bir neferi tevhîd ü tasliye ve tilâveti sevâbını müte'allikâtımdan Emine Hatun rûhına ve bir neferi tevhîd ü tasliye ve tilâveti sevâbını müte'allikâtımdan Meleksima Hatun rûhına ve bir neferi tevhîd u tasliye ve tilâveti sevâbını müte'allikâtımdan Can Fida Hatun rûhına hibe eyliye. (S56b) Cümlesi yigirmi beş ola. Ve şart buyurdılar ki Azîz-i mezbûr hazretlerinin

[41a] türbe-i şerîfleri civârında kendüler için binâ buyurdıkları türbe-i şerîfede Azîz Hazretlerinin fukarâsından iki merd-i sâlih türbedâr ve vakf buyurdıkları kütüb-i kerîmeye hâfîzü'l-kütüb olup, her birine yevmî beşer akçeden küllü yevm on akçe vazîfe ve mu'tâd üzere gıtâ-yı türbe ve dülbend mühimmâtı için senevî bin akçe virile. Ve ravza-i razîyye-i Seyyîd-i kâ'inât ve türbe-i aliyye-i mefhar-i mevcûdât aleyhi's-salâtü (S57a) ve's-selâmda sebep-i sa'âdet-i dünyâ ve ahiretim olan hizmet-i ferâset-i merkad-ı pür-sa'âdetde kâim-i makâmlarım olan Şeyh İbrahim ve el-hâc Hasan'a küllü sene her birine

بکرمی بشتر آنچه سرخ فلوری درین سنوی الی قمر مورخ
 انون صره امیندرینه تسلیه یدوب حجاج ذوی
 الانبهاج متوجه اولد قمرینا ارسال و مزبورده
 ایضا لایله بعد از فقرای حرمین محرمین دن
 ایکی مستحق صره می ولوب واقف و مؤفف
 علیهما نقصان کلمه شرط مزبور متغیر و ملان
 ابد الابدین معمولیه و معتبر اوله و هر سنه
 ماه اولدنت حضرت با عزت شهر بیع الاوک
 اولد برنجی کوفه اولد ایچی کجه اولور واقف
 مزبورک جامع بار عینک علی الوجه المعتاد
 مولد شریف و قیدوب مجموع لوازمه الی اسرخ

فلوری

فلوری صرف ایله و هر سنه عرب مزبورک
 فقر اسندان انقطاع فرض حج امش برکسنه یوز
 عدد سرخ فلوری ویریلوب واقف مخارج طرفند
 اخراج اولنه امیدد که یوه احتیاج نافع
 و جزای تقصیر کثیری ذافع اوله منا السعی
 و من الله القبول و هر سنه لیله برانک اوج
 بنک اجهیه هرزری بنک بشرون چیه ایکی شمع
 کافوری شتر اولوب نجرب شریف ایکی طرفند
 وضع و اشعلا اولنه و هر سنه فاتحه شهور
 سنین اولان چهره انرا ملد طرفون نجی کونن کمال
 اوج بنک آنچه صرف اولوب عاشور ایستی شهور

[41b] yigirmi beşer akçe sürh filoriden senevî elli kırmızı altun surre emînlerine teslim idüp, huccâc-ı zevî'l-ibtihâc müteveccih olduklarında irsâl ve mezbûrlara îsâl ide. Ba'dehümâ fukarâ-yı harameyn-i muhteremeynden iki müstehikkın surresi olup, vâkîf ve mevkûfün- (S57b) aleyhimâyâ noksân gelmekle şart-ı mezbûr mütegayyîr olmayup ebedü'l-ebdeyn ma'mûlün-bih ve mu'teber ola. Ve her sene mâh-ı vilâdet-i Hazret-i bâ-izzet şehr-i Rebiülevvelin on birinci günü ki on ikinci gece olur, vâkîf-ı mezbûrun câmi'-i bâri'inde ale'l-vechi'l-mu'tâd mevlid-i şerîf okudup, mecmû'-ı levâzımına elli sürh

[42a] filori sarf ide. Ve her sene Azîz-i mezbûrun fukarâsından iskât-ı farz-ı hacc itmiş bir kimesneye yüz aded (S58a) sürh filori virilüp, vâkîf-ı muhtâc tarafından ihcâc oluna. Ümmîddir ki yevm-i ihtiyâcda nâfi' ve cezâ-yı taksîr-i kesîri dâfi' ola. Minnâ's-sa'y ve mina'llâhi'l-kabûl ve her sene Leyl-i Berâtda üç bin akçeye her biri bin beşer yüz akçeye iki şem'-i kâfûrî iştirâ olunup, mihrâb-ı şerîfin iki tarafında vaz' ü iş'âl oluna. Ve her sene fâtiha-i şühûr-ı sinîn olan Muharremü'l-harâmın ⁵²⁴ dokuzuncu gününde kâmil üç bin (S58b) akçe sarf olunup, âşûre aşı bişürüp

⁵²⁴ VGA-100-38-6/2(49).

حضرت شیخ عزیز زوایہ شریفہ ری فقر کسبہ
 طعام اولیہ و شرطیوردیو کہ عزیز عزیز الوجود
 سکا ری شیخ محمود افندی حضرت تیرنک لالالت
 طباب خیام بقا و معقودہ با و تاد الخلود
 زوایہ شریفہ ری طرفہ تعیین یورد قاری یومی
 ایک یوزن شلچہ یہ حال عزیز یوزن تیرہ ڈالر
 اولان عثمان زدہ مستقل جانی اولوب وظیفہ
 جایت یومی شلچہ متصرف اولاناکہ زوایہ
 نر یوزن یہ متعلق وظائف جمعا یومی یک یوزن
 لچہ اولان بکسٹ مرکبہ تیرہ دار اولور ایسہ جفت
 جیانت نلن مشروط اولان و جمعا تعیین اولنان

یوزن

یومی ایک یوزن اولان لچہ کہ کل شہر الیہ نیک و ج
 یوزن لچہ دن کل سنہ بتمش بشرب الی یوزن لچہ
 اولور حال اجاب عالمبر سنہ نیک اولوز
 بش رجی غر سنل واقف رفیع القدر ترو ج
 پیشین بالتمام تسلیم یوزن عزیز یوزن غر شہر
 غایتی کلدجہ توزیع یوزن اوزن انشاء الله تعالی
 نیک و نور الی سنہ بی جمادی الاخرہ غایتہ
 وارنجہ وظیفہ مستحقین واصل اولور غریبے
 منوی وقف داخلی کاسنہ ابتدای سنہ غر رجی
 اولوب غر رجی کامل بتمش بشرب الی یوزن لچہ
 عزیز حضرت تیرنک و فایم مقام شریفہ تسلیم

[42b] hazret-i şeyh-i Azîzin zâviye-i şerîfeleri fukarâsına it'âm oluna. Ve şart buyurdılar ki Azîz-i Azîzü'l-vücûd Üsküdarî Şeyh Mahmud Efendi Hazretlerinin lâzâlet itnâbe hıyâmi bikâ'îhi ma'kûdeten bi-evtâdi'l-hulûd zâviye-i şerîfeleri tarafına ta'yîn buyurdıkları yevmî iki yüz beş akçeye hâlâ Azîz-i mezbûrin türbedârları olan Osman Dede müstakill câbî (S59a) olup, vazîfe-i cibâyet yevmî beş akçeye mutasarıf ola. Tâ ki zâviye-i mezbûreye müte'allik vazâ'if cem'an yevmî iki yüz on akçe ola. Ba'dehu her kim türbedâr olur ise, cihet-i cibâyet anlara meşrût ola. Ve cem'an ta'yîn olunan

[43a] yevmî iki yüz on akçe ki küllü şehri altı bin üç yüz akçeden küllü sene yetmiş beş bin altı yüz akçe olur. Hâlâ cenâb-ı âlîlerine sene bin otuz beş Recebi gurresinde (S59b) vâkıf-ı refî'ü'l-kadr ber-vech-i pîşîn bi't-tamâm teslim buyurup Azîz-i mezbûr her şehri gâyeti geldikçe tevzî' buyurmak üzere, inşâallâhü te'âlâ bin otuz altı senesi Cemaziyelahire gâyetine varınca vazîfe-i mustehikkîn vâsıl olduğu gibi mütevellî-i vakf dahi küllü sene ibtidâ-yı sene gurre-i Receb olup, gurre-i Recebde kâmil yetmiş beş bin altı yüz akçeyi Azîz Hazretlerine ve kâim-i makâm-ı şerîflerine (S60a) teslim

يدوب اندر دخی فقرای تریقه به حساب
 انعقاد رأس شهر کذب تقسیم و توزیع سوره
 غرض اولد که آخر شهر تعلق و حصول کلمه
 دیوشویف و تعویق و نوب بود که سعی فراوان
 و بذل لطف و احسان دن مقصود اولان اجر
 و ثوابه نقصان و ضرر ترتیب نوب غرض واقف
 کامل علی احسن الوجوه حاصل اولاش و طریق نوب
 کور نوب مصاح نوبون نک همسانی و نوب
 مراد واقف علی احسن الوجوه حاصل و مستحقینه
 حقوق شرعیه لری علی وجه التمام واصل اولدق
 ضکره نیتة محصولا و فائدن روبرو المنان اناورین

جمیل

جدید قلعه سنه اولان جامع شریفنک امامت
 نومی دورت آنچه دن سنوی نیک دورت نوب
 فرقی آنچه ارسال اولنه اول شرطه که روح
 واقف جامع المعارف ایچون کل نوب بعد صلوة
 الفجر سوره بس بعد صلوة الغصه سوره النبا
 بعد صلوة العشاء سون ملک تاروت بیان
 و غیر سوز فرین قورندی نام قریده جعفر لند زک
 بیر ما دن صوچکن ایکنغزاده کلور و نوب آنچه دن
 ایکنسه نومی بکری آنچه صور نوبی نومی و نوب
 آنچه و طیفه ویریه اول شرطه که قلعه ایچن
 کوز دکری صویولنه و قلعه دن نیشر حالیه

[43b] idüp, anlar dahi fukarâ-yı mürtezika alâ-hasebi'l-mu'tâd re's-i şehre geldikçe taksîm ve tevzî' buyurular. Garaz oldur ki âhir-i şehre ta'lîk ve mahsûl gelmedi deyu tesvîf ve ta'vîk olunup, bu denlu sa'y-yi firâvân ve bezl-i lütf ve ihsândan maksûd olan ecr ve sevâba noksân ve zarar terettüb itmeyüp, garaz-ı vâkîf kâmil alâ-ahseni'l-vücûh hâsıl ola. Şürût-ı mezbûre görölüp mesâlih-i mezbûrenin (S60b) mühimmâtı virilüp murâd-ı vâkîf alâ-ahseni'l-vücûh hâsıl ve müstehikkîne hukuk-ı şer'iiyyeleri alâ-vechi't-tamâm vâsıl oldukdan sonra bakiyye-i mahsûl-i evkâfdan Rumili'nde Anavarin انوارين

[44a] cedîd kal'asında olan câmi'-i şerîfin imâmına yevmî dört akçeden senevî bin dört yüz kırk akçe irsâl oluna. Ol şartla ki rûh-ı vâkîf-ı câmi'u'l-ma'ârif için küllü yevm ba'de salâti'l-fecr (S61a) sûre-i Yâsîn ba'de salati'l-asr sûretü'n-Nebe' ba'de salati'l-İşâ sûretü'l-Mülk tilâvet ide. Ve Ağriboz kurbunda Kurundi قوندى نام karyede hafr etdirdikleri bi'r-i mâdan su çeken iki nefer âdeme küllü yevm onar akçeden ikisine yevmî yigirmi akçe ve suyolcuya yevmî onar akçe vazîfe virile. Ol şartla ki kal'a içinde getürdikleri suyoluna ve kal'adan taşra hâliye

طرفه اولان چشمه لرینک صیول لرینه خدمت
 نلینه ونومی ووز لجه دن سنوی ووز نین سکر
 یوز لجه صو حکمه قاتر ویا خود کو زان ش لرینه
 ونقعه ذوقه وود ولاب خانه ده قذیل خجته
 ونخر زبده وسار زلوا زمنه صرف اولنه وولمه
 ذکر اولن کانه قور زلی و صیول لرلی وچشمه
 لوا زمنه نومی نیش لجه تعیین یوز مشله در
 وجه مسروح ووز بی قصور صرف اولنه وجمه
 غلطه ده وفع سرای سلطانی ده نومی لک شرفه
 وظیفه لکه سکر آجری شرفه که وضع یوز ن
 نالوتی غلام سرای هانوه و نظارتی سرای اغاریه

و توبلینی سر لده بکار چی باشی اولنک شرط ایدوب
 نومی دورت لجه جهت توبت ونومی وچ لجه
 جهت نظارت ونومی بر لجه جهت کاتب ونومی
 بر لجه جهت حیات تعیین یوز ب مبلغ یوز دن
 جمعا کاهل یوز نین لجه جهت مزبونه یوز
 وقف ایدوب مستقل کاتب وقف خیر یوز ن
 متولینه تسلیم یوز مشله در اول وقفه و
 استنبول کجامع محل سنند فقرای طایفه علیه
 نفس بنایه دن بر مستحقه وقف یوز فقرای فوله
 داخی مشوق وقف شریفی نظارت ایدوب فرسته
 تمامند اول شهور سنین اولان محرم الحرام سنه

[44b] tarafında olan çeşmelerinin (S61b) suyollarına hizmet eyliye ve yevmî otuz akçeden senevî on bin sekiz yüz akçe su çekmeğe katır veyâhûd öküz iştirâsına ve nafaka-i devâbba ve dolab hânedede kandil harcına ve neccâriyeye ve sâyir levâzımına sarf oluna. Ve bi'l-cümle zikr olunân çâh-ı Kurundî قوروندى ve suyolları ve çeşmeler levâzımına yevmî altmış akçe ta'yîn buyurmuşlardır. Vech-i meşrûh üzere ⁵²⁵ bî-kusûr sarf oluna ve (S62a) mahmiyye-i Galata'da vâki' sarây-ı sultânîde yevmî ikişer akçe vazîfe ile sekiz eczâ-yı şerîfe ki vaz' buyurup tilâvetini gilmân-ı sarây-ı hümâyûna ve nezâretini sarây ağalarına

[45a] ve tevliyetini sarâyda kilerci başı olanlara şart idüp yevmî dört akçe, cihet-i tevlîyet ve yevmî üç akçe cihet-i nezâret ve yevmî bir akçe cihet-i kitâbet ve yevmî bir akçe cihet-i cibâyet ta'yîn buyurup, meblağ-ı mezbûrdan cem'an (S62b) kâmil yüz bin akçeyi cihât-ı merkûme içün vakf idüp, müstakill kitâb-ı vakf tahrîr buyurup mütevellîsine teslîm buyurmuşlardır. Ol vakfa ve İstanbul'da Gül câmi'-i mahallesinde fukarâ-yı tâife-i aliyye-i Nakşbendiyyeden bir müstahikka vakf buyurdıkları menzile dahi mütevellî-i vakf-ı şerîfleri nazâret idüp, her sene tamâmında evvel-i şühûr-ı sinîn olan Muharremü'l-harâm ibtidâsında

⁵²⁵ üzere SV:- N.

معرفت شریعه منوی مزبورند محاسبه سنین کورب
 ضیاع مال موقوفه در حد و سر و طواقفه ضرر
 ترسانند که سعی و فز و منزل مزبور تبدیل
 و تغییر در صیانت و وقف شریفه خلل و ضرر
 عر و ضدن حفظه صرف همت بکنه و جامع
 شریفان ردن بنا اولت ان و حج باب منازلدن
 برینک سنگامی امامه و برینک سنگامی رئیس
 المودینه و برینک سنگامی قیسه مشروط اوله
 و وقف شریفینک جایی و کاتبی و مرتب و صورت
 بود ورت کسبه کتاب وقف ثانی ده بیانی بنه
 اولان اوقاف شریفه به داخی خدمت ایدوب

و فر

وقف شریفان دن تعیین لک کبری وظیفه ایله
 لکفا ایدوب و وقف ثانی دن وظیفه رجائینه
 اجرا امیر و وقف شریفی منولسی سلیمان
 آغا حیلان اولدقچه وقف ثانی به داخی منوی
 اولوب اول و قفدن داخی تعیین سورده قریب
 یومی کبری بشراجه وظیفه به متصرف اولوب
 وظیفه لولسی یومی الی الش لقیه اوله بعد و وقف
 ثانی دن منولسی مستقل اولوق اولورسه و وقف
 شریفینک منولسی رای و وزن حرکت و یکی
 منوی لقیه انتظام احوال و قفه سعی و همت
 ایلرله واحد و قفین ده با بر الله تعالی ضعف

[45b] ma'rifet-i şer'ile mütevellî-i mezbûrun muhâsebesin (S63a) görüp ziyâ'-ı mâl-i mevkûfdan hazer ve şürût-ı vâkıfa zarar terettüb itdirmemeğe sa'y-i evfer ve menzil-i mezbûri tebdîl ve tağyîrden sıyânet ve vakf-ı şerîfe hâlel ve zarar arûzundan hıfza sarf-ı himmet eyleye. Ve câmi'-i şerîfin ardında binâ olunan üç bâb menâzilden birinin süknâsı imâma ve birinin süknâsı re'îsü'l-mü'ezzinîne ve birinin süknâsı kayyıma meşrût ola. Ve vakf-ı şerîflerinin (S63b) câbî ve kâtibi ve meremmetçi ve suyolcusu bu dört kimesne kitâb-ı vakf-ı sâni'de beyânı âtî olan evkâf-ı şerîfeye dahi hizmet idüp⁵²⁶

[46a] vakf-ı şerîflerinden ta'yîn itdükleri vazife ile iktifâ idüp vakf-ı sâni'den vazife ricâsına ictirâ' etmiyeler. Ve vakf-ı şerîfleri mütevellîsi SüleymanAğa hayâtda oldukça vakf-ı sâni'ye dahi mütevellî olup, ol vakfdan dahi ta'yîn buyurdıkları yevmî yigirmi beş akçe (S64a) vazîfeye mutasarrıf olup vazife-i tevliyeti yevmî elli beş akçe ola. Ba'dehû vakf-ı sâni'nin mütevellîsi müstakill olmak olur ise vakf-ı şerîflerinin mütevellîsi re'y üzere hareket ve iki mütevellî ittifâkla intizâm-ı ahvâl-i vakfa sa'y ve himmet ideler. Ve ehad-i vakfeynde bi-emri'llâhi te'âlâ za'f

⁵²⁶ VGA-100-38-7/1 (50).

وضرورت مشاهد اولوريسه وقف
 ثانی دن مصالحی تمام اولوب غرض واقف
 جامع المعارفه نقصان ترهب انتمکه اقدام
 واهتمام ایله لور و شرطیورد بلرکه انشاء الله
 نقل قوت اولان نیشلری فعا و انشای خیراته
 غیر نیشلری وجود کورمان مقدر ایسه حوار
 جامعده انشاء الله اولنه حوزا و بیده
 بهر شیخ مستحق میسر اولور ایسه واعظ اولان
 و اوله نظیه اولان یومی بکرمی قچه و مهمات
 جامعه تعیین اولنان یومی اولان قچه و مرتبه
 تعیین اولنان یومی ایلی قچه و مؤذن ثالثی چون

تعیین

تعیین اولنان یومی سکر ایله که جمعی یومی قریق
 ایله دن کل شهر بیک ایلی یوز و سنوی اولور
 بیان دورت یوز ایله لور حاجت اولدیجه
 برکسه دخل ایدر میوب متغیری در کسه ایدوب
 اوقافی شریعه بری فحاح منبت اولدیجه معرفت
 حاکم الشریع ایله صرف ایدر هر سنه نظر اولور
 محاسبه ایدوب محافظه مال وقف و مراعات
 شروط واقعه سعی ایدر شرط ایله ایدر
 نفوس موقوفه معهوده که مجموعی کمال است اولور
 تعمیر اولور نیشکر یوز ایله قچه در اولور
 اولور نیشکر زیاده معامله ایله اولور بیکه و قری

[46b] ve zarûret müşâhede olunur ise vakf-ı sanîden mesâlihi itmam olunup, garaz-ı vâkıf-ı câmi'ü'l-ma'ârife noksân (S64b) terettüb itmemeğe ikdâm ve ihtimâm ideler. Ve şart buyurdılar ki, inşâallâhü te'âlâ kuvette olan niyyetlerini fi'ile ve inşâ-yı hayrâta azîmetlerini vücuda getirmek mukadder ise civâr-ı câmi'-ide inşâallâh inşâ olunacak zâviyede bir şeyh-i müstehkık müyesser olur ise va'iz ola ve illâ va'ziyye olan yevmî yigirmi akçe ve mühimmât-ı câmi'e ta'yîn olunan yevmî on akçe ve meremetçiye ta'yîn olunan yevmî iki akçe ve mü'ezzin-i sâlis (S65a) için

[47a] ta'yîn olunan yevmî sekiz akçe ki, cem'an yevmî kırk akçeden küllü şehir bin iki yüz ve senevî on dört bin dört yüz akçe olur. Hâcet olmadıkça bir kese dahl itdirmeyüp mütevellî der-kîse idüp, evkâf-ı şerîfeleri muhtâc-ı meremmet oldukça ma'rifet-i hâkimü's-şer' ile sarf ide. Ve her sene nâzırü'l-vakf⁵²⁷ muhâsebe idüp muhâfaza-i emvâl-i vakf ve mürâ'ât-ı şurût-ı vâkıfa sa'y ide. Ve şart eylediler ki, (S65b) nukûd-ı mevkûfe-i ma'hûde ki, mecmû'u kâmil beş yük ta'bîr olunur. Beş kere yüz bin akçedür. Onu on birden ziyâde mu'âmele ile verilmiye. Ve kurâ

⁵²⁷ nâzırü'l-vakf VN: hâkimü'l-vakf S.

ومرار عدل ان عشر شرعية ورسوم عرفية التماقد
 حق و عدل دن عدول و التمايه و عقارات
 مزبوره اجر مثل دن زاید اجرت بیه و بریکه
 ربع وقف مزبور دن حصول منسیر و لان جهات
 مزبوره بیه صرف و لوقه متعذر اولدوغی
 صورتن فقری مسالمین و مساکین محتاجیه
 صرف اولنه ای ان رب الله الارض و من علیها
 و هو خیر لوارثین و شرط ایلیکه وقف شریفک
 بقای غنی و درام منفعی و قیام ربه بی
 و نمای غله بی که اصل مقصود و باعث بذل
 مجبور و سبب صرف موجود در جمله دن

تقدیم اولوب جمع غلات ربه وقف
 صرف و لوقه داخلی لار و کور انسه جمله مصالح
 تقدیم و جمله دن اول اصول وقف تکمیل و تثمیر
 اولنه و مشار الیه وزیر خطیر حضرت لری شوله
 شرط ایلیکه کند و لری صحت و عاقبتن جاری
 و بقای سلامتی لری اولدقده زوالد و قافله
 زای منیر لری مستعمل اولوب و قاف مسطور
 الا و صافه توجه جهات و سایر تصرفات
 زای منیر لری نه مربوط و تدبیر دلدین مسوط
 اولوب کیف مایختار و برید من غیر منافع
 من قریب و بعید نظم مصالح و تعیین مصارف

تقدم

[47b] ve mezâri‘den a‘şâr-ı şer‘iyye ve rûsûm-ı örfiyye alınmakta hakk ve adden udûl olunmaya. Ve akârât-ı mezbûre ecr-i mislinden zâyid ücret ile virilmiye, rub‘-ı vakf-ı mezbûrdan husûlü müyesser olan cihât-ı mezbûreye sarf olunmak müte‘azzir olduğı surette fukarâ-yı müslimîn ve (S66a) mesâkîn-i muhtâcîne sarf oluna. *Îlâ-en-yerisa’llâhu’l-arza ve men-aleyhâ ve hüve hayrû’l-vârisîn*⁵²⁸ ve şart eylediler ki, vakf-ı şerîfin bakâ-yı aynî ve devâm-ı menfa‘ati ve kıyâm-ı rakabesi nemâ-yı gallesi ki asl-ı maksûd ve bâ‘is-i bezl-i mechûd ve sebep-i sarf-ı mevcûddur. Cümleden

[48a] takdîm olunup, cemi‘ gallât rakabe-i vakfa sarf olunmak dahi lâzım gelür ise cümle mesâlihden takdîm ve cümleden evvel usûl-ı (S66b) vakf tekmîl ve tetmîm oluna. Ve müşârün-ileyh vezîr-i hafîr hazretleri şöyle şart eylediler ki, kendüler serîr-i sıhhat ü âfiyette câlis ve kabâ-yı selâmeti lâbis olduklarıncâ zavâyid-i evkâfda re‘y-i münîrleri müstakill olup, evkâf-ı mastûretü’l-evsâfda tevcîh-i cihât vesâir tasarrufât re‘y-i münîrlerine merbût ve tedbîr-i dil-pezîr menût olup, keyf mâ-yahtâr ve yürîd min-gayri münâza‘ min-karîb ve ba‘îd nazm-ı mesâlih ve (S67a) ta‘yîn-i mesârîf

⁵²⁸ Allah onu yeryüzüne ve orada bulunan kullara vâris kıldı. O vârislerin en hayırlısıdır.

وَعَدْلٌ وَنَصَبٌ رَأْيٌ وَمَطَائِفُ دَهْمٌ مُسْتَقْبَلٌ
 أَوْ لُوبٌ صَوْلٌ أَوْ قَافٌ **و** شَرَطٌ مُشْرُوحَةٌ
 أَلَا وَصَافٌ دَهْمٌ تَبْدِيلٌ وَتَعْيِيرٌ وَتَقْلِيلٌ وَتَكْثِيرٌ **و**
 كَيْفِيَّةٌ اسْتِفْهَالٌ مَالٌ أَوْ ضِيَاعٌ **س** رَعِيَّةٌ الصِّيَاغَةُ
 انْفِعَةٌ اسْتِبْدَالٌ **و** سَائِرٌ أحوَالٌ **ك** كَانَتْ مَآكِلًا
 فَمَنْزِرٌ وَهَسَانٌ **ق** قَبْضَةٌ قَدْرٌ تَلْمِزٌ أَوْ لُوبٌ كَوِيٌّ
 مِثَالٌ صَوْلِحَانٌ أَرَادَ تَلْمِزِيٌّ بِهِ هَرَمٌ حَالٌ وَرَزِيَّةٌ
 اسْتَبْرَأَ لَيْسَهُ دُونَ رَهْمٍ **و** مَصَارِفٌ مَرْبُوعٌ دُونَ
 بَاقِيٍّ أَوْلَانِيٌّ نَزَائِيَّةٌ دَيْلِرٌ لَيْسَهُ كُونُهُ رَهْمٌ كَسَنَةٌ
 أَصْلًا لِرَاحِدٍ وَمَانِعٌ وَمَعَارِضٌ وَمَدَائِفٌ أَوْلِيَّةٌ
 تَصْرُفَاتٌ مَرْبُوعَةٌ مَبَاشَرَةٌ كُنْدٌ فَارِغٌ أَوْلَانِيٌّ

صَاكِرٌ مُتَوَلِّيٌّ رَأْيٌ مَنَاسِبِيٌّ إِلَيْهِ وَجِبَةٌ خَيْرٌ أَدَلُّ
 مَمَكَلٌ أَوْلَانِيٌّ بَدَائِعٌ أَيْدِوبٌ وَرَزِيَّةٌ وَاقْتَدَنٌ بَرُوقٌ
 زَرَاعٌ أَيْتُوبٌ أَيْخِرٌ رَأْيٌ **ن** نَظَرٌ لَوْ قَفَّةٌ مَفْعُولٌ أَوْلَانِيٌّ
 وَتَوَلَّيْتُ وَقَفَرْتُ نَوْرٌ رُومٌ لِي كَبْرٌ بِلَيْسِيٍّ لِي كَبْرٌ **و**
 شَرِبْتُ شَهَادَتِي نَوْسٌ يَدُنٌ بَرَادِرٌ لِي مَرْحُومٌ مَجْدٌ
 بِأَشَانِكٌ مَعْقِبِيٌّ مَجْرٌ الْأَشْبَاهُ الْحَاجِجُ سَيْلِمَانٌ أَعْمَا
 بَرُ عَبْدِ اللَّهِ نَامٌ كَسَنَةٌ بِهْمٌ **م** مَشْرُوطَةٌ أَوْلَانِيٌّ
 بَعْنٌ مَانَتٌ وَدِيَانَتٌ إِلَيْهِ رَاسَةٌ أَوْلَانِيٌّ مَرْمِيٌّ
 بِيَادَةٌ كَانْدَنٌ أَوْلَانٌ بَرَاهِمِيٌّ أَعْمَا بِهْمٌ مَشْرُوطَةٌ أَوْلَانِيٌّ
 بَعْنٌ عَقْمَانٌ أَصْلُهُ مَشْرُوطٌ بَعْدَ الْأَنْفِرَاضِ
 رَأْيٌ حَاكِمٌ لَوْ قَفَّةٌ مَفْعُولٌ أَوْلَانِيٌّ **ك** كَذَلِكَ كَاتِبٌ

صلى

[48b] ve azl u nasb-ı erbâb-ı vezâifde müstakill olup, usûl-ı evkâf ve şerâit-i meşrûhatü'l-evsâfda tebdil ve tağyir ve taklil ve teksir keyfiyet-i istiğlâl-i mâl ve zıyâ'-ı serî'atü'z-zıyâ' enfa'ına istibdâl ve sâyir ahvâl kâ'inen-mâ-kân mimmâ izz ü hân kabza-i kudretlerinde olup, kûy-i misâl-i savlecân irâdetleri birle her ne hâl üzerine isterlerse döndereler. Ve masârîf-ı mezbûreden bâkî (S67b) olanı ne araya dilerlerse göndereler. Kimesne aslâ müzâhim ve mâni' ve mu'âriz ve müdâfi' olmaya. Tasarrufât-ı mezbûreye mübâşeretden kendüler fariğ olduklarından

[49a] sonra, mütevellî re'y-i münâsibi ile vücûh-ı hayrâtdan mümkün olanı ibdâ' idüp, verese-i vâkıfdan bir ferd nizâ' itmeyüp, ancak re'y-i nâzırü'l-vakfa ⁵²⁹ müfevvaz ola. Ve tevliyet-i vakf-ı mezbûr Rumili beylerbeyisi iken şerbet-i şehâdeti nûş iden, (S68a) birâderleri merhûm ⁵³⁰ Mehmed Paşa'nın mu'takı fahrü'l-eşbâh El-hâc Süleyman Ağa ibn-i Abdullah nâm kimesneye meşrûta olup ⁵³¹, ba'dehû emânet ve diyânet ile ârâste olup umerâ-yı piyâdegândan olan İbrahim Ağa'ya meşrûta olup ba'dehû utekâmın aslahına meşrût ba'de'l-inkırâz re'y-i hâkimü'l-vakte müfevvaz ola. Kezâlik kitâbet

⁵²⁹ nâzırü'l-vakfa VN: hâkimü'l-vakte S.

⁵³⁰ Merhûm VN: merhûm ve mağfûrun-leh S.

⁵³¹ ba'dehû emânet ve diyânet ile ârâste olup umerâ-yı piyâdegândan olan İbrahim Ağa'ya meşrûta olup ba'dehû utekâmın aslahına meşrût ba'de'l-inkırâz re'y-i hâkimü'l-vakte müfevvaz ola. VN: Dâire-i hayatda oldukça vazife-i tevliyete bunlar mutasarrıf olup ba'dehu utekâmın aslahına meşrûta ola ba'dehu re'y-i hâkimü'l-vakte müfevvaz ola S.

وجبات دخی عقایه مشروطه اولوب عقادان
مستحق واريلکن اخره توجه اولونوب بعدله
زای حاله مفوض اولان و فی زماننا وظیفه
قليله یه قناعت و راتبه جزئیه ایله معیشتدن
ضعف و مبلغه شرط ایلدیلرکه مؤذناک
ومعرف و لغت خوان و قرآن و فیه محمود حضرت
قرآن عظیم الشان اولور لایسته دور خونیاک
جزئی دخی بونل و بریلوب انردن مستحق
واریلکن اخره توجه اولونمایه مستحق اولدقار
تقدیرجه جانیه توجه اولنه و بالجملة جمعی
ممنوع اولدقجه جهات وقفه نزهه وقفه

ویریلکه وقفه حیاتدان مستغنا حاصل
اولماغله روح و فیه ماملدن زیاده چیردنا
واصل اولادیلوب بوجان شرط تمامه وضوابط
انجامه ایروب واقف جیلل الشانیه مجلیس
شریف شامح البیان کاکسالف الذکر بان
البیان حضور عالی مکاتبه بو وثیقه ایتمه
دایستان ایچره نرح و بیان اولتان اصناف
اوقاف و اجناس اجاسی شرط محرمه وضوابط
مقرره وزن وقف و حبس و تسبیل ادم دیوب
مقدعات تبخیرله فرشی دق و حبیل و تمام
غرض توقف ایلدوکی امر تبخیر ایچون متوالیست

[49b] ve cibâyet dahi utekâya meşrûta olup utekâdan müstahık variken ⁵³² âhara tevcîh olunmayup ba‘dehüm re‘y-i hâkime müfevvaz ola. (S68b)Ve fî-zemâninâ vazîfe-i kalîleye kanâ‘at ve râtime-i cüz‘iyye ile ma‘îşette su‘ûbet olmağla şart eylediler ki, müe’zzinler ⁵³³ ve mu‘arrif ve na‘t-hân ve ferrâş ve kayyım, mücevvid-i hazret-i Kur‘ân-ı azîmü’ş-şân olurlar ise devr-hânlık hizmeti dahi bunlara verilüp, anlardan müstahık var iken âhara tevcîh olunmaya. Müstahık olmadıkları takdîrce ecânibe tevcîh oluna. Ve bi’l-cümle cem‘î memnû‘ olmadıkça cihât-ı vakf mürtezika-i vakfa

[50a] virilmekle (S69a) vakf-ı âhara ihtiyaçdan istiğnâ hâsıl olmağla rûh-ı vâkıfa me’mûldan ziyâde hayr du‘â vâsıl ola deyüp, bu mahalde şerâit tamâma ve zevâbit encâma irüp, vâkıf-ı celîlü’ş-şân yine meclis-i şer‘-i şerîf şâmi hü’l-bünyânda hâkim-i sâlifü’z-zikr sâbıkü’l-beyân huzûr-ı âlî mekânında, “bu vesîka-i enîka-i dil-sitân içre şerh ü beyân olunan esnâf-ı evkâf ve ecnâs-ı ehibbâsı şerâit-i muharrere ve zevâbit-ı mukarrere üzere vakf (S69b) ve habs u tesbîl etdim,” diyüp mukaddimât-ı tescîlden her şey dakîk ⁵³⁴ ve celîl ve tamâm-ı garaz tavakkuf eyledüğü emr-i tescîl için mütevellî nasb

⁵³² variken SV: var iken N.

⁵³³ VGA-100-38-7/2 (51)

⁵³⁴ dakîk SV: tedkîk N.

يدوب مجلس حكمة ومرافعة ده حاضره ومخفلا
 معارضة ومدافعة ده فصل خصوصته منبرق
 ومنظر اولان مزبور سليمان اغا به باسرها تسليم
 اندر دخی تسلیم يدوب متولیه سایر اوقات تصرف
 اندر کی متصرف اولدی دیوار اندک آن متولیه
 مزبور بقوه مستغوره فی خصوصه اوقاف مسطوره
 عموما فیصدلیدوب مبلغ مازالاً وصالی مسکون
 متولیان اوقاف کی اوج ای تصرفیدوب ربع
 وقفند وظیفه تولیت دیوار اولاجر متلطون
 یوز بقه بکده تعیین واقف جنبه اجر مثلدند
 زایدت مسکون یوز بقه الدوغنه معرف اولدقد

واقف مومی لیه استبع الله تعالی نعمه علیه ایله
 متولی مزبور احدی احرى قرار واعترافین وجاه
 وشفها تصدیق اندک صکره واقف مزبور
 جانب وفاقدن سمت شفقه توجه ایدوب
 اولاقف بقولنامه خازیر واجله مشاهیر
 رای منبرلی وزر باطل ویا از صحت قبول
 کاسد و عا طلدر البتعی علی الله فاستدفاست
 موجب اکتفوع اولان شرط دخی صحیح ولامعیر
 متولی مومی ایفک وچ بدن وظیفه تولیت دیوار
 مثلدن زاید جلدند وین مسکون یوز بقه طلب
 ایدر دوب متولی مزبور استنطاق اولدقد

واقف

[50b] idüp, meclis-i hükm ve mürâfa'ada hâzır ve mahfil-i mu'âraza ve müdâfa'ada fasl-ı husûmete müterakkıb ve muntazır olan, mezbûr Süleyman Ağa'ya bi-esrihâ teslim; anlar dahi, tesellüm idüp mütevellîler sâyir evkâfda tasarruf itdikleri gibi mutasarrıf oldı diyü, ikrâr itdükde mütevellî-i mezbûr, (S70a) nukûd-ı mesfûreyi husûsan evkâf-ı mastûreyi umûmâ ⁵³⁵ kabz idüp, meblağ-ı mârrü'l-avsâfi sâyir mütevellin-i evkâf gibi üç ay tasarruf idüp, rub'-ı vakfdan vazîfe-i tevliyyet diyü evvelâ, ecr-i misl dokuz yüz akçe, ba'dehû ta'yîn-i vâkıf hükmünce ecr-i mislden zâyid, bin sekiz yüz akçe alduğına mu'terif oldukda

[51a] vâkıf-ı mûmâ-ileyh esbeğa'llâhu te'âlâ ni'amehû aleyh ile mütevellî-i mezbûr ehadühümâ uhrâ ikrâr u i'tirâflarında vicâhen ve şifâhen (S70b) tasdîk itdikten sonra, vâkıf-ı mezbûr cânib-i vifâkden semt-i şikâka teveccüh idüp, evvelâ vakf-ı nukûd e'imme-i nehârîr ve ecille-i meşâhîr re'y-i münîrleri üzre bâtil ve bâzârı sıhhat ü kabûlde kâsid ü âtıldır. El-mebnî ale'l-fâsidi fâsidün mukaddimesi mûcibince ana müteferri' olan şürût dahi sahihe olmamağın “mütevellî-i mûmâ-ileyhin üç ayda vazîfe-i tevliyyet deyu ecr-i mislden zâyid ahz itdüğü bin sekiz yüz akçeyi taleb iderim” (S71a) deyüp mütevellî-i mezbûr istintâk olundukda;

⁵³⁵ umûmâ SV: umûman N.

اگر چه آنکه فرمودن محمد بن رسول الله تعالی
 علیه السلام اینست مذکور شد بر او وزن و وقف
 نفوذ باطلند. لکن حضرت امام زین العابدین امام انصاری
 روایتی از وزن و وقف نفوذ صحیح المعتبران که متفرغ
 اولان شروع و در صحیح در بیان عاقلان بلغ
 و فقدان جرم شدن زاید و طبعه دیوبعض اندک
 آنچه نکرده اند و اما زید و مبلغ مذکور و غیره
 امتناع اندک. حکم موی ایله دخی اما زین فرمود
 وزن و وقف نفوذ فرموده نیک صحته و متولی استوار
 دعوی اولان آنچه دن ذمتک بر آید حکم اندک دن
 حاکم واقف موی ایله سمت جرم سلوک ایوب

اگر چه حکم فرموده ایله و وقف فرمودن صحیح و متولی
 طرفه قوت حاصل اولدی. لکن امام زین انصاری
 وزن و وقف فرمودن را زین و اما معین و فقدان
 رجوع و اصل مال و وقفی استوار داده شروع ایوب
 ذمه که متولی فرموده جواب و ایوب اگر چه
 صحیح و وقف فرمودن ای اما مذکور وزن زید
 و ناسیدن عاری و حکم حکم اول زای وزن و حکم
 لکن بعد از حکم صحیح از ای امت مذکور سه دخی سایر
 زایر کافه سزاها سیر اجتهاد. اتفاق و اطلاق
 انشور ذکر که حکم حکم عارف محل اجتهاد مصاد
 اولسه اول حکم نافذ و مایه و جمهوریتین مقبول

[51b] “Eğerçi e’imme-i mezbûrîn-i müctehidîn rıdvânu’llâhi te’âlâ aleyhim ecma’în mezheb-i şerîfleri üzere vakf-ı nukûd bâtıldur. Lâkin Hazret-i İmâm Züfer’den İmâm Ensârî rivâyeti üzere, vakf-ı nukûd sahîh olmağın ana müteferri’ olan şürût dahi sahîhadır. Binâen alâ hazâ rub’-ı vakıfdan ecr-i misliden zâyid vazîfe deyü, kabz itdüğüm akçenin reddi lâzım olmaz.” deyü meblağ-ı müdde’â-bihi (S71b) virmekden imtinâ’ itdikde, hâkim-i mûmâ-ileyh dahi, İmâm Züfer kavlı üzere vakf-ı nukûd-ı mezbûrenin sıhhatine ve mütevellî-i mesfûrdan da’va olunan akçeden zimmetinin berâ’etine hükm itdikden sonra, vâkıf-ı mûmâ-ileyh semt-i âhara sülûk idüp,

[52a] eğerçi hükm-i mezbûr ile vakf-ı mezbûre sıhhat ve mütevellî tarafına kuvvet hâsıl oldu, lâkin İmâm Züfer aslı üzere vakf-ı mezbûr lâzım olmamağın vakfdan rücû’ ve asl-ı mâl-i (S72a) vakfı istirdâda şürû’ iderin didikde mütevellî-i mezbûrine cevâb virüp, eğerçi sıhhat-ı vakf-ı mezbûr, re’y-i imâm-ı mezkûr üzere lüzûm ve te’bîdden ârî ve hükm-i hâkim ol re’y üzere cârîdir. Lâkin ba’d-e’l-hükm sıhhat-i ârâ-yı e’imme-i mezkûrine dahi sârîdir zâyirâ kâffe-i selâtin serîr-i ictihâd ittifâk ve itbâk itmişlerdir ki hükm-i hâkim-i ârif mahall-i ictihâda müsâdif olsa ol hükm-i nâfiz u mübrem ve (S72b) cumhûr katında makbûl

ومسلو ولورون **بش حال** زان **حکمه** زبوریه اصل
 صحت جمهور علی امت قید ثابت و ظاهر و صحت
 امامان فکالین بدین تمامین **رای** شریفین
 خود بعد التسلیم **التقول** وقفه لزوم و لزوم و لزوم
 و جلوه صحیح منتهی و لزوم **لاجر** نزلک **رای** زینه
 و مذنب سید لری **اوزن** **رؤمه** **دخی** **حکم** **طلب**
این **دود** **دین** **دکن** **حاکم** **ناقد** **الاحکام** **مبلغ** **مزبور**
زور **وقف** **قینده** **دخی** **حکم** **بدوب** **حکم** **سابق** **احکام**
وقفه **لا** **این** **تمام** **و** **ار** **ایدوب** **نمود** **مزبور** **نک**
وقفتی **تحقیق** **اولد** **قدن** **صکره** **واقف** **مزبور** **تغییر**
کافر **ایله** **بسط** **مزبور** **ایدوب** **اول** **افزای** **مزبور** **نک**

جانب **سلطنته** **علیه** **دن** **ادام** **الله** **عالی** **حامیه** **الی**
نهاییه **الارمان** **تملیک** **جزای** **جزایر** **ولسوت**
نا **سایم** **زور** **دهور** **وباه** **وکر** **ر** **شهور** **واعوم** **الله**
وقفه **فقور** **وغارنه** **قصور** **کدن** **اجتمالی** **قرب** **وقفه**
و **واضح** **المنصوع** **ولد** **و** **غنی** **اجدن** **امام** **عظم** **همام**
الحکم **سلطان** **سری** **بخش** **ده** **حج** **الحک** **عکافه**
العباد **اول** **واخر** **منشی** **را** **اخر** **ارحیب**
تمت **شی** **مقتدی** **واها** **مز** **ابوحیفه** **عنان** **بت**
ثابت **ضاعف** **الله** **تعالی** **البحر** **ضعف** **عدد**
البحر **والتواتر** **حضر** **تیری** **قانت** **ذکر** **ولسان**
ضناف **وقا** **قدن** **تعارات** **مار** **الاصناف**

52b/53a.

[52b] ve müsellemler olur. Pes mahall-i nizâ'da hükm-i mezbûriyle asl-ı sıhhat cumhûr u ulemây-ı ümmet katında sâbit ve zâhir olıcak İmâmeyn-i Hümâmeyn-i Bedreyn-i Temâmeyn re'y-i şerîflerinde hod ba'de't-teslîm ile'l-mütevellî vakfa lüzûm-ı lâzım ve ubûd ü hulûd emr-i sahîh mütehattim olur. Lâ cerem anların re'y-i reşîd ve mezheb-i sedîdleri üzere lüzûma dahî hükm taleb idem didikde hâkim-i nâfizü'l- (S73a) ahkâm meblağ-ı mezbûrun lüzûm-ı vakfiyyetine dahî hükm idüp hükm-i sâbıkın ahkâm ve kazâ-i lâyıkın itmâm ve ibrâm idüp nukûd-ı mezbûrenin vakfiyyeti mütehattık oldukdan sonra, vâkıf-ı mezbûr ta'yîr-i kelâm ile bast-ı merâm idüp, evvelâ kurâ-yı mezbûrenin

[53a] cânib-i saltanat-ı aliyyeden edâma'llâhü te'âlâ hâmîhâ ilâ nihâyeti'l-izmân temlîki cevâz-ı hâyiz olmayup sâniyâ mürûr-ı dühûr ve eyyâm u kürûr-ı şühûr ve a'vâm ile vakfa (S73b) fütûr ve gallâtına kusûr gelmek ihtimâli karîbü'l-vukû' ve vâzihü's-sutû' olduğu ecilden İmâm-ı A'zam hümâm-ı efham sultân-ı serîr-i ictihâd hucetü'l-hakk alâ kâffeti'l-ibâd evvel-i evâhir-i her muntehâ zâhir-i evcîb-i temennâ tehî muktedî ve İmâmımız Ebu Hanîfe Numan bin Sabit Zâ'afa'llâhu te'âlâ ecrehü ed'âfe adede'n-nücûm ve's-sevâbit hazretleri katında zikr olunan esnâf-ı evkâfdan akârât-ı mârrü'l-evsâf

حَسْبُكَ وَقَفِي لَأَرْوَاهُ مَعَيْنَ وَقَفِي تَارِدَات
رَجُوعَ تَدْرُجُ وَأَحْسَنَ الْبَرَاءَةِ مَهْمُيْ وَرَزْ
كُنْدُ وَبَدِيلَهُ قَفْرَهُ يُصَدِّقُ سَمْتَهُ كَلِمَهُ مَسْوُوعُ
مَرْبُورَ مَالَهُ مَذْكَورُ دَنْ رَفْعَهُ بِلِلسُونَ مَسْمُوعُ
وَمَحُولُ وَدَوَاتُ نَاعَمُولُ قَبِيحَاتُ صَادِقِي
جَائِزُ وَلَا مَعْلَهُ كَأَمْنِي وَأَنْ شَرِيفَاتُ حِيصَتَهُ فَائِزُ
وَجَوَازِي حَاكِمَاتُ وَمَا زَا ذَكَرُوا لَنَا مَسْمُوعَاتُ بَا
تَسْلِيمَ يَدُوبُ كُنْدُ وَكَارِيَهُ لِكِسُونَ دِيُوبُ حِيُوعُ
لَيْدَكُنْ مَسْوُوعُ مَشَارَ لِيَهُ جَوَابُ صَوَابُ وَخَطَابُ
مَسْتَطَابُ مَسْوُوعُ لَوُوبُ دِيَهُ كَمُ وَفِي سَالَفَةُ
الْبَيْتَانِ لِحَيْدَانِ جَائِعَاتُ رَاعِ جَنَّتِ نَشَانُ وَمَعْبَاهُ

عَامَهُ لِحَيْدَانِ بِنَا وَاحِيَا لَوْلَانِ عَيْشَانِ حَيْرَانِ
بَطْرَانِيهَا أَفْرَانِ وَسَلَكُ مَلِكُ دَنْ مَشَارَ قَلْبُوبُ
وَاقِفُ مَشَارَ لِيَهُ صَوْبُ لَنْدَانِ ذَنْ وَجَارَتُ
وَأَذَانُ وَاقَامَتُ لِيَهُ جَمَاعَاتُ مَسْمِينِ جَائِعَاتُ مَرْبُورُ
أَدَى شِعَارُ دِيُونِ يَدُوبُ حَيْمَةُ مَرْدَنْ غَرَضُ مَطْلُوبُ
مَقْبَرُ مَنَصَّةُ وَجُودُ وَظَهْرُ دِيَهُ جَوَابُ وَغَابَتُ
مَسْمِينِ ذَنْ وَاقِفَاتُ لِيَهُ انْقِصَاعُ تَدَكْرِي مَرْزُورُ
وَأُتَخَذَ حَيْجَةُ كَافَةُ أَيْدُ بَارُ أَكْرَمُهُ لَلَّهِ عَلَى
فِي الْقَلْبِ وَالْقَرَارَاتُ لَرَيْنِ وَقَفِي لَأَرْوَاهُ لِدُوعْدَانِ شَيْبَةُ
وَأَكْرَامُ يُوْقَدَرُ وَوَقْرَى مَرْبُورَهُ دِيَهُ بَيْتُ مَلِكُ
ضُرُورَتُ وَبِحَاؤُ حَيْرَانِ وَبِنَا غَلَهُ سُلْطَانُ رَمَانُ

عامة

[53b] (S74a) cinsinin vakfı lâzım olmamağın vakfiyetlerinden ⁵³⁶ rücû' itdim. Ve ahsenü'l-birri a'celehû mefhûmı üzere kendü yedim ile fukarâya tasadduk semtine gitdim. Mütevellî-i mezbûr emlak-i mezkûreden ref'-i yed itsün ve menkûl ve muhavvel ve edevât-ı nâmu'avvel kısmının aslâ vakfiyeti câyiz olmamağla ana mebnî olan şerâyit dahi sılhata fâ'iz ve cevâzı hâ'iz olmaz. Zikr olunan menkûlâtı bana teslîm idüp kendü kârına (S74b) gitsün deyü da'va itdikde mütevellî-i müşârün-ileyh cevâb-ı savâb ve hitâb-ı müstetâba müteveccih olup, didiğüm evkâf-ı sâlifetü'l-beyân içinde câmi'-i bâri'-i cennet- nişân ve masâlih-i

[54a] âmme için binâ ve ihyâ olunan aynân-i tecriyân bi-tarâ'ikihâ ifrâz ve silk-i mülklerinden mümtâz kılınup, vâkıf-ı müşârün-ileyh savblarından izn ü icâzet ve ezân ve ikâmet ile cemâ'ât-ı müslimîn câmi'-i mezbûrda (S75a) edâ-yı şe'â'ir-i dîn idüp, çeşmelerden garaz-ı matlûb mu'teber minnasa vücûd ve zühûrda cilveger ve âmme-i müslimîn izn-i vâkıf ile intifâ' itdikleri mukarrerdir. Ol takdîrce kâffe-i e'imme-i kibâr ekremehümü'llâhu te'âlâ fi dâri'l-karâr katlarında vakf-ı lâzım olduğunda şübhe ve inkâr yokdur. Ve kurâ-yı mezbûrenin bey'i beytü'l-mâle zarûret olıcak tecvîz olunmağla sultân-ı zemân

⁵³⁶ VGA-100-38-8/1 (52).

شيرا و تملك سوزده قانصكه ملك صحیح و حق
 صبر جباري غلبت سوز مشردن و واقفان ملك
 ايله بتدل ولسان قمر به خصوصان خود بتدك
 بانسان بيت الله نفع جزيل و لدغى كالمش ظاهر دد
 و واقف فرعون دن سائر عقارات و معالقات
 واقف اولسان منقولات مامان هما مين بدون
 تمامين ملكرن وقف اولوب منوي تسليم و نكده
 ندر دخی وقف لازمه قبلندن اولوب و منقولان
 صالنا ايله وقف اولوب و قیقى متعارف
 اولدر دخی هم انورانی امام شیبانی قند انعد
 التسلیم الی المنور وقف لازمه اولور جمله موقوفات

مشرف

مشرف الصفا لك تبریز مذکور و تربیب سفون
 اوزن عند هولاء العقارات و قیقى صحیح و لازمه
 اولجا ان شرایط بحر بحر و وضوابط مقرونك
 دخی علی مذهبهم صحیح مقمرا اولور دیوب و وقف
 كبره المذاهب اسكان و مدعا عین برهانیه اثبات
 و میدان معارضه ده خصمه غالب و حاكمه
 سالیف الذکر دن حکم شرعی باقره طالب و مجاف
 مشارا الیه حاکم خطیر ناکه بصیرت امل کثیر دن ضاره
 جانب منوی دن رحمان قوی و بدین برهان جلی
 مشاهدن ایدوب ذکر اولسان عقارات و منقولان
 عالی منیر اومن اولی انفسه شرایط مقمرا و وضوابط

[54b] iştirâ ve temellük buyurduktan sonra, (S75b) mülk-i sahîh ve hakk-ı sarîhlerini temlîk buyurmuşlardır. Ve vâkıfın mülki ile tebdîl olunan karye husûsında, hûd tebdîl bâbında beytü'l-mâle nef'-i cezîl olduğu ke'-ş-şems zâhirdür ve evkâf-ı mezbûreden sâyir akârât ve tebe'ân li'l-akâr vakf olunan menkûlât, İmâmeyn-i hümâmeyn-i bedreyn-i temâmeyn katlarında vakf olup mütevellîye teslim olunduktan sonra, anlar dahi vakf-ı lâzım kabîlinden olup, (S76a) menkûlâtıdan asâlet ile vakf olup, vakfiyyeti müte'ârif olanlar dahi hümâm-ı nûrânî İmâm Muhammed Şeybanî katında ba'de't-teslîm ile'l-mütevellî vakf-ı lâzım olur cümle mevkûfât-ı

[55a] meşrûhü's-sıfâtın takrîr-i mezkûr ve tertîb-i mesfûr üzere inde hâ'ulâ'i's-sikât vakfiyyeti sahîh ve lâzım olıcağ şerâ'it-i muharrere ve zevâbit-i mukarrerinin dahi alâ-mezhebihim sıhhati mukarrer olur deyüp, vâkıf-ı kerîmü'z-(S76b) zâtî iskât ve müdde'âsın bürhân ile isbât ve meydân-ı mu'ârazada hasma gâlib ve hâkim-i sâlifü'z-zikrden hükm-i şer'î nâfize tâlib olıcağ müşârün-ileyh hâkim-i hatîr-i nâkıd-ı basîr te'emmül-i kesîrden sonra, cânib-i mütevellîden rüchân-ı kavî ve yedinde bürhân-ı celî müşâhede idüp, zikr olunan akârât ve menkûlâtın, alâ-re'yi men-yerâhu min-uli'l-intibâh şerâiyit-i mukarrere ve zevâbit-ı

محرمه اوزن صحت و زور و قينده حكم حكيم
 وقضاء منبر مرمي بلوب جميع اوقاف بزبون زم
 معلوم واسلوب غروب زقون وزن وقف صحیح
 لاد و لوب من بعد نقص ونقصه بحال
 وانخل وانظا متبع الاجمال اولادي بمن يله
 بعد ما سمعه فانما انه على الذين يدلون ان الله
 سميع عليه فسبحان رب العرش ليس ملكه تبارك
 وحده مبدا و ختام حرز في ارباب شهر ربيع الاو
 المبارك لراشك الله تعالى من شهر رسته ست
 و ثمان والف من الهجرة النبوية على صاحبها من الله
 اقول الف تسليم والف تحية

شهود الحال		
الشيخ محمد افندي المدرس	خير الدين افندي المدرس	الشيخ محمد افندي المدرس
اسماعيل افندي حضرت وزير	محمد افندي افندي	يونس افندي افندي
ابراهيم افندي عش	سليمان افندي عبدالله	رستم افندي عبدالله
علي افندي الشيخ برتاد الكتب	عنه افندي عبدالله	محمد افندي عبدالله
علي افندي عبدالله	يوسف افندي المؤذن	عنه افندي عبدالله
بعدهما الله رسته فصا سنه كرى لم قريه د احسان		

55b/56a.

[55b] muharrere üzere sıhhat ve (S77a lüzûm-ı vakfiyyetine hükm-i muhkem-i şer'î ve kazâ-i mübrem-i mer'î idüp cemî'-i evkâf-ı mezbûre resm-i ma'lûm ve üslûb-ı mergûb-ı merkûm üzere vakf-ı sahîh lâzım olup min-ba'd nakz u naksa-i mecâl muhâl ve ihlâl ve ibtâlî mümteni'ü'l- ihtimâl oldı. *Femen beddelehû ba'de mâ-semi'ahû feinnemâ ismuhû alellezîne yubeddilûnehû innallâhe semî'un alîm* ⁵³⁷ *Fesubhâne rabbi'l-arşi leyse limülkihi tenâhin ve haddun mübdâun* ⁵³⁸ ve hitâm (S77b) hurrire fî evâilî şehr-i Rebiülevvel. El-mübârek inşâallâhû te'âlâ min-şühûri sene sitte ve selâsîn ve elf. Mine'l- hicretin-nebeviyye alâ-sâhibihâ mina'llâhi te'âlâ elfü teslim ve elfü tahiyye.

[56a]Şühûdü'l-Hâl

El-fakîr ila'llâhi te'âlâ Ahmed bin Abdünnebi (El-müderri), Hayreddin Efendi (El-müderri), Şeyh Mehemed Efendi Necatizâde ⁵³⁹, İsmail Ağa (Kethüdâ-yı Hazret-i Vezîr), Muhammed Ağa İbn-i Handan Ağa, Yunus Ağa İbn-i Handan Ağa, İbrahim Ağa İbn-i Ömer Süleyman Ağa İbn-i Abdullah, Rüstem Ağa İbn-i Abdullah, Ali Çelebi İbn-i Veli(Eş-şehir bi-nâdiri'l-kâtib), Anber Ağa ⁵⁴⁰ İbn-i Abdullah, Muhammed Ağa İbn-i Abdullah, Ali Ağa İbn-i Abdullah, Yusuf Bin Muhammed (El-Mü'ezzin) ve gayrihim mine'l-hâzîrîn ⁵⁴¹.

Ba'de-hümâ Androsa كيرهينى kazâsında Kirepeni dâhilinde

⁵³⁷ “Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenlerdir. Şüphesiz Allah (her şeyi) işitir ve (her şeyi) bilir.” **Bakara2/181.**

⁵³⁸ Mülkünün başı, sonu ve hududu olmayan Allah her türlü noksanlıklardan münezzehtir.

⁵³⁹ Necatizâde NS: Atizâde V.

⁵⁴⁰ Ağa S: -VN.

⁵⁴¹ Bundan sonraki kısımlar Süleymaniye Nüshasında bulunmamaktadır.

نفعین خوردن استغنی همه امک سیاه صولت
 آنجا لرزان نصف حصون و نور و صوبه دایر
 اولال و ج باب سیاه نصف و سه کوهی دمایری
 نصف بله کبری را فی مریه نك نصفی صاحب
 ارض مع شیشه که پند او نور بر سینه بی زنی لغد
 اولی بله مودع غموز فاضل علی نیدی این
 ابراهیم مضایبی بله مضان تحت شریعه بوخته
 توبه مذکور در دینار دلالی پنا جده من بله مشترا
 اولنن مالک صحیح و بد و شرط ایدوب بورد بله
 غریز و پیری و شیخ را جبا نوزیری سید محمود
 انیدی حصه ناریات جامع بار عارین یکی فرمودین

ضم اولوب اوقاف مروضه نی از ایله کدن نسا کجمت
 وظیفه لوی دوز در آنچه دن کی بوم سکار آنچه وریه
 و حضرت غیر زدن من فقر اسندل بیدی هر مستقیم
 اوصان حسنه بله نماز کسسه لظرفی نوبه حج
 توبه ده بجی اولوب هر بوی کیدی نوبی واقع اولد
 کونک ایسانلن خندیل جدمین دخی از ایله لشر
 و رحم توبه داخلنده واقع بیدی عدد حج وان چهار
 مشروط اولوب در وین مقدم و حفظ و حراستی
 باسین نهایت مرتبه همام ایدوب وظیفه بومیه ری
 یک شرا لجه دن کی بوم رون دوزن لجه وظیفه
 وریه و او نور نغز ابر اخوان و یکی پیش نسر

[56b] ta'yîn-i hudûddan müstağni umûmen mülk siyâh tût eşcârlarının nısf-ı mahsûli ve Lotruz لوتروز suyuyla dâ'ir olan üç bâb âsiyâbın nısfın ve yine Kirepeni كيرپنى zimmîleri tasarruf eyledikleri arâzî-i mîriyenin nısfını sâhib-i arz ma'rifetiyle ki bin otuz bir senesi Zilkaadesi evâili ile müverrah Ağriboz kâdısı Ali Efendi ibn-i İbrahim imzâsı ile mûmzât hüccet-i şer'iyye mûcibince karye-i mezkûre zimmîlerinden elli bin akçe semen ile müşterâ olunmuş mülk-i sahhîleridir. Ve şart idüp buyurdılar ki azîz ve pîrleri ve Şeyh-i vâcibü't-tevkîrleri Seyyîd Mahmud Efendi hazretlerinin câmi'-i bâr'ilerinde iki nefer mü'ezzîn

[57a] zamm olup, evkât-ı mefrûzayı edâ eyledükden sonra, cihet-i vazifeleri dörder akçeden küllü yevm sekizer akçe virile. Ve Hazreti Azîz kuddise sırruhû fukarâsından yedi nefer müstakîm evsâf-ı hasene ile mümtâz kimesneler bi-tarîki nevbet hücre-i türbede bekçi olup, her birleri kendi nevbeti vâk'î olduğu⁵⁴² günün leyâlinde kandîl hizmetin dahi edâ eyliyeler. Ve harem-i türbe dâhilinde vâk'î yedi aded hücrevât bekçilere meşrût olup, derûnında mukîm ve hıfz ü hirâseti bâbında nihâyet mertebe ihtimâm idüp, vazîfe-i yevmiyeleri ikişer akçeden küllü yevm on dört akçe vazîfe virile. Ve otuz nefer eczâ-hân ve yigirmi beş nefer

⁵⁴² VGA-100-38-8/2 (53).

سُجَّحَةٌ بِرَمَازٍ وَخَمَّارٌ وَسَيَّارٌ بَرِيدٌ نَعُوذُ فِي شِكَاكِهِ
كَيْسَنَةُ مَرْحُفٌ أَوْ لُوبٌ يَوْمِي بَرَانِجُهُ وَطَيْفُهُ وَوَرِيْدُهُ
وَصَافٍ نَبِيْلُهُ مَعْرُوفٌ بِكَيْسَنَةِ نَقْطِهِ حَيٌّ أَوْ لُوبٌ
بُرُوْدُهُ حَيْدَمَتُنْ لِمَالٍ بَدْرُ مَسِيهِ وَيَوْمِي بَرَانِجُهُ وَوَرِيْدُهُ
بِرَأْسَادِ مَا هِرٍ وَبَصِيرٍ وَأَحْوَالِ الْبُحُورِ دَلَّ حَبَبُ بَرٍ
كَيْسَنَةُ بُحُورِي أَوْ لُوبٌ وَأَزْمُ تَرْكِيهِ سَيْلُهُ يَوْمِي أَيْكِي
أَيْجُهُ وَطَيْفُهُ وَوَرِيْدُهُ وَرَجُلٌ أَمِنْ طَاهِرٍ كَيْسَنَةُ
فَرَّاشٌ رَبِيْدٌ أَوْ لُوبٌ مَهْرُكُونٌ بَعْدَ لِمَالٍ دَاخِلِيٌّ وَطَاهِرِيٌّ
حَالٌ زَمِيْدٌ أَوْ عَارِيْدٌ أَوْ لُوبٌ مَدَا وَبِحَدِيثِهَا وَبِأَيْجُهُ
يَوْمِي وَبِحَدِيثِهَا وَطَيْفُهُ بِمَنْصَرِفٍ أَوْ لَهُ وَبِرَأْسَادِ
كَيْسَنَةُ دَسْتَارِي أَوْ لُوبٌ حَيْدَمَتٌ لِأَزْمَةِ سِنْدِ الدُّوَابِ

يَوْمِي بَرَانِجُهُ وَطَيْفُهُ وَوَرِيْدُهُ وَمَرْحُومٌ بَرَادُ رُومٍ بِرُومَانٍ
مُجْدِبَانِشَا أَوْ قَاتِيٌّ وَوَقْفُهُ كَاتِبٌ وَفِيهِ أَوْلَادٌ كَاتِبٌ
سَلْبَانِ كَيْسَنَةُ كَيْسَنِي قَلْبِي أَوْ بَرِيْدٌ مَالٍ وَفَعْدَانٌ
يَوْمِي أَيْكِي أَيْجُهُ تَرْفِيضٌ أَوْ لُوبٌ كِي يَوْمٌ أَوْ كِي أَيْجُهُ وَطَيْفُهُ
مَنْصَرِفٌ أَوْ لُوبٌ حَضْرَتِي أَوْ لُوبٌ نَسَارِي قَلْبِي أَوْ لُوبٌ حَيْدَمَتُ
الْبَارِي فَرْسِي وَبِنِ وَأَيْسَنِي بَرَطَاهِرٍ وَصَالِحٍ كَيْسَنَةُ
سَيْبِي أَوْ لُوبٌ يَوْمِي بِرِيْحِي أَيْجُهُ وَطَيْفُهُ وَوَرِيْدُهُ وَبِحَدِيثِهَا
نَسْرِيْدُنْ تَرَاتِقٌ أَوْلَادٌ كَيْسَنَةُ حَالٌ زَمِيْدٌ صَاحِبٌ وَبِحَدِيثِهَا
لِأَزْمَةِ سِنْدِ مَقْدِيْمٌ أَوْ مَغَالِيهِ مَالٍ وَفَعْدَانٌ يَوْمِي
بَرَانِجُهُ تَرْفِيضٌ أَوْ لُوبٌ كِي يَوْمٌ وَبِحَدِيثِهَا وَطَيْفُهُ وَوَرِيْدُهُ
بِحَدِيثِهَا بَارِعَانٌ حَيٌّ بِرَأْسَادِ بَصِيرٍ وَأَحْوَالِ الْبُحُورِ دَلَّ

57b/58a.

[57b] müsebbihâna bir mümtâz ve muhtâr ve sâyirlerinden tefevvukı aşikâr kimesne ser-mahfil olup, yevmî bir akçe vazîfe virile. Ve sâf niyyet ile ma‘rûf bir kimesne noktacı olup bir ferde hizmetinde ihmâl itdürmiye ve yevmî bir akçe virile. Ve bir üstâd-ı mâhir ve basîr ve ahvâl-i buhûrdan habîr kimesne buhûrî olup, levâzım-ı terkibiyesiyle yevmî iki akçe vazîfe virile. Ve bir racül-i emîn tâhir kimesne ferrâş-ı türbe olup, her gün bi-gayr-i ihmâl dâhilini ve hâricini kemâl-i mertebe pâk ve ârî idüp, müdâvîm-i hidmet oldukça yevmî üç akçe vazîfeye mutasarıf ola. Ve üstâd kimesne destârî olup hidmet-i lâzimesin edâ idüp

[58a] yevmî bir akçe vazîfe virile. Ve merhûm birâderim **Mîr-i mîrân Mehmed Paşa** evkâfı ve vâkıfımızın kâtib-i vakfı olan Kâtib Süleyman’un cihet-i kitâbeti şey-i kalîl olmağın mâl-ı vakfdan yevmî iki akçe terakkî zamm olunup, küllü yevm on iki akçe vazîfeye mutasarıf ola. Ve Hazreti Ebu Eyyub Ensarî aleyhi’r-rahmetü’l-bârî kurbunda vâki’ sebîle bir tâhir ve sâlih kimesne sebîlî olup, yevmî bir buçuk akçe vazîfe virile. Ve câmi‘-i şerîfde ferrâş olan kimesne kemâl-i mertebe sâlih ve hidmet-i lâzimesinde mukdîm olmağla mâl-ı vakfdan yevmî bir akçe terakkî zamm olunup, küllü yevm üç akçe vazîfe virile. Ve câmi‘-i bâri’de dahi bir üstâd-ı basîr ve ahvâl-i buhûrdan

خبر کسینه بخوری اولوب هر یوم جمعه و سجده بخوری
معیارید و بیا کی عدد بخوری بخیر ایا طریقه دینه و برین
دور خوانان حضورین وضع و اولیاده احکراف
ایدوب و سایر ایام و لیا ایام که کرده و بجه مشروح
اوزر بجز ایلیوب جمله ما بجه سببه بوی و سج
لجه و ضیغه و برینه دیوخم کلام و احتتام بسط
مرام قلمی حمیری و اخر شهر جمادی الآخر

لسته ثمان و ثلثین و الف

بن شهر لغا

[58b] habîr kimesne buhûrî olup, be-her yevm-i Cum'a üç aded buhûru müheyyâ idüp, iki aded buhûru mihrâbın tarafeynine ve birin devr-hânân huzûrunda vaz' ve ol mahalde ihrâk idüp ve sâyir eyyâm ve leyâl-i mübârekelerde, vech-i meşrûh üzre icrâ eyleyüp, cümle mülâzemesiyle yevmî üç akçe vazîfe virile deyü, hatm-i kelâm ve ihtitâm-ı bast-ı merâm kılındı. Hurrîre fî-evâhir şehr-i Cemaziyelahir li sene semâne ve selâsîn ve elf. Mine'ş-şühûdü'l-hâl.

59a- 59b-60a-60b-61a (Boş)

2. Mehmed Paşa Vakfı Vakfiyesi

61b/62a.

[61b] Bismillahirrahmanirrahîm

Elhamdü li'llâhi hamde'l-kâmilîn. Ve's-salâtü alâ-Muhammedin hâteme'n-nebiyyîn. Ve alâ âlihî ve ashâbihî ecma'în. Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât tâlibü'l-ücûr ve'l-mesûbât. Kitâb-ı vakf-ı sâlifde zikr-i cemîli sâbık sunûf-ı medh u senâ ve ulûf-ı hayr du'âya lâyük sâhibü'l-kadri'l-a'lâ sâbıkâ vezîr-i a'zam pâdişâh-ı kesîrül-alâ hazreti **Halîl Paşa** yessera'llâhü te'âlâ murâdehü fevka mâ-yeşâ nefsi-i nefiseleri için evkâf-ı şerîfe-i sâlifetü'l-beyânı

[62a] vaz' ü ta'yîn ve vücûh-ı şürût ve mesârifini tafsîl ve tebyîn buyurduklarından sonra, üzkurü mevtâküm bi'l-hayr mûcibince li-ebeveyn birâderleri olup, Rumili Beylerbeyisi hem musâhib hem vezîr iken seyf-i sitem ile maktûl ve huzûr-ı Hak'da zümre-i şühedâdan ma'dûd ve maktûl olan vâsıl-ı rahmet-i Rahman dâric-i medâric-i mağfîret ü rıdvân cennet mekân Firdevs-aşiyân El-muhtâc ilâ rahmeti'llâhi te'âlâ merhûm ve mağfûrun-leh **Mehammed Paşa** rûh-ı şerîfleriyçün sarây-ı mübârekleri mukâbilinde bir çeşme ve sakkâye ve mekteb binâ ve merhûm-ı merkûma türbe ve türbe-i şerîfesinde kurrâ ve huffâz inşâ buyurup

مصاحح الخيرات المذكورين ولوازمه من ذوات مستوفين
 ينجون اوقات سنة الاوصاف في تبارك سورديكر
 ناكه مرحوم مرقومك روح لطيفه ابرو توافي وضد
 ولما غلب عند الله الكريم مراتب عليه ياناب
 وكندون دجيت كريمة من شفيع شفاعه حسنه
 فله نصيب منها مقتضاسه ومن سن سنة حسنه
 فله اجرها حديث شريف في شرحه سبب اوله
 جهته حصه عليه حاصل اوله ان الله تعالى
 لا يضيع اجر المحسنين روح مونا يدعاه اليه
 كل لوك اح يكون اوله اول سن سنه دعايه
 محتاج جمله اوقاف شريفه لندان بري اناطو

قلمون

قلمون قضاء مرعش لواعبدان زيون نام فريد
 فرج وحت مكان كين ال عثمان سلطان مراد خان
 اسكه الله تعالى الجموحه دار الجنان سنة خمس
 وتسعين وتسعمائه شهر ربيع الاخرى غره سني اليه
 مؤرخ ملك نامه همايون يله طر توشه اوزن بلك
 بيورب ملك نامه لندان راضي مزارع واول وجمال
 وانهار وانشجار ورعاليه اولاد رعاليه سنه حق
 ورسوه وبيت المال وما الغائب وما العود ووليه
 وقا حقون وعادت غنم وواقعه اولان خراج
 شرعسي وبالجملة كافة حقوق وشرفه ووز
 عرفه سني اليه فاذا ذكر اوله يذكر شرفه مفرور القاه

[62b] mesâlih-i hayrât-ı mezkûra ve levâzım-ı müberrât-ı mesfûre için evkâf-ı âtiyetü'l-evsâfi tedârik buyurdılar. Tâ ki merhûm-ı merkûmun rûh-ı latîfine ecr ü sevâbı vâsıl olmağla indallâhi'l-kerîm merâtib-i aliyeye nâyil ve kendülere dahi ayet-i kerîme *men yeşfe'u şefâ'aten haseneten [yekün] felehû nasîbun minhâ*⁵⁴³ muktezâsınca ve *men senne sünneten haseneten felehû ecrehâ*⁵⁴⁴ hadîs-i şerîfi fehvâsınca sebep oldukları cihetden hisse-i külliye hâsıl ola. *İnna'llâhe te'âlâ lâ yudî'u ecra'l-muhsinîn*⁵⁴⁵

Rûh-ı mevtâya du'â eylemeğe gel elün aç.
Bir gün ola olasın sen de du'âya muhtâc
Cümle evkâf-ı şerîfelerinden biri Anadolu

[63a] Kalem-revinde kazâ-i Maraş tevâbi'inden Zeytun nâm karyedür ki merhûm cennet mekân güzîde-i Al-i Osman Sultân Murad Hân Eskenehû'llâhu te'âlâ buhbûhati dâri'l-cinân sene hamse ve tis'in⁵⁴⁶ ve tis'a-mi'etin şehr-i Rebiülahiri gurrei ile müverrah mülk nâme-i hümâyûn ile tarîk-i şer'î üzere temlîk buyurup, mülk nâmelerinde arâzî ve mezârî'i ve tilâl u cibâl ve enhâr u eşcâr ve re'âyâ ve evlâd-ı re'âyâsının hukûk ve rüsûm ve beytü'l-mâl ve mâl-i ga'ib ve mâl-ı nukûd ve yave ve kaçkun ve âdet-i ağnâm ve vâk'i olan harâc-ı şer'îsi ve bi'l-cümle kaffe-i hukûk-ı şer'iyye ve rüsûm-ı örfiyyesi ile mimmâ zükire evelem yüzker serbest mefrûzü'l-kalem

⁵⁴³ "Kim iyi bir işe aracılık ederse onun da o işten bir nasibi olur." **Nisâ4/85.**

⁵⁴⁴ Kim benim güzel bir sünnetimi yeniden ihyâ ederse onun ecrinden bir kat da ona yazılır. **Hadis-i Şerif.**

⁵⁴⁵ Allah iyilerin iyiliklerinin sevaplarını zayı etmez.

⁵⁴⁶ VGA-100-38-9/1 (54).

مقطوع القدم مشار اليه حضور تارنك ملك مختص
وحق صرفي اولوب نسا اكد نسا وقرع غب اصل
كند وولد نكرد اولادي اولاد بولنم نسا
اقار سندن وارث لري وجوه ملكيت وزن مصريف
اولوب ديلبر ايسه صاد لبر ديلبر ايسه غشيه
ديلبر ايسه وقف ايلرد بولسا صحیح
وتنصيص وتصريح بولرسندن اراضی قریه بوز
قواع ولوا حق ايله عندا الهال معلوم و نماز
اولما غله تعیین و توصیف و تحدید و تعریف است
مستغنی در بی داخی استنبول احواله اوس
محل سئل واقف صاحب المعارف ان برادر لری

اولوب

اولوب بوقف شریفه با دی و باغش و بوخبرو
بن سبب حادث اولان مرحوم محمد باستان مورث
ملک لری و حال اجاب عالی تارنک سرای مبارک لری
اولوب بعض شرط و قیود ایله علی وجه الابد
ولطوبه اولان من غیشیه لرینه بعض حرم مجری
نبوی و مکان مسانک مصطفوی صلی الله
عالی علی ساکنه ما دام الهال الاضحی جالی
مساکنه فقرا بغزته لوجه الله الجلیل و کبار
وقف خرد بیان و تفصیل و متوی اواقف
حرمین مجری منه تسلیم و تسبیح ایله و قیاس
و تکمیل مورد فقرا سرای عالی به متصل سرای

[63b] maktû'u ü'l-kadem müşârün-ileyh hazretlerinün mülk-i mahzı ve hakk-ı sarfı olup neslen ba'de neslin ve fer'an gibbe aslin kendülerinden sonra evlâdı ve evlâd bulunmaz ise ekâribinden vârislerinden vücûhu mülkiyyet üzre mutasarrıf olup dilerler ise satarlar dilerler ise bağışlıyalar dilerler ise vakf ideler deyu beyân-ı sahîh ve tansîs ü tasrîh buyurmuşdur. Arâzi-i karye-i mezbûre tevâbi' ve levâhiki ile inde'l-ahâlî ma'lûm ve mümtâz olmağıla ta'yîn ve tavsîf ve tahdîd ve ta'rîfden mustağnîdur. Biri dahi İstanbul'da Hoca Üveys⁵⁴⁷ mahallesinde vâkıf-ı sâhibü'l-ma'ârifin birâderleri

[64a] olup bu vakf-ı şerîfe bâdî ve bâ'is ve bu hayr u birre sebeb-i hâdis olan merhûm Mehemed Paşa'dan mevrûs mülkleri ve hâlâ cenâb-ı âlîlerinin sarây-ı mübârekleri olup ba'zı şürût ve kuyûd ile alâ-vechi'l-übûd ve'l-hülûd, evvelâ nefis-i nefiselerine ba'dehû harem-i muhterem-i nebevî ve mekân-ı mübârek-i Mustafavî Salla'llâhu te'âlâ alâ-sâkinihî mâdâm ehl ü'l-arz muhtâcen ilâ mesâkinihî fukarâ-yı ba-izzetine li-vechi'llâhi'l-celîl ve kitâb-ı vakf-ı âharda beyân ve tafsîl ve mütevellî-i evkâf-ı Haremeyn-i muhteremeyne teslîm ve tescîl ile vakfiyyenin itmâm ve tekâmîl buyurdukları sarây-ı âlîye muttasıl sarây-ı

⁵⁴⁷ Üveys V: Veys N.

نمزورک فرنی زدن وقف سفایری مابلنده
 تختانی دورت باب دکان و فوقانی نیش باب و ده
 رز که ساری مزبور ایله و حلیا چای منزلی ایله
 و نهاده قیوچی قری رضیه خانون منزلی ایله و طرف
 عا ایله محدود در **د** بری دخی بوضلعک مقابلنده
 سفاییه متضار و کدی محله سنند واقع خان
 عظیمه بسند که رطری فوقانی و تختانی کرمی
 آلی باب و لو و ده بری مشتمله **د** و بر طرف
 قیو و زین شاه راهه ناظر فوقانی بر سول
 و ده بی و یونانی و معتقد داو و ده بری و اون
 دورت باب دکانی مشتمله **د** واقف عارفک

و قاه الله تعالی عن جمیع الخاف طایفه بی مسکنی
 اولما غله کند و احار لیرین در اطراف اربعه بی حلو
 باشی خانی و در و نیش باشا او ده بری و تقابله
 موقوفه و طریق عا ایله محدود **د** بری دخی
 استنبولده سراج خانه قریبند یوسف پاشا
 مسجدی کینین تختانی و فوقانی طقوز باب و ده رز
 طرفین طریق عا ایله محدود **د** و مسجد مزبور
 و حسا و ن و فی ایله محدود **د** بری دخی
 مدینه معمر حضرت ابی یوب نصاری
 عنه ربه الباری محارمین قائم پاشای جزری
 محله سنند اول سکری باب تختانی و ده و آلتی

64b/65a.

[64b] mezbûrun fırını ardında vakf-ı sakkâyeleri mukâbilinde tahtânî dört bâb dekâkîn ve fevkânî beş bâb odalardır ki sarây-ı mezbûr ile ve Halil Çelebi menzili ile ve Behrâm kapucu kızı Raziye Hatun menzili ile ve tarîk-i âmm ile mahdûddur. Biri dahi bu dıl'ın mukâbilinde sakkâyeye muttasıl Kara Kedi mahallesinde vâki' Hân-ı azîmü'l-bünyândır ki bir tarafı fevkânî ve tahtânî yigirmi altı bâb ulu odalarını müştemildür. Ve bir tarafı kapu üzerinde şâhrâha nâzır fevkânî bir büyük odayı ve eyvânî ve müte'addid odaları ve on dört bâb dükkânı müştemildir. Vâkıf-ı ârifin

[65a] ve kâla'llâhû te'âlâ an cemî'i'l-mehâvif tâyifesi meskeni olmağıla kendü icârelerindedir. Etrâf-ı erba'ası Helvacıbaşı Hânı ve Derviş Paşa odaları ve sakkâya mevkûfe ve tarîk-i âmm ile mahdûddur. Biri dahi İstanbul'da Sarrâchâne kurbunda Yusuf Paşa mescidi yanında tahtânî ve fevkânî dokuz bâb odalardır ki tarafeynden tarîk-i âmm ile mahdûddur. Ve mescid-i mezbûr ve Hüssam Bey vakfı ile mahdûddur. Biri dahi Medîne-i ma'mûre-i hazret-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî radiye anhû Rabbühu'l-bârî mahallâtında Kasım Paşa-yı Cezerî mahallesinde on sekiz bâb tahtânî oda ve altı

باب محمد بن زكريا اطر في احد جلي اوزي وبلغت
وساخره من ضحاياه اليه محمد ودد. اوقف
مربون في وجه شري اوزن وقف ونايد وحبس
وتخلد لذكريته كما كشار اليه استغ الله تعالى
فهمه عليه حضور معالي وصاله من بطوع صاف
قرار و اعتراف بورد فلن ذكركه بسط شرط
ويقال ضوا بطايد وبلا منوق وقف شريف
اوقف مزبون ده دخي تصرفات وقيمة اليه
متصرف ولد فلن ذكركه حاصل لان ربع وربع
ونما و ايف عندن لومي كرمي بشراجه جهت
تولبت اخرج اليه لذكركه محمول باقيدن كل

يو و قريش نفا حرام كل و محمد الذي لا ياتيه الباطل
من يذريه ولا من خلفه بل من حكيه حميد
كسنة لومي مر يذريه ايكسنا فقه دن كاي و فقه
لجه و صفة و يره اول شرايه ذكري سوايدان
برادري مزجور محمد باسالك مدينة ابي ايوب
انصاري ده رضي الله عنه واقم بترتف و مرقد
لطيفة اوان ليش نركسنة بعد صلوة الصبح
واون نركسنة بعد صلوة الظهر و اوان ليش
نركسنة بعد صلوة العصر جمع الوب و ليش
معلومه وجه كتاب مرقومه بظرفه مشرف
و مستعد و ليق طريقي اوزن مر يري تجويد

[65b] bâb mahzenlerdür ki etrâfı Ahmed Çelebi evleri ve Balçık iskelesi ve sâhil-i bahrda arz-ı hâliye ile mahdûddur. Evkâf-ı mezbûreyi vech-i şer'î üzere vakf ve te'bîd ve habs ve tahlîd itdıklarına hâkim-i müşârün-ileyh esbega'llâhu te'âlâ ni'amehû aleyhi huzûr-ı ma'âli- evsâflarında bi-tav'in sâf⁵⁴⁸ ikrâr ve i'tirâf buyurdıklarından sonra, bast-ı şerâyit ve beyân-ı zavâbit idüp evvelâ mütevellî vakf-ı şerîfleri evkâf-ı mezbûrede dahi tasarrufât-ı vakfîyye ile mutasarrıf oldukdan sonra hâsıl olan rub' ve irtifâ' ve nemâ ve intifâ'ından yevmî yigirmi beş akçe cihet-i tevliyet ihrâc eyledükden sonra mahsûl-i bâkîden küllü

[66a] yevm kırk beş nefer hâmil-i kelâm-ı mecîd *Ellezi lâ ye'tihi'l-bâtulu min-beyni yedeyhi ve lâ min-halfihî tenzîlün min-hakîmin hamîd*⁵⁴⁹ kimesnelere yevmî her birine ikişer akçeden küllü yevm doksan akçe vazîfe vire. Ol şartla ki zikri sebk iden birâderleri merhûm Mehemed Paşa'nın medîne-i Ebâ Eyyûb-ı Ensârî de radiye'llâhû anhu vâki' kabri şerîf ve merkad-i latîfnde onbeş nefer kimesne ba'de selâti's-subh ve on nefer kimesne ba'de selâti'z-zuhr ve onbeş nefer kimesne ba'de selâti'l-asr cem' olup ber-nehc-i ma'lûm vech-i kitâb-ı merkûma nazar-ı şerîfiyle müşerref ve müstes'ad olmak tarîkî üzere her biri tecvîd

⁵⁴⁸ bi-tav'in sâf V: bi-tav'ü'l-sâf N.

⁵⁴⁹ “Ona önünden de ardından da bâtil gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir.” **Fussulet 41/42.**

وترى باليه بر جوف شريف قران جليل لاوت
 ايدوب اولن تش جرد و شريفك نوای براد رفر
 مرحوم محمد باشار و روح شريفه و اولن تش جرد
 شريفك نوای بوفيقا كبر النقصير و وجهه هبه
 البليل و اولن تش جرد و شريفك نوای متعلقا نمان
 مرحومه ساكنه خالون روحه هبه البليل و روح
 كسسه حضور دن اوج جرد و شريفك لاوت ايدوب
 فضيلت و اجر نوای لاوت براد رفر مرحوم باهره
 اغار و وجهه هبه البليل و بومقابله ده نوای اكشتر
 لچه دن كلومه التي لچه و صيفه به متصرف و لاوت
 زمره عليه مزبون دن مقدمه لچه توفقه او فو و ايق

اولن تعيين حاله الشرح اليه ريس الفرو و سرحفل
 اولوب افتاح و اختتام خدمت باغرت سعادت
 تمام و ريس مزبون معرفي ايله اولوب اناك
 وظيفه سي كلومه اوج لچه و لاوت و باجمه اوج
 مجلس شريفن اوج سرحفك و صيفه لري نوای
 اوج لچه و اولوب باق قريبا كينس فري كلومه
 ايكلس لچه و صيفه به متصرف و لاوت و بومدر دن
 برسي حافظ صندوق و منفرد اجزای شريفه و لاوت
 بومقابله ده نوای اوج لچه و صيفه به دخی منصرف
 و اولوب مجموع وظيفه سي نوای تش لچه و لاوت
 اول شرطه كه نقطه جيلك خدمته دخی همت

اولن

[66b] ve tertîl ile birer cüz’i şerîf Kur’ân-ı Celîl tilâvet idüp on beş cüz’i şerîfin sevâbını birâderim merhûm **Mehmed Paşa** rûh-ı şerîfine⁵⁵⁰ ve on beş cüz’i şerîfinin sevâbını bu fakîr-i kesîrû’t-taksîr rûhına hibe eyliyeler. Ve on beş cüz’i şerîfinin sevâbını müte‘allikâtımdan merhûme Sakine Hatun rûhına hibe eyliyeler. Ve üç kimesne huzûrunda üç cüz’i şerîf tilâvet idüp fazîlet ve ecr ü sevâbını li-ebeveyn birâderim merhûm İbrahim Ağa rûhına hibe eyliyeler. Bu mukâbelede yevmî ikişer akçeden küllü yevm altı akçe vazîfeye mutasarrıf olalar. Zümre-i aliyye-i mezbûreden tekaddüme ehakk tefevvuka evfak ve elyak

[67a] olan ta’yîn-i hâkimü’ş-şer‘ ile re’isü’l-kurrâ ve ser-mahfil olup iftitâh ve ihtitâm-ı hidmet-i bâ-izzet-i sa‘âdet- encâm re’is-i mezbûr ma‘rifeti ile olup anın vazîfesi küllü yevm üç akçe ola. Ve bilcümle üç meclis-i şerîfde üç ser-mahfilin vazîfeleri yevmî üçer akçe olup bâkî kırk iki nefer her biri küllü yevm ikişer akçe vazîfeye mutasarrıf olalar. Ve bunlardan birisi hâfız-ı sandûk ve mufarrık-ı eczâ-yı şerîfe olup, bu mukâbelede yevmî üç akçe vazîfeye dahi mutasarrıf olup, mecmû‘-ı vazîfesi yevmî beş akçe ola. Ol şartla ki noktacılık hidmetine dahi himmet

⁵⁵⁰ VGA-100-38-9/2 (55).

وأجرها لانه ترك خديت اندر مکه بدل قدرت
 وعقب خسته قرآن عظیم الشان دعای خیرانیله
 روح مرحوم و فرقه محمد بن علی و ذری
 سبق بلد سبیل خانه ده دورت غرض طایفه
 ظاهر و باطن تلوتدن حادث کسسه رسا فایز
 اولوب منا و بایله اداي خديت و دفع عطر
 بجا صفة صرف همت ایدوب هر چه کلوم و جز
 آنچه دن یومی و نای آنچه وظیفه به متصرف
 اولار و غیر اهل قرآن صلاح و تقوی ایله مشار
 ایله بالنان نفس نفس مبارک ایله مشهور
 نفس زکیه و حسن تعلیم ایله مذکور کسسه مکتب

لوزده

مزبورده معلوم اولوب اولاد مسامین و اطفال
 مؤخذینه هموا مخصوصا ایام و اولاد ارا مکتب
 و فقر و مساکینه تعلیمه قرآن عظیم و افا ده طریق
 کاتب مستحب التعلیم ایدوب یومی آنچه وظیفه
 متصرف اولار و نیز صفات مذکور ایله هر
 حسن حال و معرفت و کماله موصوف کسسه
 خلیفه مکتب اولوب حسن خلقه اطفاله تعلیم
 قرآن و لطف و رفیق و ایدوبه سبقا سبقتا انعم
 و اذعان خدی متبوعه قرآن ایدوب و متعاقبا
 ده یومی دورت آنچه وظیفه به متصرف اولار
 و یومی بکیشر آنچه دن سنوی ایدوب زکیه آنچه

[67b] ve eczâ-hânâna terk-i hizmet itdirmemeğe bezl-i kudret ve akîb-i hatm-i Kur'ân-ı azîmü's-şânda du'âyı hayr ile rûh-ı merhûm-ı merkûma tahmîl-i minnet eyleye. Ve zikri sebk iden sebîl-hânede dört nefer tîb-i tâhir zâhiren ve bâtînen televvüsdan hâzir kimesneler sâkîler olup, münâvebe ile edâ-yı hizmet ve def'i ataş-ı muhtâcîne sarf-ı himmet idüp, her biri küllü yevm üçer akçeden yevmî on iki akçe vazîfeye mutasarrıf olalar. Ve bir ehl-i Kur'ân-ı salâh ve takvâ ile müşârün-ileyh bi'l-benân nefsi enfes-i mübârek ile meşhûr nefsi zekiyye ve hüsn-i ta'lîm ile mezkûr kimesne mekteb-i

[68a] mezbûrda mu'allim olup, evlâd-ı müslimîn ve etfâl-ı muvahhidîne umûmen husûsâ eytâm ve evlâd-ı erâmil ve fukarâ ve mesâkîne ta'lîm-i Kur'ân-ı Azîm ve ifâde-i tarîk-i kitâbet-i müstehabbü't-ta'lîm idüp, yevmî altı akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve bir sıfât-ı mezkûre ile ma'rûf hüsn-i hâl ve ma'rifet ve kemâlle mevsûf kimesne halîfe-i mekteb olup, hüsn-i hulukla etfâle ta'lîm-i Kur'ân ve lütf ve rıfk ve edeb ile sebkâ sebkâ tefhîm ve iz'ân hizmetine sa'y-i firâvân idüp, bu mukâbele de yevmî dört akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve yevmî ikişer akçeden senevî yedi yüz yigirmi akçe

حطية مكب اولوب شدت شتاده درون
 مكب تنهين اولما غله حذت سرما لتكين اولنه
 ودرت كسسه رجوه فرقه برادر لري محمد
 باشك تربه لري حافط اولوب بطريق المناوب
 خدمت حافظه تربه شريفه به مواظبه ايدوب
 هر بربى كل يوم درورد رايحه وظيفه دن يوى اون
 اتى لجه وظيفه به متصرف اولار و بر كسسه
 تربه دار اولوب حفظه تربه به حاكم و صباح
 واخشا و كجى لري تقديله تقيد خدمتته ملازم
 اولوب يومتسا بله ده يوى بتريجه وظيفه به
 متصرف اولار و بر كسسه فرانس اولوب قنوشريف

واطرافى كنس و فرش و متظيف ايدوب يوى
 بزايجه وظيفه به متصرف اولار و بر كسسه حور
 اولوب روانج طيبه بله وقت بلاون دماغ
 حفاطى بظلم و حضار مجلسى تخير لسوب يوى
 ايكى لجه وظيفه به متصرف اولار و سبيل جانك
 كوزه سنه و صوبوى لوازمه يوى و چرايجه
 صرف اولنه و تربه شريفه نك قنادرل و ساير
 مهماتيه يوى و چرايجه دن سبيل سبيل كسن
 لجه صرف اولنه و كل يوم ايكيش لجه دن
 سنوى دى يوز كيرجه لجه حرف بها اولكه لاه
 خان صيفيه ده قدر كفايه تير برما اولما غله

[68b] hatabiyye-i mekteb olup, şiddet-i şitâda derûn-ı mekteb teshîn olunmağıla hiddet-i sermâ teskîn oluna. Ve dört kimesne merhûm-ı merkûm birâderleri Mehemmed Paşa'nın türbeleri hâfızı olup, bi-tarîki'l-münâvebe hidmet-i muhâfaza-i türbe-i şerîfeye muvâzabe idüp, her biri küllü yevm dörder akçe vazîfeden yevmî on altı akçe vazîfeye mutasarrıf olalar. Ve bir kimesne türbedâr olup, hafaza-i türbeye hâkim ve sabâh ve ahşâm bekçileri tefakkud ile tekayyüd hidmetine mülâzim olup, bu mukâbelede yevmî beş akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve bir kimesne ferrâş olup, kabr-i şerîf

[69a] ve etrâfının kens ve ferş ve tanzîf idüp, yevmî bir akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve bir kimesne buhûrî olup, revâyih-i tayyibe ile vakt-i tilâvetde dimâğı huffâzı ta'tîr ve huzzâr-ı meclisi tebhîr eyleyüp, yevmî iki akçe vazîfeye mutasarrıf ola. Ve sebîl hânenin gözesine ve suyolu levâzımına yevmî üçer akçe sarf oluna. Ve türbe-i şerîfenin kanâdîl ve sâyir mühimmâtına yevmî üçer akçeden senevî bin seksen akçe sarf oluna. Ve küllü yevm ikişer akçeden senevî yedi yüz yigirmi akçe berf-i behâ ola ki, eyyâm-ı ⁵⁵¹ hârre-i sayfiyyede kadr-i kifâye tebrîd-i mâ olunmağıla

⁵⁵¹ eyyâm N: enâm V.

حرارت صبوراً صحتان استجاب خیر دعا
 اوله و مرحوه فرمود که غیر شریفیه عطا
 ایچون صوفیها و مبارک باشلی اوزن وضع
 اولماق ایچون دلبند باشا و صافی و خیاط
 خرجه کل یوز دوز اچمه دن سنوی سیک دور
 یوز فرقیه صرف اوله و جهات مزبوره ده
 منبع جمع اولما یوز ممکن اولدقجه جهاتک
 اجتماعتدن متولی امتناع اتمیه مقصود
 اعتنای فقر و حیل خیر دعا در شرط مزبور
 کتاب وقف اولد داخی مستوردن بوندک
 ماعدا وقفیه اولاده معتبره اولان یوز و شرط

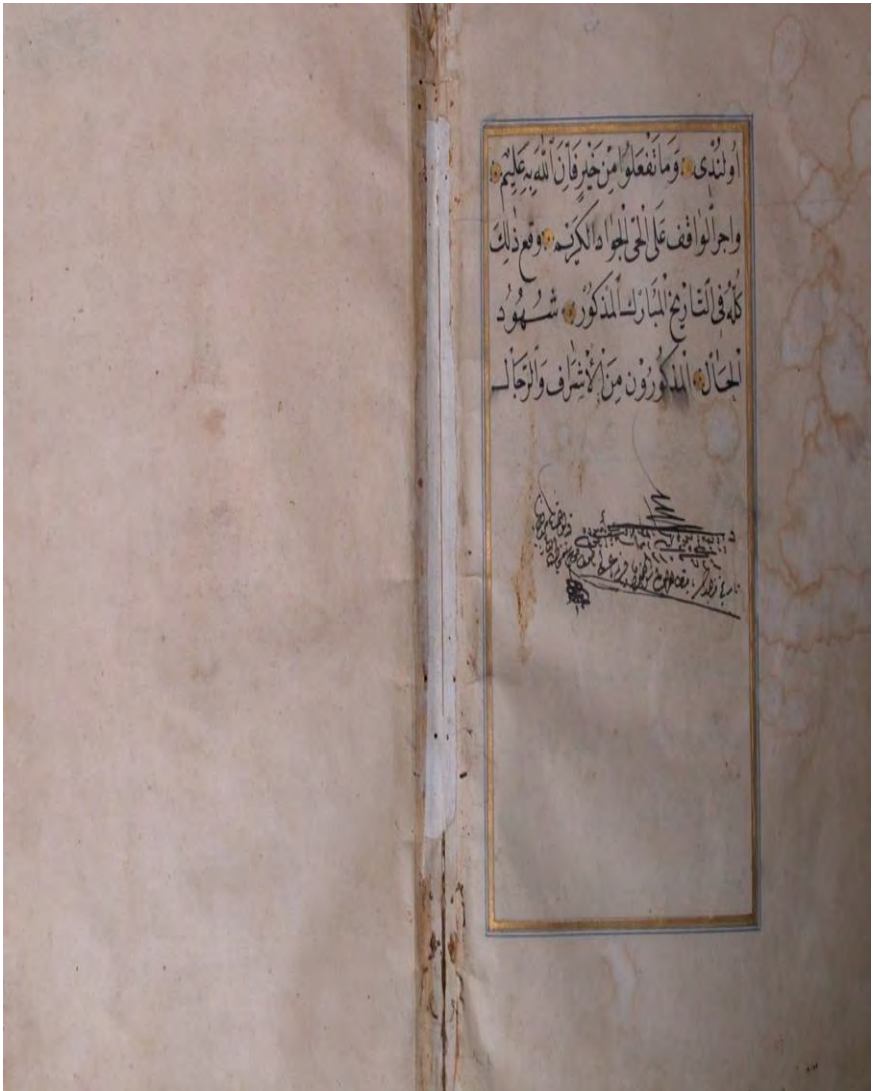
علی الوجه المشروح والنظ الملبس بوقف
 شریفان داخی اعتبار اولوب فقیر و فقیر مقصود
 واقف خیرده تقصیر اولما معاً بدلا قدر اوله
 دیوب تمام مرادیکه حکم کلایمورد قدران صدکه
 متولی رفوقانیه علی الشرح المشروح المعنوی
 مرافعه شرح قویده و محاکمه ذین لازمه للعصبه
 تدکیرین جا که سالف البیان دام مشارالیه
 بالبیتان طرف عالیشانندن بقای وقف
 شریفان رحمان افضالی ابله صحت و لزوم وقف
 فایقه علی التفصیل السابق حکم شرعی لاحق
 اولما عین ما وقع بوجه بنت و غیره و قید و تطایر

[69b] harâret sudûr ashâbından isticlâb-ı hayr du'â oluna. Ve merhûm-ı merkûmun kabr-i şerîflerine gıtâ için sof bahâ ve mübârek başları üzere vaz' olunmak için, dülbend behâ ve sârikçi ve hayyât harcına, küllü yevm dörder akçeden senevî bin dört yüz kırk akçe sarf oluna. Ve cihât-ı mezbûrede ⁵⁵² men'-i cem' olmayup mümkün oldukça cihâtın ictimâ'ından mütevellî imtinâ' itmiye. Maksûd iğnâ-yı fukarâ ve celb-i hayr du'âdır. Şart-ı mezbûr kitâb-ı vakf-ı evvelde dahi mastûrdur. Bundan mâ'adâ vakfiye-i ûlâda mu'tebere olan kuyûd ve şürût

[70a] ale'l-vechi'l-meşrûh ve'n-namti'l-mepsût bu vakf-ı şerîfde dahi i'tibâr olunup, nakîr ü kıtmîr maksûd-ı vâkîf-ı habîrde taksîr olunmamağa bezl-i iktidâr oluna deyü itmâm-ı merâm ile hatm-i kelâm buyurdıklarından sonra, mütevellî-i merkûm ile ale'n-nehci'l-meşrû'i'l-ma'lûm murâfa'a-i şer'-i kavîm ve muhâkeme-i dîn-i lâzımü't-ta'zîm itdiklerinde hâkim-i sâlifü'l-beyân dâm-ı müşârün-ileyh bi'l-benân taraf-ı âlî-şânından ibkâ-yı vakf-ı şerîfde rüchân iktizâsı ile sıhhat u lüzûm-ı vakf-ı fâika ale't-tafsîli's-sâbık hükm-i ⁵⁵³ muhkem-i şer'î lâhık olmağın mâ vaka'a bu mahalle sebt ü tahrîr ve kayd ü tastîr

⁵⁵² mezbûrede V: mezbûreden N.

⁵⁵³ VGA-100-38-10/1 (56).

70b.

[70b] olundu. Ve mâ tef'alû min-hayrin fe inna'llâhe bihî alîm. Ve ecrâ'l-vâkıf ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerîm. Vaka'a zalike küllühü fi't-târîhi'l-mübâreki'l-mezkûr. Şühûdü'l-hâl. El-mezkûrûn mine'l-eşrâf ve'rricâl.

Kayd bâ-vakfiyye-i ma'mûlûn-bihâ bâ-hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve bâ-fermân-ı âlî an-muhâsebe-i Anadolu fi 2 N (Ramazan) Sene 1210.

Târîh-i mezbûrda bâ-hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve bâ-fermân-ı âlî Anadolu Muhâsebesine kayd olunmuşdur. Tahrîren fi't-târîhi'l-mezbûr.

3.Vakfa Ait Muhasebe Kayıtlarından Bazı Örnekler:

(EV.HMH.d) Defter No: 03312

Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri

**Başlangıç Tarihi:1143.N.1 Bitiş Tarihi:29 Ş 1144 /10 Mart
1731-26 Şubat 1732**

Müsvedde-i Merhûm Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa fi -
gurre-i Ramazan. N.Sene 1143 ilâ-nihâye Ş [Şaban] sene 1144.

[2b]

Muhâsebe-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve Birâderi Merhûm Mîr-i
mîrân Mehmed Paşa ve merhûm İbrahim Ağa Der zaman Yusuf Ağa El-
mütevelli Aliyyülevkâf ü'l-Mezbûre an-gurre-i N.Sene 143 ilâ-nihâye Ş
sene 144

An-Şehr-i 12

El-makbûzât an-sene-i kâmile

57600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-sene 143

54000 An-mahlûl hâne-i Süleyman Ağa

84000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos an-vâcib
195600 sene 143

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedîde ve Karye-i Bağçecik an-
vâcib sene 143

002280 An-icâre-i musâkkafât merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa an-
sene 143

000540 An-icâre-i musâkkafât merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa an-
342420 sene143

EV.HMH.d Defter No: 03501

Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri

1.Ramazan.1145-30 Ramazan.1146. [1732]

Sûreti muhâsebe-i vakf-ı merhûm Halil Paşa ve Birâderi merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve merhûm İbrahim Ağa an-gurre-i N.sene 144 ilâ-nihâye Ramazan sene 145

Der zaman Yusuf Ağa İbn Mustafa El-mütevelli Aliyyülevkâf ü'l-Mezbûre

El-Makbûzat

		Sene
084000	An-mâl-ı mukâta'a-i karye-i Zeytun ve Fernos An-vâcib	Sene144
144000	An-mal-ı mukâta'i Karye-i YeniKöy ve Bağçecik An- vâcib	Sene144
<u>057600</u>	An-mal-ı istirdad cizye-i An- vâcib	Sene 144
285600		Sene 143
026880	An-bekâya-yı icâre sukufât vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa An- kusûr	
<u>002340</u>	An-icâre-i Saray-ı Hümâyûn An bakay-ı	Sene 143
314820		
004800	An-icâre-i sukufât Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa An bakay-ı kusûr	Sene 143
<u>002820</u>	An-icâre-i vakf-ı mezbûr Halil Paşa ve İbrahim Ağa An-gurre-i N [Ramazan]	Sene 143
322440		
000360	An-icâre-i Bağ Kısıklı	Sene 143
<u>000060</u>	Tekmil icâre-i Mîr-i mîrân	
322860		

Bakâyâ-yı Evkâf-ı Mezbûre An Seneyn Mâziye

29720 An-i icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa An gurre-i Ramazan
Sene 144 ilânihâye Ramazan sene 145

02525 An-i icâre-i sarây-ı hümâyûn An-i vâcib sene 144

32315

04850 An-i icâre vakf-ı merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa An-gurre-i
Ramazan sene 144 ilânihâye Ramazan sene 145

00360 An-i icâre-i Bağ Kısıklı An-vâcib sene 143

37875

00360 An-i icâre-i Bağ Kısıklı An-vâcib Sene 145

38225

00360 icâre-i Kısıklı Sene 143 edâ-ı şod

37875

06540 icâre-i Mîr-i mîrân.

31335

EV.HMH.d /DEFTER NO:03548

1145 L.1 /1146 N.30

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

Sûret-i Muhâsebe-i Vakf-ı Halil Paşa ve Birâderi Merhûm Mîr-i mîrân
Mehmed Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa an-gurre-i N.Sene145 ilâ-nihâye
Ramazan Sene146

El-makbûzât fi gurre-i L [Şevval]Sene 1145

144000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik

074000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye

004700 An-mahlûl nısf-ı hâne der-vakf-ı Mîr-i mîrân

003000 An-mahlûl rub‘ hâne der-vakf-ı mezbûre

293400

004750 An-bakâya-yı icârât Merhûm Halil Paşa fi sene 1144

005996 an-icâre-i Merhûm Halil Paşa fi sene 1145

007695 an-bakâya-yı icârât Merhûm Mîr-i mîrân Mehmet Paşa fi sene 1144

000540 an- bakâya-yı İcâre-i Kısıklı bâğından fi Sene 1143/ sene 1144

312081

006000 an- icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa fi sene 144

318081

Bin Yüz Kırk Altı Senesi Mâh-ı Ramazan-ı Şerîf Nihâyetine Gelinece Bakâyâ Kalan Mâl-ı Vakf Beyân

15935 Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa vakfindan kalan kusûr icârât fi Sene 1144.

27480 Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa icârâtı fi sene-i kâmile sene 1145

04875 Saray-ı Hümâyûnda kalan bakâyâ fi sene 1144/ Sene 1145

48290

01084 Merhûm Halil Paşa vakfindan kalan icârât fi Sene 1145

00170 İcâre-i bağ-ı Kısıklıdan kalan icârât kusûr fi sene 1144

00360 Bağ-ı Kısıklıdan kalan icârât fi sene 1145

49914

06000 Edâ-i şod an-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa fi sene 144

43914

Kırkaltı Ramazan-ı Şerîfin Gayetine Gelinece Bakayada Olan Mâl-ı Vakf

49914

23393 Masârifât için ihrâc

26521

06000 Eda-i şod.

20521

EV.HMH.d/ DEFTER NO:03586

1146 L.1 /1147 N.30 [7 Mart 1734 / 23 Şubat 1735]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

Sûret-i kâtib Merhûman Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa fî gurre-i Şevvâl sene 1146 ilânihâye Ramazan Sene 1147.

Sûret-i Muhâsebe-i Vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve Birâdereş Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve İbrahim Ağa Der-zaman-ı Yusuf Ağa el-Mütevelli aliyü'l-vakf-ı mezbûr an-gurre-i L.[Şevval]Sene146 ilâ-nihâye N [Ramazan]Sene147

El-makbûzât fî Sene-i Kâmile.

011171 Der-kise an-sene-i sâbıka.

074000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos an-vâcib sene 146.

144000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Yeni Köy ve Karye-i Bağçecik an-vâcib sene 146.

239171

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-vâcib sene 146.

000210 An-İcâre-i bâğ-ı Kısıklı an-kusûr sene 144.

000360 An-İcâre-i bâğ-ı Kısıklı an-vâcib sene 145.

297341

005355 An- icâre-i Mîr-i mîrân Mehmet Paşa an-kusûr sene 144.

302696

012000 İcâre-i Mîr-i mîrân an-gurre-i L.sene 146 ilâ-nihâye N.Sene 147.

314696

EV.HMH.d. 03671

1.L. 1147 / 9.Za.1149

Sûret-i Muhâsebe-i Vakf-ı Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Halil Paşa ve İbrahim Ağa An-Gurre-i L [Şevval] Sene 147 ilâ-nihâye N [Ramazan] Sene 148 Muhâsebe-i Vakf Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Birâderi Merhûm Halil Paşa ve İbrahim AğaMakbûzât ve Masrûfât ve Bakâyâ ve Düyûn Evkâf-ı Merbûre der-zemân Yusuf Ağa El-mütevelli Aliyyül Evkâf ül-Mezbûre An Gurre-i L [Şevval]Sene 147 İlâ-nihâye N [Ramazan] Sene 148

El-makbûzât An-mâl-ı mukâta'ât ve icârât ve der-kise An-sene-i sâbıka 146.

020624 An-der-kise ber-mûcib defter-i muhâsebe sene 146.

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedîd ve Bağçecik An-vâcib sene 147.

084000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Zeytun ve Firmos An-gurre-i L[Şevval] sene 147 ilâ-nihâye N[Ramazan] sene 148.

248624

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye vâcib sene 148.

015480 An-icâre-i vakf Mîr-i mîrânMehmed Paşa An-i kusûr sene 146.

321704

007080 An-icâre-i vakf Merhûm Halil Paşa An-i gurre-i L[Şevval] sene 146 ilâ-nihâye N[Ramazan] sene 147.

000360 An-icâre-i Bağ-ı Kısıklı An-vâcib sene 147.

329144

005475 An-icâre-i Yâlı-ı Sultân der-İskele-i Defterdâr ba'd ezzâyi'ât ilâ-nihâye N[Ramazan] sene 147.

002340 An-icâre-i Yâlı-ı mezbûr An-gurre-i L[Şevval]sene147 ilâ-nihâye N[Ramazan] sene 148.

336959

EV.HMH.d. 03671

Sûret-i defter-i muhâsebe-i an-vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve merhûm Halil Paşa ve merhûm İbrahim Ağa an-gurre-i L. [Şevval] sene 148 ilânihâye-i Şubat Sene 149 Şehr 3 yevm / 9 An-makbûzât ve masrûfât ve bakâyâ-i evkâf-ı mezbûre ve duyûn der-zemân Yusuf Ağa El-Mütevelli Aliyyül-evkâfû'l-mezbûre ber-vecd-i âti zikr olunur. (Şubat 1736 / 1737)

El-makbûzât fi't-târihü'l-mezbûr.

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i karye-i Cedîd ve Bağçecik an-gurre-i Mart sene 148 ilâ- nihâye Şubat sene 149.

180000 An-mâl-ı mukâta'a-i karye-i Zeytûn ve Firmos an-gurre-i Mart sene 148 ilâ-nihâye Şubat sene 149.

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-vâcib sene 148.

381600

007080 An-icâre-i vakf merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa an gurre-i [Şevval] L sene 148 ilâ-nihâye N [Ramazan]sene 149.

000360 An-icâre-i Bağ-ı Kısıklı an-vâcib sene 148.

000585 An-kusûr icâre-i saray-ı hümâyûn berây-ı şehr-i L [Şevval] sene 148.

389625

027000 Avâid-i mütevelli ber-vech mu'tâd kadîm.

362625

006000 Avâid-i kâtib-i evkâf-ı mezbûre ber-vech-i mu'tâd-ı kadîm.

356625

003000 Avâid-i rûznâmçe berây-ı evkâf-ı mezbûre.

353625

Bakâyây-ı Evkâf-ı Mezbûre An-i Gurre-i L[Şevval] Sene 147 ilâ-nihâye Şubat Sene 149

027480 An-icâre-i Vakf-ı Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa An-Gurre L [Şevval] sene 147 ilâ-nihâye

N.[Ramazan] sene 148 Fi Şehr 12

027480 An-i İcâre-i Vakf-ı mezbûr An-Gurre-i L[Şevval] Sene 148 ilâ-nihâye N [Ramazan] sene 149 şehr 12.

002290 An-i İcâre-i Vakf-ı Mezbûr An-şehr Şevval sene 149

000684 An-i İcâre-i Vakf-ı Mezbûr An-Kusûr Şehr Za.[Zilkade] sene 149 Yevm / 9...ilâ-nihâye-i Şubat sene 149

058934

007080 An-i İcâre-i Vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrâhim Ağa An-Gurre-i L [Şevval] sene 148 ilâ-nihâye N.[Ramazan] sene 149 Şehr/ 12 Şehr 590

000590 An-İcâre-i Vakf-ı Mezbûrân An Şehr-i L [Şevval] sene 149 Berây-ı tebdîl Sene

000171 An-i İcâre-i Vakf-ı Mezbûr An Kusûr Şehr Za [Zilkade] sene 149 yevm /9 Fi 19/ Berây-ı tebdîl sene ilâ- nihâye Şubat sene 149

065775

001755 An-İcâre-i Saray-ı Hümâyûn An-gurre M [Muharrem] sene 149 ilânihâye N [Ramazan] sene 149 Şehr /9 Şehr/195

000195 An-İcâre-i Mezbûr An-Şehr L [Şevval] sene 149 Berây-ı tebdîl sene Ser-sene Mart Za [Zilkade]

000057 An-i İcâre-i Mezbûr An-i Kusûr Za[Zilkade] sene 149 Yevm/9 Yevm 6,5

067782

000360 An-i İcâre-i Bâğ-ı Kısıklı An-i Vâcib Sene 149

068142

010480 Makbûza yazıldı.

57662

Düyûn-ı Evkâf-ı Mezbûre Ber-Mûcib-i Defter-i Muhâsebe

194957

045373 Masrûfât-ı makbûzât üzerine ziyâde olmağla asl deyne zam olundu.

240330

Düyûn-ı Evkâf Mezbûre Ber-Mûcib Defter-i Muhâsebe ve Hücet-i Şer'îyye

194957

019107 Edâ-i şod

175850

057662 Bakâyâ

118188 Zam.

Evkâf-ı Mezbûre ilâ-nihâye N [Ramazan] Sene 148

27480 Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa An-Gurre-i L[Şevval] sene 148
ilâ-nihâye N.[Ramazan] Sene 148

07080 An-vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa sene 147

00360 An-icâre-i Kısıklı An-vâcib sene 148

34920

Deyn-i Vakf Haliyâ ta'mîrât-ı Kebîre İlâ-nihâye L [Şevval] sene
148

Deyn-i Vakf

202451 Yalnız İki yük iki bin dört yüz elli bir akçedir.

EV. HMM.d : 03939

21. Za.1150 / 2. Z.1151 [11 Nisan 1738-13 Mart.1739]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

DEFTER NO:03939

Sûret-i defter-i Efkâf Merhûm Halil Paşa ve Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa An-Evvel Sene 1150 Mart 24 Zâ İlâ-nihâye Şubat 24 Z Sene 1151

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Merhûm Halil Paşa ve Birâderi Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve İbrahim Ağa An-Makbûzât ve Masrûfât ve Bakâyâ ve Düyûn Der-Zaman ve Müteveli Yusuf Ağa An-Evvel Mart el-Vâki'î fi 21 Za Sene 1150 ilâ-nihâye Şubat fi 2 Z Sene 1151

Şehr	Eyyâm
12	10

El-makbûzât

An-El mukâta'ât ve İcârât ve El-Bakâyâ-i ve El-Mahlûlât Fi-sene-i Kâmile

144000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Cedid ve Bağçecik

180000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an- tarafı Mirî

381600

006120 An-mahlûl dükkân-ı hârc sülûs hisse /1

003600 An-mahlûl hâne-i Mehmed Beşir rub'ı hisse /1

391320

000360 An-icâre-i bağ-ı Kısıklı an-vâcib sene 1150

027480 An-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa an-vâcib sene 1150

007080 An-icâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa

426240

192720 An-mahlûl dükkân-ı bakkal ve yağhâne ve kürekçi ve attâr nisf hisse

618960

Guruş /471870

Bahâü'l-Vazâif Ber-mûcib defter-i muhâsebe an-evvel Mart fi 21 Za sene 1150

Îlânihâye Şubat fi 2 Z Sene 1151

<u>Fi Şehr</u>	<u>Eyyâm</u>	<u>fi Şehr</u>	<u>fi Yevm</u>
12	10	21990	733

<u>Fi Sene</u>	<u>Makbûzât</u>
271210 El-vezâif	618960
126778 Masârîf sâire ber-vech âti zikr olunur.	<u>471868</u>
<u>073772</u> İdâre-i deyn evkâf mezbûre ber-mûcib defter-i muhâsebe	147092 Der-kise masrûf
471870	<u>059135</u> Bakâyâ
	206227

EV.HMH.d / DEFTER NO:04098

13. Z.1152- 23 Z.1153 / [12Mart 1740-11 Mart.1741]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

Mîr-i mîrân Halil Paşa Der-İstanbul ve Eyub ve der-Üsküdar Evvel-i Mart Vâcib Sene 1151 ilâ Şubat Sene-i Minhu Suret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûm Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Birâdereş der-İstanbul ve Hazret-i Ebu Eyûb El-Ensârî ve Üsküdar an-Zemân Hâfız Mustafa vekîl-i El-Hâc Yusuf Ağa bâ-marifet Eşşeyh Mehmed Ruşen Efendi Seccâde Nişîn Kutbü'l-ârifîn Üsküdârî Aziz Mahmud Efendi El-Nâzır ve bâ-defter cânib-i vakf-ı mezbûr der-nezâret hazret sadr alî ü'l-vâki' an evvel Mart ve Sene **1152** ilâ-nihâye Şubat sene-i minhu. Der Nezâret-i sadr-ı alî

Guruş 596268 Guruş 541308 Guruş 54960

Sûret-i Muhâsebe-i vakf-ı Merhûm ve Mağfürunleh Vezîr-i A 'zam-ı Sâbık Halil Paşa ve Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa bâ-ma'rifet-i nâzır-ı evkâf Eşşeyh Mehmed Efendi Seccâde-Nişîn Kutbü'l-ârifîn ve gavsü'l-vâsilîn Üsküdârî Hüdâyî Mahmud Efendi Kuddise Sırrhu'l-Azîz der-zamân-ı Yusuf Ağa El-mütevellî-i alîyü'l Evkâf-ı mezbûre an-evvel Mart vâcib Sene **1152** ilâ-nihâye Şubat sene-i minhu.

El-makbûzât-ı an-Mukatâat ve El-İcârât

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik vâcib-i Sene-i 1152

180000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos vâcib-i Sene-i 1152

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye

381600

027000An-mahlûl hâne-i nalband nısf-ı ...

024000An-mahlûl-i dekâkîn-i bakkâl ve attâr ve kürekçi ve yağhâne-i nısf /7

007080 an- İcâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa

439280

063648Der-kise muhâsebe-i evvel vâcib Sene 1151

000360 İcâre-i bâğı Kısıklı

010140An-bakâyâ-yı icâre-i yâlı der-İskele-i defterdâr der-cânib-i mîrî tahsil-i şod an-M[Muharrem] sene 1149ilânihâye R[Rebiülevvel] Sene 1151

513828

027480 An-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa tahsil-i şode. an-M[Muharrem] sene 1149ilânihâye R[Rebiülevvel] Sene -i minhu

541308

EV.HMH.d : 04178

24. Z. 1153- 4.Muharrem.1155. [29Mart 1740-17 Mart.1741]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

Sûret-i Muhâsebe-i vakf-ı Merhûm Vezîr-i A ‘zam-ı Sâbık Halil Paşa ve Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa bâma’rifet-i nâzır-ı evkâfEşşeyh Mehmed Efendi Seccâde-Nişîn Esseyyid Kutbü’l-‘ârifin ve gavsü’l-vâsilîn Üsküdârî Hüdâyî Esseyyid Mahmud Efendi Kuddise Sırrhu’l-Azîz der-zamân-ı Yusuf Ağa Elmüteveli-i alîyü’l Evkâf-ı mezbûre an-evvel Mart vâcib Sene 1153 ilânihâye Şubat sene-i minhu.

El-makbûzât-ı an-Mukatâat ve El-İcârât-ı ...

144000 An-mâl-ı mukâta‘a-i Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik vâcib-i Sene-i 1153

180000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos vâcib-i Sene-i 1153

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye

007080 an- İcâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa Sene 1153

388680

000360 İcâre-i bâğı Kısıklı der-Üsküdar vakf-ı Halil Paşa Sene 53

160949 Der-sene-i muhâsebe-i evvem Sene 1152

549989

027480 An-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa der-Hazret-i Eyub vâcib Sene 1153

577469

EV.HMH.d : Defter No: 04276

5 Muharrem. 1155- 16 Muharrem.1156. [12Mart 1742-12 Mart.1743]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

İcmâl-iEvkâf-ı Câmi 'i ...ve türbe-i Merhûm Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der-İstanbul ve Ebâ Eyub Ensârî der Üsküdar der zaman-ı Yusuf Ağa mütevellî-i vakf-ı evvel-i Mart vâcib Sene-i 1155 ilâ nihâye Şubat sene-i minhu

El-makbûzât an-Mukatâat ve El-İcârât-ı ...

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik vâcib-i Sene-i 1155

102000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos vâcib-i Sene-i 1155

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye Sene-i 1155

007080 An- İcâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa

000360 An-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa der-Hazret-i Eyub vâcib Sene 1154/1155

009480 İcâre-i bâğı Kısıklı der-Üsküdar vakf-ı Halil Paşa Sene 1155

_____Berây-ı mahlûl hâne sene 1155

320520

083309 Der-sene-i muhâsebe-i evvel sene 1153

422829

027480 An-mâl-i icâre-i Mîr-i mîrân Mehmed Paşa vâcib sene 1154

431309

EV.HMH.d : 04346

16 Muharrem 1156-26 Muharrem. 1157 [12Mart 1743-11 Mart.1744]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

DEFTER NO:04346

Müsvedde-i Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Halil Paşa der-Üsküdar vâcib Sene 1156

İcmâl-i Makbûzât-ı Merhûm Halil Paşa ve Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve merhûm İbrahim Ağa bâ-ma 'rîfet-i nâzır-ı Eşşeyh Mehmed Efendi der- Asitâne-i Hüdâyî Mahmud Efendi an-zaman-ı Yusuf Ağa müteveli an-evvel-i Mart vâcib sene-i 1156 ilâ nihâye Şubat

El-makbûzât an-Mukatâat ve El-İcârât

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik vâcib-i Sene-i 1156

18000 An-mâl-ı mukâta'a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos vâcib-i Sene-i 1156

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye sene-i 1156

007080 An-İcâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa ve İbrahim Ağa sene-i 1156
388680

000360 İcâre-i bâğı Kısıklı Sene 1156

028480 An-icâre-i vakf-ı Mîr-i mîrân merhûm Mehmed Paşa vâcib sene 1155 tahsîl-i icârat.

018000 Berây-ı mahlûl hâne nisf der.... mukâta 'a-i

0355430 Der-kese-i muhâsebe-i evvel vâcib Sene 1155.

480063

El-Bakâyâ

27480 İcâre-i bakâyâ-yı Mîr-i mîrân fi gurre-i M [Muharrem] sene 1156

07020 İcâre-i bakâyâ-yı sarây-ı hümâyûn der-İskele-i defterdâr Sene 1154/1155/1156.

78000 Bakâyâ-yı mukâta ‘a-i Zeytun tahsîl sene 1155

112500

470063 İrâd 470063 İrâd

403959 Masârîf 403989 Masârîf

66154 Der-kese 66074

EV.HMH.d : 04396

27. Muharrem.1157-7 Safer. 1158 [12 Mart 1744-11 Mart 1745]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

Suret-i Muhâsebe-i Vakf-ı merhûm ve mağfûrunleh Vezir-i a‘zam-ı sâbık Halil Paşa ve merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve merhûm İbrahim Ağa bâ-marifet nâzır-ı vakfû’l-mezbûr şeyh Mehmed Efendi Seccâde Nişîn kutbül ârifinve gavsülvâsilin Üsküdarî Hüdâyî Esseyyid Mahmud kuddise sırrıhu der-zaman Yusuf Ağa El-Müteveli Aliyyü’l-Evkâf an-evvel-i Mart vâcib Sene 1158 ilanihâye Şubat sene-i minhu.

El-Makbûzât ve El-mukâta‘ât ve El-İcârât

144000 An-mâl-ı mukâta‘â-i karye-i Cedid ve karye-i Bağçecik vâcib sene 1158

120000 An-mâl-ı mukâta ‘ât Zeytun ve Firnos vâcib sene 1158

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye sene 1158

321600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı merhûm Halil paşa ve İbrahim Ağa sene 1158

000360 An-icâre-i Bağı Kısıklı sene 1158

027480 An-icâre-i Mîr-i mîrân Mehmed Paşa an gurre-i M [Muharrem] tahsil şode Sene1157

017644 Der-kise muhâsebe-i evvel vâcib sene 1157 muhâsebe irâd şode

374164

EV_HMH_d : 4397

27 Muharrem 1157-7 Safer 1158 [12 Mart 1774-11 Mart 1745]

Müsvedde-i Vakf-ı Merhûm Mîr-i Mîrân Mehmed Paşa Der-
Üsküdar Vâcib Sene 1157

Sûret-i Muhâsebe-i Vakf merhûm ve mağfûrunleh Vezîr-i A'zam-ı
sâbık Halil Paşa ve birâdereş merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve
merhûm İbrahim Ağa bâ-ma'rifet nâzır-ı vakf el-mezbûr Eşşeyh Mehmed
Efendi Seccâde-nişîn asitâne-i kutbü'l-arifeyn ve gavsü'l vâsılın Üsküdarî
Hüdâyî Esseyyid Mahmud Efendi Kuddise Sırrıhul azîz der-zamanı
Yusuf Ağa el-mütevelli alıyyül evkâfü'l-mezbûr an-evvel-i Mart vâcib
Sene 1157 ilânihâye Şubat sene-i minhu.

El-Makbûzât an-Mukâta 'ât ve El-İcârât be-Hesâb

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i karye-i Cedîd ve karye-i Bağçecik vâcib
Sene 1157

120000 An-mâl-ı mukâta'a-i Zeytun ve Firmos vâcib sene 1157

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye sene 1157

007080 An-mâl-ı icâre merhum Halil Paşa vâcib sene 1157

000360 An-icâre-i Bağlı Kısıklı sene 1157

329040

027480 An-icâre-i mukâta'a-i Mîr-i mîrân merhûm Mehmed Paşa sene
1156 tahsîl ve muhâsebe irâd ve masraf şode.

007020 An-icâre-i mukâta'a-i Sarây-ı Sultânî der-İskele-i Defterdâr
tahsîl-i an-cânîb-i mîrî sene 1154 ilâ-nihâye sene 1156
muhâsebe irâd ve masraf şode.

066154 Der-kise muhâsebe-i evvel sene 115 muhâsebe-i irâd ve masraf
şode.

429694

107820 Bakâyâ

537514

El-Bakaya

27480 Berây-ı bakâyâ-yı icâre-i vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed
Paşa vâcib Sene 1157

02340 Berây-ı icâre-i Sarây-ı Sultâni der-nezd-i İskele-i defterdâr vâcib
Sene 1157

78000 Bakâyâ-yı mâl-i mukâta‘a-i düyûn vâcib Sene 1155 an-kadar
mebla‘.

107820

17633 Deyn

125464

EV_HMH_d_4602

**29.Safer. 1160- 11.Rebiülahir.1161.[12 Mart 1747-10 Nisan
1748]**

Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa Der-Üsküdar Vâcib Sene 1160
/ Hafız Efendi

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf Merhûm ve Mağfûrunleh vezîr-i a‘zam
sâbık Halil Paşa ve birâdereş merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve
İbrahim Ağa evkâf-ı şerîf câmi‘-i şerîf ve türbe-i münîf der-İstanbul ve
Üsküdar ve Hazret-i Eyub Ensârî der zamanı Yusuf Ağa müteveli-i
evkâf-ı şerîf vâcib sene 1160 an-evveli Mart ilânihâye Şubat sene-i minhu
der-nezâret-i sadr-ı alî.

El-Makbûzât

El-Mukâta‘ât ve İcârât bi-Hesâb sene 1160

144000 An-mâl-ı mukâta‘a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik vacib-i
sene 1160.

042000 An-mâl-ı mukâta‘a-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos sene
1160.

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye sene 1160.

243600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı merhûm Halil Paşa vâcib-i sene 1160.

027480 An-mâl-ı icâre-i bakâyâ-i vakf merhûm Mîr-i mîrân Mehmed
Paşa vâcib-i Sene 1159.

000360 An-mâl-ı icâre-i Bağ-ı Kısıklı sene 1160.

278520

054961 Der-kise sene 1159 düyûn-ı muhâsebe-i irâd-ı mu‘temediye.

333481

EV_HMH_d_470/1

22 Rebiülahir 1162 - 13 Rebiülevvel 1164 [11Nisan 1749 -9 Şubat 1751]

Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa der-Üsküdar vâcib-i sene-i 1162 ve sene-i 1163 /Ebubekir Efendi.

Sûret-i Muhâsebe-i An-Evkâf-ı Câmî'i Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der- İstanbul ve Üsküdar ve Hazret-i Eyub Ensârî der-zaman-ı Yusuf Ağa bâ-hatt-ı hümâyûn mesûl-i medde-i müteveli-i evkâf-ı şerîf mezbûre Şeyh Mustafa Efendi seccâde nişin asitâne-i kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vasilin Üsküdârî Hüdâyi Mahmud Efendi Kudde Sırrıhu'l-Bârî el-nâzır-ı evkâf-ı şerîf-i mezkûr der-zamanı Yusuf Ağa el-müteveli aliyyül evkâf Kâtib-i vakf-ı şerîf-i mezbûre an-evveli Mart vâcib Sene 1162 ilânihâye Şubat vâcib-i sene-i minhu.

Mâl-ı vakf sene-i kâmile. Der-nâzır-ı hazret-i sadr-ı âlî.

Guruş704940/ Guruş 539460/Guruş 165480

El-Makbûzât /Mukâta'ât ve İcârât bi-Hesâb sene 1162

144000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik vâcib Sene 1162

120000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos vâcib Sene 1162

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-cânib-i mîrî sene 1162

321600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı merhûm Halil Paşa sene 1162

027480 An-mâl-ı icâre-i bakâyâ-yı vakf merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa Sene 1161

000360 An-mâl-ı icâre-i bağ-ı Kısıklı der-Üsküdar vâcib sene 1162

356520

002340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultani der-İskele-i defterdar vâcib sene 162

120600 Berây-ı mu'accele vakf

060000 Berây-ı mu'accele merhûm Musâ Efendi an-vakf-ı merhûm Halil Paşa vâcib Sene 1162

539460

Sene 1162	1160	1161
Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa .	Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa	Vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa
27480	78000	60000

[2] Sûret-i Muhâsebe-i An-Evkâf Câmî'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der- İstanbul ve Üsküdar ve Hazreti Eyub Ensârî ve der-ı zamanı Yusuf Ağa te'bîd-i mütevellî-i Evkaf-ı Şerîf-i mezbûre ve be-ma'rifet Eşşeyh Mustafa Efendi Seccâde-nişîn Asitâne-i kutbü'l-arifin ve gavsü'l-vâsîlin Üsküdârî Hazreti Hüdâyî Mahmud Efendi Kuds Sırrıhu'l-Bârî El-nâzır-ı evkâf-ı şerîf-i mezkûre bâ-defter-i müfredât kâtib-i vakf-ı şerîf-i mezbûre an-evvel-i Mart vâcib-i Sene 1163 ilânihâye-i Şubat vâcib-i sene-i minhu. Der nezâret-i hazret-i sadr-ı âlî.

Mâl-ı fî sene-i kâmile.

Guruş 536340/ Guruş 456000/ Guruş 39091

El-Makbuzât-ı An-Mukâta'ât ve İcârât-ı bi-hesâb-i vâcib-i sene 1163

144000 An-mâl-ı mukata'a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik vâcib-i sene 1163

120000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos vâcib-i sene 1163

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-cânib-i mîrî vâcib-i sene 1163

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa vâcib-i sene 1163

328680

027480 An-mâl-ı bakaya-i icâre-i merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa Sene 1162

027480 An-mâl-ı icâre-i merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa sene 1163

012000 An-mâl-ı mu'accele-i nısf-ı mahlûl sene 1163

395640

000360 An-mâl-ı icâre-i bağ-ı Kısıklı der-Üsküdar sene 1163

060000 An-mâl-ı bakâyâ-yı muhâsebe-i evvel sene 161/1163

456000

Der-zimem:

Berây-ı mukâta'a-i duyûn vakf-ı Mîr-i mîrân Mehmed Paşa vâcib-i Sene 1160	İcâre-i Sarây-ı Sultânî Mîr-i mîrân Mehmed Paşa der-İskele-i Defterdâr der-Eyub vâcib-i sene 1164
78000	2340

Deyn-i vakf-ı zuhûr kerde: 41239

1000

40239

EV_HMH_d_ :4799

14 R. 1164- 24 R 1165 [10Şubat 1751-10 Şubat 1752]

Sûret-i Muhâsebe-i İrâd-ı An-Evkâf-ı Câmî'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve merhûm İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazreti Ebâ Eyub Ensârî ve Üsküdar der-zaman-ı Yusuf Ağa bâ-hatt-ı hümayûn mütevellî-i evkâf-ı şerif ba-defter-i müfredât kâtib-i vakf-ı mezbûr ve ma'rîfet Eşşeyh Mustafa Efendi seccâde-nişîn kutbü'l-arifeyn ve gavsü'l-vasilin Üsküdarî Hazret-i Hüdâyi Mahmud Efendi kuddise sırrıhu'l-Bâriü'l-nâzır-ı evkâf-ı şerîf ve evvel-i Mart Sene 1164 ilânihâye-i Şubat sene-i minhu. Der-nezâret-i hazret-i sadr-ı âlî.

An-mâl-ı sene-i kâmile muhâsebe.

Guruş 538800/ Guruş 456120/ Guruş 82680

El-Makbuzât an-evvel-i Mart vâcib-i sene 1164 ilânihâye-i Şubat sene-i minhu

144000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik.

120000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos.

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye

321600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa.

027480 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa.

000360 An-mâl-ı icâre-i Bağ-ı Kısıklı.

356520

015600 An-mâl-ı mu'accele-i nısf.

084000 An-mâl-ı mu'accele-i nısf-ı Bağ-ı Kısıklı.

456120

2340

458460

EV_HMH_d_ : 4916

7 Ca. 1166-16 Ca.1167 [11 Nisan 1753-10 Nisan 1754]

[1] Sûret-i Muhâsebe-i An-Evkâf Câmî'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der- İstanbul ve Üsküdar ve Hazreti Ebâ Eyub Ensârî Aliyyül Rahmanül Bâri ve Yusuf Ağa Mütevelli-i Evkâf Eşşeyh Mustafa Efendi seccâde-nişîn asîtâne-i Kutbü'l-Arifin ve gavsül-vasilin Üsküdârî Hüdâyî Mahmud Efendi Kuddise Sırrıhu'l Azîz evkâf-ı şerîf-i mezkûre bâ-defter-i ma'rifet kâ'in-i vakf-ı şerîf evvel-i Mart vâcib-i Sene 1166 İlanihâye Şubat Sene-i minhu. Der nezâret-i Hazret-i Sadr-ı Alî.

An-Mâl-ı sene-i kâmile muhâsebe-i sene-i hâzır.

Makbûzât-ı Mukâta 'ât vel-İcârât sene 1166.

144000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik vâcib-i sene 1166.

120000 An-mâl-ı mukataa-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos vâcib-i sene 1166.

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye-i an-cânib-i mîrî vâcib-i sene 1166.

321600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa vâcib-i sene 1166.

027480 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa sene 1166.

000360 An-mâl-ı icâre-i bağ-ı Kısıklı sene 1166.

002340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultânî der-Eyub an-cânib-i mîrî Sene 1166.

358860

[2] Sûret-i Muhâsebe-i An-Evkâf Câmî'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der- İstanbul ve Üsküdar ve Hazreti Eyub Ensârî Aliyyül Rahmetül Bâri ber tahvil kudretül Yusuf Ağa bâ-hatt-ı hümayun şevket makrûn ber-vech-i te'bid-i mütevelli-i evkâf-ı şerîf-ü'l-mezbûre bi-mâ 'rifet-ü'ş-Şeyh Mustafa Efendi Seccâde Nişîn Asîtâne-i Kutbü'l-Arifin ve gavsül-vâsilin Üsküdârî Hüdâyî Eşşeyh Esseyyid Mahmud Efendi Kuddise Sırrıhul-Aziz El-Nazır-ı Evkâf-ı Şerîf mezkûre bâ-defter-i müfredât kâtib-i vakf-ı şerîf-i mezbûre an-Evvel-i Mart vâcib-i sene 1167 İlanihâye Şubat Sene-i minhi Der-Nazâret-i Hazret-i Sadr-ı Ali.

An-mâl-ı sene kâmile.

Makbûzât

120000 An-mâl-ı mukâta 'a-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos vâcib-i sene 1167.

144000 An-mâl-ı mukâta ‘a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik vâcib-i sene 1167.

057600 An-mâl-ı istirdâd-i cizye cânib-i mîrî vâcib sene 1167.

321600

007080 An-mâl-ı icâre-i vakf-ı Merhûm Halil Paşa sene 1167

027480 Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa sene 1167

002340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultani der-iskele-i Defterdar an-cânib-i mîrî sene 1167

000360 An-mâl-ı icâre-i Bağ-ı Kısıklı sene 1167

358860

EV.HMH.d : 5037

9 C. 1169-20 C 1170. [10Şubat 1756/10Şubat 1757]

İcmâl-i Muhâsebe-i Masrufât An-Evkâf Câmî‘i Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa birâdereş Halil Paşa ve Merhûm İbrahim Ağa der- Hazreti Eyub Ensârî İstanbul ve Üsküdar ve Nâzır-ı Hazret-i Sadr-ı Alî an-zamanı Mütevellî Evkâf-ı Şerîf ber-vech-i te‘bîd ber-mûcib-i müfredât Katib-i Vakf ve bi-ma‘rifet Eşşeyh Mustafa Efendi Üsküdarî Esseyyid Mahmud Efendi Hüdâyi El-Nâzır-ı Evkâf-ı Şerîf an-evvel-i Mart ilânihâye Şubat vâcib sene 1169

Guruş 487140/ Guruş 351840/ Guruş 135300

El-Makbûzât an-Evvel Mart vâcib Sene 1169 İlânihâye Şubat Sene-i minhu.

144000 An-mâl-ı mukata‘a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik Sene-i minhu.

120000 An-mâl-ı mukata‘a-i Karye-i Zeytun ve Firnos sene-i minhu.

057600 An-mâl-ı istirdâd cizye-i an-cânib-i mîrî sene-i minhu.

007080 An-mâl-ı icâre-i musakkafât-ı merhûm Halil Paşa sene-i minhu.

000360 An-mâl-ı icâre-i bağ der-karye-i Kısıklı sene-i minhu.

022800 An-mâl-ı mahlûl zemîn hâne-i muhterik othâ-i merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa.

351840

EV.HMH.d : 5390

26 Ş [Şaban] 1176/ 18 N [Ramazan] 1178 [12 Mart 1763/11Mart 1765]

[1b]

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf Câmi'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Halil Paşa birâdereş Merhûm İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazreti Ebâ Eyub Ensârî ve Üsküdar tahvîl-i Yusuf Ağa ber-vech-i te'bîd bâ-hattı hümâyûn şevket makrun ve mütevellî-i evkâf-ı şerîf-i mezbûr ve bi-ma'rifet Eşşeyh Mustafa Efendi seccâde-nişîn kutbül-arifeyn gavsül-vâsileyn Hüdâyi Esseyyid Mahmud Efendi kuddise sırrıhu'l-azîz el-Nâzır-ı evkâf-ı şerîf ve bâ-defter-i müfredât Katib-i Vakf mezbûrû'l-vâki'î an-evvel-i Mart vâcib sene 1177 ilânihâye Şubat sene-i minhu. An-mâl-ı sene-i kâmile.

Der-Nezâret-i Hazret-i Sadr-ı âlî.

Guruş 519945/ Guruş 375945/ Guruş 144000

El-Makbûzât

144000 An-mâl-ı mukata'a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik

096000 An-mâl-ı mukata'a-i Karye-i Zeytun ve Firnos

057600 An-mâl-ı istirdâd cizye-i an-câlib mîrî

297600

027480 An-mâl-ı meskûfât icârât-ı Mîr-i mîrân der-nezd-i ve Hoca Paşa Sene 1176.

027480 An-mâl-ı meskûfât-ı icârât-ı Mîr-i mîrân der-nezd-i Hoca Paşa Sene1177.

007080 An-mâl-ı icârât-ı Halil Paşa der-sene-i minhu.

003340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultânî der-nezd-i İskele-i defterdâr sene-i minhu der-Eyub.

000360 An-mâl-ı icâre-i Bağ der- Mahalle-i Kısıklı der-sene-i kâmile sene-i minhu.

009000 Mu'accele-i rub' dükkân der-Hoca Paşa der-mahalle-i Kara Kedi.

003600 Mu'accele-i rub' hâne der-Hoca Paşa der-mahalle-i Kara Kedi.

375940

[2] Sûret-i Muhâsebe-i An-Evkâf Câmî'î Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Halil Paşa birâdereş Merhûm İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazreti Ebâ Eyub Ensârî ve Üsküdar tahvîl-i Yusuf Ağa ber-vech-i te'bîd bâ-hattı hümâyûn şevket makrûn ve mütevellî-i evkâf-ı şerîf mezbûr ve be-ma'rifet Eşşeyh Mustafa Efendi seccâde-nişîn kutbül-arifeyn gavsül-vâsileyn Üsküdarî Hüdâyî Esseyyid Mahmud Efendi kuddise sırrıhu'l-azîz el-nâzır-ı evkâf-ı şerîf ve bâ-defter-i müfredât Kâtib-i Vakf mezbûrû'l-vâki'î an-evvel-i Mart fi-sene 1176 ilânihâye Şubat sene-i minhu. An-mâl-ı sene-i kâmile.

Der-Nezâret-i Hazret-i Sadr-ı âlî

Guruş 534820/ Guruş 363340/ Guruş 171480

El-Makbûzât

144000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Cedîd ve Karye-i Bağçecik.

096000 An-mâl-ı mukâta'a-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos.

057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye-i an-cânib mîrî.

297600

027480 An-mâl-ı meskûfât icârât-ı Mîr-i mîrân der-nezd-i ve Hoca Paşa Sene 1174.

027480 An-mâl-ı meskûfât-ı icârât-ı Mîr-i mîrân der-nezd-i Hoca Paşa Sene 1175.

007080 An-mâl-ı meskûfât-ı Halil Paşa der-sene-i minhu.

003340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultânî der-nezd-i İskele-i defterdâr sene-i minhu.

000360 An-mâl-ı icâre-i Bağ der- Mahalle-i Kısıklı der-sene-i kâmile sene-i minhu.

363340

027480 An-mâl-ı meskûfât icârât-ı Mîr-i mîrân der-nezd-i Hoca Paşa Sene 1176.

000000 Bundan akdem icârât-ı merkûm yetmiş dört ve yetmiş beş senelerinden bakâyâ tahrîr olunmuş idi.

Bu def'a tahsîl olmağla irâd-ı vakf sene-i mezkûrlar dâhil olmuştur. Ve lâkin yetmiş altı senesinden bakâyâ olmağla irâd-ı vakfa dâhil olmadı.

EV.HMH.d 006256

1193-1196 [1779-1780/1781-1782]

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf Câmi‘i Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve birâdereş İbrahim Ağa der- İstanbul ve Hazreti Eyub Ensârî ve Üsküdar an-zamân-ı mütevellî-i vakf fahrü’l-müderrişin ikrâmü’s-Seyyid Mehmed Şemseddin Efendi kâ‘im-i makâm-ı mütevellî-i Evkâf-ı şerîf mezbûr ve bi-ma‘rifetü’ş-Şeyh Mehmed Ruşen Efendi seccâde-nişîn kutbül-arifeyn gavsül-vâsileyn Üsküdarî Hüdâyi Esseyyid Mahmud Efendi kuddise sırrihu’l-azîz el-Nâzır-ı evkâf-ı şerîf-i mezbûr ve bâ-defter-i müfredât Katib-i Vakf mezbûrû’l-vâki‘i min-gurre-i Şaban ilânihâye Şubat.

El-Makbûzât

177360 An-mahsûl mu‘accelâtdan makbûz.

025200 An-mahsûl bahâ-i türâb ve kurşun atık berây-ı câmi‘i şerîf.

006480 An-bakâyâ-yı icârât-ı vakf merhûm Halil Paşa Sene 94.

0141600 An-bakâyâ-yı icârât-ı vakf merhûm Halil Paşa Sene 95/96.

026280 An-bakâyâ-yı icârât-ı vakf Mîr-i mîrân Mehmed Paşa Sene 194.

027480 An-bakâyâ-yı icârât-ı vakf Mîr-i mîrân Mehmed Paşa Sene 195.

286960

EV.HMH.d : 7622

28 L 1215-7 Za 1216.[14 Mart1801-11 Mart 1802]

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf Câmi‘i Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Halil Paşa ve İbrahim Ağa birâderişân der- Mahalle-i Mustafa Bey der-nezd-i Sultan Mehmed Han der-İstanbul ve Üsküdar ve Hazreti Ebâ Eyub Ensârî Radianhü’l-Bâri an-zamân-ı Esseyyid Mustafa Efendi an-câlib Esseyyid Abdulhamid Efendi birâdereş bilvekâle ber-vech-i iştirâk bervech tebîd mütevellîyan evkâf-ı şerîf mezbûre bâ-defter-i müfredât kâtib-i vakf ve bi ma‘rifet üs-Seyyid ü’ş-Şeyh Mehmed Şehabeddin Efendi post-nişîn-i Asitâne-i Aziz Hüdâyi Mahmud Efendi kuddise sırrihu’l-azîz der-Üsküdar vâcib-i an evvel-i Mart Sene 1215 ilânihâye Şubat an sene-i minhu der-Nezâret-i Sadr-ı Alî Akçe : İrâd-ı vâcib an-evvel-i Mart Sene 1215 ilânihâye Şubat an-sene-i minhu

900000 An-mâl-ı mukâta ‘a-i Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik nâhiye-i İznik-mid der-livâ-i Koca ili an-sene-i minhu.

- 036000 An-mâl-ı mukâta‘a-i Karye-i Zeytun ve Karye-i Firnos nâhiye-i Zeytun der-livâ-i Maraş an-sene-i minhu.
- 057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye-i gebrân vakf-ı merhûman Halil Paşa ve Mîr-i Mîrân Mehmed Paşa an-cânib-i mîrî.
- 002340 İcâre-i Saray-ı Sultânî der-İskele-i Defterdâr an-cânib-i mîrî.
- 027480 İcârât-ı meskufât-ı vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa der-mahalle-i Kara Kedi der-nezd-i Hoca Paşa.
- 1023420
- 0007080 İcârât-ı meskufât-ı vakf-ı merhûm Halil Paşa der-mahalle-i Mustafa Bey der-nezd-i Sultân Mehmed Hân.
- 0000360 İcâre-i Bağ-ı der-nezd-i Kısıklı der-Üsküdar.
- 0019200 An-mâl-ı mu ‘accele-i nısf-ı dükkân an-mahlûl İsmail Efendi der-mahalle-i Kara Kedi Hoca Paşa fî 11 S.[Safer] Sene1216
- 0281752 Der-kîse-i vakf bâ-muhâsebe-i evvel.
- 1331816
- 0006000 An-ıhrâc bakâya-yı icârât-ı vakf merhum Mîr-i mîrân Mehmed Paşa.
- 1325812
- 0004080 An-ıhrâc bakâya-yı icârât-ı vakf merhum Halil Paşa.
- 1321732
- 1026173An-ıhrâc-ı masârifât-ı mu‘tâd ve gayrihü.
- 295529 Der-kise-i vakf-ı zuhûr kerde bâ-muhâsebe-i cedîde.

EV.d:06760

Sıra No:14173 Başlangıç Tarihi:1266 /1203/ [1849-1850]

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

DEFTER NO:06760

Suret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Şerîf ve merhûmân Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve birâderi İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazret-i Ebu Eyûb El-Ensâri ve Üsküdâr an-Zemân Hâfız Mustafa vekîl El-Hâc Yusuf Ağa bâ-marifet Eş-Şeyh Mehmed Rûşen Efendi Seccâde Nişîn Kutbü'l-‘ârifin Üsküdârî Azîz Mahmud Efendi El-Nâzır ve defter-i kâtib-i vakf-ı mezbur der-nezâret hazret sadr alî ü'l-vâki‘ an evvel Mart ve Sene 1203 ilâ-nihâye Şubat.

El-makbûzât an-Mart sene 1203 ilâ-nihâye Şubât sene minhu

240000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik sene minhu

072000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos
057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-câhib mirî
002340 An-mâl-ı icâre Saray-ı Sultâni der-İskele defterdâr
371940
027480 An-mâl-ı icârât merhûm Mîr-i mîrân Mehmet Paşa
007080 An-mâl-ı icârât merhûm Halil Paşa
000260 İcâre-i bâğı der-karye Kısıklı
406860
024000 An-mahsûl nısf-ı hâne Ali Ağa Sene 1203
019809 An-tahsil bakâyâ-yı icârât vakf-ı Merhûm Halil Paşa sene-i
mâziye
450669
072000 an-ıhrâc bakâyâ mukâta ‘â Zeytun ve Firmos
378669
007080 an-ıhrâc bakâyâ icârât vakf-ı merhûm Halil Paşa
371589

EV.d

Sıra No:14173 Başlangıç Tarihi:1266 / 1849-1850

EVKAF HAREMEYN MUHASEBECİLİĞİ DEFTERLERİ

DEFTER NO:06760

[1b] Suret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Şerîf ve Mekteb-i Latif ve Türbe-i Münîf Merhûmân Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Birâdereş İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazret-i Ebu Eyûb El-Ensâri ve Üskûdar an-Zemân Hâfız Mustafa vekîl El-Hâc Yusuf Ağa bâ-marifet Eşşeyh Mehmed Ruşen Efendi Seccâde Nişîn Kutbü'l-‘ârifin Üskûdârî Azîz Mahmud Efendi El-Nâzır ve bâ-defter min câhib-i vakf-ı mezbûr der-nezâret hazret sadr alî ü'l-vâki‘ an-evvel-i Mart ve sene 1203 ilâ-nihâye Şubat.

El-makbûzât an-evvel-i Mart sene 1203 ilâ-nihâye Şubât sene-i minhu

240000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Cedid ve Karye-i Bağçecik Sene-i minhu

- 072000 An-mâl-ı mukâta‘a Karye-i Zeytun ve Karye-i Firmos sene-i minhu
- 057600 An-mâl-ı istirdâd-ı cizye an-câhib mirî
- 002340 An-mâl-ı icâre Saray-ı Sultâni der-İskele-i defterdâr
371940
- 027480 An-mâl-ı icârât meskûkât vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmet Paşa
- 007080 An-mâl-ı icârât meskûkât vakf-ı merhûm Halil Paşa
- 000260 İcâre-i bâğı der-karye Kısıklı
406860
- 024000 An-mahsûl-ı muaccel-i nısf hâne der-uhde Ali Ağa Sene 1203/Fi 21 Safer
- 019809 An-tahsil-i bakâya-yı icârât vakf-ı Merhûm Halil Paşa an-Sene-i mâziye
450669
- 072000 An-ıhrâc bakâyâ mukâta‘â-i Zeytun ve Firmos
378669
- 007080 An-ıhrâc bakâyâ icârât vakf-ı merhûm Halil Paşa
371589

[2] Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Şerîf ve Mekteb-i Latîf ve Türbe-i Münîf Merhûmân Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Birâdereş İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazret-i Ebu Eyûb El-Ensâri ve Üsküdâr an-zemân Hâfız Mustafa Efendi vekîl-i ez-taraf El-Hâc Yusuf Ağa bâ-marifet ül-şeyh Mehmed Rûşen Efendi Seccâde Nişîn Kutbü'l-‘ârifin Üsküdârî Azîz Mahmud Efendi El-Nâzır ve bâ-defter cânib-i vakf-ı mezbûr der-nezâret hazret sadr alî ü'l-vâki‘ an evvel Mart-ı vâhid Sene 1205 ilâ-nihâye Şubat [12 Mart 1791].

El-Makbûzât An-evvel Mart Sene 1205 ilâ-nihâye Şubat.

230000 An mâl mukâta‘a karye-i Cedîd ve karye-i Bağçecik der-sene minhü

072000 An-mâl-ı mukâta‘a karye-i Zeytun ve Firmos der-sene minhü

- 057600 An-mâl-ı istirdâd cizye-i an-cânib mîrî
002340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultânî der-İskele-i Defterdâr
371940
027480 An-mâl-ı icârât musakkafât vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed
Paşa
007080 An-mâl-ı icârât-ı musakkafât vakf-ı merhûm Halil Paşa
000360 İcâre-i bağ der-karye Kısıklı
060000 An mahsûl muaccel-hâne der-uhde -i Mustafa Ağa vâcib fi
11Şevval Sene 1205
466860
072000 An-ıhrâc bakâyây-ı mukâta‘a karye-i Zeytun ve Firmos
394860
007080 An-ıhrâc bakâyây-ı icârât vakf-ı Halil Paşa
387780

[3a]

Hâdimü'l-fukarâ-i Şeyh Mehmed Ruşen

Post nişin Hazret-i Hüdayi kuddise sırrıhu El-nâzır.

Sûret-i Muhâsebe-i Evkâf-ı Şerîf ve Mekteb-i Latîf ve Türbe-i Munîf merhûmân Halil Paşa ve Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ve Birâdereş İbrahim Ağa der-İstanbul ve Hazret-i Ebâ Eyûb El-Ensâri ve Üsküdâr an-Zemân Hâfız Mustafa Efendi vekîl-i ez-teraf El-Hâc Yusuf Ağa bâ-marifet ül-şeyh Mehmed Rûşen Efendi Seccâde Nişin Kutbü'l-‘ârifin Üsküdârî Azîz Mahmud Efendi El-Nâzır ve bâ-defter-i müfredât cânib-i vakf mezbûr der-nezâret hazret sadr alî ü'l-vâki‘ an evvel Mart-ı vâhid Sene 1204 ilâ-nihâye Şubat [Mart 1790].

El-Makbûzât an evvel Mart sene 1204 ilâ-nihâye Şubat

- 240000 An-mâl-ı mukâta‘a karye-i Cedîd ve karye-i Bağçecik der-sene
minhü
072000 An-mâl-ı mukâta ‘a karye-i Zeytun ve Firmos
057600 An-mâl-ı istirdâd cizye-i an-cânib mîrî
002340 An-mâl-ı icâre-i Saray-ı Sultânî der-İskele-i Defterdâr

371940

027480 An-mâl-ı icârât musakkafât vakf-ı merhûm Mîr-i mîrân Mehmed Paşa

007080 An-mâl-ı icârât-ı musakkafât vakf-ı merhûm Halil Paşa

000360 İcâre-i bağ der-karye Kısıklı

406860

072000 An-ıhrâc bakâyây-ı mukâta 'a karye-i Zeytun ve Firnos

334860

007080 An-ıhrâc bakâyây-ı icârât vakf-ı Halil Paşa

327780

EKLER

**Muhasebe Kayıtlarına Göre Vakfın Gelir Gider Durumunu
Gösterir Tablo**

Sene	Gelir	Gider	Gömlek No
1105-1106/1693-1694	234368	210201	EV.HMH.d / 00810
1106-1107/1694-1695	167902	110730	EV.HMH.d / 00870
1107-1108/1695-1696	322020	166730	EV.HMH.d / 00891
1108-1109/1696-1697	128037	97464	EV.HMH.d / 00950
1110-1111/1698-99	360757	311882	EV.HMH.d / 01042
1111-1112/1699-1700	317665	298790	EV.HMH.d / 01085
1112-1113/1700-1701	300575	296188	EV.HMH.d / 01129
1113-1114/1701-1702	437797	328112	EV.HMH.d / 01180
1114-1115/1702-1703	442355	294628	EV.HMH.d / 01248
1116-1117/1703-1704	585947	558850	EV.HMH.d / 01323
1118-1119/1706-1707	314457	281752	EV.HMH.d / 01433
1119-1120/1707-1708	595447	562702	EV.HMH.d / 01498
1121(Şaban)-1121(Zilhicce) Ekim1709-Şubat 1710	180110	136870	EV.HMH.d / 01624
1122(M)-1122 (Şaban) Mart-1710-Eylül 1710	311680	196308	EV.HMH.d / 01643
1123(Şevval)-1124 (Zilhicce) Kasım 1711-Aralık 1712	344000	162205	EV.HMH.d / 01643
1124(Zilhicce)-1124 (Şevval) Aralık 1712-Kasım 1712	238330	15915	EV.HMH.d / 01826
1126 (M)-1126 (Z) Ocak 1714-Aralık 1714	407155	286661	EV.HMH.d / 01907
1127 (M)-1127 (Z) Ocak 1715-Kasım 1715	237501	326084	EV.HMH.d / 02007
1128 (M)- 1128 (Z) Aralık 1715-Kasım 1716	371705	432075	EV.HMH.d / 02079
30 M 1129-29 Z 1129 14 Ocak 1717-4 Aralık 1717	387358	322016	EV.HMH.d / 02167
1131 (M)- 1131 (Z) Kasım 1718-Ekim 1719	389286	285569	EV.HMH.d / 02341
1132(M)- 1132 (Z) Kasım 1719-Ekim 1720	392798	396925	EV.HMH.d / 02430
1133(M)- 1133(Z) Kasım 1720-Ekim 1721	416556	343859	EV.HMH.d / 02512
1134 (M)- 1134 (Z) Ekim 1721-Eylül 1722	405517	311276	EV.HMH.d / 02593
1135 (M)- 1135 (Z) Ekim 1722-Eylül 1723	411101	296468	EV.HMH.d / 02693
1136(M)- 1136 (Z) Ekim 1723-Eylül 1724	432633	308988	EV.HMH.d / 02757
1137 (M)- 1137 (Z) Eylül 1724-Ağustos 1725	374201	317929	EV.HMH.d / 02833
1138 (M)- 1138 (Z) Eylül 1725-Ağustos 1726	396957	319981	EV.HMH.d / 02910

1139 (M)- 1139 (Z) Eylül 1726-Ağustos 1727	446036	325435	EV.HMH.d / 02977
1140 (M)- 1140 (Z) Ağustos 1727-Temmuz 1718	449461	331205	EV.HMH.d / 03047
1141 (M)- 1141 (Z) Ağustos 1728-Temmuz 1729	441116	336180	EV.HMH.d / 03123
1142 (M)- 1142(Z) Temmuz 1729-Haziran 1730	532736	4565556	EV.HMH.d / 03203
1143(M)- 1143 (Şaban-29) Temmuz 1730-9 Mart 1731	158620	210498	EV.HMH.d / 03265
1143 -1144/1731-1732	376860	377968	EV.HMH.d / 03312
1144-1145/1732-1733	322860	357741	EV.HMH.d / 03501
1145-1446/1733-1734	318081	335474	EV.HMH.d/ 03548
1146-1147/1734-1735	314696	294159	EV.HMH.d/03586
1147-1148/1735-1736	336959	574330	EV.HMH.d / 03671
1148-1149/1736-1737	389620	394392	EV.HMH.d / 03671
1150-1151/1738-1739	618960	471870	EV.HMH.d/03939
1152-1153/1740-1741	541308	380359	EV.HMH.d/04098
1153-1154/1741-1742	577469	494160	EV.HMH.d/04178
1155-1156/1743-1744	431309	395766	EV.HMH.d/04276
1156-1157/1744-1745	470063	403909	EV.HMH.d/04346
1157-1158/1745-1746	537514	412050	EV.HMH.d/04397
1158-1159/1746-1747	374164	398907	EV.HMH.d/04396
1160-1161/1748-1749	333481	370732	EV.HMH.d/ 04602
1162-1163/1749-1750	539460	612909	EV.HMH.d/04706
1163-1164/1750-1751	456000	497149	EV.HMH.d/04706
1164-1165/1751-1752	458360	453430	EV.HMH.d/04799
1166-1167/1753-1754	358860	479037	EV.HMH.d/ 04916
1167-1168/1754-1755	358860	436281	EV.HMH.d/ 04916
1169-1170/1756-1757	351840	337230	EV.HMH.d / 05037
1176-1177/1762-1763	363340	816040	EV.HMH.d / 05390
1177-1178/1763-1764	375940	826546	EV.HMH.d /05390
1180-1181/1766-1767	857760	988030	EV.HMH.d / 05593
1181-1182/1767-1768	684820	737218	EV.HMH.d / 05635
1182-1183/1768-1769	640860	750993	EV.HMH.d / 05684
1183-1184/1769-1770	526860	676340	EV.HMH.d / 05743
1193-1194/1779-1780	276960	291160	EV.HMH.d / 06256
1202-1203/1787-1788	371589	416002	EV.HMH.d / 06760
1203-1204/1788-1789	327780	483392	EV.HMH.d / 06760
1204-1205/1789-1790	387780	438805	EV.HMH.d / 06760
1206-1209/1791-1794	3559088	1598982	EV.HMH.d / 06969
1215-1216/1800-1801	1321732	1026183	EV.HMH.d/ 07622

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Ankara): 100 Nolu Defter.

2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Ankara): 100 Nolu Defter Örneği.

3. Vakfiye Süleymaniye Kütüphanesi/Tercüman Kitaplığı Nüshası,
1b-2a.

بث علوم ومعارف • ودفاين سينه
ذوى النهايه نتردر لطايف • اين
لاجر جامع جامع الجوامع عالمى اسلوب
عجب اوزن ابداع • ووضع دلفريب
اوزن اختراع • ايدوب • سقف زرين
زينت فخرى • ولقد زينا السماء ايله
زرين • وسطح عابرين نقش منبت كلو
رياحين • ايله رشك نكارستان چين
ايدوب • نسيه انسانى احسن تقويمك

املا

املا • وايمين اسلوبن نشا • بيورب
وعلم ادم الاسماء كلها • موجبه تضاه
فركابن مسطور اولان عامه اسمائى
تعليم • وكافه حقايق لاختصاصي تفهيم
ايدوب • جامه فابلت بنى ادمى طرز
• انا جعلناك خليفة فى الارض ايله
مطرز • وحريده دلکش خلقنى وانزلنا
عليك الكتاب والحكمة مضمون هايونيله
مشرز • قلوب تعظير وتكثير • واحلا

4.Süleymaniye Kütüphanesi/Tercüman Kitaplığı Nüshası, 2b-3a.

جرى في أوائل شهر ربيع الأول المباركة
 أنشاء الله تعالى من شهر سنة ست

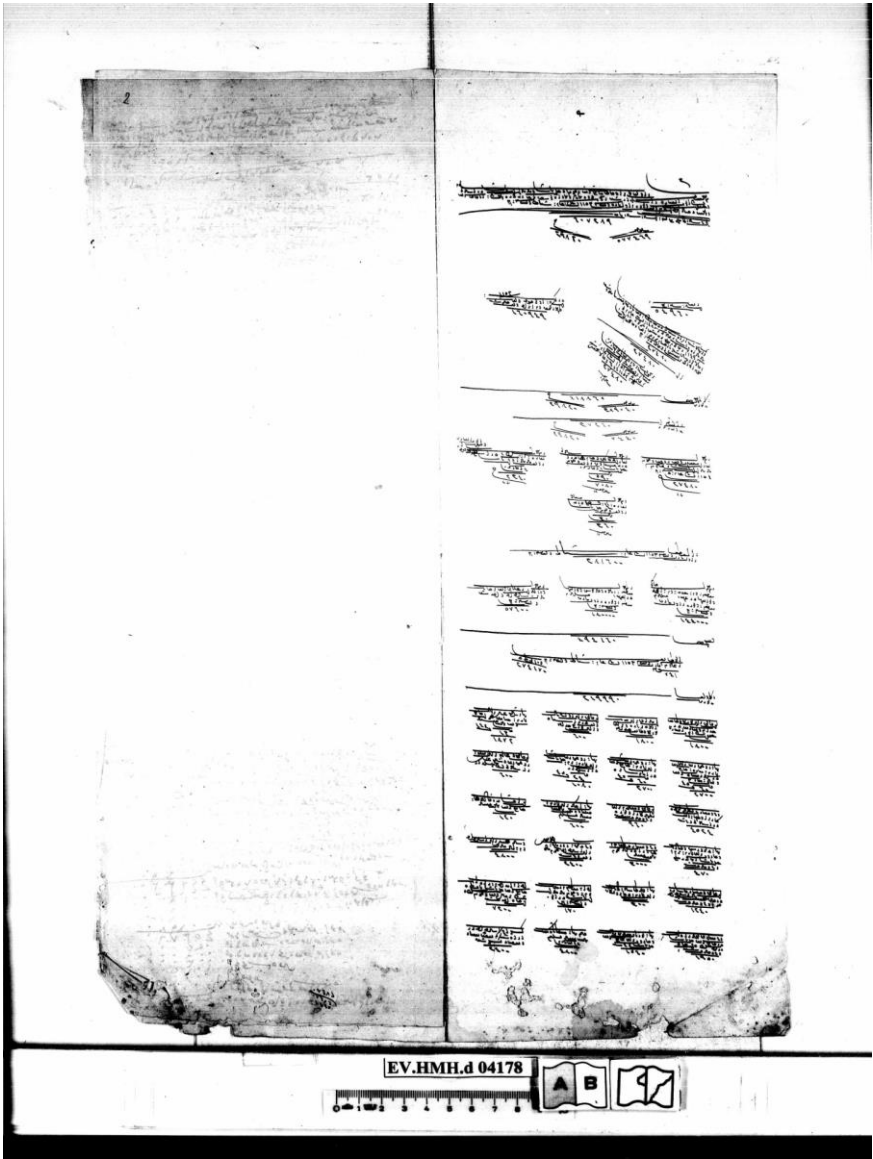
• وتلتين والف من الهجرة النبوية •

• على صاحبها من الله تعالى •

• ألف تسليمة ولف •

شهود المطالع	الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن	الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن	الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن	الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن الشيخ محمد بن
عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن
عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن
عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن	عبدالله بن عبدالله بن عبدالله بن

5. Süleymaniye Kütüphanesi Tercüman Kitaplığı Nüshası şuhudü'l-hâl listesi.

7.BOA: Muhasebe Defteri Örneği.

بارتاهم

توتلو کرمانلو وایلو قرتلو و قانئم اقم

نظامت جاگیره ادره اوقافه و صوم خدی بانا و محمد بانا و فیک شریفینا و زره ناغری اسکاردوغ
و صوم سیر عزیز محمودانی قس سه خانقاهه بوست نشید ادره اسیر تیخ شهاب الدین ادری و اعلیایک
بارک کرمان قونان خسردارینه تقسیم ایدیک بر قطعه عثمانی وقف بزورک بوسه و قطعه نمیه صافی
و قلوبی بیلاریم اوج یک بشیوز غرض منقاری قطعه طوباروب قطعه وقف و صوم بره صرف ادری
و قطعه معلول بایست مشروط ادری و خانقاه شالیبک بوست نشید ادره شتایک و حاجیدیک و ظایف
منته ری تعلیم ایدیک و کتوبک دی شیرالعیال ادری بایله خانقاه مذکوره ادره قفلا و یک دروش
اطعام کومه قطعه وقفه ماهیه اکیمنر بوز غرض و قطعه قصصی مستعار مذکور ادرینه ناز نوبت
و وقفه سی تیری بیدالو فرج اوقاف منقشی تیری و اعلیایه ادری احوال قطعه وقف و صوم بره صوم ادری و ادری
ناظر بر ایلد و وقف موی ایلک و قطعه معلول بلاست مشروط اولوب بوشللو مستغنی ترا و مزایع ادری و قطعه تیکدی
ادره و قطعه و قطعه اصفی شریح ایدیک و وقف مذکورک مستغنی ترا و مزایع ادری و قطعه اظم و صوم بریه
ادری ظاهر اولوب سیله خانقاه مذکوره ادره قفلا و دروشانی و ایش دروشی اطعام اظم و صوم بریه
محصه ضمیمه ایفله تیخ مومالیه و اعلیایک حصول تازی استیلاجه محتاج ادری منقشی موی ادری و ادری
اعلام اکتبه اعلام مذکور معروض حضور ناها ادری فدی خصوص مذکور امور مشیر وده و ادری و ادری
مادره اولمینه استغانه ساعه سینه ناها ادری ادری بود و اولوب ادری و ادری توتلو کرمانلو
وایلو قرتلو و قانئم اقم و بارتاهم حضرت یکمید

OSMANLI
HAT
1458 30 2

HAT. 1458

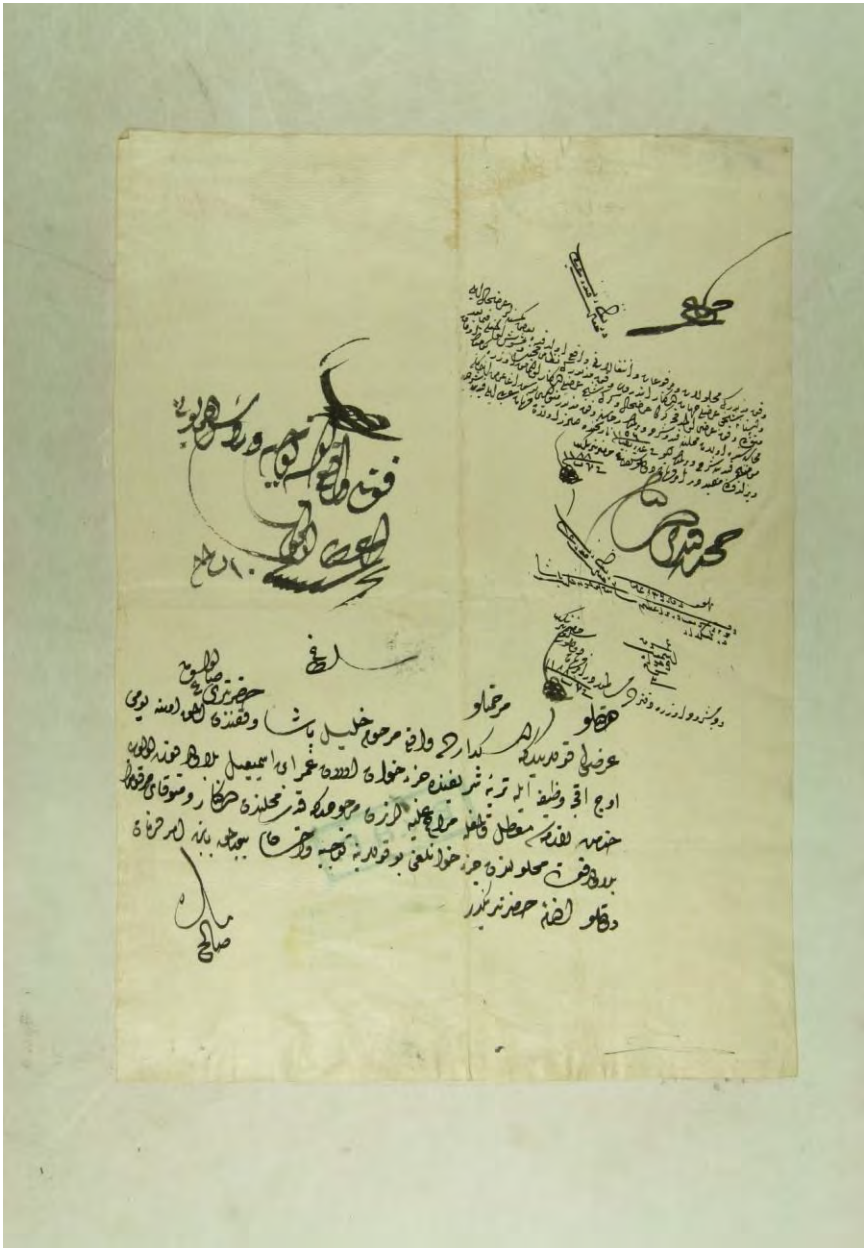
A B

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

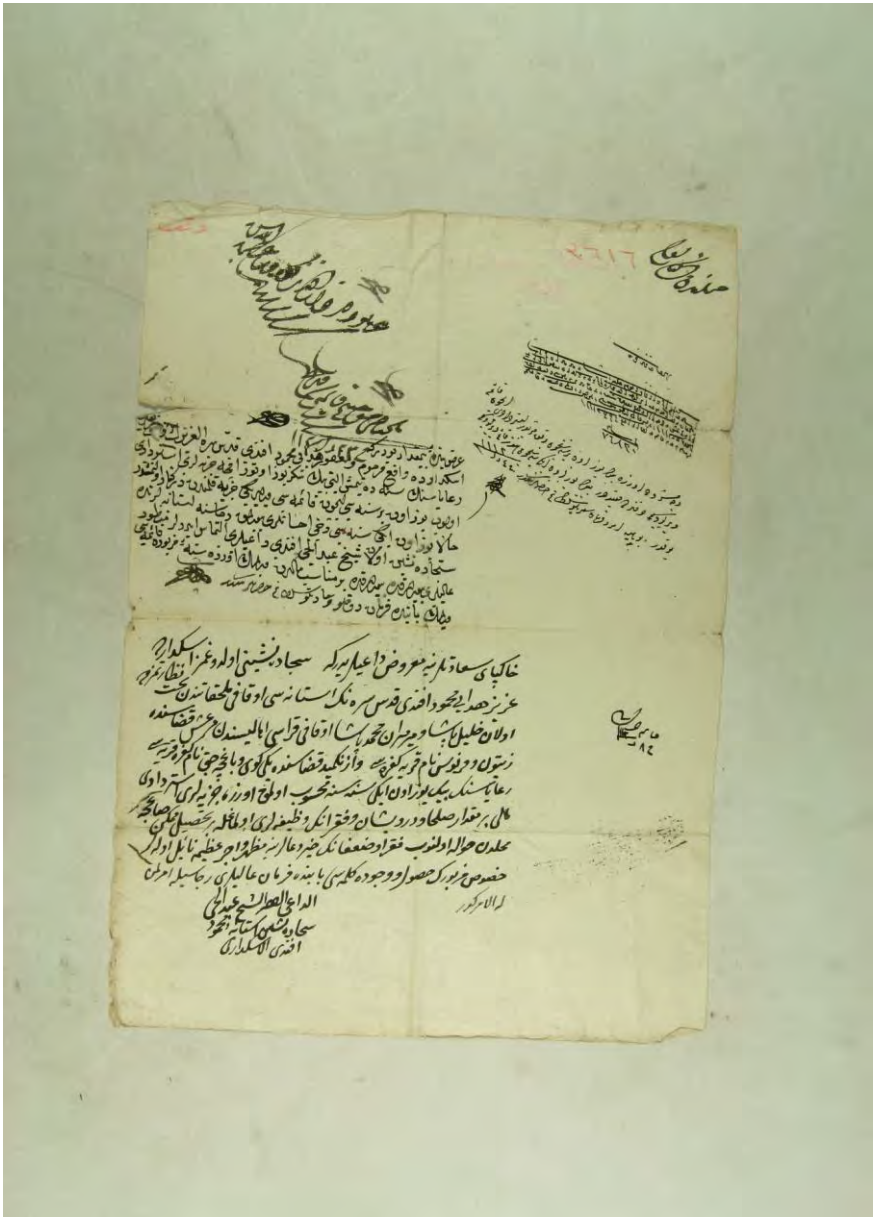
9. Vakıf ile İlgili Hat Örneği.

10.Cevdet Evkaf: Orijinal Tasnif No:31759

11.Cevdet Evkaf:30030

12.İbnülemin Tasnifi Evkaf (Vakıf):3616/1

16.Halil Paşa Türbesi-Üsküdar.

17.Halil Paşa Türbesi- Üsküdar.

18.Halil Paşa Türbesi-Üsküdar.

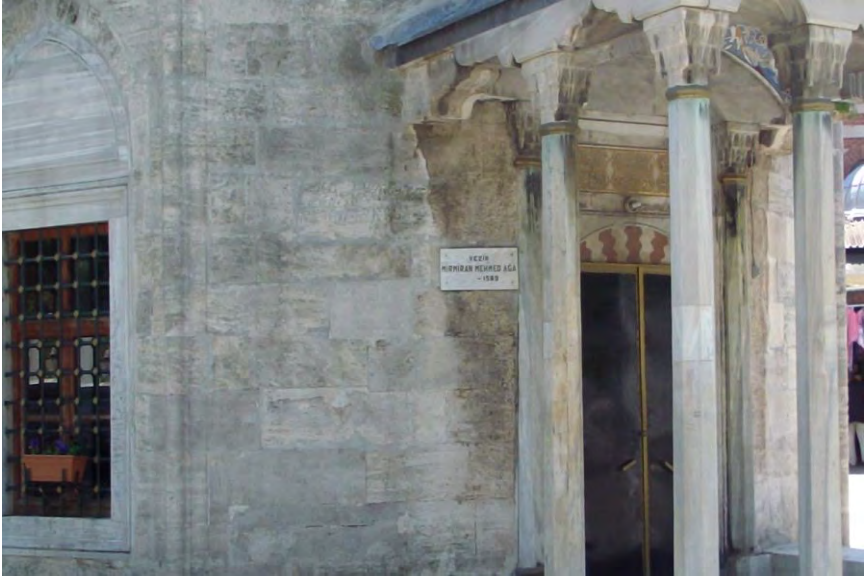
19.Halil Paşa Türbesi Bahçesindeki Çeşme/Üsküdar.

20.Halil Paşa Türbesi-Sebil/Üsküdar.

21.Mehmed Paşa Türbesi/Eyüp.

22.Mehmed Paşa Türbesi /Eyüp.

23.Mehmed Paşa Türbesi /Eyüp.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1.BOA

AT. 25, 141.

AE. SAHM. I. 473,603.

Bâb-ı Asafî Ru'ûs Kalemi Nr. 1481, 1485.

Cevdet Evkaf: 1247; 2245; 2393; 2584; 3616; 3982; 5172; 5302; 8373; 8603/1-2-3; 9047; 11641;12103;12509; 12513; 13003;13148;13949; 14398;15220;16060; 16705/1-2;18443/1-2; 18443; 22695;23203/1-2; 24311; 25255; 25834;26545; 27291;29124; 30030; 31759.

HAT_1458_00030_001_01.

Ev.MH. 00088-0052; 00251. 00031.

EV.HMH.d; 00810; 00870; 00891; 00950; 01042; 01085; 01129; 01180; 01248; 01323; 01433; 01498; 01624; 01643; 01826; 01907; 02007; 02079; 02167; 02341; 02430; 02512; 02593; 02693; 02757; 02833; 02910; 02977; 03047; 03123; 03203; 03265; 03312; 03501; 03548; 03586; 03671; 03939; 04098; 04178; 04276; 04346; 04396; 04397; 04602; 04706; 04799; 04916; 05037; 05390; 05593; 05635; 05684; 05743; 06256; 06760; 06969; 07622.

İbnül Emin Tasnifi, Evkaf, 3616,3908;

Ali Emiri Tasnifi, I. Mahmut No.6150.

MAD. 5024/1, 5024/30, 5024/32, 4920, 5505, 5789, 5806, 5873, 6147, 6147/122, 7458.

MAD.d. 7458

TK. 365/1.

MHM.D. 80/500, 80/873, 80/1200, 81/496.

KK.71.

KK. d. 365/1, 3065/19.

2. Kaynak Eserler

AHMED NAZİF, *Kayseri Meşhurları (Kayseriyye Meşahiri)*, Hızr. Meserret Diriöz, Haydar Ali Diriöz, Kayseri 1991.

- AYVANSARAYÎ HÜSEYİN EFENDÎ, *Hadîkatü'l- Cevâmî'*, İstanbul 1281.
- AYVANSARAYÎ HÜSEYİN EFENDÎ, “*Hadîkatü'l- Cevâmî'*,” Hrz. Ahmet Nezihi Galitekin, İstanbul Camileri ve Diğer Dinî Sivil Mimarî Yapılar, İstanbul 2001,
- GAZÂNÂME-İ HALÎL PAŞA, Viyana Ktg. C.II, Nr.1043.
- GAZÂNÂME-İ HALÎL PAŞA, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, Nr.2139.
- GAZÂNÂME-İ HALÎL PAŞA, Topkapı Revan Ktp. Nr.1482.
- GAZÂNÂME-İ HALÎL PAŞA (1595-1623) *Tahlil ve Metin*, Hrz. Meltem Aydın, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Türk Tarihi ABD. Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- GAZAVATNÂME-İ MİDİLLİ, (*Midilli Kıssası*), Derviş Gubari, Hrz. Ömer ÖZKAN, Ankara 2007.
- GAZAVÂT-I SULTAN MURÂD BİN MEHEMMED HÂN, Hrz. Halil İnalçık, Mevlüt Oğuz, Ankara 1989.
- HALÎL PAŞA İBN-İ PİRÎ VAKFIYESİ, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Nr: 1132.
- HALİSÎ, *Zafernâme, (II. Osman Adına Yazılmış)*, Hrz. Yaşar Yücel, Ankara 1983.
- HASAN BEY-ZÂDE AHMED PAŞA, Hasan Bey-zâde Tarihi, I-II-III, Hrz. Şevki Nezihi Aykut, TTK, Ankara 2004.
- KÂTİP ÇELEBİ,
- *Fezleke-Tahlil ve Metin*, I-II-III, Hrz. Zeynep Aycibin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Tarih AD Ortaçağ Tarihi Programı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.
 - *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l- Bihâr, (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, Hrz. İdris Bostan, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara 2008.
- KAZASKER MEHMED HAFİD, *Sefinetü'l Vüzera*, Hrz. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul 1952.
- MEHMED BİN MEHMED, *Nuhbet'üt Tevârih ve'l Ahbar*, Hrz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Tarih AD, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- MEHMED HALİFE, *Tarih-i Gilmanî*, Hrz. Ertuğrul Oral, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Türk Tarihi AD, Yeniçağ Tarihi BD, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.

MEHMET SÜREYYÂ,

- *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, II, III, İstanbul 1311.
- *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, IV, İstanbul 1327.

MUSTAFA SÂFÎ, *Zübdetü't-Tevârih* I-II, Hrz. İbrahim Hakkı Çuhadar, TTK, Ankara 2003.

NAÎMA MUSTAFA EFENDÎ, *Tarih-i Naima, (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbâri'l- Hâfîkayn)*, I-II-III-IV, Hzl. Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 2007.

OSMAN-ZÂDE TÂİB AHMED, *Hadikatü'l-Vüzerâ*, İstanbul 1271.

PEÇEVÎ İBRAHİM EFENDÎ, *Peçevî Tarihi*, I-II, Matbaa-i Amire, İstanbul 1283.

SARI ABDULLAH EFENDÎ,

- *Cevheretü'l-bidâye ve Dürretü'n-nihâye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nr. 455.
- *Düstûrü'l-İnşâ*, Beyazıt Kütüphanesi, Nr. 5880.
- *Mirâtü'l-asfiyâ fî sıfâtî'l-Melâmetiyeti'l-ahfiyâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nr. 2472.
- *Nasihâtü'l-mülûk Tergiben li-hüsni's-sülûk*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, Nr. 339.
- *Semerâtü'l-fuâd fî'l-mebde' ve'l-meâd*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nr. 2472.

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDÎ, *Tarih-i Selânikî*, I-II, Hrz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999.

SOLAK HÜSEYİN TUĞÎ, *İbretnüma (Tuğî Tarihi)*, Nşr. Mithat Sertoğlu, Belleten XI Sayı: 43, TTK, 489–514, Ankara 1947

SOLAK-ZÂDE MEHMED HEMDEMÎ ÇELEBÎ, *Solak-zâde Tarihi*, I-II, İstanbul 1297.

TÂLİKÎ-ZÂDE MEHMED SUBHÎ EFENDÎ, *Eğri Seferi Şehnâmesi*, Hrz. Vahid Çabuk, İstanbul Üni. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986.

TOPÇULAR KÂTİBÎ ABDULKADİR, *Topçular Kâtibi Tarihi*, I-II, Hrz. Ziya Yılmaz, TTK, Ankara 2003.

3-Araştırma ve İncelemeler

AKGÜNDÜZ Ahmed, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996.

- AKÜN, Ömer Faruk, “Sarı Abdullah,” *İA*, X, 216–220, MEB, Anadolu Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Eskişehir 1997.
- ARI, Bülent, *The First Dutch Ambassador in İstanbul: Cornelis Haga and the Dutch Capitulation of 1612*, Ankara 2003.
- ARI, Bülent, “İlk Osmanlı Hollanda Münasebetleri,” *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ans.* I, 493–501, Ankara 1999.
- ARITAN, Ahmet Saim, “Ciltçilik,” *DİA*, VII, 551–557, İstanbul 1993.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin, *Sarı Abdullah'ın Hayatı, Eserleri ve Gülşen-i Râz Adlı Mesnevîsi'nin Transkripsiyonlu Metni*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Türk Dili ve Edebiyatı AD, Eski Türk Edebiyatı BD, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- AYTEKİN, Ülken, *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.
- AZAMAT, Nihat, “Sarı Abdullah Efendi” *DİA*, XXXVI, 145–147, İstanbul 2009.
- BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Ankara 1982.
- BOSTAN, İdris,
- *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, TTK, Ankara 2003.
 - *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Organizasyonu-Teşkilat-Gemiler*, İstanbul 2007.
 - “Kapudan Paşa”, *DİA*, XXIV, 354-355, İstanbul 2001.
- COŞKUN, Turhan, *Kapudan-ı Deryâ ve Sadrâzam Halil Paşa, (1560-1629) Hayatı ve Siyasi Faaliyeti*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1958.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.
- DARKOT Besim, “Maraş”, *İA*, VII, Eskişehir 1997.
- DEMİRCİ Süleyman, ARSLAN Hasan, “Eşkiyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkiyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750)” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/2, sayı:16.
- DİNÇARSLAN A.Latif, *Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyanları (1895-1921)*, Kahramanmaraş 2008.
- ERKAN, Mustafa, “Gazavâtname,” *DİA*, XIII, 439–440, İstanbul 1996.

ERZİ, Adnan Sadık, "Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar II," *Belleten*, TTK, XIV, S. 56, s.595-647, Ankara 1950.

GÖKHAN İlyas, BAL E.Kasım, *Osmanlı Dönemi Maraş'ın İdari Tarihinde Dulkadirli ve Bayezidli İdareciler (1700-1850)*, Kahramanmaraş 2013.

GÖKHAN İlyas, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Kahramanmaraş 2011.

GROOT, A.H,

- "Halil Paşa-Kayserili," *DİA*, XV, 324-326, İstanbul 1997.
- "KHalil Pahsa, A 17th Century Otoman Statesman (D.1629) According To His Correspondence Remaining In The General State Archives Of The Netherlands At The Hague," *VIII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, 1417-1422, Ankara 1981.

GÜNAY, Hacı Mehmet "Vakıf," *DİA*, XLII, 475, İstanbul, 2012.

GÜNEŞ, Alçı, "Üsküdar'a Kayserili Halil Paşa Türbesi ve Bağlı Birimler" s.73-89. *Restorasyon-Konservasyon-Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yıllığı*, İstanbul 2012, Sayı: 4.

GÜNDÜZ, Tufan, "II. Osman'ın Hotin Seferi (1621)," *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ans. I*, 465-471, Ankara 1999.

GÜNDÜZ, Tufan, "Kahramanmaraş," *DİA*, XXIV, 192-195.İstanbul 2001.

GÜVEN, Mustafa Salim, *Çeşitli Yönleriyle Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin Mektupları*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Felsefe ve Din Bilimleri AD, İslâm Felsefesi BD, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

HAMMER,

- *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, VII, Müt. Mehmed Ata, İstanbul 1332.
- *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, VIII, Müt. Mehmed Ata, İstanbul 1334.
- *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, IX, Müt. Mehmed Ata, İstanbul 1335.

İBŞİRLİ, Mehmet, "Enderun" *DİA*, XI,185-187, İstanbul 1995.

İLGÜREL, Mücteba, "Abaza Paşa" *DİA*, I, 11-12, İstanbul 1988.

İSEN, Mustafa, *Gelibolulu Mustafa Âli*, İstanbul 1998.

KAFADAR, Cemal "Gaza," *DİA*, XIII, 427-429, İstanbul 1996.

KANTEMİR, Dimitri, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, II, Çev. Özdemir Çobanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.

- KRAMERS, J.H. "Halil Paşa-Kayserili (1560?-16299)," *İA*, V/I, MEB, Anadolu Üniv. Güzel Sanatlar Fak. Eskişehir 1997.
- KARAVELİOĞLU, Mustafa, "Sarı Abdullah," *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ans.* I, 15-16, İstanbul 1999.
- KESKİN Mustafa, ARSLAN Hasan, "17. Yüzyılda Maraş Valileri/Beylerbeyileri", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, II, 4-6 Ekim 2012.
- KÜLEKÇİ, Numan, *Ganîzâde Mehmed Nadirî-Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divânı ve Şeh-nâmesi'nin Tenkitli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1985.
- KÜLEKÇİ Numan, "Şehnamecilik ve Nadirî'nin Şehnamesi", *Milli Kültür*, Sayı 66, s.74-78. Ankara 1989.
- KURT İsmail, *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*, İstanbul 1996.
- LEVEND, Agah Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK, Ankara 2000.
- OSTAPCHUK, Victor, "An Ottoman Gazânâme. On Halil Pasa's, Naval Campaign Against the Cossacks (1621)," *Haruard Ukrainian Studies*, XIV/3-4, 482-519, Massachusetts 1990.
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Çakırcıbaşı", *DİA*, VIII, 189-190, İstanbul 1993.
- ÖZCAN, Tahsin, *Osmanlı Para Vakıfları, Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara 2003.
- ÖZÇELİK, İsmail, "Kayserili Devlet Adamı Halil Paşa (1560?-1629)," *II. Kayseri Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)*, 345-351, Kayseri 1998.
- PAMUK, Şevket, "Kuruş", *DİA*, XXVI, 458-459, Ankara 2002.
- SAKAOĞLU, Necdet, "Mehmed Paşa (Abaza)," *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, II, 11-12, İstanbul 1999.
- SOLAK İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563)*, Ankara 2004.
- SUBAŞI, Muhsin İlyas, "Sadrazam Halil Paşa," *Kayseri'nin Manevî Mimarları, Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi*, Yayın Nr: 6, 203-205, Ankara 1995.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet,
- "Kayserili Halil Paşa ve Gazânâmesi," *Bir, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı 4, 195-207, İstanbul 1995.

- “Aziz Mahmud Hüdâyî’nin Müridi: Sadrazam Maraşlı Halil Paşa,” *II. Üsküdar Sempozyumu, (12-14 Mart 2004) Bildiriler*, II, Üsküdar Belediyesi Yayınları, 581-587, İstanbul 2005.

UZUN, Mustafa, “Ganîzâde Mehmed Nadirî”, *DİA*, XIII, 355-356, İstanbul 1996.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, III. II. Kısım, Ankara 1982.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I*, TTK, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK, Ankara 1988.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin “Vakıf” *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, 154. Eskişehir 1997.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin “Vakıf,” *DİA*, XLII, 479-484, İstanbul 2012.

YILDIZ Pakize, *Maraş Şehri Vakıf Eserleri*, Konya 2012.

YİNANÇ Refet, “Dulkadiroğulları”, *DİA*, IX, 553-557, İstanbul 1994.

YİNANÇ Refet, ELİBÜYÜK Mesut, *Maraş Tahrir Defteri (1563) I*, Ankara 1988.

4.Müracaat Eserleri

Defter-i Kütüphane-i Esad Efendi, 125, İstanbul 1262.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1982.

ERKAN, Arif, *Arapça Türkçe Büyük Sözlük*, İstanbul 2006.

FLUGEL, Gustav, *Die Arabischen, Persischen, Türkischen Handschriften Der Kaiserlichen und Königlichen Hofbibliothek zu Wien*, II, 253-254, New York 1977.

Hadis Ansiklopedisi: Kütüb-i Sitte, Hzl. İbrahim Canan, Akçağ Yayınları, C.I-s. XVIII, Ankara

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları, I.Fasikül, Umumi Tarihler, 285-286, İstanbul 1943.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi El Yazma Kitap I Katalogu, No: 1132, 13b.

KANAR, Mehmet, *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul 2000.

Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Hrz. Ali Özek vd. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

PAKALIN, M.Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-II-III İstanbul 1993.

Redhouse Sözlüğü (Türkçe-İngilizce), 16. Baskı. İstanbul 1996.

Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Eser Adı Katalogu, I, 21, İstanbul 1990.

Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kitaplığı Matbu Defteri, s. 125.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu, Hızr. Fehmi Edhem Karatay, I, 380, İstanbul 1961.

UNAT, Faik Reşit, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK, Ankara 1984.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Ansiklopedik Sözlük, İstanbul 1992.

5.İnternet Kaynakları

www.ttk.gov.tr. Tarih Çevirme Kılavuzu

www.kutuphane.isam.org.tr

www.suleymaniye.gov.tr.

<http://eyupplatformu.com/DernekDetay.aspx?ID=522&Area=Alt2> (20/12/2013)

www.earth.google.com.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Manfredonia#History>

DİZİN

A

- Abaza Mehmed Paşa · 17
Abaza Paşa · 33, 41, 42, 293
Abdullah Paşa · 19
Adana · 19, 41, 54
Ağriboz · 30, 31, 36, 65, 66, 67, 70, 125,
141, 143, 145, 183, 209
Ahıska Kalesi · 41
ahidnâme · 29, 34, 55, 57
Ahmed bin Abdü'ñ-nebî (Müderris) · 74
Ahmed Cevdet Paşa · 21
Ahmed Paşa · 21
Akka · 20
Akkoyunlu Uzun Hasan · 13
Aksaray · 12
Aladinek · 16
Alaüddeve · 13, 14, 61
Alaüddeve Bey · 13, 14
Ali Ağa ibn-i Abdullah · 74
Ali Çelebi ibn-i Velî (Ü'ş-şehir benâdirî
ül-kâtib) · 74
Amik Ovası · 14
Anadolu · 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 21,
26, 27, 60, 63, 64, 66, 105, 121, 123,
131, 135, 217, 233, 292, 294
Anadolu Kazaskeri Hasan bin Şaban · 63
Anavarin Kalesi · 65
Andırın · 14, 16
Ani · 22
Ankara · 14, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29,
38, 45, 49, 51, 56, 74, 82, 268, 269,
290, 291, 292, 293, 294, 295, 296
Ankara Antlaşması · 21
Antakya · 11, 14
Antep · 12, 20
Arnavut İsmail Paşa · 20
Asur · 11
Atmaca · 16
Avlonya · 36
Avusturya · 17, 26
Ayas (Yumurtalık) · 14
Ayateryada · 66
Ayntab · 14
Ayşe Sultan · 19
Aziz Mahmud Hüdayî · 35, 41, 43, 45,
46, 47, 48, 53, 57, 62, 70, 80, 85, 87,
90, 97

- Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı · 43
Aziz Mahmud Hüdayî Efendi · 46, 48

B

- Baba İshak isyanı · 12
Bağcecik · 66, 80, 82, 131, 234, 235,
236, 238, 239, 240, 243, 245, 246,
247, 248, 249, 250, 251, 252, 253,
254, 255, 256, 257, 258, 259, 260,
261, 262, 263
Bağcecik Karyesi · 66
Bağdat · 13, 40, 41, 42
Balçık iskelesi · 223
Baltaoğlu Limanı · 65
Başdefterdar Baki Paşa · 33
Başdefterdar Mahmud Efendi · 50, 76
Bayezid oğlu Abdullah Bey · 19, 20
Bayezidli Süleyman Paşa · 21
Bayezidliler · 20
Bayezidoğlu Kalender Paşa · 20
Bayındır · 16
Bayramî · 53
Benak (Tekak) · 16
Berkuk · 12
Bertiz · 16
Besni · 14
Beşiktaş · 39
Beylanlı Abdurrahman Paşazade
Mustafa · 20
Beylerbeyi Vakası · 23, 44, 50, 76
Bitlis · 33
Bizans · 11
Borlu · 54
Bozok (Yozgat) · 14
buhûrî · 75, 79, 211, 213, 229
Buhûrî · 79
Bulanık (Bahçe) · 14
Bulgurlu Karyesi · 66
Burgaz · 65
Butumites · 11

C

- Cabbarzade Mehmed Celaleddin Paşa
(Çapanoğlu) · 21
cabi · 86
Câbî · 67

Cami şadırvanı · 83
Camustil · 16
Can Fida Hatun · 24, 177
Canbey Giray · 33
Canpoladoğlu · 27, 40, 53, 54
Cedid-i Bağçecik karyesi · 82
Celâlî Hüseyin Paşa · 16
Celvetî · 53
Ceyhan · 22, 54
Cezzar Ahmet Paşa · 20
Chevalier de Fraissinet · 29, 44
Cizre · 33
cizye istirdadı · 82
Cornelius Haga · 29

Ç

çakırcıbaşı · 25, 26, 27, 44, 54
çerağcı · 69
Çerağcı · 69
Çermik · 14
Çukurova · 10, 11, 15

D

Danişmentliler · 12
Darende · 14
Davud Paşa · 39
Defterdar Mahmud Efendi · 94
Derviş Paşa · 21, 221
destârî · 75, 211
Devr-hânlar · 68
Dikoz (Deykoz) Karyesi · 67
Dikoz (Deykoz) suyu · 67
Dişlenk Hüseyin Paşa · 41, 42
Diyarbakır · 13, 14, 33, 34, 40, 41, 42,
55, 66
Doğancı Koşuşu · 24
doğancıbaşı · 25, 27
Doğu Bayezid · 20
Doğu Roma · 11
Drac · 36
Dulkadir Beyliği · 14, 61
Dulkadirli · 12, 13, 14, 16, 293
Dulkadiroğlu Alaüdevle Bey · 61
Dulkadiroğulları · 10, 11, 12, 14

E

Ebubekir Bey · 24, 90
eczâ-i asr · 86
Eğri seferi · 54
Eğri Seferi Şehnâmesi · 26, 56, 291
Elbistan · 12, 13, 14, 16, 20
El-hac Mehmed bin El-Hac Ahmed Dâ'î ·
85
El-hâc Süleyman Ağa ibn-i Abdullah ·
193
Emevîler · 11
Emine Hatun · 24, 177
Emir Buldacı · 11
Enderun · 24, 25, 88, 293
Erdebil · 33
Ermeni · 11, 15, 21, 22, 23, 24, 292
Ermeni prensi Thathul · 12
Ermeniler · 11, 12, 21
Erzurum · 41, 42, 51, 294
Esseyid ibn-i Mustafa · 80
Esseyid Mustafa · 80, 86, 88, 259
Esseyid Yusuf Agâh Efendi · 86
Esseyid Yusuf Efendi · 88
Eşgenber · 34
Eşşehabeddin Abdurrahman Esseyid ·
79
Eşşeyh Abdullah ibnü'l-Hac Abdullah
Halife · 85
Eşşeyh Abdülhayy · 79
Etmekçizade · 31
Evkaf-ı Hümayun Nazırlığı · 86
Evliya Çelebi · 18
Eyüp Kasabası · 65

F

Fatih Sultan Mehmed Han · 64, 65
Fatma Hatun · 24, 175
Ferhat Paşa · 14, 66
Fernos · 16, 22, 23, 62, 63, 66, 80, 82,
135, 137, 235
ferraş · 69, 75, 78
Ferraş · 69, 78
Fettahoğlu Ağaca Bey · 20
Fevzi Paşa · 21
Fezleke · 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 49, 290
Fırka-i İslahiye · 21
Fırka-i İslâhiye · 21

G

Ganber ibn-i Abdullah · 74
Ganizâde Mehmed Nâdirî · 51
Ganizâde Mehmed Nadirî · 51, 294, 295
Gavurdağı · 20
Gazânâme · 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 44,
46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 294
Geç Hitit · 11
Gelibolulu Mustafa Alî · 50
Gerger · 14, 20
Göksun · 14
Göynük · 16
Gurgum Krallığı · 11
Gügercinlik · 14, 16
Gülenber · 34
Gündüzlü · 14
Gürcü Mehmed Paşa · 40

H

Hacı Bölükbaşı · 54
Haçlılar · 12
Haçova savaşı · 54
Hafız · 21, 28, 40, 43, 78, 86, 88, 89,
251
Hafız Ahmed Paşa · 28, 40, 43
Hafız Ali Paşa · 21
Hafız Feyzullah Efendi ibn-i Hüseyin
Efendi · 88
hafız-ı sanduk · 78
hâfızü'l-kütüb · 70, 177
Hâfızü'l-Kütüb · 70
Hafize Hatun ibnet-i Ömer · 85
Haleb · 15
Halep · 12, 19, 21, 23, 33, 41, 47, 53,
54, 66
Halid bin Velid · 11
Halife I. Velid · 11
Halife Mervan · 11
halife-i mekteb · 78
Halife-i Mekteb · 78
Halil Paşa · 10, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57,
62, 63, 64, 65, 66, 70, 71, 72, 73, 74,
75, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,

90, 91, 92, 93, 234, 235, 236, 237,
238, 239, 240, 241, 242, 243, 245,
246, 247, 248, 249, 250, 251, 252,
253, 254, 255, 256, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 263, 264, 292, 293,
294, 295

Halil Paşa · 50, 51, 53, 63, 96, 119, 215
Halisi · 56
Hama · 15
Harput · 12, 13, 14
Harput (Elazığ) · 14
Haruniye · 16
Hatabî hasır · 83
Hatabiyye-i Mekteb · 78
Hatice Hatun · 24
Hayreddin Efendi (Müderriş) · 74
Hazine Odası · 24
Hazinedar Karyesi · 65
hazire · 90, 93
Hazire · 91, 93
Hazreti Ebu Eyyub Ensarî · 75, 211
Hısn-ı Mansur (Adıyaman) · 14, 16
Hicaz · 39
Hitit arslanı · 18
Hoca Üveys Mahallesi · 77
Hollanda · 29, 30, 45, 82, 292
Hollandalılar · 29
Hotin · 37, 38, 45, 55, 56, 293
huffâz · 77, 215
Humus · 15
Hüsameddin Hasan · 12
Hüsrev Paşa · 42, 43
Hz. Ömer · 11
Hz. Muhammed · 64

I

I. Gıyaseddin Keyhüsrev · 12
I. Süleyman Şah · 11
II. Kılıç Arslan · 12
Irak · 10

İ

İbrahim Ağa · 24, 73, 77, 79, 80, 88,
193, 207, 225, 234, 235, 236, 238,
239, 240, 242, 243, 245, 246, 247,
248, 249, 250, 251, 252, 253, 254,

255, 256, 257, 258, 259, 260, 261,
262, 263
İbrâhîm Ağa İbn-i Ömer · 74
İbrahim Dede İbnü'l-Hac Halil · 85
ihlâshânlık · 85, 88
İlyas Ağa · 24, 177
imam · 68
İmam Züfer · 74
İnecek Kasabası · 65
İran · 10, 14, 17, 26, 31, 32, 33, 34, 40,
42, 45, 46, 48, 51, 53, 55, 57
İskender · 11, 16
İskender Bey · 16
İstiklal madalyası · 21
İstimatı veled Melagamiye · 67
İznikmid · 66, 82, 131
İznikmid Kazası · 66

K

kahraman · 21
Kahramanmaraş · 2
Kahta · 14
Kalavun Yusuf Paşa · 17
Kalender Çelebi · 16
Kalenderoğlu · 27, 54, 57
Kanunî Sultan Süleyman · 12, 46
Kapadokya · 11
Kapıcı Tekkesi · 91, 92, 93
Kara Cehennem · 29, 44
Kara Kedi Mahallesi · 77
Kara Said · 54
Karahayıt · 16
Kargılık nahiyesi · 16
Kars nahiyesi · 16
Kars-ı Zulkadiriye · 18
Kars-ı Zülkadriye · 14
Karye-i Cedîd (Yeniköy) · 80
Karye-i Kısıklı · 80
Kasım Paşa Mahallesi · 77
Kastil Karyesi · 66
Kâtip · 23, 24, 29, 49, 67
Kavalalı Mehmet Ali Paşa · 20
kavâler · 29
Kaysar Karyesi · 66
Kayseri · 12, 14, 22, 49, 289, 294
kayyum · 69, 73
Kayyum · 69
Kazak · 37, 38, 55, 56
Kazıklı · 66, 131
Kefe · 37

Keferdiz · 16
Kemankeş Ali Paşa · 40
Kemer · 16, 141
Kerş Boğazı · 37, 38
Kıbrıs · 29, 36, 44
Kılanca Karyesi · 66
Kılıçlı Aşireti · 19
Kınalıoğlu Paşa · 17
Kırşehir · 14
Kısıklı Karyesi · 66
Kıvrıntı · 65, 125
Kızıl Hisar · 65, 125
Kızıl Kalyon · 29, 44
Kiler Odası · 24
Kili · 37
Kilid Bahir · 65, 66, 67
Kilikya · 12
Kirepeni karyesi · 74
kirişhane · 17
kitâb-ı vakf · 64, 72, 131, 185, 187, 219,
231
Kocaili Sancağı · 66
Komi Mezrası · 66
Konya · 41, 53, 61, 295
Koron Kazası · 67
Kösedağ Savaşı · 12
kubbe hasır · 83
Kurd Paşa · 66, 131
Kurupınar · 16
Kuyucu Murad Paşa · 26, 27, 44, 46, 54,
90
Küçükalioglu Halil Bey · 20

L

Lefkeli Mustafa Paşa · 39
Lehistan · 17, 37
Liş suyu · 36
Lonka · 67

M

macunhane · 17
Mahmud Bey · 24, 90, 91, 93
Malatya · 13, 14, 18, 20
Malkara · 40
Malta · 29, 30, 44, 55
Maraş · 2, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17,
18, 19, 20, 21, 22, 23, 41, 50, 59, 61,

62, 63, 65, 66, 76, 77, 80, 82, 123,
135, 217, 260, 292, 293, 294, 295
Maryol Hüseyn Paşa · 26
Mayna · 30, 45
Mehmed Esseyid Dede ibn-ü'l-Hac
Ahmed Efendi · 85
Mehmed Paşa · 10, 17, 19, 23, 24, 29,
30, 31, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
44, 46, 49, 62, 63, 65, 73, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 82, 83, 84, 90, 211, 234,
236, 237, 238, 239, 240, 243, 245,
246, 247, 248, 249, 250, 251, 252,
253, 254, 255, 256, 257, 258, 259,
260, 261, 263
Mehmed Sabit Paşa · 20
Mehmet Paşa türbesi · 93
Melek Sima Hatun · 24
Melik Arslan · 13
Memluk Sultanlığı · 12, 13
Menferidonya [Manfredonia] · 7, 36,
48, 55
Mere Hüseyn Paşa · 39, 40
meremmetçi · 69, 72, 187
Meremmetçi · 69
Merend · 34
Merre Kalesi · 54
Mevlevî · 53
Mezopotamya · 11
Mısır · 10
Minare Sirâcısı · 88
Moldovancı Ali Paşa · 19
Moldovya · 32
Mu'arrif · 68
Muallim · 78
Muhammed Ağa ibn-i Abdullah · 74
Muhammed Ağa İbn-i Handân Ağa · 74
Muhsinzade Mehmed Paşa · 19
Murat nehri · 41
Musallî Efendi · 52
Musli Çavuş · 54
Mustafa Ağa Mahallesi · 64
Mustafa Sâfî · 25, 56
muvahhidlik · 85, 87
Müezzinler · 68
müsakkafat · 80
mütevelli · 61, 67, 72, 73, 74, 77, 79,
86, 87, 181, 234, 235, 239, 240, 245,
246, 247, 248, 250, 251, 252, 254,
255, 257, 258, 259

N

Nâ't-hân · 69
Nadirî · 51, 56, 294
Nakşibendî · 72
Nasîreddin Mehmed Bey · 12
Navarin · 30
nazır · 61
Niğde · 12
Nizip · 20
Nogay Paşa · 18
noktacı · 75, 211
Noktacı · 78
Nuhbetü't- Tevarih · 56
Nureddin Zengi · 12

O

Osman Dede · 71, 177, 181
Osmanlı Arşivleri · 81

Ö

Ömer ibn-i İsmail · 85
Özi Boğazı · 37
Özi Kazağı · 37, 38

P

Parmaksız · 54
Pazarcık · 14, 16, 20, 21
Pınarbaşı · 12, 20
Piragadi · 66
Pirî · 22, 23, 24, 62, 63, 96, 119
Piyâle Paşa · 65, 67
Polya · 36
puşidan · 83

R

Rakka · 15
Rantene binti Kotroni · 67
Recep Paşa · 40, 43
Reisül-kurra · 77
Revan · 31, 53, 290
revgan-ı zeyt · 83

Rişvanzade Halil Bey · 19
Rodos · 31
Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa · 10
Rumeli Kazaskeri Hüseyn bin Mehmed
· 63
Rumkale · 14
Rumkale (Halfeti) · 14
Rustem Ağa İbn-i Abdullah · 74

Sultan IV. Mehmed · 24, 90
Sultan IV. Murad · 40, 43, 45, 46, 50,
56, 62, 80, 97
Suriye · 10
Süleyman Ağa · 72, 73, 74, 79, 193,
197, 207, 234
Süleymân Ağa İbn-i Abdullah · 74
Süleyman Bey · 12, 13, 20

S

Sadaka Bey · 12
Sadrazam İbrahim Paşa · 16
Said Mehmed Paşa · 19
Sâkî · 78
Sakine Hatun · 24, 77, 225
Salih Efendi · 85
Saliha Hatun · 66, 80, 129
Samsat · 18, 20
Saraycık Beli · 23
Sarı Abdullah Efendi · 52, 53, 292
Sarı Kadı · 65
Sarı Kule · 65
Sarnıç · 92
Sasaniler · 11
Sebil · 78, 79, 84, 92
sebil hane · 84
Sefer Dayı · 30, 45, 55
Sefer Paşa · 17
Seferli Koğuşu · 24
Serav · 34, 46, 55
ser-mahfil · 68, 75, 77, 163, 211, 225
ser-mahvil · 78
Sevli Bey · 12
Seyyid Mustafa · 79, 85, 86, 87, 88
sıbyan mektebi · 84
Silahtar Mehmed Paşa · 19
Silifke Kalesi · 54
Sinan Paşa · 14, 27
Siyavuş Paşa · 66, 76, 131
Su Kuyusu · 93
Su Yolcu · 69
Sultan Çakmak · 13
Sultan I. Abdülhamid · 19
Sultan I. Ahmed · 26, 29, 31, 33, 44, 45,
55, 56
Sultan II. Bayezid · 28
Sultan II. Mustafa · 18
Sultan II. Selim · 43, 49, 75
Sultan III. Murad · 23, 25, 26, 27, 49, 80
Sultan III. Mustafa · 19

Ş

Şah Abbas · 32, 33, 35, 42, 55, 56, 57
Şah Budak Bey · 13
Şah İsmail · 13
Şahin Ali Paşa · 19
Şam · 35, 46
şayka · 38
Şef Kulu Suyu · 66
Şehnâme · 51, 56
Şehsüvar Bey · 13
Şehsüvaroğlu Ali Bey · 14
şem'î asel (bal mumu) · 83
şem'î sagir · 83
Şemsi Paşa · 49, 76
Şerif Mustafa İbn-i Muhammed Dâ'î ·
85
Şeyh İbrahim bin Mehmed · 85
Şeyh Mehmed Efendi Atîzâde · 74
Şeyhülislam Ebüssüüd Efendi · 60
Şeyhülislâm Esad Efendi · 31
Şeyhülislâm Yahya Efendi · 43

T

Tâlikî-Zâde Mehmed Suphi Efendi · 56
Tarih-i Selânikî · 26, 29, 56, 75, 291
Tebriz · 33, 55
Teşrifat Kanunnamesi · 25
Timur · 12, 149
Tokat · 34, 40, 42, 52, 55
Topkapı Sarayı · 25, 50, 53, 296
Trablusgarp · 30, 36, 55
Trablusşam · 14
Tuna · 37
Tunus · 36, 45
Turna Dağı · 13, 14
Türbedar · 70, 78
Türk İslam Eserleri Müzesi · 92
Türkmen Diyarı · 15

U

Urfa · 11, 13, 14, 22
Uzunayla · 15

Ü

Üsküdar · 22, 33, 35, 41, 43, 46, 64, 65,
66, 74, 80, 82, 90, 91, 105, 121, 123,
129, 171, 245, 246, 247, 248, 250,
251, 252, 253, 254, 255, 256, 257,
258, 259, 260, 261, 293, 294, 295
Üzeyr · 14

V

Vâ'iz · 69
Vakf-ı Nukud (Para Vakfı) · 71
vakıf · 10, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68,
69, 71, 72, 73, 79, 80, 81, 82, 85, 86,
89
Vakıf · 59, 60, 61, 64, 85, 279, 291,
293, 295
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri · 81
Van Kalesi · 33
Venedik · 17, 36, 45
Veziriazam Siyavuş Paşa · 50
Vona Burnu · 37

Y

Yavuz Sultan Selim · 14, 20
Yedikule · 39

Yeni Köy Karyesi · 66
Yenicekale · 16
Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa · 36
Yıldırım Bayezid · 12
Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi · 19
Yörükler · 20
Yûnus Ağa İbn-i Handân Ağa · 74
Yunus Paşa · 18
Yusuf Ağa · 79, 85, 86, 234, 235, 238,
239, 240, 243, 245, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 252, 253, 254, 255,
257, 258, 260, 261, 262, 263
Yûsuf Bin Muhammed ü'l-Mü'ezzin · 74

Z

Zafernâme · 56, 290
Zagem Hâkimi Tahmurs · 42
Zamantı · 14, 16, 20
Zenta · 18
Zeyneddin Karaca Bey · 12
Zeytun · 16, 21, 22, 23, 62, 63, 65, 66,
77, 80, 82, 123, 135, 217, 234, 235,
236, 238, 239, 243, 245, 246, 247,
248, 249, 250, 251, 252, 253, 254,
255, 256, 257, 258, 260, 261, 262,
263, 264, 292
Zeytun Karyesi · 62
Zeytun-Firnos (Fernos) · 16
zimmî · 23
Zübdetü't-Tevârih · 25, 28, 29, 30, 31,
44, 56, 291
Zülkadir · 19
Zülkadirzade Ömer Bey · 19
Zünnunoğlu · 16